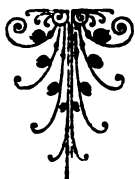

1920

263	Laická morálka	Topolský Josef, Josef Novotný	1920
264	Církev československá	Skála Václav	1920
265	Křesťanství a rolnická otázka	Štancel Augustin	1920
266	Věda a víra o původu světa	Topolský Josef, Josef Novotný	1920
267	Co souditi o československé církvi katolické	Šulc František	1920
268	Církevní snahy Husovy	Sahula Jiří	1920
269	Časové záhady výchovy. Studie filosoficko-morální.	Tauber Otokar	1920
270	Bílá Hora	Denis Ernest	1920
271	Základy výchovy, náboženství a mravnost : Potvrzeno výroky vynik. pedagogů, myslitelů, státníků a statistiků daty	Vévoda Josef	1921
272	Církev československá a její zakladatelé	Šulc František	1920
273/1	Svatý Vojtěch a jeho doba	Sahula Jiří	1921

„ČASOVÝCH ÚVAH“ SVAZEK 263.

DR. JOSEF NOVOTNÝ:
LAICKÁ MORÁLKA.

1920.

NAKLADATEL: „TISKOVÉ DRUŽSTVO“ V HRADCI
KRÁLOVÉ (ADALBERTINUM).

Laická morálka.

Napsal Dr. Jos. Novotný.

Československý národ zastoupen svými zástupci shromáždil se dne 28. října 1919 ve Smetanově síni Obecního domu v Praze, aby slavnostním způsobem oslavil první výročí své svobody a samostatnosti.

President republiky Dr. Masaryk přednesl zvláštní poselství národu, v němž naznačil požadavky, jichž třeba k úspěšnému vybudování našeho státu; mezi jiným pravil:

„Budiž zdůrazněno se vši rozhodností, že náš nový stát, že republika a demokracie potřebují vedle svého administračního aparátu a armády také

pevného mravního základu.

Bez mravních, bez charakterních jedinců, bez zdravých rodin, bez věrného přátelství, bez loyálnosti k různým společenským organizacím, bez solidnosti ve vši naší činnosti nemůže býti silné republiky.

Demokracie bez uznání mravní autority, autority zásad a povolanych osob, je nemožna.

Dosáhli jsme samostatné republiky, protože jsme horoucně věřili ve své národní ideály, že jsme ve svém nitru uznávali a ctili něco svatého, a že jsme měli důvěru v lidi a lid; a stejně udržíme si svoji republiku a demokracii, když budeme věřit ve své ideály, když uznáme to svaté a když budeme důvěřovat jeden v druhého.

Dobří političtí spisovatelé, jmenuji ze starších Tocqueville-a, ze živoucích Bryce-a, upozornili na Ameriku a její republiku, že jest umožněna

velkou úctou k náboženství a mravnosti.

Naše republika demokratická, která se vzdala starých politických autorit, která se vzdala monarchismu, militarismu, bude pevně spočívati

jen na všeobecné mravnosti.

Nesmíme se stydět pozitivně usilovat o zvýšení veřejné a všeobecné mravnosti, o tu vnitřní sílu, kterou Havlíček tak neohroženě požadoval.“

A při návštěvě své v Hradci Králové dne 11. října téhož roku shromážděným zástupcům z celého okresu v Museu řekl president: „Bez mravních zásad republika se neudrží; každý jednotlivec musí býti proniknut vědomím povinnosti a zodpovědnosti.“

. A proč s takovým důrazem pronáší president republiky tato vážná slova tak často v době nynější?

Zajisté jsou toho příčinou neblahé ony zjevy, které se opakují ve veřejném životě našem téměř denně a podrývají základy státu. Veřejná mravnost po politickém převratu klesla velice; úcta k autoritě a k zákonům u mnohých lidí téměř zmizela. Všeobecně se nařiká na nekázeň ve školách, ve vojsku, v úřadech, na dráze a jinde; svoboda se zaměňuje za nevázanost, samostatnost za libovůli, republika za anarchii nebo nadvládu určitých stran na úkor ostatních.

Odkud tyto neblahé zjevy? Odkud pokles ve-

řejné mravnosti, nedostatek úcty k autoritě, k zákonům?

Mezi četnými zástupy, které očekávaly příjezd presidentův do Hradce Králové, byl také osmdesátiletý stařec s poděbradkou na hlavě a ten mi řekl: „Jak jsem rád, že jsem se dočkal tohoto okamžiku, že naše drahá vlast po tolika utrpeních je zase svobodna! — Ale jedno mne bolí — staví stát bez Pána Boha. To, čemu mne má drahá matička naučila, to si ze srdce vyrvati nedám, totiž že jest nad námi kdosi, jenž stvořil tento svět, a bez něho není štěstí ani pořádku ani v rodině ani ve státě.“

A pravdu děl tento stařec. Každý upřímný vlastenec čekal, že základy, na nichž spočívá blaho jednotlivce i národů, v osvobozené naší vlasti budou upevněny, že lidstvo a zvláště mládež bude navráceno zásadám křesťanským po tisíciletí se osvědčivším, že život rodinný, válkou rozvrácený, bude posílen; — a čeho jsme byli svědky za celý rok svobody naší? Základy, na nichž mravnost a úcta k zákonům spočívá, kvapem se podřívaly i se strany těch, kteří mají býti ochránci státu.

President ve svém poselství praví, že náboženství je nutné ve státě, dovolává se Tocquevillea, který napsal: „Národ, který chce býti veliký a mocný, musí věřit; když nechce věřit, musí otročit“, a křesťanství klade za základ demokracie. — President mluví o úctě k autoritě; — a co se děje u nás? — Modlitba a kříže vyhazují se ze škol, křesťanský pozdrav zakázán, společné služby Boží s dozorem učitelstva zrušeny, děti zúmyslně od návštěvy služeb Božích odvracovány, náboženství ve mnohých třídách zrušeno, degradováno na pouhý

předmět nepovinný — děti voděny na schůze, kde církev a náboženství tupeno — náboženství a autorita Boží podryta — pak není divu, že se naříká na nedostatek úcty k autoritě a zákonům. S autoritou Boží padá každá jiná autorita, jak vlády, tak presidenta.

Od dávných věků byl obraz Ukřižovaného předmětem nejvroucnější úcty, nejvřelejší lásky. Co bolů zmírnil důvěry plný pohled na kříž, co útěchy vlil do srdcí tisíců křesťanů učených i neučených, když v posledním okamžiku zlíbali znamení své spásy!

A tento kříž, jenž od příchodu věrozvěstů slovanských zdobil učebny našich škol, od vychovatelů naší mládeže ze škol potupně odstraňován, kříže a sochy svatých na veřejných místech beztrestně hanobeny, nejvznešenější mravní ideály v širokých vrstvách lidu nevěreckým tiskem bořeny, kostely zneuctívány, a místo zákonů a nařízení, jež by bálily rozvratu a mravní zvrhlosti, dávány zúčiny protináboženské, pak těžko očekávati mravní očistu národa. Náboženství jest kořen, z něhož pravá mravnost vyrůstá, a podryje-li se kořen, hyne rostlina.

Pozorujeme-li některé zjevy v našem národním životě, nemůžeme se ubrániti dojmu, že snahou určitých kruhů jest odkřesťaniti národ náš, vyhlašující boj proti katolicismu vypovězen a soustavně veden. Všecky pásy, které lidstvo dosud k Bohu poutaly, mají býti přervány, a nový způsob života mimo nebo proti církvi zaveden.

„Pryč s náboženstvím ze škol“, „laická škola“, je heslem a ideálem, za který bojují nejen volní myslitelé čeští, nýbrž z velké části i učitelstvo naše a strany politické, které mají výslovně protinábo-

ženský program. Jak často i s vládních lavic slyšeli jsme o snaze zavést školu laickou a morálku nezávislou na náboženství; chtějí postavit mravnost na základě vědeckém, na pevnějším podkladě, než jí dává náboženství; mravní úroveň prý se tím povznese.

Dokud lidstvo pevně věří, jest náboženství mocnou pákou mravního jednání, ale jakmile se zmocní větší části lidu pochybovačnost nebo nevěra, mravnost prý pozbývá pevného podkladu. Bůh, nebe, peklo, náboženství jsou jenom illuse; vykonaly mnoho pro umravnění lidstva, dokud kulturní vývoj nedospěl tak daleko, aby člověk byl schopen poznati je jako illuse. Pokrok kultury osvětlil jejich podstatu, úlohu svou dohrály; musí ustoupiti pravdě, mravnost musí býti postavena na pevnější základy, než na víře stabilisující klam . . .

„Jen pravda může býti základem mravního přesvědčení“, píše Dr. Krejčí ve spise „Svoboda a mravnost“ (str. 137), „ale ne to, o čem mohu pochybovati, tím méně o čem musím pochybovati. Pochybovati nemohu o tom, o čem se mohu přesvědčiti na vlastní oči a uši, a co mohu dokázati odvolávaje se v posledních koncích na svědectví svých smyslů, na zkušenost.

Náboženství předkládá mi za pravdu věci, o nichž nemohu se přesvědčiti na své oči a uši, a jež nemohu dokázati tím způsobem jako ve vědě. Náboženství vyžaduje ode mne víru . . . Víra je nad rozum, a člověk, který naučiv se ceniti pravdu vědeckou, spoléhá jen na rozum, nedovede věřiti (!). Takovému člověku nemůže víra náboženská býti oporou mravního přesvědčení. Věřiti nemůže, ale mravně žíti musí.“

Moderní názor světový otrásl základy náboženské morálky, a tím také mravním životem u lidí, kteří přišli o víru v Boha jakožto Stvořitele a Pána světa, z jehož autority vyplývaly zákony lidstvu vrchností církevní a světskou ukládané. Beznáboženská, laická morálka má býti lepší a účinnější náhradou za náboženskou morálku, která v době plné náboženské lhostejnosti a nevěry v ohledu mravním jen škodu prý působí.

Nechceme upírat, že někteří horlí pro laickou morálku z důvodu naznačeného, ale většinu žene nenávist Boha a všeho, co s Bohem souvisí, v boj proti morálce náboženské; povznesení mravní úrovně jen předstírají.

Čím více proud protináboženský a proticírkevní nabýval vrchu, tím více usilováno o odloučení mravnosti ode všeho náboženství, ode vší autority mimo člověka existující.

Lidstvo v celku neznalo a nezná morálky bez Boha. Pokud historické památky sahají, všude shledáváme víru ve vyšší moc, jež řídí svět, která již zde na zemi dobré odměňuje a zlé trestá, zvláště vnitřním blahem nebo výčitkami svědomí.

U Řeků náboženství a mravnost úzce souvisely, celý občanský a státní život spočíval na náboženství. Všeobecné bylo u nich přesvědčení, že jsou jisté mravní zásady, kterých nevymyslí žádný člověk, a kterých ani panovník zrušiti nemůže, zákony věčné, jež svědomí hlásá a k šetření jich zavazuje. Víra ta překrásně je líčena v Sofoklově tragedii „Antigoně“. Antigona odvolává se na zákon vyšší a na hlas svědomí svého, když proti výslovnému zákazu Kreontovu mrtvolu bratra svého

pohřbila. „Nemohu přestoupiti, co bohům jest svato.“

A jinde praví Sofokles, že bohové vidí jak počínání zbožného, tak činy zlých, a není na celé zemi místa, kde by před křivdami spáchanými se ukryli.

Epiktet praví: „Jako chlapce svěřili nás rodiče vychovateli, jenž všude na nás pozor dávatí měl; jako muže svěruje nás Bůh vrozenému svědomí do ochrany; tímto dozorem nikdo nesmí pohrdati, jinak by se znelíbil Bohu, a svědomí by mu bylo nepřítelem.“ (Fragm. 97.)

I u starých Římanů spočívala mravnost na náboženství. Náboženství nedosáhlo nikde takové moci, jako ve starém Římě; žádná smlouva, žádná důležitější veřejná nebo soukromá záležitost nebyla podniknuta bez vzývání bohův o radu a pomoc. Zákony státní spočívaly na autoritě boží; náboženství považováno za základ veškerého veřejného i privátního života. Právem mohl říci Cicero: „Ani Španěly počtem, ani Gally silou, ani chytrostí Půny, ani uměním Řeky, ale zbožností a náboženstvím a věrou, že nesmrtelní bohové vše řídí a spravují, všechny národy jsme převýšili.“

Od válek půnských možno pozorovati u Římanů poklesnutí náboženského vědomí a tím také mravů. S rostoucím bohatstvím rostla též požívavost, rozkošnictví a nemravnost; a tyto příčiny přivodily pád slavné druhdy říše římské.

Nejen u Řeků a Římanů, nýbrž i u ostatních starých národů kulturních závaznost zákonů odvozována z vůle boží. V Avestě, posvátné knize Peršanů, nalézáme mnoho modliteb, v nichž Peršan

vyznává své viny a lítostí doufá dojítí odpuštění u bohů.

V literatuře staroegyptské velmi často shledáváme napomenutí, aby člověk stále měl na paměti den soudu po smrti, kdy i nejtajnější myšlenky, žádosti a skutky váženy budou a rozhodnou o osudu člověka po smrti. V jedné staroegyptské písni se praví: „Pamatuj na den, kdy nastoupíš cestu do země, ze které se nikdo nevrací. Tehdy útěchou ti bude, žeš dobrý život vedl; proto spravedlivým buď a v ošklivosti měj nepravost. Kdo miluje ctnost, bude oslaven.“ (Viz: Cathrein, Grundrisse der kath. Moral.)

Nejstarší památky kultury národů starověkých poukazují na náboženství; náboženství bylo základem mravnosti. Mravnost spočívala na náboženských zásadách, na přesvědčení, že vyšší božská moc nad námi vládne, a vůle její třeba poslouchati.

Ve starověku bylo přesvědčením, že neexistuje národ, který by byl povýšen nad každý zákon božský, který by neměl náboženství a vědomí, že vyšší moci je podroben a zodpověden.

Známý je výrok Plutarchův: „Šel-li bys jakýmkoliv krajinami, nalezneš města bez hradeb, bez králů, bez domů, bez bohatství, beze škol i divadel, ale nikde nenajdeš místa bez chrámu, bez Boha, bez obětí.“

Ethnografie potvrzuje pravdivost onoho výroku, dokazuje, že neexistoval a neexistuje národ, který by neměl náboženství a mravních zvyklostí, opírajících se o vyšší nad člověkem vládnoucí moc.

Stoupenci darvinismu, na př. Lubbock, Haeckel tvrdili, že existují v Africe nebo v Australii národové, kteří žijí po způsobu zvířat beze všeho

náboženství a mravních zákonů. Avšak slavní ethnografové, jako Tylor, Quatrefages, Roskoff, Peschl, Müller dokázali, že národ bez náboženství existuje pouze ve fantasmii darvinistův a nikoliv ve skutečnosti.

Sami rozvážnější darvinisté, jako Hellwald, Gaspari přiznávají, že vše, co se psalo o národech bez Boha a náboženství, je spíše románem, než skutečným faktem. Vše zúmyslně bez dostatečných důvodů zkonstruováno za tím účelem, aby byl podán doklad pro darvinismus, pro vývoj člověka ze zvířete.

Profesor dějin náboženství na Harwardově universitě Dr. Moore v zahajovací přednášce na berlínské universitě mezi jiným pravil: „Náboženství je všeobecný zjev lidský. Žádný národ našeho světa není bez náboženství; žádný národ, o němž máme historické zprávy; v tom jsou anthropologové nyní za jedno.

Tvrzení, že se vyskytují mezi dnešními divochy kmeny zcela beznáboženské, prokázalo se při bedlivějším pátrání bludným; buď stopy náboženské byly neuznány, nebo vyšlo se z definice, která nižší formy náboženství vyloučila. Všeobecnost náboženství jest o sobě důležitým faktem; ukazuje na jednotnou vlohu pokolení lidského a zároveň dokazuje, že náboženství není nic náhodného a pomíjejícího, nýbrž že přirozeně a nutně vyvěrá ze společné lidské vlohy.“

Náboženství není tedy ilusí, klamem, nýbrž zjevem, který spočívá v přirozenosti lidské.

Lidstvo v celku neznalo a nezná morálky bez Boha, naopak v odloučení mravnosti od víry a Boha

spatřovalo a spatřuje úpadek mravnosti a veškerého spořádaného života.

Právem mohl napsati věhlasný biskup kremonský Bonomelli ve svém pastýřském listě „O volné škole“: „V celých dějinách pohanství, u všech známých zákonodárců starověku, v celém věku křesťanském před francouzskou revolucí marně hledáme nějaké stopy po volné škole neb aspoň nějakého ať soukromého či veřejného vyučování bez Boha a bez náboženství. Ale i po francouzské revoluci až na naše doby neshledáváme se ani s jediným vážným mužem, s významným spisovatelem, který se výchovou zabývá, který by neuznával a nepřiznával, že vychování od dogmatu a náboženství odloučiti nelze.“ (Viz spis: Volná škola na soudu dějin, 1919, 6.)

V nové době snaží se mnozí nezávisle na Bohu morálce zjednatí platnost v praxi; tvoří se četné organisace, jichž činnost k tomu směřuje, aby ve školách místo náboženství byla zavedena morálka laická, morálka bez Boha.

V cirkuláři o úkolu „ethických společností“ napsal r. 1876 hlavní šířitel ethické kultury v Americe universitní profesor v New-Yorku Felix Adler: „Ethické hnutí nemá žádného vyznání víry a neučí žádnému náboženství Náš program má jediný bod: Jednej mravně! Zákonodárce není mimo nás, nýbrž v nás. Dle zákonů, jež čisté lidství a svědomí nám hlásá, žítí, znamená žítí řádně a mravně.“

Döring, jeden z nejhorlivějších průkopníků volné morálky v Německu, napsal: „Nesnažíme se o mravnost, která důvěřuje v nějaké síly nadpři-

rozené, nýbrž která spočívá na přirozeném lidském základě beze všeho ohledu na náboženství.“

U nás v tomto směru pracují hlavně stoupenci „Volné Myšlenky“. „Chceme mravnost neodvislou od náboženského nazírání“, prohlašují ústy Dr. Adamíka; . . . „poslední příčiny a důvody mravnosti musíme hledati vždy v nitru člověka. Nepřijímáme žádného jiného důvodu pro mravní život než ten, který nám dává naše svědomí. Nežijeme mravním životem ani pro vůli boží ani pro nějaký život posmrtný či vyšší blaženost, nýbrž jen proto, že cítíme ve svém nitru jeho oprávněnost a cenu.“ — „Přirozená mravouka učí konati dobro nikoliv pro mystickou lásku k bytostem nadpřirozeným, nýbrž z užitku a potřeby blahověle k lidem; a zamezuje zlo nikoliv ze strachu před posmrtnými mukami, nýbrž pro klid a štěstí vlastního svědomí.“ (Viz: MUDr. Richard Adamík, O moderním názoru životním, 1909, str. 18, 25.)

„Věř nebo nevěř, več chceš, ale žij poctivě a ctnostně, abys nevyčítal sám sobě nic zlého. Ne to, več kdo věří, ale co činí, ustanovuje jeho hodnotu. Pro svou víru necítí člověk výčitek svědomí, nýbrž pro své jednání.“ Tak Petr Džardík ve spise: „O základech přirozené mravnosti“, 1893, 65.)

Ve Francii r. 1882 při rozluce církve od státu náboženství ze škol státních vyloučeno, a svěštětí učitelé vyučují přirozené, na Bohu nezávislé morálce.

Zlaicisování školy nestalo se najednou; v prvních učebnicích přirozené morálky mluví se k dětem ještě o existenci boží a nesmrtelnosti duše (na př. v učebnici Compa yré - ově); než tyto stopy náboženství rychle mizí a mravní vyučování spěje k atheismu.

R. 1904 na výchovném kongresu svobodných zednářů prohlásil Briand nové božství: „Ten, jehož mozek není naplněn tajemstvím a dogmaty . . . nosí božství v sobě, sám je bohem.“ A atheistické a socialistické učitelstvo na sjezdu v Amiensu prohlásilo: „Světská morálka spočívá na rozumu; je výplodem lidského vývoje; účelem jejím jest: stále více „zdokonalovati vztahy mezi lidmi a národy dle zákonů rozumu a vědy“, a žádají, aby vyučování bylo osvobozeno od každého náboženského předsudku, a kapitola o povinnostech k Bohu aby byla z oficiálních učebnic naprosto odstraněna. „Rozum nechť je naším bohem; — cílem vyučování musí býti znemožnění víru v Boha“, prohlašuje paedagog Jules Payot. (Viz řeč prof. Černého na ustavující schůzi Svazu křesť. učitelstva československého: „O výsledcích laické morálky ve Francii.“)

Vydávány nové učebnice přirozené morálky, kde o Bohu není ani zmínky, nebo učí se, že existenci boží nelze dokázati, proto netřeba se učením o Bohu zabývati, na př. v katechismu morálky od Jessia. Nevěra a pochybovačnost hned na počátku do duší dětských vštěpována.

V knize „L' éducation morale“ od bratří Lenta a cových o povinnostech k Bohu napsáno: „Naše povinnosti k Bohu jsou naše snahy o dobro a krásno.“

V posledních letech vidíme změnu, opět návrat k Bohu i v učebnicích morálky na školách státních. Odkud tento obrat? — Nynější vyslanec francouzský v Praze Simon řekl: „Pomáhal jsem též vyvážeti na kolečku kříže ze škol; ale nyní toho lituji; škola bez Boha vychovala nám zločince a lotry.“

Když byl uveřejněn tento jeho výrok v našich novinách, byl dotázán, učinil-li výrok ten, a on řekl: „Ano, a trvám na něm.“

Kdo sleduje nynější duchové hnutí ve Francii, poznává, že přemnozí odvracejí se od ateismu a kloní se ke katolicismu, a co je významné — právě ti nejlepší a nejsilnější duchové otevřeně se přiznávají ke katolictví. (Na př. vítězný vojevůdce Foch.)

Laická morálka má poskytnouti lidstvu nových, pevnějších opor a základů mravnímu životu lidstva, než jak to činila mravouka náboženská.

Je s to morálka bez Boha vyvážití neb aspoň nahraditi morálku náboženskou?

Ačkoliv věda ve vysvětlování mravnosti stejného užívá principu poznání: rozumu a skutečnosti, a v téže přirozenosti lidské hledá základy mravnosti, přec jaký chaos, jaký zmatek pojmů shledáváme u jednotlivých filosofů v učení o cíli člověka a o cestě k němu vedoucí. K otázce: co je mravní dobro, co je mravnost, marně u nich hledáme odpovědi určité.

„U ethiků a filosofů bychom marně hledali na to odpověď určitou“, píše Dr. Krejčí. „Tím se bohužel liší tento druh myslitelů od vědeckých pracovníků v jiných oborech, že právě v principiálních věcech, v nichž se ve vědách shoda předpokládá, myslí si každý, co chce. Nejsou sice filosofie a ethika povahou takové, že by si tam mohl a směl mysliti o základních věcech každý, co chce, ale je tomu tak.“

• Ethikové majíce pověděti, co člověk má konati, co má považovati za dobro, tedy pravidla jednání, jež by musil uznati každý za správné, shodují se v tom abstraktním výměru, že mravnost jest ko-

nání toho, co se konati má, ale podstatu mravnosti pojímá každý jinak.“ (V cit. sp. str. 54). Jako panuje anarchie v systémech filosofických, tak také v mravní oblasti panuje takový zmatek pojmů, že člověk s údivem se táže: Co je pravda? Mají pravdu materialisté či spiritualisté, monisté či dualisté, hedonisté, utilitaristé, progressisté atd., celá ta řada systémů, jenž každý jiný cíl člověku staví a jiné mravní normy k cíli tomu vedoucí. A přece všichni opírají se o čistě přirozený rozum a z čistého lidství a skutečného světa čerpají pravdu, a výsledek? Jeden mudrc poráží druhého. Kde je pravda?

Praví se, že se nevěra zmáhá, a s nevěrou zároveň nedůvěra k mravním příkazům náboženským; ale jakou jistotu může poskytnouti laická morálka, když na tak vrátkých spočívá základech? Proč bych měl dbáti hlasu filosofa, když druhý učí jinak? Proč bych měl žít dle morálky, když zítra snad bude jiná? Zdaž není nedůvěra k příkazům, jež laická morálka předkládá, zcela odůvodněna, nač uznávati mravní závaznosti k příkazům spočívajícím na autoritě nejisté? Zdaž nejedná takovýto „nevěrec“ zcela důsledně, když uplatňuje jen laickou autoritu svých individuálních nápadů, když si sestrojí své vlastní zásady mravní a jimi v životě se řídí, nebo když se posmívá veškerému řádu, mravu a právu, a chce žít dle svých vášní a choutek?

Základ, na kterém staví „vědecká“ morálka, není pevný, nemá jádra a síly, nemůže nadchnouti k následování; úroveň mravní povznést nemůže.

Největší filosofové uznávali, že rozum lidský sám sobě ponechán nedopatrá se úplné pravdy, a

toužili po pomoci shůry. Plato volá: „Prosím nebe, aby přišel, jenž by osvítil lidstvo, a dal nám poznati pravdy důležité a nutné. Ano, doufám, že přijde ten, který rozptýlí tmy vědění lidského . . . Jedině Bůh může nás osvítiti; jen na základě zjevení božského půjdeme cestou bezpečnou. Na ně spolehajíce můžeme žíti život šťastný.“

Pythagoras praví: „Člověk jen to má činiti, co jest Bohu milé, než toho se nedozví, nepoučí-li ho Bůh, a neosvítili-li ho světlo božské.“

Sokrates řekl: „Zbožnost je krásná ctnost, ale nikdo mimo Boha nemůže jí správně učit.“ (Plato, *Politica* 241.). A žák svému Alcibiadovi praví: „Nemůžeš se s plnou důvěrou k Bohu modlití, když se ti jest obávati, že obět tvou zavrhne, když slyší modlitbu, která snad obsahuje rouhání. Musíme čekatí, až nás někdo poučí, jak se máme k Bohu a lidem chovati.“ „Ale kdy to bude?“ táže se žák, „a kdo bude tím učitelem?“ — „Tento bude“, dí Sokrates, „pod jehož ochranou člověk stojí; ale nejdříve musí sejmouti tmou ducha našeho, abychom mohli zase poznati dobré od zlého.“ — „Ó, kéž by jen zaplašil tuto tmou“, odpovídá žák, „jsem ke všemu hotov, co nám poručí, jen když se tím staneme lepšími.“ (Alkib. II., XII., 150.)

A Bůh tuto touhu lidstva vyplnil. Přišel na svět před věky od Boha předpověděný Messias, Ježíš Kristus a přinesl lidstvu pravdu a milost.

Kristus hlásal učení, kterého svět dosud ne-slyšel, kterého moudrost lidská nevymyslila a ne-vyřkla. Co nejdokonaleji poučuje o Bohu a jeho vlastnostech; všemohoucí, nejvyšší svatý a spravedlivý Bůh, Stvořitele všehomíra, jest naším láskyplným

Otcem. Na otázky, které zaujímaly a zaujímají každého myslícího ducha: odkud svět, odkud člověk, proč je na světě, jaký jeho poslední cíl, jak má žít, aby cíle toho dosáhl, co je po smrti těla? — na tyto otázky odpovídá tak určitě a jasně, jako žádný filosof před ním a žádný po něm.

Předkládá člověku cíl, nad nějž není nic vznešenějšího: oslava boží a dokonalá blaženost člověka, vyplývající z poznání a milování Boha, nejvyššího dobra, život v Bohu již zde na zemi, nejúžší s ním spojení vírou, nadějí a láskou, a jednou věčně s ním spojení v nebi.

Poučuje, že nejsme stvořeni pro tento svět, život věčně blažený po smrti je naším cílem. Nemáme se starati pouze o časné statky, nýbrž o věčné, nikdy nepomíjející: „Co platno člověku, kdyby celý svět získal a na duši své škodu trpěl?“

Kristus ukazuje cestu k cíli tomu vedoucí; oznamuje dokonale lidstvu vůli boží, jak Boha ctíti a mravně žítí má, aby jednou v nebi na Boha tváří v tvář patřiti a blaženosti jeho účastnými státi se mohlo.

Evangelium Kristovo hlásá, že všichni lidé bez rozdílu jsou dítkami jednoho Otce, před Bohem všichni lidé jsou si rovni, všichni mají se milovati jako bratři a sestry jedné rodiny, všem dobře činiti i těm, kteří nám ublížili. „Buďte milosrdní, jako Otec váš nebeský milosrdný jest.“ — „Milujte nepřátely své, dobře činite těm, kteří vás nenávidí.“ (Mat. 5, 44.)

Nauka Kristova vedle příkazů, jež každý plniti musí, chce-li spasen býti, předkládá ještě pravidla, která odtrhují člověka od věcí časných a k Bohu povznášejí, která vedou člověka až k mravnímu he-

roismu, k nejvyššímu stupni mravní dokonalosti a sebeobětování; — jsou to evangelické rady.

Mravouka Kristova předkládá člověku nejušlechtilejší pohnutky, aby dobré konal a zlého se varoval; pohnutky ty působí na každou duši lidskou, šlechetnou i zločinnou; jsou to láska k Bohu, nej-laskavějšímu Otci našemu, naděje v odplatu věčnou, bázeň před trestem se strany vševědoucího a nejvyššího spravedlivého Soudce, jenž každému odplatí podle skutků jeho.

Kristus ustanovuje a poučuje také o prostředcích, které napomáhají člověku, aby plnil vůli boží, aby napravil hřích a mravní dokonalosti došel; jsou to sv. svátosti, milost boží a modlitba. Člověk nemá nečinně spoléhati na Boha, nýbrž má vůli svou spolupůsobiti s milostí boží, celý život svůj dle vůle boží vždy a všude řídit.

Kristus ustanovuje aspoň v podstatě kult boží — bohoslužbu — oběť těla a krve své. Jak vznešená a zušlechťující je naše oběť mešní! Může-li něco více povznést člověka k Bohu, než vědomí: při mši sv. obětuje se za nás pod způsoby chleba a vína též Kristus, jako na kříži se obětoval? Ze svatostánku volá k nám stále: „Pojďte ke mně všichni, kteří pracujete a obtíženi jste, a já vás občerstvím.“

Není vznešenější nauky nad učení Kristovo; v něm nalézá každý, učený i neučený, světlo i pokoj pro duši svou. Učení Kristovo krásou a vznešeností vyniká měrou nesmírnou nade všechny nauky filosofův a reformátorů náboženských. Každý, kdo nepředpojatě srovnává učení hlavních a nejrozšířenějších náboženství, zvláště co se týče mravouky, za nejlepší uznává náboženství křesťanské.

„Žádná mravověda nedovede co do styků lidí s lidmi nikdy nic platnějšího, vznešenějšího a při tom prostšího vymysleti, nežli jsou základní křesťanská pravidla: „Milovati budeš bližního svého jako sebe samého“ — a „co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň ty jim.“ To uznává také filosofie“, napsal Petr Durdík (v cit. sp. str. 64.).

Kristus neučí pouze, jak mravně žítí se má, nýbrž životem svým dává nejkrásnější příklad. Život Kristův je vzor života svatého, ideál mravní dokonalosti, ethická krása sama.

V dějinách lidstva nenalézáme vzoru podobného; všechny ctnosti, které mohou zdobiti člověka, má v míře největší, není ani nejmenší poskvrný na jeho charakteru; převyšuje daleko všechny mravní velikány všech věků . . .

Jeho láska k Bohu a lidem nezná mezí; „chodil dobře činně“, praví o něm Písmo sv. (Sk. ap. 10. 88.) Sklání se k ditkám a žehná jim; ujímá se chudých a opuštěných, nemocné těší a uzdravuje, hříšníci slyší z úst jeho útěchyplná slova: „Odpouštějí se tobě hříchy tvoji“; — laskavý, něžný, milosrdný ke všem, i ke svým nepřátelům, odpouští jim a modlí se za ně i za své katany. Většího lidumila neznají dějiny.

Není ušlechtilějšího citu, kterého by Kristus neměl; miluje něžně matku svou, ani při smrti na ni nezapomíná; pláče nad smrtí přítele svého Lazara, slzy roní nad budoucím osudem vlasti své a zkázou města Jerusalema.

Největší nevděk, zneuznání, potupy trpělivě snáší, jen pokrytectví, hřích, nepravost otevřeně kárá.

Jak velikým se jeví Kristus v bolesti a utrpení svém!

Žádný člověk není bez chyby, bez slabosti, u Krista je výminka; život Kristův je bez všelikého stínu hříchu! Kdo z lidí může říci, co Kristus řekl nepřátelům svým: „Kdo z vás může mne vinit z hříchu?“ (Jan 8, 46.)

Dějiny nemohou vykázati ani jediný podobný příklad mravní dokonalosti, jakou vidíme na Kristu; všichni zakladatelé jiných náboženství, všichni filosofové a velikáni lidstva stojí hluboko pod Kristem, ani z daleka nerovnájí se vznešenému charakteru Kristovu, a učení jejich nauce Kristově. Kristus jediný je nejkrásnějším, neskonale dokonalým vzorem ctnosti.

Sám Strauss vyhrazuje Ježíši Kristu v chrámě geniů a humanity první místo jakožto nedostižitelnému a nepřekonatelnému ideálu mravní velikosti.

Renan ve spise „Život Ježíšův“ vylíčil smrt Kristovu napsal: „Odpočívej nyní ve slávě své, šlechetný obnoviteli světa! Tvé dílo je dokonáno. Tisíckráté více milován po smrti své než za dnů pozemské své pouti, stal jsi se základním kamenem lidstva; chtějí jméno tvé odstraniti se světa, znamenalo by otrásti světem až do základů... Ježíš nebude nikdy překonán. Jeho úcta se nikdy nezmenší, jeho bolesti budou vždy dojímati srdce nejlepší. Všecka století budou hlásati, že mezi syny lidskými nebyl nikdo větší nad Krista.“

Toť zakladatel naší křesťanské morálky.

Kristus Bůh-člověk učil jako ten, „který má moc“, a na dotvrzení svého učení činil přecetné zázraky; těmi a svými proroctvími, které dosud se

plní, dokázal, že jest od Boha poslaný učitel a Vykupitel světa.

Již co se týče zakladatele, jak vysoko stojí náboženská morálka nad morálkou laickou! Pro čí zásady mravní spíše nadchne se člověk, pro zásady na hypotézách spočívající, či na nezvratné pravdě zázraky dokázané a nejsvětějším životem projevované?

Laická morálka nestará se o otázku: odkud svět a člověk, ani o život posmrtný, jen pro tento život pozemský stanoví normy, jak si život na tomto světě upravit co nejlépe.

Laická morálka, neuznávajíc a zavrhuje Boha, nemůže odpovědětí uspokojivě k otázce: odkud svět a vše co na něm jest, proto mlčí o těchto otázkách; než tím neupokojí člověka po pravdě dychtícího a neposlouží nikterak k mravnímu jeho povznesení. Jen náboženská morálka dává k otázkám svrchu uvedeným nejjistější odpovědi; věda toho nedovede. Prof. Harnack v jedné přednášce „O podstatě křesťanství“ r. 1900 řekl: „Jen náboženství dává životu význam, věda toho nedovede. Mluvím tak z vlastní své zkušenosti. Čistá věda a poznávací um jsou věci vznešené, ale na otázky: „člověče, kam jdeš“, „odkud jsi přišel“, „proč jednati máš tak či onak“, nedává věda žádné odpovědi. Tuto odpověď je nám dlužna věda dnes i věda před dvěma i třema tisíci roky. Věda poučuje nás o skutečných událostech, odkrývá odpory, spojuje příčiny zjevů, ale kde začíná křivka světa a křivka našeho života, kam tato křivka, jejíž kousek vidíme, vede, o tom nás věda nepoučuje.“ To zůstaveno náboženství, jen pozitivní náboženství může tu dáti

uspokojivou odpověď. Kdo nechce přestat na resignaci, uchyl se k víře.

„Jednej vždy mravně, abys měl dobré svědomí. O věcech nadzemských rozum sám ze sebe neví nic bezpečného; mějme tedy strpení, až tu pozemskou pouť dokonáme, ale zatím konejme zde světě vůči spoluvtorům svou povinnost. Nejlepší bohoslužbou jest člověkoslužba“, tak Petr Durdík. (V cit. sp. str. 28.)

Úloha lidstva dle laické morálky je zde na zemi. Život pozemský je sám sobě účelem a nikoliv přípravou k životu jinému. Tak musíme na život pohlížeti, zde musíme spatřovati svůj cíl a k němu směřovati svým životem.

„Tělo jsme úplně a zcela, a nic mimo to; duše to jen slovo pro něco na těle“, praví Nietzsche ve spise „Tak mluvil Zarathustra“. „Zapřisáhám vás, bratří moji, zůstaňte věrni zemi, a nevěřte těm, kdo vám mluví o nadpozemských nadějích. Jsou to traviči.“

V kladenském socialistickém orgánu „Svobodě“ č. 121 čteme toto vyznání víry: „Žijeme jedině pro tento pozemský svět. Neznáme pro osobní existenci jedince jiné věčnosti, než je věčnost mezi narozením a smrtí . . . Nebojíme se pekla a netěšíme se na nebe. Nechceme, aby země zůstala nadále slzavým údolím, jak si to pro miliony poddaných robotníků přál středověký absolutistický stát, jemuž vždy ochotně asistovala jím dobře placená církev.“

A jaký cíl pro tento pozemský život stanoví člověku vědecká morálka? Co nejlépe si upravit, zpříjemnit tento život, žít na světě slušně, v pravdě lidsky. Ve filosofických systémech mravních marně

hledáš jednoty v názoru, v čem pravé štěstí a blaho pozemské spočívá.

Hedonisté smyslnou rozkoš považují za největší štěstí a nejvyšší cíl člověka. Co libost, lahodu působí, je dobré, ať to dosaženo způsobem jakýmkoliv.

Eudaimonismus a utilitarismus co největší blahobyť pozemský jednotlivce považují za cíl člověka; dobrým jest, co užitek přináší a prospívá pozemskému blahu jednotlivce.

Doba nynější je z větší části rozhodně materialistická; co možná nejvíce zpříjemniti si tento život pozemský, co možná nejvíce užítí, míti „ráj rozkoše“ na zemi, toť nejvyšším mravním ideálem většiny moderních našich lidí. S ubýváním náboženství přibývá vždy přívrženců tohoto směru; nečeká-li člověk ničeho na onom světě, hledí co možná nejvíce užítí zde na zemi, řídí se heslem: „*ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas.*“

Zásady tyto nejsou nové; čistý hedonismus sledujeme u řeckých kyrénejků (Aristippa, Hegesia), kteří v rozkošnictví viděli cíl člověka. Demokrit († 350 před Kr.) prohlásil: Každý jednotlivec je sám sobě cílem, co možná největší individuální blaženost nejvyšším jeho dobrem.

Epikur (341—270 před Kr.) přijal tuto zásadu Demokritovu, ale smyslná slast byla mu jako Aristippovi podmínkou blaženého života. Rozeznává mezi slastí smyslnou a duševní, tuto pokládal za vyšší, v ní, zvláště ve vnitřním klidu a spokojenosti mysli, možno nalézti blaho vyšší, ušlechtilejší; ale požitky smyslnými nepohrdal. Byl hedonikem rozumným, radil k rozumnému užívání rozkoší; stále slasti možno dosáti jen střídavým životem, přimě-

Jer. Bentham (1748—1832 velebí Epikura, že odkryl pravý pramen mravnosti, smysl života, tajemství štěstí a pravé blaženosti.

Materialistický názor světový nutně vede v oboru mravním k sobectví a požitkářství.

Max Stimer (1806—1856) (Kašpar Schmidt) ve spise: „Der Einzige und sein Eigentum“ (1845) vlastní „já“ prohlašuje za pramen mravnosti. „Mně není po ničem nic mimo mne.“ — „Chci vše býti a míti, co býti a míti mohu; jsem ke všemu oprávněn, čeho se mohu domoci.“ „Kdo má moc, stojí nad zákonem.“ — „Oprávněn nebo neoprávněn, na tom mi nezáleží; mám-li jen moc, jsem již tím oprávněn, a nepotřebuji žádného jiného zmocnění nebo oprávnění.“ — Mravnost jest klam, spravedlnost a ostatní ideje mravní jsou strašáky; kdo

uznává tyto ideály, vězí hluboko v předsudku a pověře. Zcela nic nemá býti respektováno, než vlastní, sobecké „já“, — toť hlavní myšlenky Stirnerovy.

Život pozemský, život zdravý, silný, statečný, bezohledný, toť cílem člověka dle Nietzsche. Žádné „ty máš“, jedině „já chci“, zní jeho mravní princip.

„Nové hrdošti učilo mne mé „já“, a té učím lidi: nestrkati více hlavu do písku nebeských věcí nýbrž vzhůru ji nositi.“

Lev Borský charakterisuje morálku Nietzscheovu slovy: „To, co dle dosavadního hodnocení bylo vrcholem lidstva, jeho cílem, jeho odlišením se od zvířete a jeho povýšením, to se jeví dle nového hodnocení býti symptomem dekadence lidstva, jeho degenerací a koncem. To, co dle dosavadního hodnocení bylo nížinou lidstva, jeho zlem a jeho hanbou, jeho ponížením, to jeví se dle nového hodnocení býti symptomem života, jeho vzrůstu, jeho nezbytností. („Viz: Lev Borský, Bedřich Nietzsche, 1912. 129.)

„Nic není pravda, vše je dovoleno“, zní heslo moderního immorálního nihilisty.

Dávno před Nietzschem prohlásil Spinoza (1632 — 1677): „Vše jest dovoleno, co člověk může, a mravně dobrým, co jest příjemné“. Žítí a nechati žítí, je základní zásadou svobodných lidí oni neznají žádného „ty máš“; pro co ve zvláštním případě by se měli rozhodnouti, to jim poví jejich rozum“, prohlašuje zastance ethického individualismu R. Steiner. (Viz jeho spis: Die Philosophie der Freiheit, Berlín 1904). „Nyní jsou starší bohové mrtví“, volá stoupenec Nietzscheův

R. Hirschberg „My jsme pány. Nic není více zakázáno, vše je dovoleno. Naše právo hřešiti je nesporné. Ale budeme jednati moudře, práva toho jen tehdy užijeme, budeme-li míti k tomu moc.“ (Viz jeho spis: Das Recht zu sündigen Leipzig 1896, 11, 40).

Požitkářství, bezohledné sobectví, nezávislost na každé autoritě je mravním důsledkem materialismu. Hodovat, opíjet se, hýřit stalo se dnes cílem přemnohých lidí i u nás, pozbyli všech ušlechtilých ideálů, propadli hmotářství úplně, které rozpoutalo v lidech nejnížší pudy a chtíče. Bezohledně hledají jen svůj prospěch; pro ně není zákona ani práva. Ať tisíce jiných zhyne, jen když oni se mají dobře. Hedonismus a utilitarismus atomysuje společnost lidskou, uvolňuje pouto vzájemné lásky blíženské, bez níž spořádaná společnost lidská je nemožna.

Kam by dospělo lidstvo, kdyby požitkářství bylo mravním jeho ideálem, kdyby se řídilo zásadou, že mravně dobrým je vše, co vede k bohatství, k osobnímu blahu, co oslazuje, zpříjemňuje život? Zásady tyto nebrání člověku po bohatství a rozkoši dychtícímu dopustiti se zločinu, jen když prospěch přináší a tajně může býti vykonán. Vychytralí, sobečtí, bezohlední jsou mravními velikány dle oněch ethických zásad.

A nebyla by na tom lépe společnost lidská, kdyby jiný system mravní, pessimismus zapustil v lidstvu kořeny, kdyby zevšeobecněl názor Schopenhauerův „že svět nestojí za to, aby existoval a život aby se žil“.

Dr. Ot. Tauber podává ve spise „Mravní výchova a škola“ (str. 21. a násl.) obrázky sesurovnění a mravní pokleslosti studující mládeže od doby

převratu u nás, píše tam: „Kam vede odpad od Boha, prozrazuje tento případ. Žáci měli úlohu: „Smysl života“. Žák odpadlík napsal: „Pro mne život nemá smyslu. Život je nesmysl, a proto nejlepší východisko je sebevražda.“ Kam dospěje národ náš s takovouto mládeží?

Utilitarismus individuální přihlíží ku blahu a prospěchu jednotlivého člověka. ku blahu obecnému jen potud, pokud je to naprosto nutno pro blaho jednotlivce.

Společenský utilitarismus, socialendaimonismus, panolbismus, altruismus prohlašuje blaho lidstva za nejvyšší cíl člověka. „Miluj lidstvo a sebe v lidstvu“, zní zásada tohoto směru ethického. „Commune bonum suprema lex“ — „obecné dobro nejvyšším zákonem“, prohlašuje jeden z nejprvnějších stoupenců tohoto systému ethického Richard Cumberland (1632 — 1718. Blahu všech musí se podříditi blahu vlastní; žádný čin nemůže býti nazván mravně dobrým, nepřispívá-li nějakým způsobem blahu obecnému. Lidé přirozeností svou jsou vedeni a odkázáni k vzájemné blahovůli; a kdo pracuje ku prospěchu všech, zvyšuje tím zároveň blaho jednotlivých částí, tedy i blaho své vlastní. „Dávej a pracuj pro jiné a zachováš sebe sama.“

„Bůh nás stvořil, abychom byli vespolek šťastni; jsme k tomu určeni, abychom si vzájemně pomáhali. Štěstí lze dojíti jen ve společnosti; společnost pak se nemůže obejít bez spravedlnosti a blahovůle. Kdo ctnostně žije, t. j. kdo pracuje pro blaho celku, pracuje tím zároveň pro blaho své“, tak zastance mravouky blahovůle Bolinbroke († 1750).

Saint Simon (1760—1825) lásku ku veškerému lidstvu považoval za jedinou pravou ctnost. „Předmět naší lásky musí býti tak všeobecný, aby v sobě uzavíral každého bez výjimky. Lidstvo v celku a láska k němu, to je ta pravá ctnost.“ — „Ten, kdo miluje jiné, naplnil zákon“, zní motto jeho spisu „Nové křesťanství.“

Vrcholu svého dosáhla mravouka blahovůle v Comtovi (1798—1857), ve slovech: „Žítí pro jiné“ jest obsažena celá jeho morálka. Altruismus, láska a práce pro blaho lidstva je nejvyšší mravní povinností člověka.

Comtovo náboženství humanity má „za princip lásku, za základ pořádek, za účel pokrok“, za život pro jiné slibuje „nesmrtelnost“, — trvání vděčné upomínce potomstva.

Ve šlépějích Comtových kráčí celá řada filosofů, kteří blahověli ke všem lidem, práci pro blaho lidstva prohlašují za hlavní úlohu člověka zde na zemi; tak John Stuart Mill (1806—1873), Al. Bain, H. Sidwick; v Německu: Gust. Theod. Fechner (1801—1887), Rud. Heřm. Lotze (1817—1881), Bedřich Beneke (1798—1854), Bedřich Ueberweg (1826—1871), Arnošt Laas (1837—1886), Bedřich Paulsen (r. 1846) a jiní, vědomí, že člověk prokázal svým bližním, nebo hleděl jim, jak mohl prospívati, považují za největší slast člověka! „Čiň, z čeho má prospěch člověčenstvo a ty s ním“, tak s nepatrnými obměnami formulují nejvyšší princip mravní.

„Štěstí, blaho pravé a trvalé není možné leč ve společnosti lidí, a aby sám byl šťasten, každý musí dbáti a pomýšleti na štěstí jiných a k němu seč jest, přispívati“ — „Láska k lidstvu“, je je-

dinou ctností, ze které ostatní jako ze svého zřídla vycházejí“, tak Petr Durdík (v cit. sp. str. 19, 22.)

Dr. Fr. Krejčí pronáší mravní zásadu: „Buď si toho vědom, že blaho tvé osobní je podmíněno blahem celku, čili: žije sobě, jiným. (V cit. sp. str. 81.).

Čeští volní myslitelé spatřují cíl člověka a nejvyšší hodnotu mravní v lásce k lidstvu. „Láska je hlavní silou nesoucí život . . . Veliká lidská láska je pravé zušlechtění.“ (Dr. Adamík v cit. sp. str. 17.—26.).

Prof. I h e r i n g poukazuje, jak neurčitý to pojem „blaho společnosti“, a jak těžko pohnouti jednotlivce, aby se pro celek — souhrn jednotlivců — obětoval. Píše: „Co patří k „blahu společnosti?“ — klid? — Národ bojovný nachází největší štěstí ve válkách.

Blahobyť, bohatství, vzdělání? — Obyvatelé ostrovů v Jižním moři na nejnižším stupni kultury zdáli se Coocovi i Rousseauovi nejšťastnějším národem světa. Různí národové měli různé pojmy o blahu. Jiné ideály o blahu měli Athéňané, jiné Sybarité, jiné Sodomští, zrovna tak jako různé názory o blahu mají různí jednotlivci. Jaká směs názorů by povstala, kdyby se mělo hlasovat, co má býti považováno všeobecným blahem.“ (Viz: Dr. Tauber, Mravní výchova a škola, 1919, 5. a násl.)

A tento neurčitý pojem má býti normou mravnosti a cílem všech snah člověka?

Hobbes (1588—1679), Helvetius (1715—1771) a po nich moderní liberálové blaho státu prohlašují cíl člověka a zákony státní za jediné normy mravnosti.

Progressisté, moderní pokrokoví osvěťáři

pokrok kultury, pokrok ve vědách, umění, industrii, v životě politickém, sociálním atd., vzdělávati sebe ke stupni nejvyššímu a přispívati ku pokroku lidstva, nejvyšší rozvoj duševních sil stanoví za nejvyšší cíl člověka.

„Spěti s pokrokem kultury a pracovati pro tento pokrok“, toť úlohou člověka dle volných myslitelů českých. „Zákon evoluce proniká veškeré vědění, veškerou činnost lidskou, nevyjímaje ani mravnosti. My navazujeme na něj vědomě a usilujeme o pokrok.

My nevidíme mravní hodnoty pouze v poměru k bližnímu, v lásce k bližnímu, nýbrž ve všem, co duši lidskou povznáší, zušlechťuje, obohacuje, co ji pozvedá od hmotných, sobeckých, všedních zájmů k vyšším zájmům duševním. My vidíme mravní hodnoty ve vzdělání a sebevzdělání. Chceme pokrok, chceme lidi uvědomělé, . . . lidi, kteří by šli s otevřenýma očima životem.

My vidíme mravní hodnoty . . . v každém úsilí, které směřuje k šíření pravé osvěty a bojuje proti tmářství a zpátečnictví. Z tohoto stanoviska jest a musí nám býti nemravným vše, co duši pokrok, co staví se v cestu volnému svobodnému rozvoji a pokroku kulturnímu.“ (Dr. Adamík v cit. sp. str. 17, 23. a násl.) V pokroku vzdělanosti spatřují prostředek k ozdravení poměrů sociálních; stejné vzdělání přivede pokrok k rovnosti všech.

Immanuel Kant (1724—1804) je původcem autonomní morálky. „Praktický rozum nepřijímá zákon ani z vůle boží ani od přirozeného pudu, nýbrž čerpá se z vlastní hloubky, zavazuje sám sebe.“ (Metaphysik der Sitten, B. 9, 246.).

Hlavní mravní princip vyjadřuje Kant slovy: „Jednej tak, že chtěti můžeš, aby se tvá zásada stala obecným zákonem.“ (Kritik der prakt. Vernunft § 7.).

Dle Kanta je čin jen tehdy mravně dobrý, když člověk bez ohledu na prospěch, nebo trest, nebo vrozenou náklonnost koná dobré, plní povinnost, protože to povinnost. Jedině mravně dobrá pohnutka je vědomí povinnosti, úcta k zákonu. „Jakožto bytosti rozumné jsme vázáni k mravnosti, ne abychom zde byli váženi a nahoře spaseni, nýbrž bez každého „kdyby“ a „aby“. Máš vůbec býti mravný, ať z toho vzejde cokoliv.“ To prý jen tehdy možno, vychází-li zákon z nás, a ne z nějaké moci mimo nás, kterou by člověk respektovati musil. Jen vlastní zákon člověka je pravý zákon, člověka, bytosti rozumné a svobodné důstojný.

Kant těmito zásadami stal se původcem mravního subjektivismu a individualismu, který u mnohých zvrhl se v úplnou mravní anarchii, neuznávající žádné autority nad sebou, ani autority vlastního rozumu. „Buď samostatným, jednej svézákonně“, provádějí do posledních důsledků.

Staří stoikové mají i v moderní době své zastance. Stoikové hlásali, že štěstí, pravou blaženost třeba hledati ve ctnosti, t. j. v činnosti, jež odpovídá rozumné a společenské přirozenosti lidské. A jedná-li tak, podřizuje vůli svou světovému rozumu, jenž řídí vesmír. Ctnost jest jediným pravým dobrem, proto má býti jediným cílem našich snah. Vášně jsou překážkou ctnosti, proto býti bez vášní, klidným zůstatí za všech okolností života je podmínkou ctnosti.

Stoický mudrc nesmí podléhati náruživostem nebo jiným slabostem lidské přirozenosti, „štěstí i neštěstí, radost i bolest atd. pokládá za úděl nezměnitelného osudu od počátku světa určený, za výtvor železných zákonů přírodních, jimž se protiviti bylo by zpozdilé, jelikož proti přírodě; proto jej nic zlého ani dobrého nepřekvapí, neohromí. z rovnováhy mysli nepřivede, ničemu se nediví, ničeho neleká.“ (Viz: Durdík v cit. sp. str. 72.) — Statky pozemské oproti ctnosti jsou bezcenné, dobro jen pro dobro konati se má.

Kdo prohlašuje ctnost za nejvyšší dobro, za nejvyšší mravní ideál bez ohledu na odměnu věčnou, ten nezná srdce lidské. V pokušení, když vášně zuří, pouhá krása ctnosti neudrží člověka od zlého. Nač se přemáhati, není-li věčnosti, nač si ztrpčovat život odpíráním si požitku, který mi lahodí . . . „U ctnosti, nech si věnec svůj a nech mne hřešiti“, to je v praktickém životě výsledek onoho umravňujícího vědomí, že mám vždy a všade mravně jednati bez ohledu na Boha nebo odměnu věčnou; nejvyšší a nejsladší odměnou jest uspokojující vědomí, že jsem správně jednal, toto vědomí že ho bude síliti a blažiti, ať ho potká cokoliv a rozhodní ho k novým mravním činům. V theorii se to lehce píše, ale v praktickém životě je tomu jinak.

Uvedl jsem jen několik hlavních systémů mravních, a jaký tu chaos v názorech na základ každé mravouky! Každý jinak pohlíží na cíl člověka na zemi. každý jiné stanoví mravní normy, marně u nich hledáme jednotného a bezpečného návodu k mravnímu životu; a přece snahou všech jest na základě vědeckém upravit život vpravdě lidsky, odchovati společnosti lidské ob-

čana řádného, samostatného, vpravdě svobodného.

Ponechme stranou ten fakt, že není dosud jednotné laické morálky, že nepodařilo se dosud vyhledati ony základní principy mravní a na nich zbudovati jednotnou morálku, která by byla zdrojem mravnosti všem lidem společné — zkoumejme, může-li nezávislá morálka mravně více zušlechtit lidstvo než morálka náboženská. Může-li vědecká ethika podchytili a upevniti „kolísající se budovu mravnosti.“

„Mravnost hlásati je lehké, ale dáti mravnosti pevný podklad je těžké“, správně řekl Schopenhauer.

V laických morálkách nauka o Bohu a povinnostech k němu z mravoučného vyučování vůbec vypuštěna. Ani jediný článek mravoučný nepraví, že Bůh to poroučí nebo zapovídá, že něco hříchem, ježž vševědoucí a nejvyšší svatý a spravedlivý Bůh trestá. K mravnímu zušlechtění, k povzbuzení a utužení vůle uváděny výhradně pohnutky přirozené; pohnutky nadpřirozené, které daleko mocněji působí na vůli člověka, jako: „Čiň dobré, varuj se zlého Bůh to poroučí, odmění tě za to, budeš-li vůli jeho plniti“, soustavně opomíjeny. Místo vznešeného příkladu Kristova a svatých ku mravnímu zušlechtění uváděny příklady z pohanského starověku nebo osob smýšlení a cítění většiny lidí vzdálených i neznámých. Z přirozeného pudu sebezáchovy a z pudu společenského vyvozují základní principy mravní a na těchto dvou náklonnostech, totiž k sobě a spolutvorům staví veškerou mravnost. Sociologie, biologie a přírodověda napomáhají rovněž ethice přirozené.

Mravní předpisy sebelásky, jak je ethika beznáboženská hlásá, shodují se v celku s mravoukou naší křesťanskou, jen na to kladou váhu, aby každý člověk měl stále před očima, že je článkem onoho velikého organismu — lidstva, aby sebe miloval v lidstvu, t. j. aby sebe hleděl zachovati a všestranně zdokonaliti nejen k vůli sobě, nýbrž též k vůli společnosti lidské; čím kdo tělesně i duševně silnější, tím více může prospěti sobě i jiným!

„Nejvyšší mravní zákon zní: žij! Život pozemský má cenu, stojí za to, aby byl prožit, a nesmí býti obětován, nesmí jim býti pohrdáno k vůli nějakému životu jinému, mimozemskému.

Proč jsme na svět přišli, k čemu nás potřebuje, je neznámo; o tom si můžeme tvořiti všelijaké domněnky; pozitivně nevíme o tom nic. Pozitivně víme jen, že jsme na tomto světě, a že ve smyslu toho neznáma tu máme býti. Tedy žijeme, a nedejme se od snahy žíti, od snahy zachovati svůj život, umožniti jej, zdokonaliti jej odvrátiti ničím.“ (Dr. Krejčí v cit. sp. str. 81. a násl.).

Příkazy, jež vyplývají z povinnosti zachovati svůj život, jsou v ethice laické, tytéž jako v morálce náboženské; vzhledem k tělesnému zdraví vykládá se o střídmosti v jídle a pití, o oděvu, obydlí, odpočinku, zábavách, přirozeném ukájení pudů pohlavního atd., všude poukazováno na hygienu, vše podpíráno pouhými důvody rozumovými, o vyšší, božské autoritě nikde ani zmínky.

Zavrhuje se zahazování se, podlost, pochlebenství, úlisnost, patolízalství, rovněž i nadutost, domýšlivost, marnivost atd.

Zvláště proti sebevraždě brojeno poukazováním,

že člověk má si býti vědom, že není jenom svůj, nýbrž že náleží rodině, národu, lidstvu; sebevraždou způsobuje bolest rodičům, rodině, přátelům, zbavuje lidstvo člena, jenž byl povinen pracovati ve prospěch jeho.

Pravá příčina vzrůstajícího počtu sebevražd hledá se všude jinde, než kde skutečně jest, — v úpadku náboženského vědomí; pevná víra a důvěra v Boha je pevnou kotvou v bouřích a neštěstích tohoto života.

Zajímavá jsou slova, která napsal Dr. Masaryk ve svém spise „O sebevraždě“: „Rozumové vzdělání způsobí jakési zjemnění, ale nikoliv zlepšení a umravnění . . . Ceteris paribus je v těch krajinách a národech náklonnost k sebevraždě největší, kde polovzdělanost má převahu.“ A dále píše: „Civilisovaná společnost nynější je omrzelá životem; tato omrzelost pochází z nedostatečného intelektuálního a mravního vzdělání . . .

Náboženství dodává lidem vírou v Boha a nesmrtelnost ve všech okolnostech života útěchy, ve všech neštěstích naděje, a sílí jeho lásku k lidstvu; proto je nábožensky věřící člověk ve svém životě vesel, jeho víra, jeho přesvědčení, jeho jistota připoutává ho nejen k nebi, nýbrž k zemi, k životu.

Vskutku moderní sebevražedná manie má svoji hlavní příčinu v nedostatku náboženství . . . Náboženský světový názor činí život za všech okolností snesitelným, i život Jobův; nedostatek náboženství činí ho při prvním nárazu nesnesitelným.“

Každý křesťanský moralista podepíše vše, co se v laické morálce píše proti částečné sebevraždě, t. j. proti zlomyslnému zkomolení těla a proti tak zv. jemné sebevraždě, kde člověk prostopášnostmi

a náruživostmi znenáhla život si podrývá; proti názoru, že „mládež se musí vyhouřiti“, což ve skutečnosti znamená „vyžítí se“, užíváním radostí a rozkoší pohřbíti své zdraví, své mužné síly.

Laická morálka podobně jako naše zavrhuje volnou lásku, kommunismus žen, všeliké nepřírozené ukájení pudu pohlavního, jelikož jako každá nepřírozenost, tak zvláště tato podrývá zdraví člověka, vysiluje, činí jej předčasně starcem. Třeba však k tomu působiti, aby, v čem, zvláště mladší lidé nalézají podnět k tajným neřestem, totiž nemravná literatura nebyla tištěna a beztestně šířena.

Pěkně se též čte v laické morálce o hmotném majetku, jak ho nabývati a užívati ve prospěch svých, své rodiny, blaha obecného, na podporu věd, umění a p.

Narážky na křesťanskou mravouku, jakoby ona učila, že chudý má býti spokojen se svým osudem a doufati v odměnu po smrti v nebesích, vyplývají při nejmenším z neznalosti křesťanské nauky a křesťanské sociologie. Kristus řekl: „Hoden jest dělník mzdy své“, každý poctivě pracující člověk má právo, aby vedl život člověka důstojný; láskou a spravedlností, nikoliv násilím třeba luštití palčivou nynější otázku sociální.

Nejsou to myšlenky nové, které vyjadřují povinnosti vzhledem ke cti a dobrému jménu, že nemoudré soubojem poskvrněnou čest napravovati.

Velice důležité a praktické rady podává laická morálka vzhledem k vnitřním statkům člověka, co se týče vzdělání rozumu, fantasie, citu, vůle, odporučuje harmonické vzdělání všech mohutností, aby se nepěstovala jedna mohutnost na úkor druhé, časté vzbuzování citu záliby z pravdy, krásy a

dobrá, aby si člověk zvykl citům ušlechtilým, klade váhu na zušlechtění vůle, doporučuje stálý mravní pokrok, nedati se ukolébati sladkým domněním, že jest již dokonalý. „Kdo stojí, kráčí do zadu.“

Abys poznal, co mu schází, kde třeba nápravy, musí sám sebe poznati, doporučuje „sebezpověď“, čas po čase má se sám sebou zabývat, zkoumati své činy, pohnutky svého jednání atd.

Nejsou tyto myšlenky křesťanské?

Pojednávajíc o povinnostech k bližnímu kráčí laická morálka skoro úplně po stopách mravouky křesťanské, toliko v tom je rozdíl, že i zde staví vše na důvodech rozumových, nikde se neodvolává k autoritě vyšší, boží.

Zvláště akcentována láska a soucit ku zvířatům, ba i k rostlinám.

O vzájemných povinnostech manželů, rodičů k dítkám, dítek k rodičům, učitelům, sourozencům, k starým lidem, služebných k pánům a naopak, poučuje až na malé výminky skoro jako morálka křesťanská, jen péče o náboženské vzdělání a vedení je vynechána.

Sudte, zda více nadchnou děti k lásce, úctě a poslušnosti k rodičům pouhé rozumové důvody, jakými na př. francouzský katechismus laické morálky snaží se děti povzbuditi k oněm ctnostem slovy: Víte, co jest matka, s jakou něhou bdí nad vámi od vašeho narození, jak starostlivě vás obsluhuje, jste-li nemocny, co péče a námahy vám věnuje, aby vám nic nechybělo, abyste byly šťastny.

Známo vám, jak i otec váš miluje vás, pracuje od rána do večera, aby ukojil vaše potřeby. Jste jedinou myšlenkou rodičů, předmětem jejich snah, obav i nadějí. Nemyslí, leč na vaši budoucnost.

Chtějí také, aby z vás byli lidé poctiví, abyste kráčely cestou dobra. Proto usilují o to, aby vykořenili vaše poklesky a nadchli vás pro dobro.

Tuto jejich péči, starosti, námahy a oběti jste jim povinny spláceti citem něžným a vroucím, jež slove dětinná láska. Dítě, jež by nemilovalo rodičů, bylo by bytostí zvrhlou, opovržením hodnou.

Ale láska dětinná nemá býti ukryta jen v srdci, nýbrž má se projevovati i na venek, a to nejen slovy, nýbrž i skutky, ne snad lichocením, nýbrž službou; — máte osvědčovati svou lásku vděčností.

Každé dítě může býti nějak užitečné rodičům; může jim dokazovati lásku tisícovým způsobem. Zvláště když dospělo a rodiče jeho sestárli, má jim osvědčovati lásku a vděčnost; neboť stáří je trudné, síly klesají, nemoci se dostavují, žádá péče, útechy, pomoci.

A zbývá ještě jeden důkaz, jímž mohou děti projevíti rodičům svou vděčnost; nic není sladšího otci a matce, než slyšeti chválu o svých dětech, nic tak trpkého, než když slyší, že děti zkaženy jsou. Dobrým chováním mohou tedy děti nejlépe přispěti ku blahu rodičů a zmírniti zlo, pojící se nezbytně k jejich stáří . . .

Kdykoliv se dítě dopustí těžké chyby, rodiče jsou první, kteří nesou neblahé toho následky. Dopustí-li se na př. krádeže, zákon je činí zodpovědnými a zavazuje je, aby nahradili škodu dítětem učiněnou. Zákon tedy chce, aby rodiče zamezili činiti zlé, ale kterak by byli s to zadost učiniti této povinnosti, kdyby dítě nemělo jich poslouchati? Autorita rodičů je tedy posvěcena zákonem mravním, zájmem celé society, i rodiny i dětí samých. A proto nositelé této autority zasluhují nejen poslušnosti,

nýbrž i úcty. Úcta je zevnější známka podřízenosti; jeví se řečí, vůbec celým chováním. Zdvořilost je jen formou úcty; máme-li býti zdvořilí k cizím, neznámým, tím spíše ke svým rodičům. Tón odměřený, hrdý, řeč hrubá, chování nevázané svědčí o nedostatku této úcty, i jsou vpravdě urážkou. Který člověk strpěl by toho, aby někdo jevil neúctu k jeho rodičům? Dobrému synovi urážka rodičů jest urážkou vlastní; cítí ji v hloubi srdce. Chceme-li, aby každý měl k nim úctu, předcházíme příkladem . . .

Toť ukázka, jakými důvody laická morálka podpirá hlavní své povinnosti.

Křesťanská morálka nezavrhuje důkazů rozumových, ale zdaž nemluví jasněji a hlouběji k duši dítěte prostá slova Písma sv.: „Synu, ujmí se ve stáří otce svého, a pokud živ jest, nezarmucuj ho“ (Sirach. 3, 14), zdaž mnohem více ho nepovzbudí k účinné lásce k rodičům, než všechna sebekrásnější slova lidská? „Skutkem i slovem i se vši trpělivostí eti otce svého.“ (Sir. 3, 9). — „Synové, poslouchejte rodičů svých v Pánu; neboť jest to spravedlivé.“ (Ef. 6, 1). Tak mluví náboženství, toho laická morálka nedovede.

O vzájemných povinnostech sloužících a pánů laická morálka praví: „Jsou ještě osoby, jež nejsou sice údy rodiny, ale žijí v rodině a prokazují jí velké služby: sloužící. Již pro své postavení zasluhují našich sympatií a často i lásky a vděčnosti. Nezřídká dlouhá léta slouží v rodině a doslouží až do své smrti. Častokráte lze zřítí starého služebníka či služebnou obětovati se svým pánům a pečovati o jejich děti s dobrotou takřka mateřskou!

Byli nuceni opustiti svou rodinu, proto třeba,

aby rodina vaše jim to nahradila. Mladí potřebují podpory a ochrany, staří zasluhují sympatie a úcty.

Nastupuje-li sloužící službu, uznává, že pán má právo mu poroučeti, ale každé právo ukládá i povinnosti. Povinností pánovou je poroučeti s laskavostí a dobrotou, šetřiti sil a zdraví sloužících, neopouštěti jich v neštěstí a nemoci, dávat jim dobrý příklad.

Děti zvláště mají míti ohled na sloužící, protože jsou starší a prokazují jim rozmanité služby; nechť se varují všeho, co by se jich nelibě dotklo a ztrpčovalo jim život . . .

Tak laická morálka. A naše nad to dí: „Služebníci, poslušni buďte ve všem pánů tělesných, ne na oko sloužíce, jako lidem, se líbíce, ale ve sprostnosti srdce, bojíce se Boha.“ (Ke Kor. 3, 22.). — A pánům praví: „Páni, co jest spravedlivého a slušného, služebníkům prokazujte, vědouce, že i vy máte Pána v nebesích.“ (Kol. 4, 1).

Laická morálka zvláště občanské povinnosti staví do popředí. Míti úctu k zákonům a poslouchati jich, to je první povinnost občanů a spolu jejich zájem, praví svrchu uvedený katechismus laické morálky, — neboť od svého narození až k smrti nalézáme v nich pomoc a ochranu.

Jakmile se dítě narodilo, bývá zapsáno v matriku; zápis mu dává jeho legální existenci a zajišťuje mu výhody, jež zákon skýtá občanům. — Osiřeli-li dítě, zákon bdí nad ním a stanoví mu poručníka, by hájil jeho zájmy.

Dospěje-li a uzavře sňatek, zákon bdí nad splněním formalit, které mají zajistiti platnost manželství, a určuje práva manželů a dětí.

Ať občan má jakékoliv zaměstnání, zákon jej

ohrání; všechny smlouvy, vyrovnání, koupě, prodej, nájem atd. zaručuje moudrými normami. Chrání jeho majetek; cítí-li se zkrácen ve svých právech, může se utéci k soudu; zdá-li se mu, že první rozsudek je nespravedlivý, může se odvolati ku pravomoci vyšší.

Umře-li, zákon mu zajišťuje vykonání poslední vůle. Tedy za života i po smrti je chráněn zákonem, zda by neměl míti úcty a poslušnosti k zákonům? Než nestačí míti úctu jen k zákonům, úcta musí se vztahovati i na nejvyššího jejich vykonavatele a zároveň představitele státu, i na úřady, jež zákony provádějí, neboť nařizujíce, nečiní tak ze sebe, nýbrž ve jménu zákona, jehož jsou orgány; není to jejich osobní vůle, nýbrž vůle vyšší.

Jak mnohem účinněji nabádá k poslušnosti a úctě oproti světské vrchnosti morálka náboženská slovy: „Boha se bojte, krále v uctivosti mějte.“ (I. Petr. 2, 17). — „Není mocnosti, leč od Boha; kdo se mocnosti protiví, zřízení božímu se protiví.“ (K Řím. 13, 2).

Aby ochotně a svědomitě platili občané daň, laická morálka takto k tomu vybízí: Daň odvádějí poddaní vrchnosti, ale ku svému prospěchu; stát jim peníz daně ve způsobě vyšších statků navrácuje.

Stát potřebuje vojska, lodí, pevností atd., aby byl s to hájiti se oproti útokům nepřítelů. Ale vydržování vojska, loďstva, zbraně atd. stojí značné summy. Těch peněz opatřuje si stát daněmi.

Ale nejen proti vnějším nepřátelům národ se musí brániti, nýbrž i proti nepřátelům vnitřním: zlodějům, vrahům, zločincům všeho druhu. Proto třeba justice, soudů, policie a branné moci. To je nový pramen výdajů.

Societa nemůže býti bez zákonů; k těm třeba je zákonodárců, poslanců atd. Ku provádění zákonů je třeba moci výkonné, t. j. vlády; vláda má ku pomoci úřednictvo všeho druhu; a to vše vyžaduje velkých výdajů.

Pokoj a mír v zemi není ještě všecko; tisíce podniků je třeba pro společné dobro: budovy veřejné, cesty, mosty, průplavy, přístavy atd. — Dále organisace služby poštovní, zřizování telegrafních sítí atd., i to vše vyžaduje velikého nákladu.

A to ještě není vše; národ nemá jen potřeb materiálních, má se starati o vyučování a vychování dorostu; udílí vyučování na všech stupních: školy, lycea, fakulty, akademie, university, platí učitele, profesory, a také služebnictvo kultu v zemi uznaného. K tomu není třeba peněz?

A konečně co se týká peněz, daní, mají-li se dostatí až do pokladny státní, nelze se obejít bez výběrčích a pokladníkův. A také to stojí peníze.

Všecky tyto výdaje jsou ku blahu všeobecnému. A protože každý tím získává, spravedливо, aby daně platil. A kdo se hledí z této povinnosti vymknouti, okrádá stát a dopouští se skutku nečestného. (Viz v laickém katechismu ve „Vychovateli“ z r. 1914.)

Myslím, že všecken tento výklad daleko účinněji vyváží slova: „Dávejte všem, co jste povinni, komu daň, tomu daň.“ (Řím. 13, 7).

O povinnosti hájiti zbraní vlast, ba káže-li toho potřeba, i život obětovati, laická morálka takto pojednává: Všichni občané jsou si rovni před zákonem, a jsou účastni výhod, které jim stát zaručuje. Spravedливо je tedy, aby všichni byli účastni na obraně státu, jinými slovy: mají sloužiti pra-

poru. Všichni schopní občané jsou povinni k službě vojenské.

Stává se, že mladí lidé, chtěje se vyhnouti službě vojenské, předstírají nemoci, ano se i zmrazčí. Čin tyto odsuzují se samy, prozrazují nedostatek vlastenectví a mravního citu. Dobrý občan, poctivý muž bude si to považovati za čest, může-li splatiti dluh svůj vlasti a plniti svou svatou povinnost.

Vojín, který opustí prapor v době míru, je nemálo vinen, a co se týká deserce v době války, to akt zbabělosti, zločin, zrada; — a proto všude se trestá co nejprísněji.

Vojín u praporu jest povinen představeným absolutní poslušností, ne tak z poslušnosti nucené, totiž ze strachu před trestem, jako spíše z poslušnosti dobrovolné, která má svůj základ ve vědomí povinnosti, lásce k vlasti a ze smyslu pro disciplinu. Vojsko bez discipliny je vojskem bez moci a odsouzeno k porážce. Voják bez kázně je pomocníkem nepřítele, pomáhá mu k snadnému vítězství.

K poslušnosti má se družiti úcta k představeným netoliko vnější, kterou ukládá disciplína, nýbrž i vnitřní, pravdivá a čistá. Ale nejen ku svým představeným, nýbrž i k sobě samému má míti úctu. Nosí zvláštní šat, jenž je mu symbolem a připomíná mu povinnost a vlast. Uniforma je něčím svatým, a svým chováním a řečí má vojin osvědčovati úctu k sobě a získati si úcty jiných.

Jmenovitě statečnost je ctností vojínovou; než statečnost jeho nemá se jeviti jen v tom, že se neleká nebezpečí a smrti, i jiný druh statečnosti má osvědčovati, totiž snášeti útrapy, nesnáze, jež

válka ukládá. K tomu třeba mravní síly a fyzické zdatnosti.

Každý pluk má prapor; prapor je především znakem shromažďování se. zdaleka jej viděti vláti nad hlavami. Prapor je drahocennou věcí. nežli by jej vojíni dali v ruce nepřátel. raději se dají pobít do posledního. Prapor je znakem vlasti, pohled naň připomíná to, co nám nejdražší na světě: rodné místo, střechu otcovskou, slávu, neštěstí, minulost i budoucnost. Prapor je znakem cti a slávy; mluví v oči i k srdci. Jména slavná napsaná na něm jako by nám volala: „Vzpomeňte na vznešené činy svých předchůdců; dokažte, že jste jich hodni.“

Každý pluk má svoji historii, a prapor nese na sobě data nejproslulejší. Pod jeho vlajkou generace odcházejí a přicházejí, spojeny jsouc vespolek svazkem posvátným; poslední příchozí má účast na tom dědictví slávy, a má se snažiti, aby ji rozmnožil.

Prapor je setkaný ze slavných vzpomínek. hýbá srdcem, mluví, velí, dojíká; pohled naň elektrisuje vojína a činí jej hrdinou. Kdykoliv se objeví, buhny víří, trubky zavznívají, čest se vzdává symbolu vlasti. A když projde ohněm války a rozpadne se v cín, prapor nový dědí všecku slávu jeho a nese napsané litery slavných bojů, kde se předešlý proslavil.

Pravý, řádný občan nezradí prapor ani vlast, jemu svatá slova: Dulce et decorum est pro patria mori. (Viz „Vychovatel“).

Láska k vlasti ve francouzském laickém katechismu zdá se nahrazovati lásku k Bohu; láska

k vlasti je nejvyšším ideálem slávy a cti. Pomstiti Sedan, bylo nejvroucnějším přáním každého Francouze.

V jiných přirozených morálkách láska k vlasti tlumena láskou k veškerému lidstvu.

„Národ tak považuj jediné jako nádobu lidství,
A vždy, zvoláš-li Slovan, nechť se ti ozve člověk.“
Kollár.

Laická morálka pamatuje též na zemřelé, ukládá za povinnost vděčnou paměť, úctu a šetrnost vzhledem k zemřelým zachovati, zaslouží si toho za práce ve prospěch jednotlivců i celého lidstva vykonaných.

Podali jsme několik ukázek z laické morálky, aby bylo patrné, jaké povinnosti ukládá a jak je zdůvodňuje.

Může laická morálka nahraditi morálku náboženskou, může vědecký základ mravnosti vyvážiti dosavadní náboženský základ mravnosti?

Každý zákon, má-li účinně zavazovati ve svědomí, má-li způsobiti skutečnou povinnost, musí spočívat na autoritě, před níž duch lidský skloniti se musí. Takové autority v laické morálce neshledáváme. Vlastní blaho a blaho celku toho prý vyžaduje, abych jednal, dle mravních zásad, které rozum člověka nahlíží jako oprávněné, ba nutné. „Čiň dobře, protože ti to velí rozum, hlas tvého nitra to káže.“ Rozum jednotlivce je zde vlastně svrchovaným rozhodčím, nejvyšším zákonodárcem.

Jakou závaznou moc mohou míti zákony, vycházejí-li pouze z vlastního rozumu, dávám-li si je vlastně sám? Kdo mi může v tom brániti, abych tímž právem, jakým jsem si je dal, zase je zrušil,

nebo se od nich dispensoval? Proč bych měl poslouchati zákona svého, když z přestoupení jeho kyne mi zisk, prospěch, když to pudům člověka lahodí? Může mne snad zdržeti od skutku zlého — jak Kant myslí — vědomí, že, jednám-li proti zákonu, jehož oprávněnost rozum nahlíží, jednám proti důstojnosti člověka, musil bych se prý sám před sebou stydětí sám sebou pohrdati? Proč bych měl sebou pohrdati, když svého zákona nedbám? Proč bych měl dbáti bezvýznamného hlasu svědomí v nitru mém, když není Boha, jemuž bych měl klásti účet z činů svých? Proč bych nesnesl výtky svého rozumu, když přestoupení zákona daleko vyváží bezvýznamný neklid duše mé?

Pouhé vědomí neb úcta k povinnosti, nespočívá-li povinnost na autoritě boží, neodvrátí a neudrží člověka v bouřích tohoto života od zlého.

Autonomní zákony pro nedostatek autority nejsou s to pravou závaznost, jakou pravé zákony působí a vyžadují, zavéstí. Bez autority boží zákony vědecky i rozumem sebe lépe odůvodněné nemají pevnosti, závaznosti ani trvání.

Při mravnosti nerozhoduje pouze rozum, nýbrž hlavně vůle; vůle potřebuje k mravnímu konání jiných důvodů, než-li těch, které přesvědčují rozum. Rozum může poznávati, nazírati, může pronéstí úsudek o pravdě nebo nepravdě, ale zavazující požadavky ukládati a přijmouti je věcí vůle. Rozum může nahlédnouti, že krádež, jelikož porušuje přísné právo druhého, je mravně nedovolená. Rozum naznačuje, co je mravné. Tímto poznáním dává i důvod, snad velmi silný, aby člověk dle toho jednal. Je v tom mravní element; ale musí zde býti ještě někdo, kdo velí „Nepokradeš“, kdo vůli zavazuje,

aby dle poznání rozumového důsledně jednala. Od poznání mravní pravdy k jejímu uskutečnění je daleká cesta. Vědecké zdůvodnění mravnosti rozumu postačí, ale vůle musí si býti vědoma, „kdo“ to poroučí a „proč“ se to poroučí; potřebuje vyšší vzpruhy, vznešenějších, ideálnějších motivů, než je pouhý ohled na sebe nebo na jiné. Pouhé poučení rozumu téměř nikomu nestačí, aby se dle poznané pravdy řídil, slabá vůle člověka musí býti roznícena proto, co jí rozum předkládá.

Této vyšší vzpruhy, nebo — jak Förster dí — vyšší inspirace vůle nedostává se laické morálce, stavící na čistě materialistickém základě. Její mravní zásady jsou sice, jak jsme viděli, velmi pěkně vědou i rozumem odůvodněny, ale chybí autorita, jež je ukládá, které by byl člověk naprosto podroben, chybí také ono dobro, pro které by měl raději vše ztratiti, než proti povinnosti mravní jednati. V laické morálce chybí onen vznešenější popud, abychom mravně žili a pro mravnost i oběti přinášeli.

„Bonum commune suprema lex“, „lidstvo“, blaho lidstva jest ideálem, pro který pracovati a oběti přinášeti třeba.

Laická morálka na základě sociologie stanoví principy mravní, dle nichž jednotlivec při ukájení pudu sebezáchovy nesmí poškozovati zájmy společnosti. Ale žádné důvody sociologické neukazují mu na onu autoritu, ze které povinnosti ony vyvěrají, nedodávají mu také oné vzpruhy, aby k vůli společnosti a jejímu prospěchu pracoval a obětoval blaho vlastní.

Vidí snad příklad, který by ho nadchnul, aby v zájmu lidstva přinášel oběti, aby vlastní blaho

podřizoval blahu celku? Kdo se dnes stará o druhého? Bezohledné sobectví, prospěchářství bují na všech stranách, a to má býti vzpruhou, aby sám sobětoval pro jiné, když jiný toho nedbá?

Lidé svým sobectvím odpuzují od sebe; jen rozkaz vycházející z vyšší autority může překonati naši samolásku, může nás nadchnouti k obětavé lásce k lidem. Kdyby nebylo toho vyššího rozkazu: „Miluj svého bližního, jako sebe samého“ (Mat. 22, 39.), — „Nové přikázání dávám vám, abyste se milovali vespolek“ (Jan 13, 34), — „Milujte nepřátely své, dobře činite těm, kteří vám protivenství činí“ (Mat. 5, 44.), — člověk nikdy by se nerozehrál pracovati pro dobro lidstva.

Každý člověk zajisté zakusil nevděku a zneuznání, protivenství, i se strany těch, jimž snažil se co nejvíce prospěti; nedovede-li náboženství uklidniti jeho duši, sebe vědečtější odůvodňování lásky k bližnímu nedovede přemoci jeho antipatii, nedovede vzpružiti ochladlou jeho obětavost.

Žádný zákon nemůže býti působivým, nevlévá-li úcty a nadšení tomu, jemuž je dáván. Lidstvo samo v sobě, spolubližní nedodávají ani úcty ani nadšení, aby se člověk sebezapíráním cele zasvětil práci pro blaho lidstva. To dovede jen idea vyšší. Jen slova: „Co jste jednomu z nejmenších vykonali, mně jste vykonali“ dovedou překonati všecko zklamání, všecky nepříjemné dojmy, jež vznikají v nás z nevděku a zneuznání. To mohou dotvrditi všichni ti, kteří celý život svůj zasvětili službám lidstva, nelesklé fráze o humanitě, nýbrž láska ke Kristu dodávala jim síly, zmužilosti, člověka milovati pro Boha.

- Pravá láska k lidstvu vyžaduje pevnějšího základu, než na jaký ji staví sociologie, vyššími motivy musí býti inspirována a živena; bez náboženství nelze se k ní cele a trvale povznést. Jen takové ideály mohou býti bezpečným základem mravnosti, které jsou s to přemoci v člověku všechny slabosti a náklonnosti zlé, ale takovým ideálem není lidstvo ani vlast, proto nemohou býti bezpečným a účinným základem ethiky.

Nezavrhuje vědeckého zdůvodňování ethických zásad, je potřebné, ale čistě rozumové, vědecké odůvodňování ethiky nestačí, ono jenom poučuje, ale nezavazuje a nerozlišuje k zachování ethických zásad. Stačí snad u lidí filosoficky vzdělaných a mravně založených, ale nikterak u lidí obyčejných; ty jen idea vyšší, idea Boha, svrchovaného Pána a spravedlivého odplatitele, dovede ukázniti a nadchnouti k zachování mravních předpisů. Náboženské ideje oduševňují a zušlechťují suché předpisy morálky přirozené.

Mravní požadavky, mají-li skutečnou povinnost zploditi, potřebují sankce a to sankce božské. Mravní požadavky odporují přecasto nezřízené sebelásce, vášním, které ponoukají člověka proti zákonu. Zájem vlastní, sebeláska, vášně jsou — jak zkušenost dosvědčuje — faktory mnohem silnějšími, než úcta před zákonem. Proto, má-li býti zákona skutečně šetřeno, musí býti stanoven trest na přestoupení jeho; přestoupení musí míti následky pro člověka. Sankce musí býti taková, aby všem, kteří zákona šetřiti mají, byla za všech okolností mocnou pohnutkou, aby vlivy zákonu odporující vyvážila. A k tomu je zapotřebí sankce nejen časné, nýbrž i věčné.

Člověk, chce-li býti mravně dobrým, skutečným mravním charakterem, musí býti pánem svých vášní, musí za všech okolností, i těch nejtěžších jednati vytrvale a pevně podle zákonů mravních; ale to jest jen tehdy možné, je-li hluboce přesvědčen o božské závaznosti a sankci těchto zákonů. Trestům lidským za přestoupení zákona možno se vyhnouti, ale nikoli trestům, jimiž stíhá Bůh hřích zde i na věčnosti.

Člověk, který pozbyl vědomí zodpovědnosti oproti nejvyšší spravedlnosti, již nelze uniknouti, ztratil pevný základ všeho ethického jednání; jen potud hledí jednati mravně, aby se nedostal do konfliktu s trestající mocí světskou; kde nehrozí toho nebezpečí, nezná důvodu, proč by se měl činu nějakého vystříhati.

Laická morálka nezná věčnosti ve smyslu křesťanském, a tím podlamuje vše, co člověka mravně povznáší, co mu vlévá naděje a síly v útrapách tohoto života.

„Kdo žije pro druhé, zjednáva si úctu jejich, a to je jediné možná odměna za konání dobrých skutků.“ (Comte.) Kdyby jen toto mělo býti odměnou za skutky dobré, jak málo lidí by se snažilo opravdu mravně žíti, není-li života posmrtného, věčně blaženého nebo věčně nešťastného.

Zastanci laické morálky slibují sice svým přívržencům nesmrtelnost, ale ne ve smyslu našem, nýbrž „radostný a povznášející pocit jiného způsobu nesmrtelnosti, spočívající v přesvědčení, že látky a síly, které tvoří naši bytost, i po smrti naší ještě dále trvati budou v nepřetržitém proudu věčného dění.“ Tak F. V. Krejčí. (Světový názor náboženský a moderní, str. 70.)

Není-li nesmrtelnost ničím více, tato by člověka věru nenadchla, aby mravně jednal, vždyť se jí nevyhne, ať jedná tak či onak.

„Nesmrtelnost jednotlivcova není leč žitím v paměti přicházejících pokolení“ (Diderot). — Ani tato nestojí za to, aby se člověk namáhal, vždyť jak dlouho trvá a kolika lidem se jí dostává? I nejslavnější mužové upadnou v zapomenutí. A často mnohý člověk vrstevníky nepovšimnut a potomstvem zapomenut více dobrého vykonal, než leckterý panovník nebo vojevůdce, jehož slávu hlásají dějiny.

„Přijímáme nesmrtelnost ducha, ale v tom smyslu, že naše práce, úsilí a naše láska žije dále po naší smrti v jiných srdcích, že nezaniká . . .

Ne naše malé osobní já, ale naše velká láska nás přežije . . . Každá práce, každá snaha žítí a pracovati pro celek, pro lidstvo, skytá člověku náhradu za osobní nesmrtelnost . . . Smrt nemůže býti krutou pro toho, kdo nežil jen pro své osobní zájmy, ale pro život bližních. Neboť jeho duše, jeho skutky, jeho láska jím neumírá, ale zůstává zde a žije dále přes jeho hrob.“

„Odplatu za život mravní cítíme ve své duši, a nečekáme žádné jiné odplaty věčné . . . Nadšení k tomuto životu čerpáme ze své duše vlastní. To zoveme zvnitřněním mravního života. Zákony jeho a důvody jeho nalézáme pouze a jedině ve své duši. Nemůžeme uznati jiného soudce nad ní a neuznáváme. Naše cítění mravní jest nám suverenním“, tak čeští volní myslitelé. (Viz: Dr. Adámík v cit. sp. str. 25.)

„Světská mravouka učí konati dobro nikoliv pro mystickou lásku k bytostem nadpřirozeným, nýbrž z užitku a potřeby blahověle k lidem; a za-

mezuje zlo nikoliv ze strachu před posmrtnými mukami, nýbrž pro klid a štěstí vlastního svědomí.“ (Viz sp.: Co je to volná škola, str. 32.)

Nesmrtelnost, jakou moderní zavrhovatelé křesťanské mravouky svým věrným slibují, nenadchne zajisté k obětem, kterých mravný život vyžaduje. „Kdo žije v paměti jiných, prý neumírá“; ale kdo vzpomene si na mne za padesát, za sto let? Co je milionův a milionův lidí, o nichž dějiny mlčí, zmizeli beze stopy. Kde jest jejich nesmrtelnost?

Pravdu řekl „M a r c A u r e l : Nezapomenutelnost jest prázdné slovo.“ A Písmo sv. dí: „Nebude památka moudrého jako i blázna na věky, a budoucí časové všecky věci zároveň přikryjí zapomenutím.“ (Kazatel 2, 16.)

Vědecká morálka nejen nedodává mravnímu jednání žádné vyšší, ideální vzpruhy, nýbrž pohrdáním pravdami, jež povznášejí člověka nad tento pomíjející svět, přímo ochromuje všelikou snahu po mravním sebezdokonalování; nemůže a nedovede nikdy nahraditi ethiku náboženskou.

S v. P a v e l lituje pohany, že „nemají naděje“ (1. Thess. 2, 12). Vpravdě co jest člověk bez naděje? Lodí bez kormidla, která sem tam vlnami zmítána. Člověk chce býti šťastným, a nemá-li naděje v lepší život posmrtný, vrhá se do proudu rozkoší pozemských, ale ty ho neuspokojují; a když neštěstí, nemoci, zklamání, bída a pod. se dostaví, jaké je jediné východisko z tohoto hrozného stavu pro člověka, nemajícího důvěry v Boha? — Pessimismus, zoufalsví. „Užívej přítomnosti a snášej osud svůj s apatií“, napsal H o l l b a c h. Ale což když to nejde, co potom? To naznačil G ö t h e slovy: „Zoufati jsem se naučil.“

Jak šťastným naproti tomu je člověk věřící! Ať ho navštíví utrpení, neštěstí sebe větší, on ví, že tento pozemský život je jen krátkou zkouškou a že „utrpení tohoto času nejsou rovna budoucí slávě, která se zjeví na nás“ (K Řím. 8, 18); nikdy nezoufá, naděje ho sílí, volá k němu: „Důvěřuj v Boha“ (Žalm 46, 6). „buď věrným až do smrti, a dám tobě korunu života.“ (Zjev. 2, 10.)

Německý básník Heine vyznává o náboženství Kristově, že je dobrodiním pro trpící lidstvo, že vše, co vykonalo pro civilisaci, je daleko nepatrnějším u porovnání s útěchou, kterou podává člověčenstvu.

Opakujeme ještě jednou: vše, co člověka povznáší, zušlechťuje, co ho těší a naději vlévá ve všech okolnostech života, to podává náboženská mravouka, laická morálka toho nedovede, ta nezná žádného vyššího popudu, žádné ideální vzpruhy pro mravní život, nemá žádné útechy v útrapách tohoto života než resignaci, apatii.

Mravnost oddělovati od náboženství, pouze na lidském podkladu, na materialistickém pojetí života ji stavěti, znamená stavěti dům na písku; chybí autorita, která neúprosně žádá podrobení se mravním požadavkům, jež stanoví. Jako květina vytržená ze země hyne, podobně mravnost oddělená od náboženství.

Přední myslitelé všech věků i národů dosvědčují tvrzení naše. „Nevím, zda-li věrnost, důvěra a společnost lidská mohly by obstáti, kdyby zmizela úcta k Bohům“, řekl Cicero. — A Plato napsal: „Všeliké společnosti základ boří, kdo náboženství podřívá.“ — „Snáze jest si mysliti stát bez země než bez náboženství“, tak Plutarch.

Slavný zakladatel Spojených států severoamerických Jiří Washington napsal: „Budme opatrní oproti tvrzení, že mravnost může obstáti bez náboženství . . . Rozum i zkušenost nedovolují nám za to míti, že by mravnost, odpoutaná od náboženských principů, měla ještě svoji sílu.“

Znamenitý právník lipský Sohm řekl: „Není-li Boha a věčného života, není také žádné mravnosti a práva.“

Italský ministr vyučování Pasquale Villari řekl: „Nemluvím jako věřící člověk, nýbrž jako historik, který má vždy skutečný stav věcí na zřeteli, a tu tvrdím: Občanská společnost bez náboženství dosud se nenalezla, ještě nikdo nevynalezl umění národ bez náboženství mravně vzdělati.“

Liberální profesor národního hospodářství Emile de Laveley kladé si otázky: „Může civilisovaná společnost obstáti na dlouho bez náboženství? — Je možná pravá mravnost bez víry v Boha a v nesmrtelnost duše?“ — A odpovídá na tyto otázky rozhodným: „Nikoliv! Bez těchto dvou pravd není ničeho, co by mne mohl zdržeti, abych nehleděl prospěchu a rozkoše vlastní na úkor ostatních. Mohu-li se obohatiti a při tom uniknouti trestajícímu zákonu, proč bych tak neučinil? Lesk zlata dá brzy zapomenouti na skvrnu na mravním charakteru. Nevidím žádného důvodu, proč bych se měl zdržeti nějakého nenáležitého činu, jen když zůstane bez trestu a přinese mi užitek.“

Chesnelong dí: „Není mravnosti skutečně silné, kromě té, jež věří v Boha, jejímiž základy jsou láska k Bohu a bázeň boží. To je morálka křesťanská, z té jediné vyplývá pravá civilisace a

mravnost; morálka bez Boha vrhá nás zpět v barbarství.“

Rousseau přiznal: „Domníval jsem se, že je možno i bez náboženství býti poctivým člověkem, ale již jsem se vzdal omylu toho.“ — A dále praví: „Někteří by rádi založili ctnost na pouhém rozumu, než přiznávám se, že neshledávám pro mravnost nižádného pevného základu než náboženství. Ctnost — praví se — je láska k pořádku. Ale — táži se — jsem povinen svému pořádku obětovati své štěstí? Připouštím, že kde jest intelligence, bude též pořádek, ale s tím rozdílem, že spravedlivý podrobí se celku a nespravedlivý podrobí celek sobě, maje sebe za střed jediný. Není-li Boha, soudí nespravedlivý zcela správně, pokládá-li sebe za střed celého světa.“ (Emile.)

A krásně dále píše Rousseau o potřebě náboženství, učiti mu mládež již záhy; ono mu odhaluje smysl života a udává pravidla jednání, a proto musí státi jako nerozborný maják hned na počátku životní cesty člověka. „Nejen celé společnosti lidské, nýbrž každému členu jejímu musí záležeti na tom, aby každý znal a plnil povinnosti předepsané zákonem božím jak k bližnímu, tak k sobě samému . . .“

Čemu vyučují rodičové své děti? Zajisté tomu, že vskutku existuje svědek lidských osudů, který bdí nad námi jako nad svými dětmi, který všem nám přikazuje, abychom žili spravedlivě, abychom se milovali vespolek, činili si dobré, plnili sliby a závazky dané komukoliv. Další látkou vyučování jest pak, že blaženost tohoto života jest vlastně ničím, protože po tomto životě následuje jiný, ve

kterém Bůh ukáže se odplatitelem dobrých a soudcem zlých.

To jsou dogmata, kterým je třeba učiti mládež. Kdo se tomu na odpor staví, zasluhuje přísného pokárání, poněvadž si počíná jako rušitel pořádku a nepřítel společnosti lidské.“ (Emile, I, 87.)

Göthe napsal: „Pevné povahy, charaktery, jež vpravdě úcty zasluhují, jsou řidší; vpravdě jen toho možno ctíti, kdo nehledá sebe. Přiznávám se, že nezištné povahy tohoto druhu v celém svém životě nalezl jsem jenom tam, kde jsem našel život založený pevně na náboženství.“

Dr. Masaryk řekl: „Není pochybnosti, že jmenovitě náboženství křesťanské, ukazujíc na božský původ mravních povinností, je mocnou pákou mravnosti.“

Laickou morálku krásně charakterisuje Lev Tolstoj: „Pokusy bez náboženství mravnost založiti, podobají se počínání dětí, které chtějí přesaditi milou jim rostlinu, kořeny, jež se jim nelíbí, utrhnou a bez kořenů do země sází.“

A náš Palacký, o němž napsali v „Památce“ (str. 128), vydaném na oslavu stých jeho narozenin, že „jedna jeho vlastnost za naší doby mizí, totiž velká, všeobecná jeho vzdělanost“, otevřeně prohlásil: „Každý rozumný musí uznati, že kde není Boha, není ani mravnosti, ni ctnosti, ni práva, ni cti“, a nazývá směr protináboženský „jedovatou nákazou, která jako červ zřídá kořeny života sociálního i státního.“ (Gedenkblätter 304. a násl.)

Gustav Jäger napsal: „Morálka bez náboženství může se snad krásně vyjímati jako parádní

kord, ale když se třeba ním brániti, je jako paví péro, ani nebodá, ani neseká.“

V kritické chvíli, kdy má člověk ukázati mravní sílu své povahy, všechny přirozené pohnutky, ohled na čest, slušnost atd. ukazují se nedostatečnými. vyšších pohnutek je třeba, aby v těžkých pokusech neklesl.

Nač jiných dokladů? Podívejme se na umravňující ovoce laické morálky v zemích, kde je státně zavedena ve školách, zda mravnost prohloubila, na pevnější ji postavila základ, než jaký jí dávalo náboženství?

Laická morálka měla nahraditi náboženství, měla povznést úroveň mravní. A co se stalo? S ubýváním náboženství ubývalo i mravnosti. To dotvrzují nezvratné statistické doklady. R. 1882 ve Francii bylo náboženství ze státních škol vyloučeno, škola zlaicisována; a od té doby stoupá zločinnost, žaláře se plní, a co zvláštiho — zločinci mladistvými, nemravnost se šíří, až to budí hrůzu všech, kteří pozorují veřejný život. V letech 1886—89 počet mladistvých zločinců stoupl z 23.000 na 27.000. Od roku 1889 do r. 1891 bylo zatčeno v Paříži 40.000 chlapců a 13.000 děvčat pod 16 set starých pro nemravný život. V jednom roce spácháno dětmi 17.000 zločinů, mezi tím 36 vražd, 39 zabití, 3 otcovraždy, 33 vražd dětí, 153 násilností, 4213 těžkých ublížení na těle a 11.952 prostých zločinů. Též sebevražd nedospělých rapidně přibývá! (Viž řeč prof. Černého, svrchu uvedenou.)

„Mravní zkáza mezi školní mládeží šíří se děsnou měrou“, čteme v časopise „Figaro.“ „Denně přinášejí noviny zprávy o nejrafinovanějších zločinech spáchaných od školních dětí. Chlapci a děv-

čata čtou a půjčují si pornografické knihy a nemravné romány s nejopzlejšími obrazy. Malá děvčata ztratila všecken stud . . . Vyloučení náboženství ze škol toto zlo zesateronásobilo . . . Po ovoci možno poznati strom nového zákona.“ (Viz: *Katholik*, 1894, I, 421.)

A vyšetřující soudce *Guillot* na základě vlastních zkušeností vyznává: „Vzrůst zločinnosti u mladých lidí je v souvislosti s novotami, které byly zavedeny do veřejné výchovy. Děti jsou olupovány o jedinou sílu, která na ně mravně může působiti, t. j. o oporu nábožensko-mravní výchovy.“

Zastance „Vlné školy“ *Tarde* v „*Revue pædagogique*“ přiznává: „Pohříchu byli jsme ve svých nadějích v úspěchy našeho školství trpce zklamáni. Počet mladistvých zločinců pod 16 let od r. 1880 při nepatrném počtu obyvatelstva se skoro zdvojnásobil. Dostoupil r. 1894 úžasného čísla u nezletilých na 28.701 u hochů a 3614 u dívek. Od r. 1881—1894 postoupil počet sebevražd u dospělých o 153 procenta, u nezletilých o 166 procent.“ (Viz: „Vlná škola na soudu dějin“, 1919, str. 37.) Pozoruhodno též, že mezi 100 obžalovaných dětí z různých deliktů 89 procent pochází z laicisovaných škol státních a 11 procent ze škol náboženských.

R. 1907 napsal soudce *Boujean* ve „*Figaru*“: „Otázka zločinnosti naší mládeže jest otázkou života a smrti našeho národa. Francie zahyne při tomto nespolehlivém a nemírném pokolení. Hlavní vinu na znemravnění má beznáboženská výchova.“

R. 1909 pronáší slavný národní hospodář francouzský *Leroy Beaulieu* tuto obžalobu: „Již od dlouhé doby, jistě však od 15 let, dostalo se

všeobecnému vyučování na obecných a měšťanských školách obratu, který znamená pravou sebevraždu národa. Směřuje jenom tam, aby rozvinul šplhounství a zálibu v dobrém žití.“ (Viz přednášku prof. Černého.)

Francouzský spisovatel Edmond Villey ve své knize: „Nebezpečí francouzské demokracie“ praví: „Zločinnosti mládeže přibýlo měrou úžasnou, neboť s náboženským cítěním mizí u dětí i smysl pro úctu a autoritu vůči rodičům. A dítě, které ne naučilo se úctě k rodičům, nemůže též mítí úcty před autoritou státní. Následek toho jest: všeobecný pokles smyslu pro povinnost a s ním ruku v ruce jde stále se šířící sesurování lidu. Ovocem beznáboženské výchovy je zničení charakteru. Ona zplodila lid bez počestnosti, píle a věrnosti, bez spolehlivosti.“ (Viz: Volná škola na soudu dějin, str. 38.)

Tato fakta nejlépe ukazují ovoce „Volné školy“ a vědecké morálky; laická morálka není požehnáním, nýbrž kletbou.

Rovněž v Itálii „společenská morálka“ nepřinesla povznesení mravnosti, nýbrž úpadek; i tam se ozývají hlasy, aby výchova dala se opět na základě náboženském, náboženství je nepostrádatelným prvkem mravním; jedinou účinnou uzdou nezřízených chtíčů lidských.

R. 1914 počet zločinů v Itálii dosáhl čísla 41.362 a v r. 1915 vzrostl na 49.383; nejvyšší státní zástupce v Římě Cataldo Schiralli jako hlavní příčinu toho zjevu uvádí školu bez Boha a náboženství. (Volná škola na soudu dějin, str. 40.)

Mužové prozíraví, kterým jde skutečně o blaho národa, volají, aby přestaly útoky na náboženství,

neboť tím se podřívají základy mravnosti a nejvznešenější ideály mravní, kterých nenahradí ani umění ani věda.

I v Americe přemýšlejí o tom, jak zameziti strašný postup moderního pohanství, jak povznést mravnost, bezkonfesní školou podrytou; znají totiž ovoce této školy: nevěru a z ní plynoucí požitkářství a nemravnost.

Krásně píše o vlivu náboženství na mravnost svrchu uvedený vlašský učenec Villari: „Potřebujeme miliony čestných mužů, kteří ustavičně dávají přednost zájmům veřejným před zájmy osobními. Klame se, kdo věří, že ideál povinnost jest nějakým vzácným přiborem, kterého se používá při velikých příležitostech, při slavnostních hostinách! Ideál musí nás stále životem provázeti, v každé chvíli, od okamžiku našeho procitnutí ze sna až do té chvíle, kdy na lože se ukládáme, i když nestojíme na jevišti před obecenstvem, které nám pochvalně tleská, i když nestojí před námi jas slávy . . .

Život náš nutně žádá, aby před ním hořelo věčné světlo ideálu, jemuž chce býti zasvěcen, neboť od této oběti, bez níž žítí není účelno, získává svoji cenu a svoji povýšenost. A v tomto cítění, jež musí mu dostačiti, i když nikde nevidí žádné odplaty, spočívá pravá velikost národů právě tak jako jednotlivců. Bez náboženství však nedalo se ještě nikdy trvale vštípati ve svědomí národa. Křesťanský oheň lásky, jenž nežádá od jiných pochopení a pochvaly, od nikoho nečeká odměny, neboť ji nalézá v sobě samé, nemusí vyčkávati velikých příležitostí a slavnostních okamžikův, ale projevuje se u každého na každém místě, v kaž-

dém čase, v každé hodině života.“ (Viz: Volná škola atd. str. 41.)

Dr. Förster stoupencům přirozené morálky pravil: „Zaplať Bůh, že vy ještě jste nebyli živeni onou nedokrevnou duševní stravou, kterou nyní místo živoucích pravd náboženství chcete předkládati novému pokolení! Vše, co je ve vás pevného, pochází ještě z vašeho náboženského vychování. Je-řom sečkejte, a jestli sami dosud totéž nepozorujete, pak jednou duševní stav vašich dětí a vnuků vás o tom přesvědčí, jak málo živné síly měly všechny vaše umělé náhražky . . .

Vychovatelé, kteří jsou nepřáteli náboženství, vždy mi připadají jako inženýři, kteří chtějí dravé proudy regulovati hrou na flétnu; až jednoho dne přijde pohroma a bahno rozlije se po nivách.“ (Viz: Volná škola atd. str. 23.)

Prof. Dr. Wundt v časopise „Leipziger Tagblatt“ nazývá snahu vyloučiti náboženství ze škol „jedním z největších kulturních barbarství v přítomné době.“

Ve Francii i v Itálii již to pocítili a proto otvírají se oči přemnohým, volají po náboženství, aby se pomohlo mravnosti a tím společnosti lidské; poznávají, že náboženství je jediným pevným základem mravnosti. Zákon, byť i byl sebe více zdůvodněn důvody rozumovými, není ničím, je-li jen výrazem lidské vůle, není-li posvěcen vůlí boží, která teprve tvoří z něho pravou povinnost. Vychovávání bez náboženství se neosvědčilo, jen tehdy duše naučí a zvykne mravnímu pořádku, má-li na paměti, že ji stále vidí a nad ní vládne Bůh, který ji bude jednou souditi, a tomu učí náboženství. „Bez Boha není žádné výchovy, poněvadž není

výchovy bez ideálu, bez věčného života, bez zodpovědnosti před nejvyšším soudcem“ (Pavel Lagarde). Proto se volá: „Žádné vyučování bez morálky a náboženství!“

A u nás? Mravní úpadek hrozný. „Národní Listy“ dne 12. října 1919 napsaly: „Marně se tážeš, proč jsme na sebe tak zlími? Vždyť jsme si nic neučinili! Nenajdeš jiné odpovědi, než že jsme sesurověli. A přece bylo prvním přikázáním, že mělo býti v mladé naší svobodě a republice hlásáno a již mělo prosáknouti do našich duší: „Milujte se! Snášejte se, nervete se! Neničte se! Vždyť je nás tak málo!“

Šířit nelásku a nenávist, podezírání, vzájemné poškozování se — to bylo finesou starého Rakouska, které dobře vědělo, že nesvorným, hašteřícím se, nemilujícím se lidem může vládnout jako otrokům. Proti této methodě „Rozdvoj a vládni!“ zoufale jsme se bránili, ale teď ji sami provádíme

Kromě sesurování mravů je to příšerná bledá závist, která ničí klid našeho života. Na lžici vody by utopil jeden druhého, místo aby mu pomáhal. Ne pomoci, ale srazit dolů, zničit — stalo se heslem — špinavých duší . . .

Já, já, já, a to moje já a ten můj žaludek — to je vše, ale já toho druhého a jeho žaludek — to vem čert!

Takovíhle ušlechtilí, vzdělaní a dobří lidé jsme my, ve XX. století, my děti Československé republiky! A příčina všeho? Zpustošení duší! O dva tisíce let zpět jsme klesli, k pudům zvířecím, a všechna kultura duše hozena je zpátky.

Eskymáci jsou povahově ušlechtilejší a jemnější. Snad nedovedou číst a počítat jako my, ale zůstal jim cit, cit k ženě, cit k rodině, cit k celku. A u nás místo citu — vidíš pěst, hrubé slovo, vyhrůžky a bezcharakternost vůbec!

Vzpamatujeme se? Bude jinak a lépe? Najde republikánská liga pro mravní obrodu dosti silných srdcí? Najde dosti lidí, kteří přes překážky půjdou proti všem tak dlouho, až přemohou v lidech zvržata?

A jiný obraz mravní úrovně v našem národě podává prof. Dr. Šamberger ve „Venkově“ ze dne 19. října; napsal: „Žijeme v době vlády ne pudů tělových, ale chtíčů. Hodo vat, opíjet se, pohlavně hýřit, je posud hlavním motivem života dnešních lidí.“

Kdo zavinil tuto mravní bídu v národě našem? Materialistický názor světový a protináboženský boj, jenž po léta se podniká jak v denních listech, tak i se stolic učitelských. Sklízí se, co se zasilo. Nejvznešenější ideály mravnosti v širokých vrstvách lidových se bořily, a následky toho se dostávají: pohrdání veškerou autoritou, jen hmotářství, sobectví, zhýralost.

A jaký se nabízí lék? „Přýč s náboženstvím ze škol“, volná škola, pokroková, ode všeho „klerikalismu“ prostá, morálka laická na vědeckém základě postavená zabráni poklesu mravnosti, dá jí pevnější základ než náboženství.

Běda národu našemu, kdyby se uskutečnily tyto snahy! Podali jsme authentické, pravdivé ukázky, které příšerně osvětlují výsledky laické morálky; po smutných zkušenostech vracíme se Francouzové k náboženství.

Moderním pohanům, kteří horují pro „Volnou školu“, nejde tak, jak předstírají, o pokrok, osvětu, umravnění, nýbrž o uskutečnění svých protináboženských snah, školu odkřesťaniti, svoji nevěru chtějí učiniti zákonem pro všechen křesťanský lid. Lidé bez Boha usilují o školu bez Boha.

Kdo má trochu lásky k národu, musí se vši silou vzepříti těmto snahám; podrývání náboženství je podrýváním státu. Prof. Dr. Mayer ve spise „Los vom Materialismus“ (1905) praví: „Bylo by největší politickou chybou vyučování náboženství z veřejných škol odstraniti; chybou, která by se již při první lidské generaci krutě vymstila tím, že by vyrostla nevěrecká, všem revolučním novotám nakloněná mládež“ (str. 200).

Svrchu uvedený Washington o důležitosti náboženství pro stát řekl: „Náboženství a mravnost jsou nezbytné podmínky veřejného blaha. Nejedná vlastenecky ten, kdo tyto mocné pilíře lidského štěstí podkopává. Každý osvědčený politik ctí a miluje náboženství i mravnost zrovna tak jako každý zbožný člověk. Rozum i zjevení dokazují, že mravnost v lidu bez náboženství nemůže se udržeti . . . Náboženství a mravouka tvoří nutný podklad obecného blahobytu . . . Neboť kterak by byl majetek bezpečen, kterak bezpečno dobré jméno a život, kdyby s přísahami, jež tvoří jeden z bezpečných podkladů rozsudků soudních, nebylo spojeno vědomí náboženské závaznosti? Rozum i zkušenost nedovolují nám za to míti, že by mravnost, odloučena od náboženských zásad, měla ještě svoji sílu . . . Nikoliv bohatství, nýbrž počestní a zbožní synové vlasti pojišťují budoucnost svého národa.“

Pavel Janet v „Dějínách vědy politické“ napsal: „Stát bez mravnosti a ctnosti je nemožný a neodvratně zahyne. Stát není sice k tomu zřízen, aby se o to staral, aby zavládla ctnost, avšak bez ní obejítí se nemůže. Dejme tomu, že byste na okamžik potlačili věrnost ve slově, spravedlnost, lásku ku vlasti, — a uvidíte, čím by byl stát, zbavený mravní síly . . . Zákony a zřízení politická jsou jenom podpěrami lidské slabosti, hlavní vzpružina je v srdci náboženství.“

Dnes se šíří stavovský boj, boj jedněch proti druhým. Život většiny lidí je boj o život. Představte si, kdyby moderní atheistický názor světový nabyl u těchto lidí vrchu, kdyby byli přesvědčeni, že smrtí je všemu konec, že víra v Boha a v nesmrtelnost duše je bláznovstvím; co zdrží pak zástupy strádajícího lidu od násilného převratu, ke kterému vše směřuje?

Dne 21. května 1894 byl popraven Emil Henry. Před soudem v obhajovací své řeči pravil: „Uznávám jen jednu soudní moc nad sebou, totiž sebe. Jsem anarchistou od r. 1891. Do té doby byl jsem zvyklý vlast, rodinu, státní moc, soukromý majetek míti v uctivosti. Avšak dnešní vychovatelé zapomínají přechasto, že boj života a zklamání, nespravedlnosti a zločiny otevírají oči těm, kteří neznali skutečnosti. Tak stalo se i mně. Namlouvali mi, že tento život je lehký, že jest otevřen všem obratným a snaživým . . . Zkušenost mne poučila, že jen lidé beze studu, lidé podlí vydobudou si dobrého místa . . . Říkali mi, že zřízení společenské spočívá na spravedlnosti a rovnosti všech, a viděl jsem kolem sebe jen lež, nespravedlnost, podvody . . . Pochoopil jsem brzo, že krásná slova, která mne učili

míti v uctivosti: čest, obětování se, povinnost jsou jen zástěrkou hanebných činů . . .

Socialismus nemůže ničeho změnit v dnešním sociálním řádu; uznává zásadu autority, která přes všechno ujišťování tak zvaných svobodomyšlníků je jen starým zbytkem víry ve vyšší moc . . .

Byl jsem materialistou, atheistou, vědecká badání učila mne znáti hru přírodních sil . . . Pochopil jsem, že hypotéza „Bůh“ je dnešní vědou odstraněna, a tím také mizí na ní, jako na falešném základě postavená nábožensko-autoritativní morálka. Jednal jsem dle svého svědomí, a jen svému svědomí jsem zodpovědným.“ (Viz: Cathrein, Moralphilosophie I, 347. pozn.)

Osvědčilo se na něm, co napsal geniální francouzský básník Lamartine: „Svědomí bez Boha je tribunál bez soudce. Světlo svědomí není než odlesk ideje boží v duši člověka. Zhaste víru v Boha a nastane noc v duši člověka.“ (Volná škola atd. str. 10.)

Heine napsal: „S podvrácením starých článků víry podvrácena i stará morálka . . . Zničení víry v nebe nemá jen mravní, nýbrž i politickou důležitost. Massy lidu nesnášejí více s trpělivostí svou pozemskou bídu, horečně touží po štěstí pozemském. Kommunismus je přirozeným následkem tohoto změněného názoru světového.“

„Ztratí-li se člověku Bůh, potom mu je život hrou náhody a mravnost pouhé nic.“ (Dr. O. Tauber v cit. sp. 30.)

Jediným lékem, který vyléčí neblahé poměry nynější, který jedinečně dovede povznést mravní úroveň lidstva, jest náboženství Kristovo; zušlechtiti duši je třeba, a to dovede jen Kristus svým uče-

ním a svou milostí. „Já jsem cesta, pravda a život“, řekl o sobě Kristus.

Lidstvo zbloudilo, opustivši pravou cestu — Krista.

Lidstvo pohrdlo zákonem Kristovým, chtělo se státi svobodnějším, nechťelo sloužiti Bohu, a stalo se otroky subjektivních domněnek jiných lidí, otroky nezřízených vrtochů a vášní svých.

Krásně to vystihuje Förster slovy: „Naše doba ukazuje zcela jasně, že vymanění se z autority boží neučinilo lidstvo svobodným, jen autoritu novin, původce neodůvodněných teorií nebo myšlenek, pokrokových posadilo na místo, které dříve zaujímaly náboženství a církev. Spustí-li se člověk veliké autority s pevným jejím zřízením, vrhá se do náručí všem možným autoritám malým.

Tak vidíme, jak Nietzsche nebo Haeckel nebo Marx (a u nás?) u přemnohých lidí zaujímají místo autority staré. Nemáme volby mezi autoritou a svobodou, nýbrž mezi autoritou pravou a autoritou lidí (der Modegrößen), jimž dnes oltáře se staví a zítra se převracejí. Kult těchto lidí nedodá pokoje ani síly těm, kteří jdou za nimi.“ (Autorität und Freiheit, 1911, 62.)

„Pyšné osvětářství posmívá se chrámům, náboženství, a tím vyráží lidu z ruky hůl, o kterou podepřen kráčel klidně ku branám věčnosti; podvrací mu zásady, na nichž spočívalo veškeré jeho štěstí, všechny radosti a naděje života . . . A co mu za to dává? Nic, než nejistotu, nepokoj, prázdné, rozervané srdce. Jedině náboženství dává a chrání lidstvu pravou svobodu a vnitřní klid“, tak slavný paedagog Pestalozzi.

Do záhuby mravní i hmotné spěje lidstvo, po něvadž nejde po cestě, kterou Kristus naznačil,

život Kristův není životem jeho. Kristus poručil: „Miluj Boha nade všechno a bližního jako sebe samého“; lidé dnes nechtějí milovati Boha, vypověděli mu boj, a s láskou k Bohu zmizela i láska k bližnímu, jen láska k sobě samému zůstala, sobectví, jež touží jen po „ráji rozkoše.“

Bez Krista nebude možno pokleslou mravní úroveň zvýšiti; žádná laická morálka, žádný filosofický systém. žádné etické společnosti toho nedokáží. pohrdnou-li kamenem úhelným — Kristem.

„Odstraňte kříž Kristův. a budete musiti stavěti kříže pro lotry. zavřete jeho chrámy, a budete nuceni stavěti žaláře a polepšovny.“ („Mír“, č. 43.)

Ode všech mravních povinností odpoutává lidi ten, kdo je odpoutává od přikázání božích, kdo vyhazuje kříž ze škol a úřadů, vyhazuje Boha ze svědomí lidí. A tak si počínali u nás na počátku naší samostatnosti přemnozí; odtud ona anarchie a mravní zesurování lidu.

Nestor českých spisovatelů Josef Holeček odsuzuje paganisaci českého života, diví se strůjcům převrátu, že neoslavili 28. říjen obyčejem křesťanským, že nedali rozezvučeti se zvonům na věžích křesťanských chrámů, že nedali sloužiti mši sv. před pomníkem sv. Václava, ten den zajisté hluboko by utkvěl v duších lidu, a lid na to čekal. — Místo toho pořádány slavnosti, pohanské tryzny, k nimž většina lidu cítí odpor. Chtěli míti stát bez Boha — a tak ho mají.

Ve „Zvonu“ (č. 5) napsal Holeček: „Já jsem Jihočech, krajan Husův, Chelčického a Žižky a nemohl jsem se na takovou pokrokovost, abych zapřel, že jsem křesťan. Naopak, mé pevné, skálopevné přesvědčení jest, že se český národ

musí obroditi křesťanskou mravností a bez toho že při obnově českého státu zůstatí nemůže.

Ze všech úhlů vlasti rozléhá se volání, ba již úpění: život náš je rozežírán nemravností, zachraňte český národ, obnovte jeho mravnost!

Obmyjte se, Čechové, čistým učením Kristovým, buďte dobrými křesťany jako vaši předkové bývali, a zla, na které si naříkáte, že vás hubí, nebude a nestane.“

Chcete-li, aby národ náš byl zdravý a mocný, musí míti pevný mravní základ a ten dává náboženství. Neberte ho lidu. Bojem proti náboženství národ nezušlechtíte, naopak připravíte ho o poslední mravní sílu; a národ znemravnělý zahyne.

Zpět ke Kristu, pryč s moderním pohanstvím!

„Spravedlnost vyvyšuje národ, hřích pak bídne činí národy.“ (Př. 13, 34.)

„ČASOVÝCH ÚVAH“
SVAZEK 264.

V. SKÁLA:

GÍRKEV .
ČESKOSLOVENSKÁ

SIMON

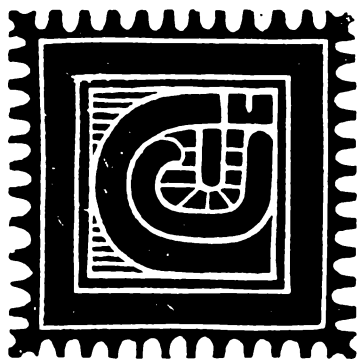
1920

VYDÁVÁ „TISKOVÉ DRUŽSTVO“
V HRADCI KRÁLOVÉ (ADALBER-
TINUM). — CENA 70 HAL.

„ČASOVÝCH ÚVAH“ SVAZEK 264.

V. SKÁLA:

CÍRKEV ČESKOSLOVENSKÁ.

1920.

NAKLADATEL: »TISKOVÉ DRUŽSTVO« V HRADCI
KRÁLOVÉ (ADALBERTINUM).

Církev Československá.

Píše V. Skála.

Pravý účel církve Kristovy.

Dne 8. ledna 1920 byla konána v Národním domě na Smíchově schůze Klubu reformního duchovenstva. Sešlo se kněží na 150 z Čech, Moravy i Slezska. Po delší debatě došlo k tajnému hlasování, má-li se ustaviti církev národní, schismatická (rozkolná). Někteří z přítomných měli plné moci, takže odevzdáno 211 lístků; z nich bylo odevzdáno 140 pro schisma, proti 66 a prázdných bylo 5 lístků. Pak přečetl dr. Farský, jeden z předáků Klubu, návrh organizačního řádu nové církve; řečeno, že se bude nazývati československou.

Pak v českých denících vyšlo svolání výboru nové církve k národu, sepsané 10. ledna 1920. Praví se zde: »Úkolem církevního výboru jest, v jednotě s kulturními činiteli laickými v národě a za pomoci reformního duchovenstva organisovati církev československou, upravití zatímní řád výchovný a bohoslužebný, ujednati zatímní poměr církve československé ke státu a k církvi římskokatolické a pracovati k brzkému svolání církevního sněmu.« Přidána jest výzva, aby se jednotlivci odhlašovali z církve římské a přihlašovali se do církve československé.

Vzhledem k těmto událostem jest potřebí míti na pilném zřeteli vlastní úkol skutečné církve Kristovy. Ježíš nezakládal novou církevní společnost k vůli mocnému politickému rozmachu israelského

lidu a na výboj proti národům jiným. Naopak přikázal sv. apoštolům, aby učili všechny národy; prokazoval dobrodiní i nežidům (na př. setníku pohanskému a ženě kananejské). Ačkoli Spasitel vřele miloval i svou pozemskou vlast, snažil se prostřednictvím nové církve ostny národnostních svárů ulomiti; jeho přáním bylo, aby církve národy sbratřila.

Hlavním úkolem církve Kristovy jest šířiti a zvelebovati království boží na zemi a připravovati duše ke vstupu do nehybnoucího království božího v nebi. Církev jest ustanovena k tomu, aby uchovávala neporušitelně boží zjevení až do skonání světa. Tato společnost má prohlašovati za přední úkol opravdového křesťanského života čest a slávu boží a spasení duše lidské; druhým, podružným cílem je tu starost o blaho pozemské, pokud spásu duše není na překážku.

Tím, že přední úkoly církve jsou jiné než úkoly společností světských, nepodceňuje katolík práce a cíle jiných ušlechtilých a nutných sdružení. Na př. sdružení hospodářské nebo některá organizace stavovská nejsou naprosto na odpor Národní jednotě pošumavské nebo spolkům vzdělávacím. Zrovna tak církev není na odpor ušlechtilým snahám vlasteneckým; naopak její Desatero přímo zavazuje k milování soukmenovců a rodné zemi. Ale proto ještě církev nesmí kiesnouti na pouhou přízdobu národních proudů a na pouhou služku všeho, co se nazývá národním. Vždyť často jest označena přívlastkem »národní« věc, která netoliko odporuje Kristovu učení, ale která zároveň aspoň nepřímou zdravý rozvoj národnosti porušuje. Křesťanská církev ztratila by vlastně důvod k své

existenci, kdyby se spokojila s úlohou pouhé příkrasy národního života. Stávala by se společností tím zbytečnější, čím horlivěji by schvalovala každý podnik, každou řeč zodpovědných zástupců lidu. Právě za nynějších veřejných nesnází jest zřejmo co nejjasněji, že ke skutečnému blahu národa nestačí volba a chvála politických zástupců a — že jest tu potřebí společnosti, která burcuje obecně svědomí a posiluje pocit mravní zodpovědnosti netoliko před lidmi, ale i před Bohem; to však nemůže činiti s žádoucím úspěchem společnost příliš závislá na moci nebo milosti světské.

Církev Kristova ostříhá Zjevení platné pro všechny národy; toto Zjevení poučuje všechny lidi stejně o vzniku, podstatě, významu, požadavcích a účelu jak lidstva tak náboženství. Předměty péče skutečné církve Kristovy jsou věci božské, nadsmyslné, nebeské, nadpřirozené. Na předním místě vysvětluje naše vztahy k Bohu, k věčnosti. Aby mohla toto své poslání řádně plniti, musí býti jednotná, musí míti jednu viditelnou hlavu. Kdyby měla tolik hlav, kolik jest národů, vzniklo by brzy povážlivé tříštění netoliko správní, ale i věroučné a mravoučné, až by církevní autorita byla zcela znevážena. Takové tříštění církevní by nepřispívalo k zmohutnění národů, nýbrž naopak ke zdvojeným zápasům, k stupňování nekřesťanského šovinismu, k vzrůstu militarismu a k velikým škodám všech národů proti sobě stojících.

Pravá církev Kristova nesmí býti majetkem národa jednoho a tím zbraní tohoto národa proti národům jiným. Tato církev má náležitosti jak evropským národům tak Eskymákům, Japoncům a národům africkým. Proto se také nazývá obecnou

čili katolickou. Jako jest pro všechny národy pravda Kristova Zjevení stejná, tak jest pro všechny táž církevní společnost, jež tuto neporušitelnou pravdu střeží.

Poměr našeho národa k církvi obecné v dobách knížecích.

Předem pravíme, že skutečná samostatná církev národní neexistovala od nejstarších dob do roku 1920 v zemích českých nikdy.

Naši pradávni předkové dobře pochopili, že by se jim zcela samostatné církevní útvary nebyly staly národní záchranou, nýbrž hrobem. Baltičtí Slované právě proto, že houževnatě lpěli na vlastní zastaralé náboženské a církevní tradici, po dlouhých a marných zápasech zanikli. Zato však slovanští kmenové, sídlící ve Velké Moravě a v české kotlině, zachránili svobodný vývoj svého národního svérázu právě vstupem do církve obecné. Sám Palacký poznamenal: »Že Čechové zanikli osudu Obodritův, Luticův, Ratarův a jiných pokrevenců svých, za to nejvíce děkovati mají včasnému a upřímnému pokřestění svému.« (Dějiny I/1, 229.)

Ve Velké Moravě slavný panovník Mojmir (jehož jméno připomíná po prvé roku 830) měl proti církvi katolické ruce zcela volné. Ani se neví, zdali byl sám křesťanem. Ale tolik jisto, že nebránil propagandě církve katolické ve vlastním území. Současný moravský vévoda Prívina, ačkoli sám byl pohanem, dal vysvětit r. 830 od solnohradského arcibiskupa křesťanský chrám. Oba jmenovaní panovníci uvědoměle rozšiřovali zájmovou

oblast církve katolické. Neutvořili křesťanské církve národní, třebaže k tomu měli plnou svobodu.

Pod střechem církve obecné přiváděl své poddané i Rastislav (Rastic), který vládl od r. 846. Právě proto, aby oslabil vliv východofrancký (německý) na moravská území, snažil se vstoupiti s papežskou stolicí ve styky bezprostřední. Usiloval za pomoci Říma zříditi zvláštní diecési moravskou, která by nepotřebovala kněží německých, ale spojila by se s papežskou stolicí přímo. Když však tento plán žárlivostí vlády germánské byl zmařen, poprosil Rastislav (kolem r. 862) císaře Michala III., aby byli vypraveni na Moravu učitelé vykládající zásady křesťanské víry srozumitelně. Přibyli tedy na Moravu (nejspíše r. 863) svatí Konstantin (Cyril) a Metod. Účel příchodu jejich byl výhradně misijní. Myšlenka slovanské liturgie vznikla nikoli v hlavě Rastislavově, nýbrž v hlavě učeného a důmyslného Konstantina. Slovanskou řečí bohoslužebnou chtěli Soluňští bratři Moravanů odtrhnouti nikoli od Říma, ale od říše východofrancké. Slovanští apoštolé cítili živý odpor k politické a hospodářské hrabivosti germánské; pozorovali, že germánští pokřtění velmoži holdují dále neřestem pohanským a že svémocně řídí věci církevní bez ohledu na vůli papežské stolice. Tedy slovanská liturgie měla býti Moravanům vhodnou podporou k emancipaci od živlu germánského a k těsnějšímu spojení s Římem, který podporoval blahodárnou reformaci a rozvoj mravnosti vpravdě evangelické. Vždyť také Soluňští bratři ve srozumění s Rastislavem spěchali do Říma, aby si vyžádali schválení a podporu hlavy církve obecné.

Ušlechtilé plány Metodovy však brzy byly mařeny netoliko germánskou zlobou, ale i nepřízní mocného Svatopluka, který nedbaje napomínání Metodova, žil rozmařile dle příkladu velmožů západních a krutě utiskoval i své slovanské poddané. Po smrti Metodově († 885) nastalo docela v říši velkomoravské kruté pronásledování těch žáků Metodových, kteří se nechtěli odpřisáhnouti slovanského obřadu.

Český kníže Bořivoj, který ještě nebyl ústředním vladařem všech kmenů českých, byl pokřtěn od sv. Metoda někdy před r. 885. Křestní akt znamenal ovšem rozšíření působnosti arcibiskupství moravského na území Bořivojovo. Sám Svatopluk brzy upevnil svou moc nad Čechami. Když však r. 894 zemřel, odpadli od Velké Moravy jak Čechové tak polabští Srbové. Kolem r. 907 byla říše vyvrácena, čímž ovšem ještě více poklesl význam slovanské liturgie. Tolik z církevních dějin velkomoravských patrné, že o samostatnou církev národní neusilovali ani stoupenci Metodovi ani Svatopluk a jiní protivníci slovanské liturgie. Římského papeže uznávali za nejvyšší viditelnou hlavu pravé církve Kristovy všichni. Znárodnělé řády zaváděli Soluňští bratři s dovolením papežského stolce.

Po pádu říše velkomoravské brzy v Čechách latina nabyla vrchu; Čechové přiklonili se dobrovolně k Řeznu. Forma křesťanských řádů vyvíjela se u nás dle vzoru německého. Světští vladaři spravovali církevní věci libovolně, poroučeli kněží jako sluhům a pramálo dbali přání a pokynů vzdáleného Říma. České křesťanstvo však uzná-

valo aspoň formálně nad sebou moc nejprve katolického biskupa řezenského a po založení pražského biskupství (r. 973) vrchní pravomoc katolického arcibiskupa mohučského. Při tom svorně Čechové vyznávali, že nejvyšší hlavou církevní společnosti jak české tak německé jest římský papež. Také za těžkých zmatků církevních Čechové prosili papežskou stolicí za rozhodnutí. Když však Řím chtěl mocně zasáhnouti u nás ve prospěch zdravé reformace, Čechové utíkali se o příchranu k Mohuči. Šlechta totiž váhala rušiti pohanské zlozvyky domácí a příliš houževnatě lpěla na velikých důchodech, které jí plynuly z církevního majetku nemovitého i ze štolových a jiných poplatků poddaného lidu.

Teprve energický biskup pražský Ondřej (1214 až 1224) vybojoval ve spojení s Římem svému kněžstvu svobodu aspoň tím, že stanoveny a zpečetěny lepší právní řády. Faktické osvobození kněžstva pokračovalo na jednotlivých panstvích jen zvolna. Vždyť ještě vlastenecký biskup Jan z Dražic (počátkem XIV. století) byl nucen zakročiti rázně proti patronům, kteří najímali kněze jako čeled' na dobu jednoho roku a vyháněli z far ty, kteří se jim otrocky nepodřizovali.

Jakkoli v knížecí době církev u nás byla ve skutečnosti skoro samosprávná, nebylo ji možno nazvati církví národní. Trvala dobrovolně ve spojení s Mohučí. Polovic biskupů průběhem dvou století vybrali čeští knížata z Němců. Liturgie latinská se v ní zakořenila pevně přičiněním samých českých politiků — a to i v těch místech, kde kněží latině jen zcela nedostatečně roz-

uměli. Do českého státu od knížete a velmožů povoláváno mnoho cizích mnichů; založena zde řada velikých klášterů, které měly své vrchní představené daleko za hranicemi. To byl také důkaz, že Čechové neusilují o zavedení význačného národního svérázu ve svém církevním životě. Od Říma nechtěli se formálně oddělit ani tehdy, kdy došlo k prudkým konfliktům o správní moc mezi papežskou stolicí a českými politiky.

Pokud česká církev tehdy houževnatě odpírala některým řádům římským, škodila tím netoliko svému kněžstvu, ale zdravému rozvoji národa vůbec. Tudíž ono jakési znárodnění církve není žádnou chloubou české historie.

Poměr českých reformátorů ve XIV. století a mistra Husa k církvi obecné.

Bylo by zbytečno dokazovati, že český stát v době lucemburské (ve století XIV.) byl v nejtěsnějším spojení s Římem. Vždyť právě podporou papežské stolice země koruny české zmohutněly jako nikdy předtím aniž kdy potom.

Ti reformátoři, kteří v druhé polovici století usilovali o nápravu církevních zlořádů, naprosto neměli v plánu zevnější církevní rozkol. Proslulý filosof Tomáš Štítný spisoval náboženské úvahy česky s úchvalou církevních představených. Matouš z Krakova netoliko netíhl k schismatu, ale žádal, aby sama papežská kurie odstranila špatné biskupy a dobré dosadila. Káral rozchvacování statků církve katolické od světských pánů. Milíč z Kroměříže radil papeži, aby svolal obecný koncil.

Kázali latinsky a německy. Spěchal k papeži pro poučení, zdali v něčem proti katolické víře nebloudí. Mistr Vojtěch Raňkův měl o papežství některé názory nesprávné, ale reálních plánů na roztržku církevní neměl. Mistr Matěj Václav z Janova zůstal věrným stoupencem legitimního papeže Urbana VI. Hněval se, že vzdoropapež Klement VII. ruší církevní jednotu. Káral neposlušnost mnichů k představeným a přílišné přátelení biskupů s pány světskými.

A což sám Hus a jeho osobní přátelé? Ti si nevymyslili svéráznou nauku českou ani zvláštní české církevní řády, nýbrž byli velikými ctiteli cizího viklefismu. V listě z r. 1411 Hus blahoslaví viklefisty anglické jako učitele méně učených Čechů. Hus prohlašoval, že mu Viklef »otevřel oči« a učil jej »srozuměti Písmu«. Úlomek kamene z hrobu Viklefova byl v Čechách uctíván jako svatý ostatek. Hus naprosto nechtěl viklefismem izolovati český národ od ostatního křesťanstva, nýbrž si přál, aby viklefské zásady prokvasily celou církev obecnou. Přísně a příkře odsuzoval ty theology, jejichž učení pokládal za porušení nauky církve obecné. Ovšem sveden jsa Viklefem, v některých bodech pokládal za všeobecnou křesťanskou pravdu něco jiného než Řím. Napsal, že ctí všechny obecné a zvláštní sněmy církevní. Nepřipravoval praktických cest k přerušení styků pražského arcibiskupství s Římem. Vždyť sám nejmocnější ochránce Husův Václav IV. zcela určitě hleděl zachovati jednotu národa s papežskou stolicí. Hus pozoroval, že národní solidarita jeho náboženskou činností se neutvrzuje, nýbrž že naopak národ se tříští. Také napsal, že církevní rozštěpení národa

nemůže býti uspáno. Jaké by to tedy byly přípravy k založení církve národní, jestliže již počátky prozrazovaly, že velká část národa proti rozkolu reptá?

Hus r. 1413 v návrhu na smír vikleřistů s konservativci napsal významná slova: »Království české zůstaniž při právech, svobodách a obecných zvycích, jimž se jiná království a země těší k spokojenosti své v jakýchkoli schváleních, zamítáních a jiných jednáních, vztahujících se k svaté matce obecné církvi.« Tedy Hus ani nežádal o žádné výsady svého národa v církvi obecné, nýbrž s hlediska právního stavěl české království do jedné linie s jinými státy katolickými, věrnými papežské stoli.

Hus napsal, že více miluje cizozemce užitečného církvi svaté než bratra ne tak užitečného. Jinde prohlásil, že cizinec Boha milující byl by mu milejší než vlastní bratr, osvědčující lásku k Bohu menší. »Proto kněží dobří Engliši jsou mi milejší než nestateční kněží čeští, a Němec dobrý milejší než bratr zlý.« Takhle již z důvodů taktických napsal by žádný theolog, který by hodlal založiti církev národní.

Hus docela zcela rozhořčeně odmítal žalobu tvrdící, že rozněcuje kázáním svár mezi Čechy a Němci. Jinde napsal, že nebyl příčinou odchodu některých německých mistrů z Prahy. O německých studentech prohlásil: »Nebyli vypuzeni nějakým člověkem, ale vlastní přísaha je vypudila.«

Hus před odchodem do Kostnice nalepoval vyhlášky i německé, na cestě s Němci se srdečně bratřil; dával v listech průchod velikému potě-

šení nad těmi Němci, kteří jeho theologickým názorům přisvědčovali. Konstatoval, že k němu mezi Němci v říši není nepřátelství většího než u obyvatelů království českého.

Arcibiskupa rodem Čecha (Zbyňka Zajíce) Hus se svou družinou obvinil z kacířství právě — u římské stolice. Tak by si počínal uvědomělý rozkolník? K svatokupeckým nástupcům Zbyňkovým (Albíkovi a Kunrátovi) si počínal Hus mnohem šetrněji, ačkoli byli rodem Němci. Hus a Jeronym činili viklefismu rozsáhlou propagandu v daleké cizině, chtějíce naklonit k církevním změnám všecky národy katolické. Tak si nepočínají občané, kteří chtějí jeden národ od celku církve obecné oddělit.

Hus při odchodu do Kostnice netoliko neuspořádal nějakou organizační síť nové církevní organizace, nýbrž ani neoznačil, kdo by ho měl zastupovati jako přední autorita nějakých notorických odštěpencův. Odvolával se k arcibiskupovi, kardinálům, papeži, k církevnímu sboru jako k církevním právoplatným autoritám. Nikoli však ke králi nebo k národu svému.

V Kostnici nepřál si církevního rozkolu, nýbrž snažil se nakloniti k svým názorům celý sněm. Prohlásil tam: »Přišel jsem k celému koncilu.« Jin- dy: »Hotov jsem pokorně poslechnouti sboru a dáti se poučiti . . . chci státi pokorně k rozhodnutí svaté matky církve, jako každý věrný křesťan má státi.« Cestou k popravě nevolal »Pryč od Říma« Zato znovu a znovu ujišťoval, že kacířem není, že bludům neučil. Kdyby chtěl založiti církev partikulární (částečnou) jako Luther, nebyl by vůbec do Kostnice jel. Jestliže se od církve různil svou věroukou podstatně, neměl na mysli založení církve zvláštní,

rozštěpení církevní administrativy, emacipace viklefistů od církve obecné. Nebyl si ani dobře vědom dosahu své oposiční cesty.

Stanovisko husitské k církvi katolické.

Po upálení Husově ozvaly se prudké protesty české šlechty a vyhánění kněží ti, kteří nechtěli podávati pod obojí způsobou. Ale v protestním listu ze dne 2. září roku 1915 česká šlechta napsala: »Položíme stížnosti své u budoucího papeže, jemužto i bohdá . . . poslušenství povinné učiníme.« Kacířství (zvláštní nějakou národní věrouku) prohlašovali čeští aristokraté zřetelně za nepřipustnou hanbu, za zradu učení církve obecné. Čeští viklefisté chtěli, aby laický kalich byl přijat od všeho křesťanstva. Vždyť byl v Čechách zaveden i za podpory bludařů německých. Od konservativních kněží v Praze bylo žádáno, aby posluhovali svátostmi viklefistům. Německý arcibiskup Kunrát z Vechty vládl dále. Král zastával se pronásledovaných kněží konservativních. Pobitím novoměstských konšelů r. 1419 náboženská revoluce ohlásila se hlučně, ale nesmířitelní radikálové tvořili mezi samými husity dotud malou menšinu.

Pak celá řada samých kališných šlechticů táhla se Sigmundem proti Praze. Husité vyjednávali o církevní smír se Sigmundem napřed v Kutné Hoře a pak krátce před bitvou na Vítkově. Ba i po svém vítězství na téže hoře (14. července 1420) znovu začali se smlouvati s representanty katolicismu. Jednání se rozbilo o různost víry o kalichu.

Z toho patrně, že husité nechtěli utvořit zvláštní církev protiřmskou.

Čeští protivníci kalicha byli z Prahy vypuzeni, ale Němci přijímající pod obojí, obdrželi na Starém městě kostel, aby tam měli služby boží a kázání ve vlastním jazyku. Husité činili propagandu svým náboženským názorům listy latinskými a německými v daleké cizině (v Německu, Nizozemsku, Polsku, v Uhrách a jinde).

Mírní husité pražští vyjednávali o dohodu s centrem církve katolické horlivě jak za války tak průběhem celého sta let ještě po válce. Věřili, že pravá církev »jest rozlitá po všem světě.« Podrželi sedm svátostí. Věřili, že svátostné oleje (ke křtu, posled. pomazání) smí světití jen biskup posloupnosti apoštolské. Proto si tyto oleje vyprošovali na vzdálených biskupech katolických. Platné posvěcení kněze mohl vykonati dle husitského přesvědčení rovněž jen biskup posloupnosti apoštolské. Proto husitská konsistoř posílala své svěcence hlavně do Italie. Tito kandidáti před biskupem-světitelům různost víry zakrývali: učinili vyznání víry ve smyslu katolickém. Když se pak vrátili do Čech, vyslovovali úředně před konsistoří lítost nad svým »zapřením« kalicha, slibující věrnost víře kališné. Tedy kališný kněz raději volil dvojí formální odpad, než by byl prohlásil proti katolickému věročlánku, že biskup posloupnosti apoštolské kandidáta kněžství světití nemusí.

S oslňující pompou v Čechách byli vítáni biskupové katoličtí, kteří se uvolili posluhovati svátostmi kališníkům. Správce církve husitské Rokycana dlouhá léta usiloval o to, aby byl Římem uznán a posvěcen za pražského arcibiskupa. I po strašném novém krvavém konfliktu kališníků s ka-

tolíky za Jiřího z Poděbrad (korunovaného katolickým obřadem) vyjednávali kališníci s Římem dále o spojení.

Všecky tyto i jiné četné okolnosti svědčí, že husité nechtěli tvořiti zvláštní církev národní, ačkoli hlavně ve třech bodech se od nauky církve obecné odchýlili. (Věřili: 1. že jest ke spáse nutno přijímati pod obojí; 2. že jest povinností podávati Nejsvětější svátost pod obojí hned nemluvňatům po křtu; 3. ctili Husa jako světce.)

Kněžstvo husitské, zbaveno jsouc ochrany Říma, bylo vydáno na milost i nemilost mocných laiků, kteří se k němu chovali jako k čeládce. Ujařmené a ožebračené kněžstvo své veliké úkoly morální a kulturní plniti svobodně nemohlo. Při ujařmování rolnictva musilo býti mlčelivým divákem. Zlořády v církvi husitské, nuceně znárodnělé, byly tak trapné, že skoro hned po válce se tvořila v národě oposiční Jednota českobratrská. Tato kritisovala kněze husitské velice nepřívznivě a přerušila s nimi přátelské styky. — Tedy historická minulost není žádným lákadlem k rozkolu.

Nejmocnější křídlo radikálních husitů tvořili Táboři, kteří s církví obecnou smířiti se nechtěli. Ale tito naprosto neusilovali o církev národní. Prolévali velmi mnoho krve české, ale do svých vojenských řad přijímali spoustu cizích dobrodruhů, kteří se přidali formálně k jejich víře (Rusy, Poláky, Němce slezské, saské a bavorské). R. 1431 vydali obšírný manifest náboženský k Němcům. Při obležení Plzně r. 1434 byl již v táborském vojsku větší počet cizinců než příslušníků národa českého.

Jaké tu tedy úsilí o nějakou církev národní? Ostatně v hlavní hymně tábořské »Kdož jste boží bojovníci« o vlasti a národě není ani slova.

Byla národní církví Jednota českobratrská?

Tato církev byla ovšem společností schismatickou. Vypověděla poslušnost jak církvi kališné tak katolické. Nadto upravovala si samou dogmatiku dle vlastního dobrozdání bez ohledu na věroučné články katolické a kališné. Ale chtěli Čeští bratři tvořiti zvláštní společnost národní? Vždyť do svého středu hned s počátku přijímali ochotně každého Němce, který přijímal českobratrské náboženské řády. Sama nauka Jednoty českobratrské se opírala o Viklefa, Valdenské a jiné bludařstvo cizí. V XVI. století českobratrská konfese se upravovala a opravovala stále ochotněji dle konfesí německých.

Valdenští Němci v Dol. Rakousích byli Čes. bratřím milejší než čeští kališníci. Prvního biskupa českobratrského světil biskup valdenský.

Valdenští r. 1480 byli v Braniborsku krutě pronásledováni z té příčiny, že udržovali s Jednotou přátelské styky. Českobratrští předáci (mezi nimiž byl i Němec Tomáš z Lanškrouna) pomohli oněm německým bludařům do Čech a na Moravu; tito Němci přistoupili k Jednotě, ale zachovali si svou národnost.

Čeští bratři tvrdili, že se chtějí spojovati s »křesťany pravými«, ať jsou tito kdekoliv. Proto roku 1491 vyslali čtyři své zástupce (mezi nimi Němce Kašpara) hledat pravé křesťany až do krajů východních.

Vynikající Čeští bratři pilně si dopisovali s Lutherem a r. 1533 prosili téhož, aby jejich náboženský spis »Apologie« vyšel s jeho doporučením.

S bratry vešli v čilé styky buď písemné nebo osobní cizí kacíři Wolfgang Muskulus, Kapito, Hedio, Sturm, Bucer, Kalvín a jiní. Bratrští předáci pokorně vyslýchali různé výtky vynikajících kacířů cizích a všelicos dle jejich pokynů opravovali.

Když r. 1547 odešel značný díl Bratří do vyhnanství do území markraběte braniborského, přijímali velice ponižující podmínky lutherských pastora a dle německých rozkazů měnili netoliko své řády, nýbrž aspoň formálně i svou konfesi. Blahoslav hledal pro Jednotu ochranu Maxmilianovu prostřednictvím lutherského predikanta (kazatele) Pfausera a konferoval s lutherským theologem Flaciem Illyricem, s Melanchtonem a jeho synovcem Peucerem. Čeští bratři posílali své synky většinou nikoli na kališnou universitu pražskou, nýbrž na vzdálené sektářské university německé. Jednota spojovala se s německými sektáři stále těsněji. Tato asimilace po přijetí České konfese r. 1575 (sepsané hlavně na základech konfese augšpurské) šla tak daleko, že r. 1619 mladí kněží bratrští žádali, aby Čeští bratři zcela splynuli s českými lutherány.

Českobratrská jednota vykonala pro český jazyk a český národ vůbec skutky významné, ale národní církví (v moderním slova smyslu) býti nechtěla. Věděla velmi dobře, že vyvolená společnost Kristova není obmezena na jeden národ a že církev není na zemi jen k vůli tomu, aby byla příkrasou národního rozvoje.

A stál za Českobratrskou jednotou národ? R. 1575 prohlásil sám Bratr Černý za pouhý klep, světem jdoucí, že by bylo Bratří na šedesát tisíc. Tolik prý jich není. Faktum jest, že Jednota od svého vzniku až do Bílé hory čítala v Čechách a na Moravě mnohem méně členstva než čeští katolíci. Většina národa vrhla se do náruče lutheranismu, který byl mnohem méně národní než husitismus a českobratrství. Vždyť ruku v ruce s lutherstvím postupovala germanisace. Když českobratrský bohatý velmož Petr Vok z Rožmberka r. 1610 velikým odkazem umožnil zřízení vysoké školy sektářské v Soběslavi, byly jí předepsány řády dle vzorů německých. Rektorem tam byl jmenován Němec Michal Gehler, který si vzal za adjutory také Němce; na škole převládal ráz kalvínský.

Zkrátka přes všechny dobré vlastnosti, které Čeští bratří měli, nemá se jim v příčině českého svérázu přičítati více, než co osvědčovali zřetelně sami.

Za sektářského věku XVI. postupovala u nás kultura germánská. Její postup zastaven Bílou horou, po níž rychle vzkvétala v našich zemích kultura románská.

Jak navazují nynější odštěpenci na církve jmenované.

Pánové v svolání z 10. ledna 1920 napsali: »Aby konečně osvobozen byl duševní a náboženský život náš, a tím aby opět bylo očištěno i mravní, rodinné a sociální žití českého člověka na podkladě dosavadní křesťanské kultury, jak vyvinula se u nás svérázně zásluhou apoštolů soluňských Cyrila a Metoděje, Mistra Jana Husa a Českých bratří,

přikročilo duchovenstvo československé, sdružené v »Klubu reformního kněžstva«, na svém sjezdu 8. ledna 1920 ke zřízení samostatné církve československé.« Prozatímně se přijímá dosavadní náboženský řád církve římsko-katolické. Stěžejní zásadou církve jest svoboda svědomí a náboženského přesvědčení jednoho každého. Účast na službách božích jest dobrovolná. Veškeré služby boží konají se výhradně jazykem mateřským.

Tak že se má navazovati na jmenované vynikající vůdce náboženských hnutí v národě českém? Předně: Kde je ta svérázná křesťanská kultura nekatolická v národě našem? V samé pokrokářské »Čes. Svobodě« (v 1. čísle r. 1920) napsal Alfons Breska: »Stará nižší kultura husitská byla u nás překonána kulturou cizí ovšem, ale vyšší, kulturou španělskou a italskou. Neboť neklameš se, tato kultura byla opravdu vyšší. Co dnes vidíme na všech stranách, po všech městech českých v památkách uměleckých a budovách, děkujeme jen jí. Praha, krásná Praha, kterou všichni tak milujeme, vděčí za svou krásu, za své znobilisování, za svou vznešenost jen této cizí kultuře španělské a italské. A Praha právem nazývána dnes městem barokovým. A neklameš se opět, kultura husitská by nám ji nebyla znobilisovala (zvelebila).«

Zánik slovanské liturgie zavinili Čechové sami. Kultura husitská byla pouze zkomolenou, pokulhávající kulturou katolickou. Vždyť ostatně v XVI. století četní netoliko husité ale i lutheráni posílali své synky v Praze do školy jesuitské. Čeští bratři národnosti německé konali bohoslužby jazykem německým.

A byli snad husité zásadními nepřáteli latiny? Ačkoli byl Hus nadšeným vlastencem, sloužil v kapli betlémské mši sv. jazykem latinským a užíval při ní těchže rouch jako jiní kněží latinští. V téže betlémské kapli konána různá svěcení latinsky; ba ani obřady při pohřbu nebyly měněny. Zpěv liturgický byl převahou latinský. Tomáš Štítný hned s počátku počal spisovati česky; Hus však až do r. 1412 psal výhradně latinsky. Docela i listy přátelům Čechům vyhotovoval jazykem latinským. Teprve v posledních letech svého života z důvodů agitačních spisoval přepamátaná díla česká většinou dle předloh anglických a jiných cizích.

Hus na universitě i tehdy, kdy již německé studentstvo odešlo, zachoval latinu jako jazyk obcovací. I po skončení husitské války husitští a pak lutherští mistři pražské university přikazovali českému žactvu, aby mezi sebou rozmlouvalo latinsky. Ani na školách partikulárních (nižších) v husitském a pak protestantském století češtině zvláštní péče nevěnována. Znalost češtiny se ve školách prostě předpokládala; zato však i v oněch školách mnoho času se věnovalo nauce jazyka latinského. Čeští bratři učili se zvláště v druhé polovici století XVI. latině pilně; jestliže tu a tam se jevila přece jenom k tomu studiu nechuf, bylo to z bázně, aby synkové si příliš nezamilovali pohanskou moudrost, uloženou v latinských klasicích. Na své školy v Čechách Čeští bratři rádi povolávali učené cizince.

A což ty kališné bohoslužby? Zde nebylo žádného důsledného systému počesťovacího. Někteří kněží husitští sloužili mši sv. celou česky, jiní aspoň části recitovali po česku. Kdykoli se zdálo, že Řím přece jenom přijme husity do lůna církve o-

becné, hned se užívání latiny množilo, tak že leckde zbyl jen český text evangelia a epištoly. Českobratrský biskup Augusta r. 1543 vytýkal, že kališní mají v kostele zpívání více latinské než české. Kališný kněz hledíval se srovnati s literáty zpívajícími latinsky. Latina stala se panující při kališných oltářích zvláště od té doby, kdy administrátoři církve kališné stali se závislými na pražských arcibiskupech. Zkrátka dle okolností místa a času i dle vlastní záliby kališný kněz buď si vybral bohoslužebnost celou latinskou nebo českou anebo jazykově smíšeou.

Jestliže od Apoštolů-soluňských česká kultura vyvíjela se svérázně, nekatolicky, proč pak slovanské založení Karla IV. nenalezlo dostatečného pochopení v národě? Otec vlasti založil Emauzský klášter k vůli oživení slovanské liturgie a slovanského písemnictví. Hus však se o tento odkaz nestaral a husité dopustili zhynutí proslulého odkazu, ačkoli onen klášter dostali do vlastních rukou.

Tedy zavádí-li církev československá při obřadech řeč výhradně českou, není to právě nejvýraznějším převzetím dědictví husitského.

Jest to v přední řadě agitační prostředek, který selhává nyní již proto, že sami katoličtí biskupové naši pečují o rozmnožení práv českého jazyka v liturgii.

Stěžejní zásadou husitů a Čes. bratří naprosto nebyla svoboda svědomí a přesvědčení. Účast na službách božích nebyla u nich dobrovolná, nýbrž nucená. Sám Hus vybízel vrchnosti, aby fysickou mocí nutily liknavce k účasti na bohoslužbách.

Kališníci krutě pronásledovali České bratry pro věroučné odchylky již za Jiřího z Poděbrad. Nepřáli náboženské svobody ani Táborům, ani katolíkům. Čeští bratři pak mluvili s velikým odporem o těch křesťanech, kteří jinak věřili.

Církev československá také zrušuje nucený celibát. Ale takto nenavazuje na původní tradici ani husitskou ani českobratrskou.

Sám Hus hájil povinnosti spojené s celibátem velice rázně, při čemž mluvil o ženském pohlaví příkře, až nespravedlivě. Na př. napsal: »Nemůž celým srdcem přebývati s Bohem, ktož ženskými přístupy jest svázán . . . Mnoho jest ustavení, aby kněží s ženami neobcovali«; ale nedbání a úlevy jsou kněžím na věčné zatracení. Žena prý jest »ustavičná škoda, pohanění člověcké«. Provinilé kněze neomlouval přísností zákona, ale vyzýval církevní vrchnost, aby je trestala.

Církev husitská na zachování kněžského celibátu podnikla kroky ještě důraznější než církev katolická. Na husitské synodě kněžské r. 1421 zakázány kněžím jakékoli zbytečné společenské styky s ženským pohlavím; za těžké provinění v té příčině byl pro kněze rok žaláře, za opětné provinění vyloučení.

Teprve s příchodem protestantství počalo se v Čechách duchovenstvo ženiti. Husitská konsistoř přísně bděla nad tím, aby její kněžstvo sňatků neuzavíralo. Kněžský sňatek byl považován v církvi husitské za neplatný, pokud existovala.

Zrovna tak nucený kněžský celibát platil u Českých bratří. Luther to vytýkal Jednotě jako chybu. V druhé polovici XVI. století, kdy již původní řády bratrské jednoty byly valně změněny,

bylo dovoleno bratrským kněžím vstupovati ve sňatek jen s vůlí starších. Protestantský kněz Kyrmezer v Uher. Brodě r. 1578 jízlivě mluvil o kněžském celibátu v Českobratrské jednotě.

Zásadně a prudce bojovali proti celibátu sektáři lutherští, tedy ta církevní společnost, která k nám vnikla z Německa. Jakmile se v XVI. století oženil kdekoli kněz kališný, hned se vědělo, že zároveň přestoupil k církvi protestantské.

Tedy ani zrušení celibátu neznamená navázání na svéráznou křesťanskou kulturu českou, vyvíjející se působením Soluňských apoštolů, mistra Husa a Českých bratří.

Povaha a situace církve československé.

Již ten název snadno svádí k bludu. Slovenští katolíci po svolání výboru jmenované církve měli schůzi v Žilině, kdež prohlásili hnutí schismatického kněžstva za zrádné a škodlivé pro celou republiku. Zvláště pak se ohradili proti názvu »Československá církev«, konstatující toto: »Schůzi, kdy se odtržka stala, nebyl žádný Slovák přítomen a všichni Slováci tuto akci odsuzují.« Sám spoluzakladatel nové církve dr. Farský vyjádřil se k referentovi »Nár. listů«: »Zanášeti na Slovensko naše hnutí vůbec nehodláme.« (Nár. listy 12. ledna.) Tedy jakým právem volen název takový, který svádí k domněnce, že ta církev byla založena i od Slováků?

Ještě významnější jest, s jakou podporou se ta církev ustavila. V protestním svolání Jednoty katol. duchovenstva ze dne 8. t. m. se praví, že usneseno prohlásiti církev samostatnou na poradě, již se účastnila i Volná Myšlenka. (Venkov 8. led-

aa.) »Věstník katol. duchovenstva« konstatuje podobně: »Sjezd předcházela důvěrná porada, na níž účast brali předáci pro hnutí z kněžstva, ze Sokolů a docela i z Volné Myšlenky«. (21. ledna.) To jest jistě něco neslýchaného. Jiné sekty opíraly se o idey, prohlašovaly, že chtějí obnoviti církevní poměry prvokřesťanské a pod. Ale tu vidíme, jak kněží dorozumívají se s tou společností, která fanaticky potírá křesťanský názor světový vůbec; vždyť předáci Volné Myšlenky netoliko potírali víru v existenci Boží, ale docela proti nejvýmluvnější historii odvažovali se tvrditi, že Kristus sám ani neexistoval. Jaká může býti vnitřní, ideová síla společnosti, která se chytá pomocné ruky občanů, jdoucích cestou opačnou? Hus by věru užasl.

Již také v protikatolickém tisku oznámeno, že vláda podá Nár. shromáždění návrh zákona, aby se církev katolická dělila o své statky a důchody s novou církví.

Hlavními průkopníky nové církve jsou vlastně vládní úředníci. Pod svoláním z 10. ledna čteme tyto dva prvé podpisy: B. Zahradník-Brodský, farář v Ouběnicích, nyní odborový rada v min. školství a národní osvěty. Thdr. Karel Farský, profesor náboženství v Plzni. Prvý měl se podepsat správněji »bývalý farář«, protože od prosince roku 1918 již farářem v Ouběnicích není; nadto sami ouběničtí věřící dali na jevo proti němu veliký odpor. Druhý není již od listopadu 1919 profesorem náboženství v Plzni, nýbrž rovněž úředníkem v ministerstvu školství a národní osvěty. Hus, Rokycana, Augusta, Komenský a jiní čeští rozkolníci houževnatě se kněžského svého úřadu drželi i v době vyžadující velikou obětavost. Zde však vi-

díme, že sami přední harcovníci nové církve napřed se utekli pod ochranná křídla těch politiků, kteří křesťanského názoru světového nemají; zaměnili kněžský úřad za službu u vlády a pak teprve prohlásili rozkol. Pány přijal do svých služeb ministr Habrman. Člen vlády Staněk se dostavil na schůzi dne 8. ledna, aby přítomné ujistil svou přízní. Tisková kancelář, kterou řídí bývalý redaktor »Práva lidu«, oznamuje rozkolné církvi soustavně konání bohoslužeb. Tolik jisto, že socialisté a volnomyšlenkáři by naprosto neprojevíli přízně církvi takové, která by znamenala faktickou obnovu síly křesťanství.

Dřívější sekty vznikaly a mohutněly bojem ideovým, zápalem pro zvláštní kladné hodnoty. Zde však vidíme hlavně požadavky vnější; nejvíce nová církev mluví o zrušení nuceného celibátu a o české bohoslužebné řeči. Tato církev přejímá »prozatímně« dosavadní řád církve římsko-katolické. Tedy nikoli jasný programový cíl. O věcech velice podstatných teprve se bude tedy přemýšlet. Pánové hledí získati údy nové církve tím, že za stěžejní zásadu její prohlašují svobodu svědomí a náboženského přesvědčení. Ale to jest již stará otřelá fráze, s kterou ostatně výbor přichází hodně pozdě. Nejrozumnějších odstínů svobody (jež jsou velice laciné) jest již u nás tolik, že by se mohla vyvážeti celými vlaky. Rozvážní Čechové bez rozdílu stran se shodují v přesvědčení, že už není potřebí zakládání nových spolků na výrobu svobody, nýbrž naopak na posilu pořádku, ukázněnosti a na uskutečnění jasně vytýčených cílů. Vždyť se ve zmatcích přímo topíme; sám president Masaryk nyní klade důraz na obnovu úcty k autoritě.

Mluví-li se v svolání církevního výboru o svobodě svědomí a dobrovolné účasti na službách božích, ale zároveň o základě evangelia Kristova, pak znalci bible se diví. Kristus naprosto neřikal židům, že si mohou věřití jakkoli. Naopak přísně káral jejich nesouhlas, hrozil té »svobodě« věčným zatracením; kázal proti židům jinak smýšlejícím v jejich vlastních synagogách a školách, ba i ve velechrámu. — Ostatně, který pak spolek se zakládá proto, aby se jeho stanovy nezachovávaly? Nemusí-li pak v novém náboženském sdružení dbáti členové ani příkazu Desatera o svěcení dne svátečního, mohou beze všeho splynouti s Volnou Myšlenkou.

Jestliže pánové mluví o svobodě svědomí, seznávají přece velmi dobře, že žádné svědomí netrpí tak velikého útlaku jako právě katolické. Měli tedy velmi častou a vhodnou příležitost zastati se svobody, když katoličtí duchovní v samých chrámech byli znásilněni, když byli tupeni a šikano-váni ctitelé marianští a svatojanští, když káceny sochy a kněžstvu zapovídána na kazatelkách i ta politická slova, která byla s náboženskými zájmy v nejtěsnějším spojení. Tenkrát měli pánové vystoupiti s plamenným protestem, když se vylučovalo náboženství naše i s kříží ze škol, když byla katolická školní mládež nuceně přidržována k husitským schůzím, na nichž se proti naší církvi brojilo. Tenkrát měli páni hájiti svobodu, kdy velice svědomité řeholní učitelky byly vyháněny netoliko ze škol, ale i z obydlí postavených za jejich poctivá věna. Jenom naše církev byla pronásledována. Tehdy však jsme nečetli obrněných protestů ani Zahradníka-Brodského ani dra. Farského;

bylo příjemnější seděti za větrem než vystavovati se novým a novým útokům moderních násilníků, kteří cizím haličským spekulantům u nás poskytovali svobodu velikou, ale zároveň usilují vyvlastniti majetek katolických kostelů. Ano — pohodlnější jest spojití své hlasy se stranami vládnoucími, ačkoli přece žádný český protikatolický občan teď zvláštní podpory své svobody nepotřebuje. Komu se »nesvoboda« naší církve nelíbí, může kdykoli z ní vystoupiti bez obavy o existenci; vždyť naopak vidíme, že občanům bezkonfesioním v republice kyne zaopatření nejlepší.

Jestliže věda mohutní a pracuje na základě rozumových výzkumů, křesťanské církve se udržují a kvetou na základě autority. Vždyť samo Zjevení není výronem moudrosti lidské, nýbrž darem i závazkem Nejvyšší autority. A kdo chce na půdě náboženské něco velikého vykonati, musí dokázati, že má poslání od uznané autority. Sv. Pavel na př. napsal: »Na místě Kristově poselství konáme, jako by Bůh skrze nás napomínal.« (II. Kor. 5, 20.) Od koho pak byli zakladatelé nové církve posláni? Vyhотовili si legitimaci poslání a autority sami; ba jakkoli mluví o zdemokratisování církve a spoluvládě laiků v ní, nepřizvali na schůzi dne 8. ledna ani dostatečný počet laikův opravdu věřících a náboženské povinnosti plnících. Docela tak si vedli opatrně, že do té chvíle, co toto píšeme, neoznámili veřejně seznam kněží, kteří se vlastně do nové církve přihlašují. Je to opravdu zvláštní, ale velice příjemná taktika! Kněží, kteří se rozloučili s věroučnými články katolické církve dávno před 8. lednem a kteří dotvrdili svůj dogmatický rozchod rozkolem, z hmotných osobních důvodů

spravovali a spravují věřící katolíky, učí ve škole katechismu, který utvrzuje autoritu římskou, mluví o církevní poslušnosti a pod. Dr. Farský docela se přiznává, že byl po odchodu arcibiskupa Huyna kandidátem na pražské arcibiskupství.

Budiž v té věci jasno! Nynější rozkol zasahuje do katolické věrouky podstatně — ba silněji než rozkol husitský. Odštěpenci předně zcela zřetelně se staví proti našim článkům víry o prvenství papežově a známkách pravé církve. Nemohou doufat, že jim bude světit kandidáty kněžství nyní biskup poslušnosti apoštolské a že jim dodá svěcené oleje k pomazání nemocných. Chtějí-li se tedy osamostatnit zcela, jsou nuceni veřejně změnit víru i v příčině toho svěcení. Podobně již před rozkolem věděli odštěpenci, že i jiné věroučné články při prohlášení schismatu samy sebou v nové církvi padnou.

Jestliže si dali odštěpenci posláním sami, o jakou autoritu se budou opírat? O církevní autoritu se opřít nemohou, protože přece sami jí vypověděli poslušnost a to slovy nenávistnými. Jak potom budou učit děti o povinnosti poslouchat církev? Také ztratí všeliký vliv jejich doporučování a hájení autority státní. Jak se chtějí odvolávat k autoritě vlastního svědomí? Vždyť svědomí znamená povinnost, závaznost, ale pánové v té příčině sami prohlašují svobodu.

Jest jim možno odvolávat se k národu? Evangelická církev trvá v církevní roztržce vlastním způsobem; odštěpenců jiného druhu nepotřebuje. Notoričtí nevěrci v samém Národním shromáždění svolali, že nechtějí být křesťany. Lid katolický, pokud upřímně věří, nekřičel revolučně po čes-

kých bohoslužbách a zrušení celibátu, nýbrž naopak horečně a úsilně kněze vyzýval, aby se ho zastali proti vlkům hlitavým. A jaké odvolání k zástupcům národa, kteří přece připravují radikální odluku církve od státu? Odvolávat se pak k těm mocným politickým stranám, které vědomě a houževnatě usilují o šíření ateismu, jest při nejmenším zbytečno.

Mohou snad odštěpenci se odvolávat na doby apoštolské? Stádce sv. Petra přece nezakládalo církev národní. Sv. Pavel napsal, že Kristus není rozdělen a spolu se sv. Janem přísně vystoupil proti kacířům. Nehleděli se tedy sv. apoštolé vloučiti do přízně lidu heslem o svobodě přesvědčení.

Nová církev rozvoji náboženského života nepřispěje. Lidé, kteří na české kázání nechodí, kteří se český Otčenáš nepomodlí ani za rakví příbuzného a kteří český katechismus ze škol vylučují, přece nestojí o českou bohoslužbu ani při mši sv. Snad na některých místech ze vzdoru proti Římu (ale nikoli z vroucí víry) sami socialisté a volno-myšlenkáři v prvních několika týdnech hustě kostel kněze rozkolného budou navštěvovati; ale kde není víra, tam návštěva přestane ihned, jakmile bude dokonáno — dílo rozkladu. Rozkol však neprospěje ani republice. Slováci nehněvali se na Čechy pro celibát nebo církevní latinu, ale naopak pro potupy, způsobené katolickým institucím. Již dnes proti nové církvi protestují. Maďaři a Němci na Slovensku mají teď více o jednu záminku k podpichování. V době prohlášení nové církve ucházejí se o přízeň katolíků na Těšínsku jak Češi tak Poláci. Prospěje tedy církevní rozkol české věci v území tak choulostivém? Čeští katolíci na Ra-

tibořsku zachovali svou národnost právě zásluhou katolických kněží. Na církevní rozkol nemají ani pomyslení v době, kdy se jedná o jejich přivtělení k našemu státu. Němečtí katolíci, čtouce prohlášení rozkolníků, zvyšují nyní své nacionální požadavky v Čechách; což vládě, která zaujala k Němcům stanovisko stejně značně příznivé, ovšem příjemné není. Jest také otázka, jak by se vedlo knězi církve československé v kraji jazykově smíšeném, kde by byli Němci a — dvoje nebo troje vyznání mezi Čechy. Či budou odštěpenci působiti jen v územích čistě českých a menšiny nechají na pospas Němcům? Nová církev tváří se, jako by přinášela svobodu; zatím však sama brzy bude nucena kořiti se nejrůznějším elementům. Musí vyjednávat jak se státem tak s obcemi, s jinověrci, zástupci politických stran atd. Bude-li záviseti na milosti a nemilosti laiků, dočká se ještě většího ujařmení než církev doby knížecí nebo husitská. Tehdy aspoň poroučeli duchovenstvu laikové, kteří pevně věřili. Ale již nyní hlásí se k spolurozhodování občané, kteří spíše pokládají církev za nutné zlo, za přežitek starých časů než za obrodňný kvas národa.

Národ náš imponuje cizině svými legionáři, ale nikoli protikatolickými akcemi, jak jest dobře známo. Sám Wilson vysoce ctí Benedíkta XV. a nebojí se, že katolictví poruší národní charakter Spojených států. Papeži vzdávali již za války nadšený hold i jiní četní a to vynikající jinověrci. Právě papežství osvědčilo v době nejkřutějších bojů, že jest ochrannou střechou malých národů. Sám ministr dr. Beneš vyznal, že v době německých vítězství papežská stolice chovala se k požadavku

české samostatnosti korektně a loyálně. Získá tedy naše republika v cizině rozkolem špatně připraveným? Vždyť se zároveň ví, že politikové čeští, kteří od Říma žádali věci i nemožné, projevovali ducha náboženského mnohem méně než zástupci kteréhokoli národa jiného; vždyť v nesčetných historických projevech političtí předáci našeho lidu úzkostlivě se vyhýbali i slovu »Bůh.«

Rozkolníci již předem prozrazují, kde hodlají pro sebe těžiti: tam totiž, kde udržela pernou práci a velikým bojem náboženského ducha církev katolická. Proč jen se nevrhnou plnou silou na agitaci do zájmových okrsků evangelických a židovských nebo do oblastí volnomyšlenkářských?

Že se vlivní politikové tváří k nové církvi sympaticky, jest děkovati za to té okolnosti, že právě katolíci svou organizací osvědčili nezlomnou sílu i v republice. Nebýti pružného života v českém katolictvu a straně lidové, ani by si socialisté a volnomyšlenkáři odštěpenců nevšimli; znásilnili by jednoduše beze všech debat kněžstvo všecko.

Posud z kruhu odštěpeců zaznívaly velice prudké kritiky poměrů katolických (jako by nezasloužily spíše pokárání fanatické přemety živlů nekatolických). Nuže — nechť tedy pracuje nová církev konečně také pozitivně. Vždyť nemusí býti úkolem jen katolíků obracet moderní pohany ke Kristu a chrániti lid český před náboženskou anarchií. Tudíž po velké kritice nechť nastane drobná, obětavá a obtížná práce!

My víme tolik, že v Čechách není cizí víra ta, za kterou zeniřeli sv. Václav a sv. Vojtěch a kterou vroucně vyznávali Arnošt z Pardubic a Otec vlasti.

Řídí dr. Jan Konečný.

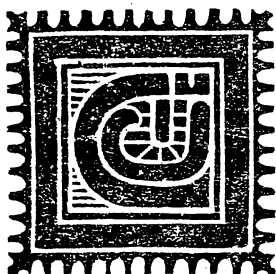
Tiskne: Biskupská knihtiskárna v Hradci Králové.

Adresa administrace: „Č A S Ů V Ě . Ú V A H Y“,
Hradec Králové (Adalbertinum).

H^a SVAZEK 265.

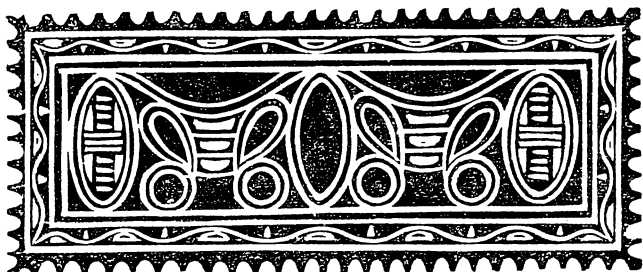
D^o AUGUSTIN ŠTANCL:

KŘESŤANSTVÍ A ROLNICKÁ OTÁZKA.

1920.

NAKLADATEL: »TISKOVÉ DRUŽSTVO« V HRADCI
KRALOVÉ (ADALBERTINUM).

Křesťanství a rolnická otázka.

Napsal Dr. Augustin Štancel.

O žádný časný statek nekázal nám Kristus modliti se, leč o chléb. »Chléb náš vezdejší dejž nám dnes!« tak se modlíme v Otčenáši. Chléb je výrobkem rolníkovým, a tak i rolníka, jeho práce a jeho starostí vzpomínáme v modlitbě Páně. Mimo to vzpomněl Kristus často ve svých podobenstvích života rolnického s jeho radostmi i soužením. Z toho plyne, že k rolníkům mluvil Kristus a mezi nimi rád působil, jim věnoval zájem svůj, poněvadž u nich pochopení došel. Není také divu. Jeho učení je věčná, nezměnitelná pravda jako ta hrouda zemská, k níž rolnický život nerozlučně připoután jest, Jeho učení je životodárná síla jako výrobek rolnický, Jeho zjev je tak nádherný jako širé lány oseté. Už toto vše nutí nás v rolnictví spatřovati jednu z nejdůležitějších složek společenského a národního života, jinak by jí nebyl uznal veřejně i Syn Boží.

Na rolnictví spočívaly opravdu také nejvelikolepější kultury starověku — kultura čínská, kultura indská, staroarabská, babylonská a egyptská vyrůstaly jen z rolnictví více méně pokročilého. Ještě dnes možno obdivovati jak kanalisační síť pro zavodňování rolí egyptských vzdálenějších od veletoku nilského, tak velkolepé podniky babylonských rolníků vybudovavších vedle spousty kanálů ještě ohromné nádržky na vodu zachycovanou a uschovávanou pro dobu vysušujících parů, kdy ani dostatečná rosa nemůže udržeti svěžest bylinnou. Tehdy z nádržek plynula vláha kanalisačními žilami a půda mesopotamská vydávala úrodu ještě bohatší než stonásobnou. — Důmysl lidský nutil zemi do nejhojnější úrody a tato úroda udržovala mízu národní v plné síle, že tvořila velkolepá díla, města obrovská s podivuhodným průmyslem a čilým obchodem.

Kde nebylo vyspělého rolnictví, tam ani kultura se nevyšinula, poněvadž nemohla, neměla nutných předpokladů. Dějiny aspoň ještě nevypravovaly o nějaké překvapující kultuře národů kočovných, a měli z národa židovského se státí nositel kultury tehdy nejvyšší, pak bylo mu upustiti od života kočovného a žítí život rolnický. Právě v Egyptě, v této zemi prastaré kultury a ještě staršího zemědělství, se přerodil národ židovský. Z potulného nomada se tam tvoří v židu krajně houževnatý zemědělec a jeho zaměstnání nové tak těžce nabyté se stává už předmětem zvláštní péče Mojžíšova zákonníka. Když národ židovský byl nucen z trestu blouditi 40 roků po poušti,

jeho vzpomínky zalétaly do Egypta za nejvybranějšími plody jeho zemědělství a jediná touha židů do budoucnosti se nesla za zemí zaslíbenou, oplývající medem a strdím. Rolnictví se stalo středem pozemského snažení také u židů.

Ale i rolnictví vrhá své velké stíny. Právě proto, že je tak důležitým prvkem v životě lidském i národním, může snadno svést své příslušníky k touze po moci. Zvláště tehdy je pokušení mocné, když poměry jsou uspořádané a s mocí kynou ještě jiné výhody. Boj o půdu v lůně různých národů je zaznamenán v dějinách.

Takový boj byl sveden už za pobytu Josefova v Egyptě v oněch 7 letech neúrody. V Egyptě zápasili feudální šlechticové s králem o moc, tak píše duchaplný vykladač bible Urquhart. Příčiněním Josefovým však byla zlomena feudální šlechta a majitelem půdy egyptské se stal jediný král, který jí ovšem svým poddaným za docela spravedlivou cenu pronajal. Půda egyptská byla postátněna. Tedy něco, oč usiluje zase doba nová.

U židů samých se tyto boje opakovati nesměly, proto zamezil Mojžíš svými ustanoveními vznik velkostatků mezi židy zaváděje milostivé léto a nařizuje zemi zaslíbenou rozdělit mezi jednotlivé židovské rodiny na vždy. Žádná rodina nesměla půdu svou prodati, bylo ji možno jen pronajati a to do 50 roků, do léta milostivého. Tím byl vznik velkostatků znemožněn.

Jinde přenechala Prozřetelnost urovnání agrárních poměrů důmyslu lidskému a známe

to z dějin řeckých i římských s dostatek, jaké otrěsy byly zá tím účelem vyvolávány. Přes všechny těžké boje proti velkostatku v říši římské velkostatky přece zůstaly vítězi a na nich robovali buď otroci, buď národové poražení, buď zadlužení, kdysi však svobodní sedláci italští. Poměry ty vystihlo římské právo ve svých strohých právních poučkách. Velkostatkáři římsí tyli pod záštitou římského práva z potu a mozolů svých rabů. Těmto zůstala práce bez odměny, oněm zase rozkoš bez omezení. Že tím trpěl veškerý společenský život římský, že tím trpělo i rolnictví samo, neúroda a hlad se ohlašovaly stále častěji, je samozřejmo. Plinius napsal: »Velkostatky zničily Itálii, ba i provincie.«

Křesťanství a rolnictví v bývalé říši římské.

Nesnesitelné poměry skončilo vítězně křesťanství opřevší rolnictví o dvě nové zásady: 1. I práce rolnická je Kristem posvěcena a čím jest usilovnější, tím větší jest její výnos. 2. Nikdo nesmí býti zotročován, ani zemědělský dělník ne. I tento má právo na mzdu za práci svou třeba i ve formě nabytého pozemku.

Poslední zásadu přinášel s sebou přirozený vývoj věcí. Říše římská v sobě schátralá neodolala náporu čerstvých národů, zhroutila se. Velmoži římsí ztráceli své velkostatky v provinciích, na nich však zůstali buď už osvobození nebo ještě sice otročící robotníci tentokráte bez pánů, uvyklí však na učení o svobodě lidské, jak je hlásalo křesťanství. Konečně s po-

sledních padala poslední pouta a nyní nechtějící hlady zemřítí byli přinuceni zůstatí sice na hroudě, ale hleděli na ni už jinak než dříve; kolik jí obdělali mohli, tolik jim zůstalo vlastnictvím. Samostatný malorolnický stav povstával. Škola pro selský stav i mezi barbary, ovšem pod vlivem křesťanství.

Křesťanství svým učením první odstranilo monopol na půdu, který byl vlastní pohan-skému velkostatku. Říše římská pokřesťanovaná byla půdou, na které vyrůstal samostatný malorolník. S tím se začali stýkati cizinci buď jako sousedé nebo jako vítězové. V obojím případě nutně získali od tohoto malorolníka.

O Germánech píše E. Michael, že se jim práce protivila. Život jim plynul v zahálce a ve válkách. Teprve církev zkrotila jejich bujnou mysl. (*Geschichte des deutschen Volkes I. 1.*) Tuto mysl zkrotila svými apoštoly a svými kláštery mezi Germány, tak dosvědčuje protestant Roscher v *Systemu der Volkswirtschaft II.*

Je pravda, že v neklidných dobách, za Karolingů zvláště, menší zemědělci se prohlásili za poddané buď velkostatků církevních, anebo světských, jen aby došli ochrany a nebyli sami sobě zůstaveni. Toto poddanství bylo však velmi mírné, za mírný poplatek dostali svou půdu v léno a ještě k tomu nabyli práva na ochranu. Rozbouřené poměry tehdejší způsobily, že silnější si osobil právo nad slabším, leželo to v individualistické povaze zemědělců německých. (E. Michael, Dr. Fr. Fiedler, *Zemědělská politika I. 47.*) Ale v každém případě vynikal sedlák německý nad sedláka pod

panstvím starého Říma. Tento byl otrokem, onen byl svobodný, tomuto se mohla půda vzítí, onomu nikoliv (E. Michael ibd. p. 39.) Právě tuto svobodu vymohlo křesťanství. Nastala za takových poměrů také usilovná práce zemědělská. Každý pracoval na svém, to pohánělo k nové stále snaze, aby svůj statek zdokonalil a rozhojnil. K tomu přistupoval ještě příklad nového řádu cisterciáckého, řádu, jenž všem odvětvím zemědělství se věnoval s neobyčejnou houževnatostí. Jeho umění kolonisační zůstalo nedostižným, bohužel, že s ním spojoval i úsilí germanisační, aspoň mezi Slovany (E. Michael I. 90—108), ale pro rolnictví zůstal význam jeho dalekosáhlým.

Rozmach náboženský, vyvolaný těmito okolnostmi, způsobil nové ovzduší víry, ve kterém se nedařilo omezované svobodě a tak vidíme, že 12. stoletím sedlák německý se zbavuje všech skoro pout nevolnictví a začíná blahobyť svobodného sedláka německého. (Hurter, Innozenz III. 3, 587. Chr. Meyer, Studien 105.) Meyer výslovně doznává, že »zlepšení postavení poddaných sedláků jest jednou z největších zásluh církve.« Vždyť propustiti někoho ze závazků všech, pokládalo se za křesťanský skutek prvního řádu. Ve všech zemích se nebral tento proud touže rychlostí. V Rakousích na př. došli sedláci svobody úplně nejdříve, v ostatních zemích byl postup sice, avšak povolnější už. Rozhodně však se dostavilo neobyčejné zmírnění všech poměrů poddanských.

Každý poddaný sedlák dostal tolik půdy, aby sebe a rodinu svou slušně vyživit mohl.

Jeho dávky ho nikdy nezatížily, neúroda, pak hlad a válka jej zbavovaly dokonce i této povinnosti. Mimo dávky bylo konati i služebné práce a sice na panském. Po dobu, kterou službu konali poddaní, byli na panském živení, ano i obšaty se jim dostávalo a nezřídka i mzdy. Dosti často pozůstávaly tyto služby z hlídek, které bylo konati nejen na prospěch pánů, nýbrž i samých sedláků před nepřitelem a loupežným rytířstvem. (E. Michael ibd. p. 49—50.)

Zvláště mírné poddanství bylo na panstvích církevních. Německý sedlák se dodělal za těchto podmínek velkého blahobytu a stávalo se leckdy, že mnohý rytíř se oženil se selskou dcerkou, ovšem bohatou, a leckterý selský synek směl požádati o ruku urozené dcery, poněvadž byl sám bohatý. Sňatkem takovým stával se sám rytířem. Bývali však takoví povýšenci postrachem lidem svého stavu.

Sedláci, žijící v blahobytu, mohli se oddati i radovánkám bujnějším a rozmařilostem drahým, o nichž mnoho píší kronikáři a které káráti nepřestávají kazatelé oněch dob, mezi nimiž zvláště Berchthold z Řezna vyniká. Ano, selský lid ve své bujnosti leckdy opustil i cestu práva a spravedlnosti a nesvědomitými praktikami se snažil majetek svůj ještě rozmnožiti. Z podvodu byl často kárán, zrovna tak jako z nádherymilovnosti, nadutosti a chamtivosti. Přes to zůstával však v jádru svým zachovalým, o čemž nejlépe svědčí, že i neohrožené karatele svých chyb rád poslouchal. Berchthold z Řezna prošel Německem jižním a Čechami a

všude se kolem jeho kazatelny kupily nepřehledné davy lidu selského. (E. Michael ibd. p. 85.)

O toto zdravé jádro měla největší zásluhu hluboká křesťanská víra pěstěna od církevních institucí tohoto věku. Rolnictví tehdejší doby se nestalo předmětem nesvědomitě spekulace, ale ani samo se k ní nepropůjčovalo a tak zůstalo nedotčeno od kapitálu a všech pokusů s ním souvisejících. Spekulace velkokapitálu, jaké se provádějí dnes na všech bursách, s půdou a výrobky rolnickými byly tehdejší době neznámé, poněvadž neodpovídaly zásadám křesťanského svědomí, které se spokojilo spravedlivou cenou. Tehdejší rolník nebyl vždy soběstačným, i jemu bylo hledati pomoci, ale pomoc byla tehdy jiná než jest dnes. Ratzinger píše: Způsob půjčky a věcný výkon jako záplata za upotřebení učinily pro půdu zbytečným úkon movitého kapitálu. Zde třeba hledati příčinu, proč tak rychle vzkvetlo rolnictví v tehdejší době. (Ratzinger, Volkswirtschaft 324—325.) Rolník byl zajištěn před vykořistěním. Dle tehdejších zásad dostal zápůjčku tím způsobem, že za ni zatížil svůj statek jistým množstvím dodávek věřiteli. Věřitel byl uspokojen poskytnutými dávkami, které vypovědět nesměl, rolníku se pomohlo a nebyl vydán nebezpečí, že za každou cenu mu bude při vypovědi zpeněžití své zboží. Mimo to se mohl obřemenění kdykoliv zbaviti, když zaplatil spravedlivou cenu za vymíněné dodávky.

Takové poměry trvaly v Němcích a Francii až do 14. věku. Tehdy neobyčejně rychle stoupající blahobyť ve městech a s ním spojený

nebývalý přepych nakazily panstvo, které začalo své poddané zatěžovati podle nauky nově vzkříšeného římského práva nebývalými dárkami anebo je nutilo stěhovati se do krajů dosud neobydlených, aby zde nově vzniklé kolonie se staly prameny nových příjmů. Lid selský se bránil. Bohužel podlehl zvláště v Německu, kde v XVI. století vypověděla hlavní opora svobody, humanismem rozhlodaná katolická víra. Tehdy se začalo poddanému zakazovati stěhovati se, voliti si jiné zaměstnání, pořizovati o svém majetku atd. (Fiedler, Zemědělská politika I. p. 52.)

Nové jho se kladlo na šíje selské, robota se všemi krutostmi svými se rozhostila po venkově německém a francouzském. Ale stará katolická civilisace byla také zatlačena se svého vůdčího místa.

Rolnictví u Čechů.

Podobně se měly věci i mezi lidem slovanským, zvláště mezi lidem českým. U Slovanů byla osídlovacím způsobem zádruha. Zařízení je silně demokratické, založené na pokrevním svazku rodinném a sice v nejširším slova smyslu, obsahujícím tedy i vzdálenější příbuzné. Všecky rodiny, náležející k témuž kmeni, tvořily župy v Čechách. V těch se jednotlivé rodiny po vesnicích kolem hradu, tvořícího střed župní, rozložily a území osadily a mezi sebe rozdělily, avšak tak, že půda, veškeré náradí k jejímu vzdělání určené a také všecky užitky z půdy byly společným vlast-

nictvím rodiny, nikoliv pak vlastnictvím jednotlivých členů. Dle příkazu hlavy rodiny (starosty, kmeta, vладыky) bylo každému konati práce jemu přikázané a za to bral na výtěžcích hospodářských podíl ve společné domácnosti rodinné. (Fiedler ibd. p. 43.)

Poněvadž všecka půda, náležející rodu, spravována byla všemi členy pod řízením jednoho z nich, lze označiti toto zřízení za zřízení demokratické. Hlava rodiny veškeré byla volena ode všech a bylo se jí raditi při důležitých záležitostech s ostatními členy rodiny. Mělo-li toto demokratické a konstituční zřízení trvale se udržeti, bývalo by to předpokládalo vyšší stupeň mravního sebeovládání všech členů rodinných jak členů vládnoucích tak členů ovládaných. Zájem, aby pospolitost rodinná byla zachována, býval by musil býti mezi členy rodiny v té míře mocný, aby potlačil mezi nimi a jmenovitě mezi osobami energičtějšími, sebevědomějšími touhu po hospodářské samostatnosti a udržel je ve stavu, jich hmotné potřeby sice zabezpečujícím, ale přece jen podřízeném autoritě starosty. Naproti tomu starostové rodin bývali by musili býti nadáni takovou nezištností, která byla by je udržela, aby své moci nezneužili ve výhradný svůj prospěch. Kde hospodářské a sociální poměry jen zvolna pokračovaly, tam se rodinné zřízení zádruchy udrželo mnohem déle v původní své neporušenosti. V Čechách tomu tak nebylo. Obchod a válka navázaly četné styky s cizinou a otevřely prameny výdělkové příliš

lákavé pro osoby energické, než aby nechaly se poutati svazkem rodinným.

Mimo to bylo přirozenou snahou starostovou, aby odstranil volbu a úřad svůj přeměnil v úřad dědičný. Dále hleděl starosta k tomu, aby výhody vycházející mu z jeho úřadu byly rozšiřovány. Absolutismus zatínal své spáry do společenských poměrů českých a sice ne monarchický nýbrž oligarchický. Kolik bylo silných, bezohledných a energických starostů, tolik se vyvinulo absolutistických vladyků a šlechticů, kteří ostatní členy svých rodů ujařmili. Šlechta tato si zjednávala nové prameny příjmů a moci kolonisační uváděnou do území dosud neosídleného. Při tom se neštítili volati na pomoc i sousední cizince a tím uvedli ve styk agrární zřízení německé s původním zřízením slovanským. Z této skutečnosti vyvěralo nové nebezpečí národnostní. Není přec divu, přijímá-li kdo zvyky a způsoby cizincovy, že pro ně volí i jeho řeč, a tak stinné stránky zádruchy zvláště sesílené stykem obchodním a válečným se staly osudnými i pro jazyk a národnost slovanskou, odnárodňovala se. Polabí je nám pro to smutným dokladem. U nás jen křesťanství včas zavedené, a sice z území nám spřízněného jazykem, krví a sociálním rozvrstvením, zarazilo tento proces nebezpečný. Vladařové u nás se ohlíželi po mravní síle, která by spoutala sobecké a absolutistické choutky šlechty. Šťastně ji také našli. Dnes začínáme chápati význam sv. Cyrilla a Metoděje očisťujících zvláště život rodinný nejen mezi lidem nýbrž i mezi velmoži.

Byli příchod sv. bratří podle vůle Rastislavovy pouze misijní, a jak píše Novotný (České dějiny I./I. 325), pak jej předstihli bratří svou organisátorskou akcí kulturně-národní, konající daleko více než jim s počátku bylo uloženo (J. Sahula: Staročeská církev národní, 14.) Pronikavá reforma mravů byla nejvyšší snahou našich sv. bratří. (Ibd. 22.) Právě ta přivodila sv. Metoději největší nepřátelství, ritus sám byl věcí podřízenou. (Ibd. p. 23.) Novotný sám doznává: »Tím vším jest ještě pravděpodobnější, že i tu spolupůsobila větší povolnost kleru franského k bujnému životu smyslného Svatopluka, kterého Metod odpuzoval svou rigorosností, jako vůbec přísná jeho péče o zachování předpisů církevních ve věcech manželských výslovně jest dosvědčena.« (Novotný l. c. 391—392) Jest přec známo, že sv. Metoděj byl zákem velkého právníka Photia a snažil se jistě jeho učení zavést proti pohansko-sobeckým choutkám šlechty, učení kořenicí v právu a spravedlnosti křesťanské. S tohoto hlediska třeba také posuzovati úsilí sv. Václava a sv. Vojtěcha, kteří si zjednali nesmrtelné zásluhy o zušlechtění ducha našeho národa, potírajíce v něm snahy pohansko-sobecké. Úsilí našich světců dodělalo se nejkrásnějších úspěchů přese všechny překážky, vyvěrající z původní zádruhy i ze zvyků uvedených od kolonistů najmě německých tak, že v Čechách byl od 12. století také stav selský svobodným, půda selská patřila rolníkovi, který ji vzdělával a přecházela v případě úmrtí jeho na děti a potomky. (Fiedler l. c. p. 54.)

Ovšem nebyly nikdy úplně vykořeněny touhy oligarchicko-sobecké z vyšších kruhů českých; pod silným světlem křesťanské kultury se uchýlily do ústraní, ale nepřestaly býti. Čekaly na příhodnou chvíli, a ta přišla k nám vnikajícím humanismem, jenž u nás umožnil husitismus. Humanismus ve špatném slova smyslu znamená vyžítí se na účet jiných, je to pohanské sobectví a to vyvolalo útisk sedláků u nás.

Mezi četnými příčinami, které způsobily hnutí husitské, nebylo příčinou nejposlednější; toto zhoršení majetkových práv selského lidu, které musilo vzbuditi ve stavu tom všeobecnou nespokojenost, jejíž výbuch byl tím prudší, čím více rozšiřovala se práva vrchností na úkor stavu selského. Konečný výsledek válek husitských zvýšil moc šlechty v zemi na úkor moci královské. Stoupání moci panské znamenalo současně zhoršování poměrů poddanských. Až do válek husitských zůstal sedlák osobně svobodným, třeba majetková jeho práva byla obmezována do té míry, že se stal poddaným. Po válkách husitských sáhnuto i na osobní svobodu poddaného. Panští rodové osobovali sobě vždy neobmezenější moc nad lidem poddaným, ukládali naň pod všelikými záminkami větší platy, roboty a jiné povinnosti, a obmezovali i osobní svobodu poddaných, zapovídajíce jim stěhovati se z jednoho panství na druhé neb do měst bez panského povolení; konečně povýšili za zákon, aby žádný poddaný nesměl před soudem zemským jako žalobník proti pánu svému vystupovati. Opakovalo se v Če-

chách totéž, co v Německu a ve Francii po potlačení selských bouří; sedlák poddaný stal se nevolníkem čili upadl, jak to v Čechách zváno, v poměr »člověčenství« (Fiedler l. c. p. 55—56.)

Ve veřejném mínění německém byla válka husitská válkou selskou a kacířství splývalo s touhou sedláků po svobodě: (České dějiny III./I. Věk Poděbradský, napsal R. Urbánek, p. 26)

Dějiny se tedy shodují v tom, že krátce před válkami husitskými se postavení sedláků značně zhoršilo. Nemůžeme se dobrati příčin jiných, leda v humanismu a v nastolení práva římského u nás (Dr. Psenner, Christliche Volkswirtschaftlehre I. p. 106.) a v úpadku katolického smýšlení, které vyvolaly věky minulé od sv. Cyrilla a Metoděje až po Jana z Jenštejna, jehož reformní snahy i na poli agrárním nutno aspoň letmo vzpomenouti. Tento vyšší idealismus bohužel v Čechách zapadl, zůstala jen hmotná moc a síla drtící slabšího a mezi něj patřil český sedlák. Čím dále tím více byl tlačěn do poroby, zvláště od dob vítězného protestantismu byl stav selský ubohý. Třicetiletou válkou se vůbec odzvonilo jeho blahobytu a zůstala mu bída na několik století.

Stav selský a doba nová.

Velká vymoženost křesťanství, nadpřirozený názor světový vyvěrající z božské ctnosti víry byl humanismem zatlačen, a náboženství pouze přirozené, náboženství kotvící v potřebě

bách jen vezdejších bylo nastoleno. Byl to rozhodný a velký úpadek, ale na straně druhé znamenal počátek jakéhosi neúplného docenění přirozených sil, také oněch sil, na kterých spočívá rolnictví. Národohospodářství fysiokratického směru se nutně dostaviti musilo a s ním názor, že stavu rolnickému třeba svobody určité, má-li těžiti z půdy tolik, kolik by mohl. V 18. století, kdy fysiokratismus stál na vrcholu, povolila také pouta zotročeného sedláka. Ji-třenka svobody vzešla i jemu. Památný návrh Noaillesův ze dne 4. srpna 1789 byl důsledek fysiokratického učení. (Fiedler l. c. p. 60.)

Vyvíjel-li se rolník pod plným světlem a teplem učení křesťanského do mravně vyspělého vládce své půdy a vůbec veškerého svého statku, pak fysiokratická škola jej naučila pouze co nejvíce těžiti ze země, aby hojně zásoboval trhy a bohatým se mohl pochlubiti vývozem. Jeho mravní založení zůstalo věcí naprosto vedlejší. Fysiokratismem se rodí nový typ rolnický, vzniká zliberalisovaný selský stav, který se nyní již sám začínal domáhati svobody ovšem jen kusé a proto mohl mnoho uškoditi sám sobě, ale mohl také značně poškoditi i jiné. Takové typy vystupují už v Janu Cimburovi a naplňují jej bolem, ale ve své prosté mysli nedovede najíti prostředky, aby je zamezil. I Holeček ve své velké venkovské idylle »Naši« nemohl hned na prahu k ní nevzpomenouti velkých českých sedláků, oněch zbytků z doby plné víry, ale také hlubokého štěstí a nezdolné síly, jim platí Holečkův předzpěv, ale děj sám už líčí úpadek našeho venkova,

ovoce nepochopené a neúplné svobody a pomalé vítězství materialismu na našich dědinách. Nasadily síly, které právě Holeček kreslí takto: »Ale obchod na svém výbojném postupu neohlíží se už na účelnost na straně odběratelově, a má na mysli pouze účel svůj: obohaceti se za každou cenu . . . Lidé za mýdlovou bublinu vyhazovati budou zlato, a když se jim získaná bublina před očima rozplaskne, škodou nepoučení za novou bublinu ještě více zlata vyhodí. Po kupecku se odhadovati bude ctnost. Kupcům se bude prodávati talent. Lidem nic nebude svato kromě zlata, pro zlato se budou bít, zlato hltati, pro zlato se budou nenáviděti a vražditi. A v konci konců i to zlato bude fikcí.« (Holeček, Naši, VI. p. 116—117.) Tam až dospěje i český sedlák pod vlivem fysiokratického učení, jež mu sice přineslo úlevu, ba i svobodu, byť polovičatou a kusou a proto tak nebezpečnou.

Události se ovšem nevyvinuly tak rychle, ale směr jednou udaný byl stále sledován.

Sedlák se neprohlásil za nerozlučně spjatého s rolí svou; to bylo první ovoce polovičaté svobody jeho. Ona uvolněnost mezi rolníkem a jeho půdou jevila se různým způsobem. Rolník si nedovedl vymoci, aby pole jeho se mu stalo za nejrůznějších okolností života opravdu pevným podkladem, z něhož by nemohl býti odsunut. Půda se mu měla státi pramenem výživy, a to pramenem vždy dostatečným. Záleželo to v tom, aby půda se stávala stále výnosnější a rolník sám stále inteligentnější. Avšak jak prvním směrem tak

i směrem druhým sejevilo ztrnutí, jak statisticky dokazuje Dr. Fr. Sommeregger ve spise: »Die Wege und Ziele der oestereichischen Agrarpolitik seit der Grundentlastung.«

Snahy za větším výnosem z půdy.

Výnos z polí možno zvýšiti scelováním a meliorací. Říšskoněmecká politika pochopila tyto výhody a použila jich, zato u nás, v bývalém Rakousku, se od r. 1848 až do r. 1883 nestalo skoro nic. Teprve v tomto roce se na bývalé radě říšské vypracoval rámcový zákon o scelování pozemků, který měl býti propracován a dohotoven na sněmích zemských. V Čechách se neprovedlo nic. Na Moravě byl přijat na zemském sněmu zákon teprve r. 1897 a tehdy z polí, kterým bylo třeba scelování, sceleno skutečně asi půl procenta. Kdyby se tak dále pokračovalo, pak bychom tak za 100 let měly sceleny pozemky snad všechny. Ale jaké škody by se dostalo tím našemu rolnictví!

Sommeregger uvádí zvláště makavý případ. Obec Siebenbrunn v D. Rakousích měla polnosti na 1926 úzkých proužcích polních. Z těch vzniklo scelováním 143 větších polí a čistý výnos stoupl po hektaru o 23·15 procent. Výnosnosti této akce náš rolník dosud plně nepochopil anebo mu v tom bylo nedostatečným zákonodárstvím bráněno, poněvadž nebylo dosud prostředků, aby menšina neinteresentů se musila podrobiti většině žádající scelování. Mimo to byly velké potíže s úvěrem, byly po-

tíže s odborníky, kterých dostatek nebyl a konečně se báli sami interese, že jim bude vzítí za vděk polnostmi jakosti špatnější. To jsou všechno velmi důležité příčiny, pro které scelování se leckde provést nemohlo a proč výnosnost našich polí ani všude nestoupala, a tak nemůže být divu, jestli bývalé rakouské rolnictví pokulhávalo o 40—50 procent za německým a uherské dokonce o 70 procent.

Scelování se však nevztahuje pouze na role, jest ho použití i při lukách.

Ovšem všude scelování použití a provést nelze. Nelze jej provést v kraji hornatém, nelze jej provést také tam, kde vysoce vyspělý průmysl rolnictví zatlačil a kde orná půda se rozpadla na malé částice, které více spojit nelze, které však při změněné životosprávě obyvatelstva svým výnosem důležitý jsou ovšem pro dané okolnosti. Jinde však scelování je požehnáním pro rolníka.

Sommeregger v uvedeném spise p. 32 žádá za tím účelem odborně-právnícko-technicky vyškolený agrární úřad, ve kterém by hospodářští odborníci půdu správně odhadli, kulturně-techničtí inženýři a geometři půdu správně rozměřili a právníci při každém počínu spoustu otázek odborně a obratně rozluštili. Takového sboru dosud nemáme a proto ani druhý směr — směr meliorace pozemků se dosud provést nemohl. Meliorace bez scelování je jen kusá práce.

Schiff ve své agrární politice uvádí zajímavá data o množství půdy, již třeba zlepšit. Jen v Čechách je 656.000 hektarů takových

polí, kterým třeba odvodnění, k tomu přistupuje ještě 174.000 hektarů luk, která jsou buď příliš vlhká nebo suchá.

Z toho lze vysvětliti zaostalost naši. V letech osmdesátých sklídili v Bavořích z hektaru luk 50·2 q sena, v Čechách však průměrem pouze 25 q! (Sommeregger, l. c. 33.)

V těchže letech byly u nás arci pozemky zlepšovány, ale jen na velkostatecích a jen tam, kde bylo možno pěstovati cukrovku. Tato plodina vyžaduje půdu pečlivě obdělanou. Tím teprve stoupl rozdíl v půdě, majitelé půdy lepší mohutněli na úkor slabších a menších, kteří nemohli anebo nedovedli s nimi stejně vykročiti. Nebezpečí úpadků selských rostlo na jedné straně a na straně druhé vznikaly nové velkostatky a ku podivu i v krajích velmi úrodných cukrovkou. Sobectví silného a bezohlednost ku slabšímu se objevily jako důsledek nedokonalé a kusé svobody selské.

Školství pro našeho rolníka.

Nebylo ani usilováno oddáliti toto nebezpečí od slabých a postižených rozšířeným odborným vzděláním pro vrstvy nejširší. V Rakousku byla velmi pozdě zřízena vysoká škola zemědělská ve Vídni, odborného školství bylo vůbec málo a bylo dosti nedostatečně vybaveno rozhodně svým umístěním, nejširší vrstvy však vycházely s prázdnou na dobro. — Ve škole obecné hlavně na venkově se poskytovalo dětem selským pro jejich stav velmi málo.

Katolický spolek selský v Bavořích odpomáhá tomuto nedostatku, pokud v jeho silách

jest. Zřídil už několik zimních škol hospodářských, avšak v žádném městě, nýbrž na venkově uprostřed polí, luk a lesů. To je velká odchylka od způsobu, jakého se u nás dbalo a dosud dbá. Způsob bavorský možno jen vřele doporučiti.

Do venkovských škol obecných nutno zavést aspoň nejdůležitější základy života hospodářského. Bylo to dávným přáním sv. Jana z La Sally, zakladatele školských bratří. Dvě století uplynula pomalu od jeho smrti a dosud přání jeho splněno není a jistě že by se stalo velkým požehnáním pro náš lid venkovský. (Dr. Vožďa, Význam a zásluhy sv. Jana 'de La Salle o školství p. 50.)

Rozhodně však nestačí poměry, jaké vládly ve starém Rakousku, aby totiž pouze kolem 8.000 bylo posluchačů na školách hospodářských pro 2 miliony samostatných rolníků. Takové poměry nutno změnit.

Na škole obecné na př. ve Spojených státech severoamerických je povinným předmětem přírodopis založený na pokusech a studiích zemědělských. (Dr. R. Rolíček, Život venkova p. 70.)

Byly by to aspoň základy budící zájem pro zemědělství také u nás. Na těchto základech nutno dále budovati venkovskými pokračovacími školami. Dr. Rolíček žádá docela správně, aby výběr látky učebné na takových školách byl však co nejvolnější dle individuální potřeby podané zrovna stanovištěm té které školy. Taková škola pokračovací nesmí se však nikdy státi školou odbornou. K tomu

nestačí ani předběžné vzdělání průměrných žáků a hlavně ve většině případů by se zabývali podmínkami, s kterými by se vlastně ve skutečnosti nikdy nesetkali.

Pomocí takové venkovské školy pokračovací docílilo Prusko velkých výsledků. Prusko umožňuje především zavedení povinné návštěvy venkovské školy pokračovací na základě usnesení obce. Stejně učinilo Badensko, Bavorsko, Sasko, Württembersko a j. V tomto směru jdou zemědělské kruhy samy ještě dále, žádajíce možnost zavést nucenou návštěvu pro celý kraj na základě usnesení správy krajské.

Na základě usnesení obce zavedena byla a zavádí se hojně v jednotlivých pruských provinciích návštěva povinná. Povinnost ta vztahuje se na veškeré v obecním obvodu bydlící a tam, nikoli pouze přechodně zaměstnané, školou obecnou už nepovinné osoby mužské do 18 roků. Návštěva školy počíná začátkem prvního pololetí zimního po propuštění z obecné školy, případně po dosažení stáří, kdy přestává povinná návštěva školy obecné. Vyučování trvá po tři za sebou jdoucí zimní pololetí a končí nejpozději posledním zimním během před dokončením 18. roku. Zimní pololetí trvá od 1. října do 31. března.

Roku 1912 bylo v Prusku 6191 venkovských škol pokračovacích, z nichž obce zřídily 4610, finančně byl stát zúčastněn na 4263 školách. Ve školách těch bylo 98.315 žáků. (l. c. p. 71.—72.)

Dr. Rolíček se zmiňuje také o vykonané práci na tomto poli u nás a volá: »Jak málo

tu dosud vykonáno! Jak se opozdívají jednotlivé státy a země za svými sousedy v péči o vzdělání venkova jakožto nejmocnější prostředek ke zlepšení života na venkově!« (l. c. p. 73.)

Je opravdu velkou povinností společnosti a veřejné správy vybudovati pro venkov vhodný typ školy pro vyšší vzdělání venkova, venkovské školy pokračovací, v níž »dýchá vyučování čerstvým dechem půdy a osvěžující vůní domoviny a projevuje radost z hospodářské práce vsi, současně však vzdělává nábožensko-mravní cítění veškeré venkovské mládeže, osvětluje a k jasnému vědomí přivádí povinnosti různých skupin zájmových a pospolitosti v povolání jednotlivcově i ve stavu, v rodině i v držení majetku, na selském statku i v dílně, v obci i státu dorůstajícímu návštěvníku školy pokračovací.« (l. c. ibidem.)

Míti několik takových učitelů, jakým byl mezi Francouzi třebaš známý hmyzovědec Henri Fabre, jak by ožil zájem našeho venkova pro žití na něm se rozvíjející! Co by však z těchto vědomostí měl náš lid, kdo by si troufal dnes vypočítati? Docela jinak by se budovaly stáje pro veškeré naše domácí zvířectvo, docela jinak by se pěstily naše stromy, jinak by se též pěstilo zelinářství a zase by ožil zájem o rybářství a o jiná nejrůznější odvětví našeho venkova. Všechno to z největší části zůstalo zaostalým, poněvadž lidé pro tyto věci zájem ztratily prostě proto, že jim nerozumějí.

Venkovské pokračovací školy by se nutně staly i jakousi instancí poradní, vždyť by bylo

nutno na nich promluvit o nájemní smlouvě a nejrůznějších druhích smluv kupních. Bylo by možným, aby pak si ještě troufal advokát počítati za pouhou žádost o nájem od velko-
statku 300 K, bylo by možným, aby jiný ad-
vokát počítal za žádost o osvobození z vojny
přes 400 K? To jsou nejkřiklavější případy
ze dvou míst, kolik je jich teprve z celého
venkova a kolik je těch méně křiklavých!

Venkovská škola pokračovací se hodí za
nejlepší propagační místo pro abstinenci. Nedá
se popřít, že náš venkov rád si dopřeje opoj-
ných nápojů nejrůznějších druhů na svou
škodou morální a finanční. Za jediný rok se
vypilo jen v Čechách za 300 milionů korun
a tabáku se prokouřilo za 59 mil. K. Za to se
na obecné a měšťanské školy vydalo pouze
54 mil. K! Bylo by poučným sledovati, kam
odplynuly miliony za opojné nápoje vyházené
za starého Rakouska. Dnes zůstanou sice u
nás, ale lidé, kteří jich dostanou, nebudou
z většiny naší národnosti a nebudou nám za
ně ani vděční. Co však si odnesou spotřebitelé,
ukážou nejlépe lékařské tabulky a poučná po-
jednání o krvi, nervech, svalstvu a celé stavbě
našeho tělesného organismu, který ovšem sám
seslaben a chorý, nemůže míti zdravé po-
tomstvo. O tom všem by jednala též naše škola.

Na pokračovací škole možno prakticky i
statisticky dokázati cenu práce každé i tělesné
konané dokonce od čeledi. Poutavé návody
k tomu podává velký paedagog Foerster ve
svých dílech, které by bylo možno čísti na ta-

kových školách zrovna tak jak díla Hiltyho o těchže věcech.

Pokračovací škola venkovská má podati i praktické návody, jak vésti družstva všecka a různé svépomocné podniky a konečně, jak vésti své vlastní knihy.

Naše pokračovací škola může kořeniti jen na nábožensko-mravní výchově a aby tato mohla býti se zdarem podána dnes, k tomu třeba velké znalosti lidského srdce, k tomu třeba i bohatých zkušeností, velkého rozhledu po současné literatuře všech odborů, zvláště však literatury náboženské a z té hlavně apologetiky a morálky. Tím vším vychovati lidi, kterým jest směrodatným pouze svědomí, kteří z toho důvodu vědí, že i oni mají v témže duchu vychovati své okolí, hlavně však svou domácnost, to by bylo asi vrcholným bodem této nábožensko-mravní výchovy. K ní by se poutala ještě probuzená snaha dalšího sebevzdělávání čtením, besedami, různými kursy, výstavami, exkursemi a j. Nesmí se ovšem při tom zapomínati na praktické křesťanství uplatňované náboženským životem, podporou katolického tisku a spolkového katolického života jak církevního, tak i politického. Aby však každý sám se orientoval v tomto životě veřejném, bylo by nutné aspoň základní nauky sociální vědy přednésti a sice o rodině, obci, státu, náboženství, majetku, práci, obchodu, zisku a různých nejhlavnějších stavech lidské společnosti. Nábožensko-mravní výchova je tedy polem velmi širokým, na kterém jest možno velká a důležitá vybudovati díla. Samo

učení by konečně bez ušlechtilé zábavy, zpěvu a hry totiž, unavovalo a proto nelze ani těmto zábavám se na pokračovací venkovské škole vyhnouti. Zde jest možno upozorniti na kostelní zpěv a církevní umění a jeho velký význam vychovatelský.

Pokračovací venkovská škola jest jistě nemožná bez praktické a moderní knihovny obsahující na prvním místě spisy odborné, poučné a konečně i zábavné. Odporučovalo by se sestaviti pro školy různých krajů odpovídající seznamy knih do vzpomenutých knihoven.

Jako rukověť pro nábožensko-mravní výuku by bylo sestaviti náboženskou čítanku pojednávající způsobem lidovým a zároveň i poučným o nejhlavnějších pravdách náboženských, na příklady pro jsoucnost Boží vzaté hlavně z přírody a lidského svědomí, dále nauku o konečném cíli člověkově, o cestě k němu po příkázáních Božích, o ctnostech a jejich protivách, o nutnosti milosti Boží, o svátostech a posledních věcech člověka. Prakticky, živě a proto z vlastní, nejbližší zkušenosti by bylo třeba čerpati podklady pro uvedené pravdy. Jen pryč se vši cizotou a nedostupnými výklady! Ty nerozeřeji!

Náboženskou výuku třeba podati buď pouťavou přednáškou, o níž by se potom rozpředla diskuse anebo ji lze podati ihned ve formě rozhovoru. Různé námitky nutno dovoliti posluchačům podati a sice písemně a nepodepsané, snad do nějaké schránky. K oné čítance odporučovalo by se připojiti i některé stati z církevního dějepisu a sice domácího, u nás

by bylo pojednati o významu sv. Cyrilla a Metoděje, sv. Václava, Ludmily, Vojtěcha, sv. Prokopa, Jana Nepomuckého, dobré by bylo rozhovořiti se o době předhusitské, o Husovi, utrakvistech, protestantismu, o Bílé Hoře, o protireformaci, Josefinismu, liberalismu a konečně o vzkříšení myšlenky katolické u nás. Velmi dobré by bylo ukázati na význam křesťanství pro rolnictví jak po stránce praxe, tak po stránce právní; a kdo by, tak si veda, mohl při tom pominouti obrovský význam našich klášterů, který dosud doceněn není, jehož si až zevrubněji všiml důkladný pracovník P. Vacek? Onu čítanku, po které voláme, třeba aspoň u nás teprve sestaviti. Ovšem se nám namítne, že mluvíme o pokračovací škole venkovské konfessijní, dokonce o katolické. Odpovíme klidně, že si ani jiné představití nemůžeme pro katolíky v katolických krajích. Nezatajujeme skutečnost, že taková škola je vlastně nemožnou bez katolických učitelů. A tu jsme u otázky, která konečně i v národě našem rozřešena musí býti, potřebujeme katolické učitele a ty si musíme vychovati, jinak náš rolnický stav nezachováme, poněvadž mu nepodáme nejvyšších ideí, které jen katolicismus vykazuje.

Čekáme, že se nám dále namítne přepjaté stanovisko naše, protože žádáme venkovské školy pokračovací s novými snad učiteli. Tito noví učitelé by však nebyli zcela noví, mohlo by se dobře na těchto školách použití učitelů už na venkovských národních školách ustanovených, kdyby se jim podalo širší vzdělání z oboru rolnického. To by si snadno mohli

starší osvojiti na několika kursech a mladším by se potřebné vědomosti podati mohly ihned na paedagogiích.

Každý učitel se přec vyzná v písemnictví a mluvnici české, korrespondence mu rovněž obtíží nezpůsobí zrovna tak jako dějiny domácí, zeměpis, přírodopis a zpěv. Odbornější přípravy by bylo třeba pro praktické partie z chemie, fysiky, účetnictví, pro biologii domácího zvířectva a našich nejobyčejnějších rostlin, speciální znalosti by bylo prokázati o obdělávání půdy, pěstění ovocných stromů, zelinářství a o zákonodárství odnášejícím se ku rolnictví. Snad 2, nejvýše 3 odborníci by postačili pro celé i velké okresy, poněvadž by se přec celý týden nemohlo vyučovati na jednom místě, nýbrž o různých dnech by se vyučovalo na různých místech. Těmto odborníkům by pak nebylo třeba zaháleti ani v letní době, nýbrž bylo by jim dále se vzdělávati, pořádati kratší, praktické kočovné kursy o nejnovějších výmoženostech rolnictví vůbec a našeho zvláště.

Vyvrcholením této odborné výchovy školské by byly vysoké lidové školy zemědělské, jaké vznikly v Dánsku s nejlepším úspěchem.

Něco podobného na podkladě katolickém vybudoval rolnický spolek bavorský. I on se může honositi vysokou lidovou školou zemědělskou v Řezně. Tuto mohou navštěvovati jen zralí mužové po odbyté vojenské službě, vychodivši některou zimní venkovskou rolnickou školu, aby si osvojili potřebné vědomosti o obecné veřejné správě, o zákonodárství agrárním a jeho příslušných odborů, o složitějších

způsobech účetních, o tom, jak prováděti kontrolu, a jiných důležitých věcech.

Takovým způsobem bychom jistě vyzbrojili rolníka, aby se uskutečnila slova jednoho z největších representantů věd zemědělských Rümker, když píše: »Chci zcela stručně podotknouti, že prostředky a zařízení k povznesení drobných hospodářství daleko jsou vzdáleny, aby stačily časovým potřebám, a že teprve, bude-li zde možno nasaditi páky, budou vyhlídky, že bude učiněn s průměrnými výnosy z plošné jednotky takový pokrok, který uskuteční možnost výživy národa vlastní výrobou. Další zvyšování výnosů středního a velkého závodu přichází při tom sotva v úvahu; podaří-li se nám však oněch asi 70% orné půdy, jež jsou v rukou malozávodů, povznést na vyšší stupeň výnosu a zeměvzdělání, pak docílíme dalšího pokroku, jenž se může důstojně postavit po bok posledním 50 rokům. To by bylo úkolem zemědělské správy pro 20. století, jenž by pro všechny časy strměl v dějinách pruského státu jako pomník onoho ministra, který jej rozřeší.«

Píše-li se tak o Prusku, jak by se mělo teprve psáti o nás, kde statistika vykazuje dosti smutná čísla o výnosu naší půdy? Dle dat z r. 1907 se totiž sklídilo po hektaru

	v Rakousku	v Německu
žita a žrži	12'1 q	19'9 q
špaldy	10'5 »	15' — »
pšenice	11'8 »	16'1 »
ječmene	14'7 »	20'6 »
ovsa	12'8 »	20'9 »
zemáků	116'5 »	138'1 »

K těmto datům přičiňuje Sommeregger: »Úroda obilnin i na nejvhodnější půdě v Čechách a na Moravě nedosahuje skoro nikde průměru docíleného v Německu, ano částečně jest daleko pod ním.« (l. c. p. 107.) K tomu dodává týž spisovatel ještě dále: »Kdyby naše úroda se vyšinula na výši úrody německé, pak bychom měli rži o 9 milionů q více, pšenice o 8 milionů, ovsa o 16 milionů!« Toto bohatství však zůstávalo za Rakouska v půdě, poněvadž je náš rolník nedovedl vytěžiti na obrovskou škodu veškerého obyvatelstva. Národohospodář novější doby Karel Jentsch píše: »Potraviny jsou nejcenějším příjmem národním. Dámy některého národa mohou každoročně za 100 milionů nakoupiti dýmantů; hladoví-li však obyčejný lid, pak není takový národ bohat, nýbrž chud. Je-li však národ veškerý dobře živen, pak jest takový národ zámožným. Doceňování podle zdravého oka jest daleko spolehlivější než ono dle pouhých peněz. Projdeme-li na míle daleko zámožnými dědinami a malými čistě vystavěnými městy a spatříme-li všude silné, zdravé lidi s kvetoucími, zářícími tvářemi, nevidíme však nikde ani žebráků ani tuláků, pak jistě před námi leží bohatý kraj. Naproti tomu, je-li možno viděti zástupy vyzábělých, bledých a umazaných dělníků, jak rozmrzelí a sklíčení se berou do továren, do dolů nebo na role a jestli jen policejní moc udržuje v pořádku a bezpečnosti stkvělou přední část domů, za kterou se však tají množství bytů špatných ve sklepeních a po hůrách, pak stojíme uprostřed bídného lidu,

třebas byl lesk, který vyzařují boháči, sebe větší.« (Volkswirtschaftslehre, p. 242.)

Roliček a jeho úvěr.

Vzdělání samo však ještě nespasí, nedovedeme-li ho použítí a k tomu třeba i prostředků hmotných. Náš venkov potřebuje úvěr a venkov si může zaopatřit rychlý a laciný úvěr v raiffeisenkách, bez nichž by neměla býti ani jediná venkovská obec u nás. Ale pro členstvo raiffeisenek třeba konati přednášky hospodářské, upozorniti je totiž na potřeby doby, na potřeby příslušné obce a snad i celého kraje, upozorniti na prameny nákupní, na potřebné stroje a jiné věci. Jinak i úvěr, který skýtají raiffeisenky, zůstane nepoužit. Přednášky v raiffeisenkách se mohou však také zabývati základními pravidly každého obchodu, poctivostí, dochvilností a spravedlností. Samá zajímavá látka, o níž možno velmi často z různých hledisek mluvit, aby ozdravěla naše veřejná morálka.

Vedle kněžstva by této vhodné příležitosti použití mohl kadr nadšených a ideálních katolických učitelů. Náš venkov by se takovým způsobem naučil aspoň rozumně nakupovati a použití peněz svých na zvelebení svého statku a dovedl by si své peníze sám spravovati a sám jich také pro své věci použití.

Dr. Rolíček nemá dosti slov, aby docenil význam Raiffeisenův a jeho díla. Týž se dovolává svědectví Maurerova jednajícího o ven-

kovských společenstvech a tvrdícího, že bez Raiffeisena nemohou býti. Maurer totiž píše: »Péče o život venkova nemůže býti bez Raiffeisena, ona ho potřebuje k podložení a finančnímu udržení svých zařízení. Naopak zase nemůže býti Raiffeisen bez péče o život venkova. Zařízení pro zlepšení života na venkově ve společenstvech soustavy Raiffeisenovy jsou zelené lístky na stromě Raiffeisenově, jimiž se on udržuje zeleným a čerstvým a jimiž tvoří život.«

Právě tato vzájemná pomoc, základ to každého společenstva a každého družstva, byla myšlenkou Raiffeisenovou. (Dr. M. Fassbender, F. W. Raiffeisen, p. 223.) Je to myšlenka eminentně křesťanská, proto byl Raiffeisen, sám sice protestant, vzorný křesťan a žádal, aby také jeho spolupracovníci byli lidmi u víře pevnými a mravně založenými. (l. c. p. 31.) Plnil jen slova z přísloví: Bratr od bratra podporovaný je jako silná pevnost. (Přísl. 18, 19.) Jako základ pro své záložny žádal neobmezené ručení, neplacené úřadování, přísné dodržování stanov a stálou kontrolu nad veškerou činností. Jen takovou správou možno vyvolati společenstva a družstva na našem venkově s nejbohatší činností, jen tak mohou po našem venkově vznikat družstva ovocnářská, zelinářská, dobytkářská, dřevařská, včelařská, rybářská a jiná a všechna mohou býti umístěna v místním společenstvu rolnickém a pozadí by tvořila raiffeisenka vše financující.

Je pravda, že raiffeisenky nemohou financovati podniky vyžadující miliony a snad ně-

kolikeré. Vzpomeňme jen scelování, meliorace, stavby skladišť a mlýnů, vnitřní kolonisace, o níž se ještě zmíníme později, různého pojištění, zakládání zkusných stanic a jiných podniků více! Naše finančnictví by mělo všechny tyto podniky zakládati. Bohužel, že se tak neděje a že naše finančnictví nestojí na stanovisku zúrodniti svým kapitálem všechny podniky hospodářské, nýbrž svým kapitálem je vyssává tak, že kapitál roste úžasně, stav však rolnický a jeho půda upadá a oba jsou nuceni se rozejíti. Je to kletba moderní finanční praxe. (Dr. Eberle, *Die Überwindung der Plutokratie*, p. 106—107.) Dr. Sommeregger vítá proto zemské hypoteční ústavy, ale ústavy tyto by bylo podle Schäffle, Ruhlanda, Vogelsanga ještě doplniti bankami vybudovanými na základech odborově-družstevních. Tyto rolnické nebo zemědělské finanční podniky by byly místem, kde by naše rolnictvo nejen své peníze ukládalo, nýbrž odkud by těchž peněz bylo zase upotřebeno na vzpomnuté velké rolnické podniky.

O peníze potíž není, když povážíme, kolik pojišťoven, kolik bank, kolik průmyslových podniků financuje naše rolnictvo, avšak jen nepatrný zisk z těchto peněz se vrací našemu rolnictvu, zato největší příjmy plynou do kapes, jejichž majitelé málo lásky k rolníku mají. Těchto rolnických peněz se většinou použije na velkonákup a velkovýrobu, ovšem jen jako finančního prostředku, z něhož už těží dva, finančník, velkokupec a velkoprůmyslník, ovšem na účet toho, kdo jim peníze poskytl, totiž rolníka. Tento, chce-li něco koupiti, musí za-

platiti zisk bance a pak ještě obchodníku nebo průmyslníku anebo oběma posledním dohromady. Je pravda, že naše finanční podniky by nevynášely takové zisky jako banky dosud stávající bez podkladu odborově-družstevního, ale za to by rolníku umožnily vydávati méně a získati více, dostavovala by se finanční rovnováha a převaha kapitálu by byla podlomena. Je to odvážný úkol, který jest možno uskutečniti jen zákonodárstvím a svépomocí. Zákonodárství musí obrátiti svou pozornost a péči ke všem našim peněžním ústavům a musí najíti cesty, jak by překazilo jednotlivcům využítkovati svého majetku s hlediska největšího zisku pro majitele, jak praví Philippovich. Při upřímné vůli, při nezištnosti charakterů jest možno takové zákony vydati. Ale ani tyto zákony by nespasily ještě stav rolnický, nebude-li zde četných odborníků s rozhledem světovým po peněžnictví a hospodářství, s tvůrčím darem podle shledaných vzorů vytvořiti díla nová, hodící se do poměrů naší půdy a jejího útvaru a lidu. Avšak ani tento dar ještě nedostačí bez veliké svědomitosti. Takovým mužům se přec svěruje život národní ne na desíletí, nýbrž na staletí. K takové práci třeba vědomí obrovské zodpovědnosti a statečnosti hraničící až s mučednictvím, obojího však není bez náboženství. Všech těchto mužů heslem musí býti zásada sv. Tomáše Aq., kterou pronesl ve výkladu k Aristotelově politice: »Bohatšími jsou ti, kteří mají přebytek toho, čeho k živobytí třeba, ne oni, kteří mají přebytek peněz!« Jest třeba, aby jejich cílem bylo to, co Schmoller

uznává za nejzdravější podklad rodiny a státu, totiž vybudovati osvědčený stav zámožných rolníků středních, vedle něhož by na jedné straně trval nutný velkostatek a na druhé straně většina malorolníků a na parcelách zase řemeslníci, dělníci a nádeníci. (Schmoller, Grundriss der allgemeinen Volkswirtschaftslehre, p. 348.) Pak by jistě největší část národa měla svůj chléb a své zemáky a částečně i své maso a mohlo by se mluvit o blahobytu a také o svobodě. Proti otroctví zavedenému velkokapitálem by se začala tvořiti svoboda opírající se o svou půdu a zajištěný život.

Rolník a zemědělský dělník.

Vším tím, čeho jsme se dotkli, nebude rolníku ještě spomoženo, nebudou-li upraveny poměry zemědělského dělnictva. Nutno mezi ním rozeznávati dvojí druh. Jeden se skládá z naprosto nemajetných bezzemků, opravdových dělníků, obsahujících v sobě nádeníky, podruhy, děvečky a čeledíny; druhý druh tvoří docela malí zemědělci, kteří se nevyživí ze své nepatrné role nebo zahrady a proto jsou nuceni podělkem na cizím odpomoci vlastnímu nedostatku. Tito poslední jdou za prací buď v domácí obci anebo do obcí cizích i dosti vzdálených.

Všimněme si druhu prvního! Mají-li příslušníci jeho rolníku býti opravdu oporou a pomocí, pak jest po nich žádati přede vším zájem pro stav rolnický, pro jeho práce a strasti. Tohoto zájmu jest však čím dále tím méně. Příčin jest velmi mnoho. Je to na prvním místě

materialistický duch doby zhuštěný do zásady: Chci žítí pohodlně a chci užívatí radostí bujných tohoto světa, které skýtají taneční síně, divadla, kina, krátce vymezená doba pracovní, výběr nejrozličnějších lidí nejrozličnějšího povolání a pohlaví, pohodlí bytové, lázně, zahrady, každého dne čerstvé noviny, nejmoderněji vybavené krámy, kde si možno koupiti vše za doby předválečné i za malý peníz a zase obchody, kde si možno smlsnouti všeho a na konec i příležitost ku snadnému výdělku, byť i za obět statků nejvyšších a k tomu ještě uspávací prostředek v nejrozličnějších spolcích s celou škálou nejvábnějších slibů podávaných v nejprohnanějších sofismatech. Proti tomuto duchu není náš zemědělský dělník dostatečně obrněn. Naše škola, bohužel, ho nenaučila podle Foerstera ptáti se, co mám činiti, nýbrž sháněti se po tom, co ze všeho budu míti. Naše učebnice velmi rády zapomněly na největší vzory sebezáporu a oběti, zato až zbytečně popisovaly lesk a bohatství i lidí nevynikajících právě mravními zásadami. Vzpomeňme jen, jak bývaly líčivány různé slavnosti ku poctě korunovaných hlav a jak se psávalo o jejich palácích tonoucích v přepychu a o báječných odměnách lidí jen proto, že otrocky sloužili mocným tohoto světa a zase většinou jen za vezdejší zisk. Ono to ovšem není po většině jinačí ani v dobách demokratických vlád, není-li nejvyšším ideálem práce a obět, ale právě tento ideál za naší doby úplně vybledl. To je nejhlubší příčinou, proč dnes venkovský dělný lid pospíchá do měst.

Na druhém místě není dosud tak o venkovský dělný lid postaráno jak o dělníky ve městě. Venkovský dělnický lid nemá své velké organisace, zůstává většinou až dosud jen jakýmsi přílepkem organisací ostatních a proto se nedodělá nikdy podobných výhod jako ostatní a tento nedostatek zase živí jen více ještě jeho rozervanost a nespokojenost. Vlastní, stavovská organisace pro venkovský dělný lid jest nutná, ale ne organisace proti hospodářům, ani ne vedle hospodářů, nýbrž s hospodáři. Venkovský zemědělský dělník musí si uvědomiti, že i on, anebo aspoň jeho potomstvo bude moci se jednou také vyšinouti mezi hospodáře, bude-li opravdu chtíti se přičinit. K tomu mu cestu mají ukázati hospodáři sami a mají jej po této cestě také vésti. Proto by měli býti ve vzpomenutých organisacích důvěrníci z hospodářů, voleni však od čeledi, a tito nechť udržují styky přátelské vzájemnosti mezi hospodáři a čeledí! Z takových styků vzniknou hospodářské besídky zvláště pro zimní večery, nedělní a sváteční odpoledne. V nich se mohou probrati zažitá zkušenosti, zkušenosti možno prohloubiti odbornou přiměřenou četbou, pokyny různými a ku vážné rozpravě bylo by dobře připojiti i ušlechtilé zábavy, hry, vycházky, světelné obrázky, zpěv a hru, aby čeleď se odvrátila od hospodského vyseďávání, nemravných her a nebezpečných toulek. Taková besídka má své členy navést i ku šetření a tudíž také ku praktickému, hromadnému nákupu potřebného zboží. Každý člen potřebuje přec obuv a obšatu. Proč by nebylo

možno zříditi v různých krajích podle různého zaměstnání výrobní družstva, která by řádné výrobky vzpomenutých druhů prodala členům takových besídek bez překupníků? Náš člověk by se touto cestou naučil kupovati u našich lidí a naši lidé by měli zabezpečený odbyt a nebylo by jim třeba se dávat do nebezpečných a znemravňujících spekuláčnických obchodů, v nichž dosti často bídne zaniknou.

Ženská čeleď nemůže také zůstat nepovšimnuta. I jí třeba organisovati a třeba také v ní probuditi zájem pro ženskou domácí práci, praní, látání, žehlení, vaření, zavařování atd. a kdo by mohl ihned všechny práce vypočítati? I tuto čeleď ženskou třeba naučiti šetřiti, rozumně se šatiti a zvěděti o poctivých nákupních pramenech. Velkým užitekem by bylo provedené příslušnice, kdyby jim někdo ukázal vzorně a přec skromně zařízenou kuchyň, sporák, kamna, světnici a komoru, různé způsoby uchování a přechování nejrozmanitějších pokrmů. Jaké zásluhy by si však zjednal, kdo by tuto ženskou čeleď naučil znáti aspoň část léčivých bylin a koření, jehož tolik roste po našich polích a lesích! Pravým dobrodincem venkova a sice těch malých na něm by se stal, kdo by jim zábavně přednesl nejhlavnější partie z Kneippa. Zkrátka, látky je tolik, že besídky nemohou zevšedněti, bude-li této látky jen pilně používáno. Vzpomeňme jen, co možno říci o čistotě a vodě, o slunci a čerstvém vzduchu, o výživnosti jednotlivých pokrmů! Pro obojí pohlaví by jistě bylo pochoutkou rozhovříti se o národním kroji, o národní

písni, zvycích a obyčejích tak úzce spjatých se svátky církevního roku. Velký užitek by vydala příručka obsahující aspoň kostru podobných přednášek a nedocenitelnou zrovna by se stala čítanka s články o nejdůležitějších otázkách pro ty nejmenší.

Tak by vyhlížela ideální stránka naší organisace, pohledem svým jistě láká a je krásnou, skutečně ji však provéstí není tak snadným, poněvadž vyžaduje mnohé úporné práce, především vlastního studia, pak velké mravní síly, vždyť organizaci lze budovati jen pomalu, neustávající prací. Kdo však rád věnuje čas a práci na skrovné, snad velmi skrovné začátky? A přec jsou nutně potřebny.

Ale tím není ještě úkol organisace vyčerpán. Má totiž podati i prostředky, za které by výhody ukázané bylo možno si opatřiti. Mezi ně patří právní porada. Někdo si ušetřil kapitálek a rád by zaň něco koupil, nechce se však, jak říkáme, napáliti. Organisace mu má dáti radu. Jiný se chce dáti pojistiti, chce učiniti nějakou smlouvu nebo přijde k úrazu, ve všech případech mu má raditi organisace. Které pak děvče nemyslí na vdej a který chlapec nesní o svatbě? K obojímu však se třeba připraviti i jakýmsi základem hmotným a ten by měla poskytnouti zase pojišťovna řízená od organisace. Jak si zaříditi novou, mladou domácnost? K tomu třeba zase výbavy, nábytku, zařízení a i nějaký kousek výzdoby. Co tu vyhází právě náš nejchudší lid krvavě vydělaných peněz! Nemohla by taková velká organisace zaměstnávati vhodná družstva, aby

dobré, potřebné a přec za slušné peníze si mohli interessovaní zaopatřiti? Oč tepleji by se jim doma u krbu bývalo! Konečně by mělo býti pamatováno i na čas nemoci a stáří. Kdyby každý člen platil jen malý poplatek týdně pro obojí ode dne, kdy začal pracovati, sešla by se velká číslice a tato by jistě vzrostla, kdyby i prácedárci jistou kvotou přispívali a po nich i velké rolnické organisace finanční, družstevní a jiné a na konec kdyby se budovaly obecní domy, o kterých později. Jsou to obrovské úkoly, ale křesťanská láska a soběstačnost si už pomohou.

Pro dobu nemoci třeba různých potřeb a proč by každá obec větší jich nenakoupila a neposkytla zdarma právě nejchudším? Treba také ošetřovatelek, které vydržovati by bylo úkolem charitativních spolků. Ty zřizovati, vésti a spravovati je povinností církve zrovna tak jak všímati si dobrovolných ošetřovatelek. Nebudou-li tyto proniknuty nezištnou a obětavou láskou Kristovou, pak se nedojde cíle kýženého.

Nemoci nutno brániti posíleným zdravím. Jedním z praktických zařízení, sloužících vydatně venkovské hygieně, jež zdomácněla na venkově dánském, jsou vesnické lázně. Že tu možno mnoho vykonati, tomu nasvědčuje kraj schmalkaldský, kde působením energického zemského rady, pravého to otce svého kraje, od r. 1894 zařízení byly za účinné podpory lékařů, učitelů a školních inspektorů lázně téměř v polovici všech obcí. (Dr. Rolíček, l. c. p. 78)

Ale všechna tato zařízení jsou nedostatečná, nebude-li od prácedárců kladen dobrý základ. Čeleď nutno považovati za část rodiny. Nestačí jí uložiti práci a za tu zaplatiti, třeba se také o ni starati a s ní také jednati. Jest se třeba starati o slušný, zdravý a mravnosti odpovídající byt. Jaká nedbalost a hříšná zrovna důvěřivost panuje leckde oproti čeledi! Nevyskytují se dokonce obavy i když čeleď přísně neoddělená skoro společně pod jednou bydlí střechou! Zvláště místnosti, kde čeleď spí, nutno přísně oddělit a uzavřít. Místnosti mají býti suché, světlé, slunné a čerstvému vzduchu přístupné. Musí-li už někdo trávit noci ve chlěvě, pak nechť je i tento koutek důstojný člověka svou čistotou a ladností! Těžká, někdy i odporná a mnohdy dost špinící je práce zemědělského dělníka a tyto nevýhody mohou vyrovnati hospodáři. S čeledí mají společně jísti, se modlit a nebyl by to krásný zvyk, kdyby po obědě o nedělích a svátcích se četla aspoň evangelia a skutky apoštolské anebo nějaká postila? Čeleď se musí opět státi částí rodiny a pak přilne také k ní, i když na venkově bývá a venkovským se zabývá zaměstnáním. Svátky domácími mají býti svátky církevní; štědrý večer, hody Boží, svatý týden a svátky Mariánské a hody. Za dlouhé a věrné služby se mají dávat odměny, zrovna jako za zvláštní, opravdu vzorné úkony. Hospodáři mají aspoň své lidi pro takové odměny navrhnouti, je to kousek péče a spravedlivého zájmu, který přinese hojně užitku. Horlivost, přichylnost a oddanost se takovým jednáním jen stupňují.

Nejhlavnější cíl zemědělského dělnictva je osamostatnění. Ušetří-li si kdo z dělnictva potřebnou částku, že si může za ni už postaviti domek anebo stávající již koupiti, pak právě v organisaci má dojíti porady a také finanční podpory. Tím více, jedná-li se o koupi anebo aspoň nájem pozemku ku domku už nabytému.

Velká organizace zemědělská nemůže býti bez odborných stavitelů, kteří by zhotovili náčrtky pro nové domky vzpomenuté. Po celém světě je tolik dnes už promyšlených a osvědčených typů takových domků, proč je nenechat přehlédnouti a prozkoumati od odborníků a proč tyto odborníky nevzít do služeb organizace? Útulnější byty by se nacházely pak i u malých obyvatelů na venkově, lacinější, důkladnější a praktičtější by to byly vůbec stavby. Že jich po našem venkově třeba, nikdo asi se neodvází popříti.

O byt a domek se bude vždy jednati ať už zůstane zemědělský dělník na starém místě anebo půjde na místo nové pro vnitřní kolonizaci. V prvním případě by se ovšem dělníku také jednalo o nájem nebo koupi pozemku a buď mu jej poskytne velkostatek právě po ruce jsoucí nebo velký rolník, u něhož snad nejdéle ovšem poctivě také pracoval. Bude nutno mysliti na zákon, který by omezil majetek půdy jistou výší výměry, kterou překročiti by bylo nedovoleno, aby i malým lidem, usilujícím o samostatnost, k ní příležitost dána byla.

Obecní dům a venkovský hostinec.

Něco nového a něco zajímavého! Dr. Rolíček v uvedené knize se rozepsal o obojím snad první u nás. V Německu se tímto problémem zabývají už po léta. Jsou to především duchovní, kteří mu věnují svou péči. Na př. superintendent Rotermund věnuje obecnímu domu vřelou stať ve své pastorální zprávě za rok 1898 a končí: »A budu-li ještě dlouho žít a budu-li ještě dlouho superintendentem, ještě často budu tvrditi: Musíme mítí obecní domy!«

Podobně se vyslovuje učitelstvo. Žádalo na př., aby královská komise pro osídlování při dělení statků, jež mají býti osídleny, měla zřetel též na zřizování obecních domů a při nich aby zřízeno bylo též místo pro hry tělocvičné a dětské.

I svazy raiffeisenek se domáhaly téhož. Kasselský svaz organizací Raiffeisenových vydal dokonce pro hesenská společenstva heslo: »Obecní dům do každé obce!«

I panství uznala užitek plynoucí z poskytnuté vhodné místnosti, jež by sloužila potřebě vzdělání a zábavy u dělnictva; ba v jednom případě zřídilo panství samo úplný, zařízený obecní dům ve Wustrau v Marce.

Co je obecní dům? Středisko nutných kulturních podniků na venkově. Dle nutností jejich bude také obecní dům různě na různých místech zařízen.

V každém obecním domě by však nutně byla hovorna, kde by o ustanoveném čase se udílely porady, snad každý týden, snad za 14

dnů. Dále by tam měly míti svůj byt ošetřovatelky nemocných, měla by tam býti žena opatrující sirotky, děti nemanželské a snad malé dítky z rodin nejchudších, které nemají a nemohou míti opatrovnice zvláštní. Nutné je tam místo ovšem izolované pro případ nakažlivých nemocí. I útulek pro neduživé a staré lidi by tam měl býti. Obecní dům bez lidové knihovny je nemyslitelný, místnost pro ni by mohla býti zároveň i čítárnou vyzdobenou mapami nejbližšího okolí, obrazy vynikajících mužů a časových, důležitých událostí. V obecním domě je nutná větší síň pro rodinné večery, přednášky, pro kursy, pokračovací školy a jiné. I kuchyně by tam mohla býti, kde by dívky se učily vařit, v místnosti sklepní by mohla býti prádelna. Malá koupelna s koupelí vanovou a sprchovou by sloužila hygieně venkovského lidu, zahrada pak přiléhající by byla rejdištěm dětským a místem pro schůze starších o večerech a nedělích letních.

V obecním domě by měla svou úřadovnu raiffeisenka a ostatní úřady a představenstva všech společenstev a podniků hospodářských. Tam by byly také jejich archivy a knihovny. Poněvadž všechny vzpomenuté úřady současně ani úřadovati nemohou, není potřeba, aby každý z nich měl místnost svou, tím se ušetří opět místa. Sál větší možno přepažiti prkennými zdmi na několik oddělení. Hlavní podmínkou zdaru by bylo jen jednotné, nezištné vedení a k tomu jest náš venkov dochovati školami pokračovacími a i vysokou školou lidovou, ovšem na podkladě náboženském, širokého roz-

hledu a velkého srdce. Bude-li tomu tak, pak se stanou obecní domy životními tepnami našeho venkova, z nichž vypučí bohatý život a utuží se vespolnost jistě tolik potřebná našim venkovanům.

Namítne se: Nákladný podnik! Než, není s velkým prospěchem přinášeti obět, z níž tolik dobra vzejde? Není rozumné činiti tyto náklady, z nichž tak bohatý vytryskne život? Pospolitost na venkově se posílí, majetkově oddělené stavy se sblíží, podá se spousta popudů a námětů, rozšíří se vědomosti a prohloubí a podá příležitost i ku vědomostem novým. Náklad pak možno sehnati způsobem různým. Všecky podniky od raiffeisenky počínaje mohou ze svých čistých zisků něčím přispěti a později mohou platiti nájemné za použití místnosti, sbírky a konečně i dávky obecní budou velkou podporou podniku. I kdyby s dluhem se mělo začíti, bude týž umořen ze zábav, sbírek a příspěvků už v domě novém a uhradí se jistě brzy všechny přinesené oběti.

Takovými obecními domy se stanou z největší části zbytečnými hospody. Zůstanou-li však, pak třeba je zreformovati. Hostince mají býti místem společného občerstvení, místem širší domluvy, místem, kam se může uchýliti i cizinec.

Náš lid si však musí uvědomiti, že není už občerstvením píti opojné nápoje, hráti v karty a vésti hospodské řeči. Hostince by bylo upravití po švédském způsobu, opojné nápoje by se v nich neměly prodávati na zisk jednotlivcův, nýbrž na prospěch veřejnosti.

Jest nutno i v těchto hostincích přesně dodržovati policejní hodinu, zkrátka hostinec se nemá státi výdělečným zdrojem příjmů pro některé jednotlivce, kteří zkazí mnohdykrát celou obec od mladých až do starých tím, že hledí vyhověti jejich vášním a choutkám.

Obecní domy bude ovšem možno budovati jen ve větších a zámožnějších obcích, ale ve všech by se mohly aspoň slušně vypraviti pastoušky, útulky pro choré, staré a chudé lidi. Mile dojíímá zvláštní způsob nápadný ve Vorarlberku, kde chudobince patří po většině mezi nejpěknější budovy každého města. Je to zvláštní a dojíimavý výraz křesťanské lásky. Kéž by se i mezi námi rozhojnila a skutky prokázala! Sblížila by se tak srdce bohatých s chudými.

Vedle pastoušky by bylo nutno v menších obcích zreformovati nezbytný hostinec, nechť i on se stane výchovným a nikoliv kazícím prostředkem mezi lidem venkovským! Knihovna a čítárna by měla v něm býti umístěna, měl by vynikati čistotou a ladným pořádkem. Měl by to býti opravdu obecní hostinec, budova obci patřící, kterou by opatrovala a spravovala spolehlivá osoba, nejen na prospěch svůj nýbrž ku prospěchu jak mravnímu tak hmotnému obce celé.

Družstevnictví.

Sledovali jsme výhody, které skytá organisace pro dělný zemědělský lid a totéž by

skytala organizace hospodářům ovšem zase ve svém rozsahu a po svém způsobu. Hospodářům se bude jednati v první řadě o stroje, hnojiva, semena, dobytek, hospodářská stavení. Všechno to v jakosti nejlepší a nejvhodnější by musila skytati tato organizace. Její pomocí by bylo třeba zříditi zkusné stanice pro všechny druhy semen, stromů, dobytka a i menšího zvířectva. Ústředí bude nutně zaměstnávat inženýry, odborníky ve stavbách selských, v zavádění elektrické síly do hospodářských podniků atd. Kolik nepraktičností jest ve staveních našeho venkova a teprve ve stavbách jeho stájí! Obojí jest nutno odstraniti aspoň při novostavbách. Korunou však veškeré organizace rolnické nutno považovati přímý styk rolníků se spotřebiteli jejich výrobků bez překupníků. Za tím účelem třeba vybudovati praktická skladiště a mlýny. Všecky tyto podniky nejsou možny bez nejútlejší svědomitosti. To, co žádá Modráček po dělnících majících pracovati ve družstvech, totéž jest žádati i po rolnících sdružených, fysické totiž a mravní síly a žádoucí solidárnost, která může býti vypěstěna jen zdoluhavou školou praktického, sociálního života. (Samospráva práce, p. 33.) Mravní síla, žádoucí solidárnost! Kdo jí ještě více poskytl než ten, který pravil: Miluj bližního jako sebe samého a co nechceš, aby tobě jiní činili, ani ty nečiň jim? Naučiti tomu lidstvo na praktických příkladech v praktické škole života, to nejvyšším cílem křesťanství. Má-li nastati obrod naší společnosti, pak kouzelný prostředek k němu, družstevnictví, třeba postaviti na zá-

klad křesťanský. Bavorský katolický rolnický spolek zřídil za tím účelem vysokou žimní školu v Rezně pro ty, kteří vyšli už některou hospodářskou školu, pokusili se už v hospodaření, aby tito lidé se stali vůdci rolnických družstev. Úspěch byl zřejmý i po málo letech co škola ta působila. V čele našich družstev musí státí samí rolníci vyškolení, kteří by dovedli vésti a spravovati družstva uvedená sami. Tito lidé se stanou vůdci a organisátory našeho venkova. Žádná jiná strana nedovede takové lidi vychovati leda strana křesťanská, která křesťanské zásady hájí a je také provádí. Velká organisace rolnická poskytne nutně také právní poradu svým členům pro nejružnější případy.

Družstva tato by byla zřízena také za tím účelem, aby majetek rolnický uchovala neztenčený, byla by jakýmsi dohlédacím a ochraňovacím orgánem. Za důkladného vyškolení našeho rolnictva, za všeobecné i nucené organisace by družstva taková se dodělala nejstkvělejších úspěchů.

Snahy pomoci rolnictvu.

Vyznačili jsme nedostatky, kterými naše rolnictvo choří. Byl by to hotový div, kdyby se nebyli vyskytli lékaři, kteří chtěli pomáhati. Lékařů byla hojnost. Na prvním místě strana vyšedší z rolnictva samého, strana agrární. Založil ji ve starém Rakousku rytíř Hohenblum, Němec a velkostatkář a tím vtiskl už pečeť

svému počínání a udal také směr, který ani celému venkovu k užitku býti nemohl.

Je jisto, že liberalismus, jehož vliv na rolnictví ve snahách fysiokratických jsme už poznali, umožnil i v našich zemích volnou soutěž rolnickými výrobky. Mohli jsme je vyvážeti my, mohli je však i k nám dovážeti jiní. S počátku byla vskutku řada na nás. Z Uher se začalo obilí vyvážeti hlavně do Švýcar a do jižního Německa. Ale netrvalo dlouho a silnější producenti obilnin, Amerika a Rusko, zatlačily Uhry, kterým zůstaly jejich přebytky obilnin nyní doma a celé Rakousko pocítilo tento neblahý stav. Ceny obilí začaly klesati kolem let 90 a klesaly čím dále tím silněji. Pomoc by bývala možná, kdyby se bylo vše provedlo, co v předešlých kapitolách jsme uvedli a kdyby rolnictvo bylo začalo a také bylo mohlo těžiti z poklesu cen obilních příchovem dobytka. Měla se tedy všecka péče odnášeti na zlacnění píce. Zatím chtěla strana Hohenblumova od r. 1890 pomáhati rolnictvu hlavně vysokými ochrannými cly. Napodobila tím Bismarckovu politiku po r. 1879 a přec nikoliv jeho celou politiku agrární, neboť Bismarck mohl už tehdy ukázati na scelené a meliorované pozemky, měl velký počet odborných škol rolnických, měl celé zástupy odborníků vyšších z těchto škol a zkušených širokého světa. Toho však politika Hohenblumova nedbala, v uších jí však stále znělo, že ochranou celní politiku podnikl Bismarck hlavně z ohledu na »smutný stav pozemkových majitelů, jmenovitě majitelů statků rytířských.«

Pomoci velkostatkům, byl tedy hlavní cíl oné celní ochranné politiky německé a totéž dokázal pro nás ze statistických dat rytíř Pantz v brožuře nadepsané: Die Hochschutzzpolitik Hohenblums und der oesterreichische Bauernstand. Modráček v publikaci: Sociální demokratické požadavky pro venkov p. 57. a násl. dovolává se referátu Nár. Listů ze dne 15. a 16. července 1910. o téže brožuře, aby se nezdálo, že strannickými brejlemi čte v brožuře Pantzově. Jak Modráček tak referent Nár. Listů shodují se v tom, že ony velikostní kategorie hospodářských závodů, které mohou vypěstiti kromě vlastní potřeby majitelovy ještě podstatné přebytky obilní pro prodej, zvýšením cen obilních zlepšily rozhodně své příjmy. (Modráček l. č. 59.) Čím však jsou hospodářství menší, tím menší jest množství oněch plodin, které ještě mohou býti prodány. Hospodářství o rozsahu toliko 10 jiter dlužno zcela všeobecně pokládati již za nezpůsobilé, aby mohlo plodiny ještě prodávati. Takováto a ještě menší hospodářství zaujímají tudíž již zcela typicky v příčině plodin ryzí stanovisko konsumentů t. j. ona musí obilí pro výživu svých lidí a krmivo pro svůj dobytek přikupovati, jsou tudíž zároveň tak jako městské obyvatelstvo konsumující interessována jen na nižších cenách obilních. Následkem toho bylo malorolníkům drahé kupovati obilí a zrovna tak drahou kupovati píci pro dobytek. Finanční jejich síla klesala a pokles se jevil také ve stoupající zadluženosti a v duševním rozpoložení, pomoci si z bídy způsobem jakýmkoliv. Na naší selské duši za-

čaly se usazovati zárodky nereelnosti, které při dané příležitosti nutně propuknou. Opravdu také propukly za války světové. Taková obilní politika jest právě politikou jen velkostatků, nikoliv však politikou selskou.

V závěrečné kapitole dospívá Pantz k názoru, že t. zv. zájmové společenství mezi rolníkem a velkostatkářem jest pouhou bajkou a že nynější přepjatá obilní politika ochrannářská prospěla jenom velkostatku a přispěla značně k úplnému odcizení mezi rolnictvem a všemi ostatními skupinami obyvatelstva. Naproti tomu však tvrdí Pantz, že stav rolnický v celé své zájmové sféře stojí živnostníku a dělníku daleko blíže nežli velkostatkáři a že rolník, jehož bratr často, přejímá li se statek a ostatní sourozenci musí ustoupiti ze statku a stanou se živnostníky nebo dělníky, má daleko více zapotřebí a leží mu také daleko blíže provozovati hospodářskou politiku vůči těmto třídám smírlivější nežli dosavadní agrární politikou vídeňské ústředny pěstovati jednostrannou politiku třídní, která mu znepřáteluje všechny ostatní třídy obyvatelstva a při níž konečně jen tahá kaštiny z ohně za jiné a sám si smí při tom popáskiti ruce. (l. c. p. 63.—64.)

Hypotekární zadluženost Moravy stoupala skutečně neočekávaně od r. 1890—1900 ze 687,366 840 K na 929,768 093 K. Naproti tomu byla hypotekární zadluženost roku 1882 Kor. 595,880.262! Číslo mluví příliš srozumitelně. Blahobyť selský upadal tedy opravdově. Dovědčuje totéž i Pazourek v publikaci: Obilí.

»Zavedení cel«, píše, »jež mají za následek zvýšení cen obilních, způsobuje dočasným majitelům . . . velmi cenný prospěch nepřímý vzestupem hodnoty jejich pozemkového majetku . . . Ale vysoké ceny pozemků mají v zá-pětí vysoké pachtý a možnost vysokého zadlu-žení a paralyzují tak příznivý vliv vyšších cen obilních cly způsobený!«

Agrárními cly se vyvolala nestálost obil-ních cen. Modráček píše o tom: »Dalším ne-blahým důsledkem vysoké agrární ochrany celní na naše hospodářské poměry jest zvýšené kolísání cen za obilí. Rozdíly ve vydatnostech žní udržují ceny obilí v neustálých poskocích nahoru a dolů, leč agrárními cly stoupání a klesání cen se zdvojnásobuje. Rozdíly mezi nejvyšší a nejnižší cenou jsou za platnosti ny-nějšího tarifu tak ohromné a následují po sobě tak náhle a nepředvídaně, že uvádí se tím hospodářský život ve městě a na venkově do největších zmatků a katastrof.« (l. c. p. 50.)

Modráček podpírá svá tvrzení přízuáním samého agrárníka dr. Viškovského o těchto nevýhodách agrárních cel.

Na jaře r. 1910. bylo jen v Čechách po-škozeno tisíce rolníků náhlým převratem cen obilních . . . Mírný pokles cen počátkem roku pohnul pekaře, mlynáře a obchodníky, aby se zásobili velikými uzávěrkami na obilí a mouku. Ale za krátko klesla mouka o 10 K a více ještě a nyní se octly celé legie pekařů, mlynářů a obchodníků v konkursu. Ztráty pekařů v Če-chách odhadovány byly na 50 milionů K

(Modráček l. c. p. 51!) Kdo může takovou hospodářskou politiku nazvat ještě zdravou? Kdo by se potom divil, nastal-li odpor proti takové politice?

Na venkově našem začaly se vskutku tvořit dvě třídy, třída velkých a třída malých a po leta se obě třídy potíraly. Z počátku měla vrch třída velkých, ve válce její moc vyvrcholila, ale také se už chystal proti ní generální útok ze strany malých. Agrární strana to správně vycítila a přišla se sliby, které jí měly získati malý lid. Přišli s rozdělením velkostatků, přišli s výkupem dlouholetých pachtů kostelních a nadačních polí a nyní s nájmem velkostatků. Z obojích návrhů jest viděti strach o vlastní kůži a neodhodlanost provésti skutečně nutné opravy na našem venkově. Strana agrární postavivši se na strohé stanovisko moci a síly a zamítuvši vyšší hlediska práva a spravedlnosti stala se bezradnou. Dnes má ještě finanční prostředky a moc v rukou, ale odpůrci jsou stále mocnější a není daleká doba, kdy podlehne. Proti ní stojí už socialistická strana radikální, a v ní vyniká Modráček vyzbrojený obdivuhodnou pohotovostí statistických a jiných dat, která vyvrátiti se agrární straně nepodaří. Ostatně nastal rozklad ve straně samé. Zájmy hmotné vyvolávají pouze boj, vyvolaly jej také na venkově, zde není více jedné domoviny, ale ani strana socialistická jí tam nevybuduje. Pokouší se Modráček ve svých publikacích o tuto práci pozitivní, staví ji na družstevnictví i na poli agrárním, ale bohužel bez vyšších ideí nadhmotných.

Modráček shrnuje agrární program své strany v tato slova: »Sociální demokracie důrazně odmítá výtky, že má úmysl ničit zemědělskou výrobu; naopak, v pokroku a povznesení zemědělské výroby spatřuje životní zájem jak venkovského tak městského lidu pracujícího. Stejně s důrazem odmítá tvrzení, že zamýšlí drobný lid zemědělský připravit o jeho majetek, jeho stavení a polnosti, naopak, jejím cílem jest zabezpečiti a rozmnožiti majetek malého lidu selského a povznést jeho hmotné a kulturní postavení při menší námaze pracovní.« (l. c. p. 72.)

Modráček zápasí o novou orientaci na poli sociálním. Marx je v něm překonán aspoň po jedné stránce, sespolečnostnění majetku pozemkového není více v programu Modráčkově, soukromý majetek zemědělský prohlašuje za nedotknutelný. To je značný pokrok za Marxe proti Kuntemu, jak se týž vyjadřuje ve své Socialisaci.

Modráček je pro rozdělení velkostatků. Svým stoupencům slibuje rozmnožený majetek, povznese a hmotné a kulturní postavení při menší námaze pracovní. Dosud se neprobudil ze všech socialistických snů. Správným by bylo, kdyby si byl cílem určil zjednatí práci každé tedy i namáhavější spravedlivou mzdu a tuto mzdu jí plně zaručiti. Jinak se i družstevnictví rolnické stane kamenem úrazu, o nějž se rozbije znovu naše rolnictví, poněvadž by v něm zůstal prvek hmotářský vyvolávající neshody, závist, boj a vysílení. Opakovaly by se opět známé zjevy ze sociální demokracie.

Modráček je pro parcelaci všech velkostatků. Utopie socialismu jej znovu pronásleduje. Jsme střízlivější. Jsme též pro parcelaci velkostatků, nikoli však všech. Víme přec dobře, že takový podnik by byl spojen s obrovskými, leckdy zbytečnými náklady a pak bude vždy třeba velkostatků, máme-li mít s dostatek na př. lesů a podklad pro opravdový pokrok v rolnictví. Však ani od postátněných lesů mnoho nečekáme, z bývalého Rakouska máme na poli tomto málo utěšených vzpomínek, zato by taková akce vyžadovala jistě velké a zase zbytečné peníze. Tím nechceme nijak tvrditi, že by lesy v držení velkostatkářském vždy slynnuly vzornou správou. Tuto žádáme co nejrozhodněji po všech majitelích lesů.

Než vraťme se ještě k rolnickému družstevnictví, které si přeje Modráček aspoň na zabraných velkostatech. Týž v Samosprávě práce se dovolává vzorných družstevních podniků rolnických v Itálii a pak ruských artělů. Při posledních netají se ovšem velkými nesnázemi, doufá však, že se překonají. Opět pravíme: Socialistické vidiny! Modráček se i z nich jednou probere a uvidí, že družstevnictví každé předpokládá nejvyšší napjetí mravních sil, což ostatně sám tvrdí, ale právě toho se nelze nadíti do dnešního lidstva. Nepravíme, že by ono nemožným bylo, ale pak nutně by se musily dostaviti doby a směry, které vyvolaly cechy a jim podobné organisace. Doufejme, že lidstvo najde zase ve světle křesťanství k tomu cesty. Modráček, bohužel, považuje dosud křesťanství a náboženství vůbec aspoň za

věc čistě soukromou a to je opět omyl socialistický. Náboženství nemá býti předmětem veřejných bojů, připouštíme a podpisujeme, ale věci soukromou není a býti nemůže. Zde bude Modráčkovi svůj program, jinak sympatický, pozměniti a prohloubiti. Ale i potom nezůstane družstevnictví jediným způsobem, kterým by bylo možno dáti půdu velkostatkářskou drobnému lidu. Dle povahy selské více by se odporučoval odprodej anebo nájem, výjimkou by zůstalo družstevnictví, pravidlem nikdy.

Parcelace velkostatků! Tím má býti zemědělství spaseno. Tak se aspoň zdálo brzo po převratu u nás. Bylo v tom více politiky než národohospodářství, jak přiznala sama »Rovnost.« To bylo neodpustitelnou vinou všech stran, které tohoto hesla použily za politický a agitační prostředek. Hlad po půdě silně ochabne, dozrává varovně sám Modráček s poukazem na agrární reformy v Anglii, a mohlo by velmi snadno se dostaviti plýtvání a šantročení půdou, kdyby se postupovalo překotně a bez rozmyslu. Z toho důvodu je rozumný požadavek, aby půdy se dostalo jen malým zemědělcům, nikoliv tedy už nasyceným nebo bezzemkům, kteří však na půdě pracují a k ní také lnou. Mezi jmenovanými třeba si nejdříve těch všimnouti, kteří svá role z příčiny už jakékoliv pozbyli, sami však nepřestali pracovati na poli za mzdu a mají snad dokonce vhodná stavení k rolničení. Proč by se těmto nemělo pomoci, aby zase se vrátili ke své hroudě? Byť jim nebylo možno zajistiti bývalý majetek celý, nechť mají aspoň část jeho zase ve

svém vlastnictví. Tak by bylo nutno nejdříve rozdělití nově vzniklé velkostatky z prodaných drobnějších usedlostí a tyto aspoň částečně zase vzkřísiti. Po nich by přišly na řadu statky svěreuské, na nich by bylo nutno prováděti vnitřní kolonisaci. Teprve po svěreuských statcích by přišly na řadu velkostatky ostatní, pokud by jejich parcelace byla nutná.

O zabraných velkostatech bývalého císařského rodu se nezmiňujeme, to se rozumí samo sebou.

Myslíme také, že pořad zmíněný netřeba úzkostlivě zachovávat, vždyť rozhodujícím činitelem při postupu bude beze sporu nutnost v tom či onom kraji se vyskytující a také existence velkostatku toho nebo onoho způsobu.

Přišlo se také s postátněním aspoň částečným zbylých velkostatků pro různé případy v budoucnosti. Kunte ve své Socialisaci p. 66. a násl. se tímto problémem velmi živě zabývá a myslí, že tím by byli jak rolníci tak i zemědělstí dělníci uspokojeni. Pochybujeme. Vždyť zůstane vždycky rozdíl mezi správci, dozorci a dělníky a tento rozdíl by teprve vystoupil na sestátněných velkostatech. Chápeme ovšem Kunteho, předpokládá totiž, že i na sestátněných velkostatech se sestaví společná jakási správa, při níž se obojí práce, ruční i duševní, vyrovnají. Ale on je přec dosud rozdíl mezi dělníkem zemědělským a průmyslovým. U posledního je daleko více intelligence a vyrovnání je tudíž snazší. Ze všeho plyne vždycky, že jest nutno žádati změnu hmotných poměrů, ale

tím není ještě dosaženo zlepšení těchto poměrů, nepolepší-li se lidé sami.

Kunte na př. sám se obává vzniku nových velkostatků i po vykonaných změnách a obává se proto také nového drobení statků stávajících a snad i těch v budoucnosti teprve vzniknoucích. Jest tedy viděti, že jsou ještě jiné síly než pouze hmotné a o ty bylo dosud nedostatečně postaráno. Správně píše Kunte v uvedené knížce na str. 10: Cesta — aby odstraněno bylo napětí mezi prací a kapitálem, musí vésti nejen k žaludku dělnictva, k ukojení hmotných jeho potřeb, k úpravě podmínek pracovních, ale také a především k jeho srdci a mozku. S jistými obměnami platí totéž také nejen pro zemědělce malé, nýbrž pro zemědělce všechny a vůbec pro lidi kteří s nimi se stýkají.

Lidová strana a rolnictví.

Lhostejnou nemůže zůstatí strana lidová vůči zemědělství, ano, ona ani lhostejnou zůstatí nesmí, Zakazují jí to dějiny. Vždyť její křesťanské zásady bojovaly proti pozemkovému monopolu už v říši římské a z tohoto boje vyvolaly ony svobodné a pokročilé rolnictvo, kterému byla církev učitelkou a ochránkyní. V dnešní době chová zase jen lidová strana mravní síly, aby rolnictví znovu povznesla a sice rolnictví celé. Vzpomeňme jen, co pro rolnictví vykonali mužové stojící na zásadách křesťanských, na př. Vogelsang, Ruhland,

Aem. Schoepfer a dr. Psenner! To jsou jen u nás známější jména. Dr. Psenner na př. žádal už před mnohými lety zákaz a také prostředky, aby se nemohly tvořiti v nové době nové velkostatky z rozprodaných menších usedlostí, žádal dávno rozparcelování statků svěřenských. (Dr. Psenner, Christliche Volkswirtschaftslehre, I. p. 136.) Nikdo ovšem ze všech uvedených nepřál rozdělení všech velkostatků a teprve ne v nejkratší době. Dnes jejich postup a zásady jejich se uznávají ode všech. Strana lidová není a nebyla tedy nikdy stranou zemědělského monopolu a velkostatku jako absolutně nutného zjevu.

Lidová strana má však také dosti výchovných prostředků, aby dovedla vyrovnati majetkové a pracovní rozdíly na venkově, jen třeba těchto prostředků použití. Jiná strana jich nemá. Z křesťanství vyšly raiffeisenky a družstva řízena na zásadách raiffeisenek, z křesťanství vyšly všecky charitativní spolky a udrží se opět jen křesťanstvím, z křesťanství vyšlo všeobecné vzdělání pro všecky ve školách. Všechno těchto prostředků třeba znovu použití a třeba je do života znovu vyvolati. Že se tak nedálo, nebo že jsme čekali, až jiní tak učiní, to byla naše vada a řekněme upřímně, velká chyba. Vše se však dá odčinit. Nám jest třeba českého dr. Heima. Týž vybudoval vzorný rolnický spolek v Bavořích s rozsáhlou sítí družstevní a tím povznesl sedláka bavorského, jak se mu snad jinde nestalo vyjma Dánsko.

Našemu družstevnictví určujeme však úkol ještě jiný.

Naše družstva mají vychovávat.

Vrcholný pak úkol výchovný našich družstev by záležel v tom, aby uhájila majetek svých členů a jej zvelebila.

Bude těmto družstvům především hájiti celistvost selských usedlostí před zadlužením a teprve před předlužením. Dnes budou a jsou usedlosti zbaveny dluhového zatížení, ale v budoucnosti vyvstane zase totéž nebezpečí. Bude se tedy družstvům domáhati, aby dluhy vzniklé z lehkomyšlnosti nebyly žalovatelné, rovněž aby dluhy vzniklé ze spekulace a dluhy osobní nemohly býti knihovně vtělovány. Družstva se budou musiti domáhati, aby stanovena byla na usedlostech jistá mez zadluženosti vůbec a konečně, aby o všech dluzích, majících zabřemeniti selské usedlosti, tato družstva napřed jednala a hledala cesty, aby zatížení bylo snesitelné. Netajíme se tím, že náš rolník bude potom poněkud omezen ve své volnosti, ale toto omezení není nic jiného než zřejmý výraz onoho omezení, které mu už ukládá svědomí starostí o své potomstvo a povinností k celku.

Jiné nebezpečí, kterému bude družstvům čeliti, je právo dědické. Majitel, přebírající statek selský a mající vyděditi své sourozence, býval vždy ve veliké tísní, která jej dosti často zmořila. Družstva naše mají zde pomoci. Družstva finančně silná a četná mohou směle pře-

vzíti pojištění oněch, kteří by jinak měli býti vydědění. Selský statek by prémie platil na všecky až do určitého stáří, a pak by se přežilým vyplatily zajištěné podíly, majitel statku by snad vyplatil jen zbývající ještě dodatky. Zrovna tak by mohl býti zajištěn výminek. Za tohoto stavu věcí by nebylo nebezpečí, že majitel usedlosti bude výplatami umořen a že bude donucen odprodávati ze svého majetku.

Za tím účelem trváme na tom, aby v každé obci se zřídila taková družstva, ať jsou třeba i zákonem vynucena, z nich ať se vybudují vyšší jednotky v družstvech okresních, a ta ať splývají v družstva zemská, z nichž by se obesílalo družstvo říšské pro všeobecné a nejširší otázky. Naše organisace směřuje nutně k organisaci v rámci autonomních zemí. Je to nutné, nemá-li v ní nabýti nadvlády země nad zemí.

Rolníci ať financují své podniky a s čeledí ať financují podniky společné.

Jen taková organisace bude moci i na poli vysoké politiky budovati zákonodárství spravedlivé ke stavům všem a dle této zásady se pak také uzavrou celní smlouvy a nebude se opakovati to, co jsme zažily při posledních agrárních ochranných clech.

Lidová strana může touto organisací překlenouti propast mezi velkými a malými, když rovným dílem z obou skupin se zvolí zástupci a dokonce by i čeleď zemědělská měla míti v nich své zástupce.

Lidová strana stojí na zásadách křesťanských a proto nemůže jinak budovati družstva rolnická než na těchže zásadách. Jest si přát, aby veškeren náš tisk i tisk krajinský si bedlivě všímal otázek rolnických a pro pojednání o nich měl vždy místo. Nutností další jest, aby i odborný list rolnický a ještě lépe časopis podobného směru byl vybudován od strany lidové pro družstva a členstvo jejich. Konečně nesmí býti zapomenuto ani na zemědělskou čeleď. I té jest třeba podávati list vlastní, ve kterém by se jednalo o stavovských otázkách, povinnostech a právech téže čeledi.

Vyvrcholením veškeré činnosti by byly rolnické školy a i lidová vysoká škola venkovská. Lidové straně jest vychovati katolické učitele a z těch vypěstiti odborníky pro školy rolnické. Lidová strana musí všemi směry nastupovati na poli kulturním a čím mohutnější bude její rozmach, tím větší bude také její úspěch.

Právě venkov nutno připraviti na velké jeho povinnosti v naší republice. Kdo to dovede lépe, kdo největší část venkova pro to získal, ten vykonal pro republiku nejvíce.

Napsal-li Waterstradt o Německu: »Mně tane na mysli, když putuji pouštěmi kamení našich velkých měst a vidím veškerou tu bídu, která je tu vedle stkvělého lesku, slovo Goethovo: Státi na svobodné půdě se svobodným národem! — Naši básníci měli by našemu národu stále pěti jásavé poselství vlastní hroudy. — My jsme byli selským národem a musíme jím býti,

anebo nebudeme vůbec, pak můžeme totéž napsati o národu našem. Sládek si postavil nehynoucí pomník svého básnického jasnovidství v »Selských písních« a jemu po bok bude postaven ten, kdo tyto selské písně uvede ve skutek, aby národ český miloval zase hroudu svou a venkov svůj. To je jeden z velkých úkolů naší mladé republiky.

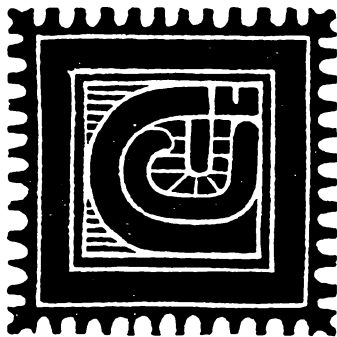

6.

„ČASOVÝCH ÚVAH“ SVAZEK 266.

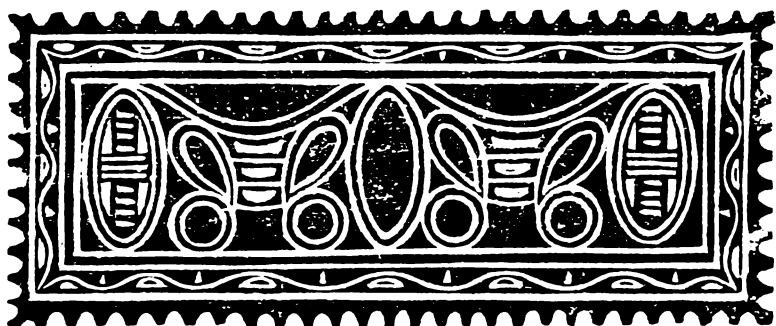
DR. JOSEF NOVOTNÝ:

VĚDA A VÍRA O PŮVODU SVĚTA.

1920.

NAKLADATEL: »TISKOVÉ DRUŽSTVO« V HRADCI
KRALOVÉ (ADALBERTINUM).

Věda a víra o původu světa.

Napsal Dr. Josef Novotný.

Dnes, kdy vede se boj o odkřesťanění školy, více než kdy jindy útočí proti základním článkům naší víry, zvláště proti zprávě biblické o stvoření světa, nedá prý se srovnati se zajištěnými výsledky moderní vědy. Bible mluví o stvoření světa v šesti dnech, a věda počítá miliony a miliony let, než z původní kosmické mlžiny utvořila se naše země a geologické její útvary.

Také postup tvorstva dle Písma sv. neodpovídá prý zaručeným výsledkům vědy; dle zprávy biblické rostlinstvo stvořeno třetí den a zvířectvo teprve pátý a šestý den, a věda — palaeontologie objevuje v týchž vrstvách zemských vedle rostlin současně též zkameněliny živočichů. A co zvláště prý odporuje vědě, že dle zprávy bible země dříve učiněna a oživena, než stvořeno slunce, což je proti všem poznatkům astronomickým.

Zpráva biblická o stvoření světa je dle nich pouhý mythus, báje, ve škole nemá býti přednášena, jelikož jen máte mysli žáků, když jinak slyší vykládati o původu světa učitele náboženství a učitele odborné. Jen skutečné poznatky vědecké ať ve škole se přednášejí a nikoliv nezaručené nadsmyslné náboženské báje; náboženství moderní svět nepotřebuje, laická morálka mu dostačí; proto pryč s náboženstvím ze škol!

»My děti nové doby . . . div stvoření v jeho hrubé podobě uznati nemůžeme«, volají materialističtí stoupenci evoluční theorie ústy Edv. Hartmanna.¹⁾

Je skutečně podstatný rozpor mezi zajištěnými výsledky vědy a zprávou biblickou o stvoření světa? Nedá se věda a víra srovnati?

Čemu učí věda o původu světa a naší země?

Věda představuje si pralátku, ze které vesmír se utvořil, jako »mlžinu v nestejných kupách rozptýlenou v nesmírných prostorách světových« (Laplace), jako velejemný plyn, tisíckrát, ba milionkrát řidší než náš vzduch. V této nesmírné masse v celém vesmíru světovém rozptýlené povstává pojednou pohyb. Působením síly přitažlivé slučují se částky plynové, na různých místech prostoru světového tvoří se shluky, které větší ještě silou přitahují atomy sousední.

Seskupováním se atomů tvoří se mlhoviny, ne jedna, ale miliony mlhovin; ty více a více se zhušťují, tvoří se koule, které přitahováním atomů

¹⁾ Ed. v. Hartmann, Wahrheit und Irrthum im Darwinismus. Berlin 1875, 24.

více a více se zvětšují, a dvojným směrem v prostoru světovém se pohybují: v postupném, způsobeném počátečním pohybem, a rotačním, způsobeném šikmým nárazem množství malých atomů.

Nárazy přčetných částecek hmotných na zhušťující se jádro a rychlým pohybem plynové ony koule se rozžhavují a svítí.

Z jedné z těchto ohromných koulí vytvořila se naše soustava sluneční. Rychlým otáčením se kolem osy a vlivem síly odstředivé utvořily se v ohromné této kulovité mlžině kondenzační pásy. Pojednou, když síla odstředivá překonala soudržnost, odděluje se nejvzdálenější prstenec od společné hmoty; s počátku obíhá celistvý zmenšenou ústřední kouli, pak na místě slabším prstenec se trhá a sráží se kolem nejhustšího svého bodu; tvoří se nová menší koule, která se točí opět kolem své osy a kolem původního svého středu. Tak vznikla nejvzdálenější oběžnice od slunce.

Oddělováním se dalších prstenců od původní hmoty povstaly ostatní oběžnice. Když ústřední koule tak vychladla a se zhustila, že síla odstředivá nemohla již překonati soudržnost, přestalo oddělování se od společné hmoty, a stav ten trvá dosud.

V oběžnicích utvořily se podobným způsobem jako v ústřední kouli prstence, pásy, z nichž se vyvinuly nové hvězdy — měsíce.

Kolem Saturna krouží devět takovýchto měsíců; co zvláštní jest, vidíme u něho dosud mlhovitý okruh, skládající se ze tří prstenců. Kolem Jupitera krouží pět měsíců; kolem

U r a n a čtyry, kolem N e p t u n a jeden, kolem M a r s e dva; kolem Z e m ě jeden.

I naše země utvořila se z jednoho prstence odděleného od společné massy sluneční; i od ní odloučil se prstenec, z něhož utvořila se hvězda podružná, otáčející se kolem země — náš m ě s í c.

Dlouho se mělo za to, že touto teorií Kant-Laplaceovou najisto rozřešena otázka, jak z prvků kosmických utvářela se tělesa nebeská i naše země. Nejen pohyb oběžnic a družic, poloha jejich drah, větší hutnost vnějších oběžnic oproti vnitřním potvrzovaly tuto teorii, hlavně však moderní výzkumy v astronomii; spektrální analyza objevila ve všech tělesech nebeských tytéž látky a tak potvrdila učení Kant-Laplaceovo o jednotné hmotě vesmírové.

Mlhoviny planetární ve vesmíru se nalézající jsou též doklady pro původní podobu sluneční soustavy Kant-Laplacem předpokládanou. Mlhovina Andromedina jeví se jako tvořící se soustava sluneční; skládá se z ústředního jádra a z několika koncentrických pasů.

Námítky proti této teorii povstaly, když astronomové objevili (na př. Perrotin), že rotace měsíců U r a n o v ý c h neděje se, jak theorie tato žádá, týmž směrem, jako rotace ostatních oběžnic a jich měsíců, nýbrž směrem opačným, z p ě t n ý m, a když objeveno, že P h o b o s, měsíc Marsův, oběh svůj v mnohem kratší době (v 7 hod. 39 min. 15 vt.) vykoná, než hlavní oběžnice Mars (24 h. 37 m.);¹⁾ což opět mluví proti této teorii.

¹⁾ Viz: Karl Braun, Kosmogonie, Münster, 1905², 53.

Někteří učenci, na př. Faye snažili se zdokonaliti theorii Kant-Laplaceovu a vysvětliti příčinu zjevů svrchu uvedených; tvrdí, že se odtrhly od společné hmoty nejdříve prstence bližší středu; a jelikož zevnější část těchto prstenců byla řidší než vnitřní, svinovaly se v koule ze zevnějšíka dovnitř a svinováním se v tomto směru povstal u nich rotační pohyb přímý, t. j. pohyb kolem osy v témž směru, v němž se pohybovala původní massa plynová. Tak se tvořily hvězdy slunci nejbližší.

Mezi tím střední koule víc a více se zhušťovala, a hmota její větší a větší přitažlivostí působila na prstence vnější dosud celistvé, zvláště vnitřní součástky těchto pásů mocněji byly přitahovány. Tím se stalo, že prstence tyto, když se přetrhly, svinuly se v koule od vnitřku ke vnějšku, a tak povstal v nich rotační pohyb zpětný.

P. Braun S. J. modifikuje theorii Kant-Laplaceovou v tom směru, že celý náš sluneční systém neutvořil se z jedné ohromné mlhové koule, nýbrž z více koulí, které se nezačaly tvořiti najednou a také ne touže rychlostí. Podlehnuvše zákonu gravitace začaly se pohybovati, narážely na sebe, některé zcela přitaženy sřítily se do koule větší, až konečně utvořila se tímto způsobem veliká střední koule sluneční a ostatní jeho hvězdy. Nárazy sřítivších se menších koulí do slunce a ostatních hvězd vysvětluje Braun směr jejich a rychlost.¹⁾

¹⁾ Viz: Karl Braun, Kosmogonie, Münster, 1905³, str. 35 a násl., 53—114.

Takové je nyní stanovisko vědy o vývoji všehomíra a naší země.

Země naše prodělala dlouhý vývoj, nežli našla podoby nynější. Z počáteční mlhoviny rychlým pohybem, třením, kondensací stala se koulí tak rozžhavenou, že všechny látky v ní se nalézající byly ve stavu plynném; žár utvářející se země obsahoval mnoho tisíc stupňů teploty.

Země znenáhla se ochlazuje, tvoří se žhavé tekuté jádro. Některé hmoty, jako platina, zlato, železo přicházejí do jiného skupenství, srážejí se na povrchu žhavého tekutého jádra; tvoří se kůra, z počátku tenká, pak tlustší a tlustší.

Atmosféra zemi na počátku obklopující vedle součástek, ze kterých se nyní skládá, obsahuje všechny ty spousty vod, které nyní v moři se nalézají a ještě mnohé jiné látky, které v podobě par tvoří nižší vrstvy atmosféry.

Ponenáhlným ochlazováním vodní páry mění se v mlhu, světlo slunce nemůže proniknouti husté mraky, které zemi obklopují.

Teploty země stálým vyzařováním ubývá více a více; nesmírné množství vodních par sráží se v déšť a jako průtrže mračen padají na rozžhavenou zemi, zaplavují ji a způsobují novou formaci její. Ohromným tlakem vody a zrychleným ochlazováním rozžhavené jádro země se zmenšuje, povrch země se svažuje, voda velikými trhlínami vniká do rozžhaveného vnitra země, nastávají výbuchy, povrch strašnými explosemi se chvěje, tu zvedá se vysoko nad hladinu vodní, tam zase hluboko klesá; na mnohých místech povrch země se trhá, a z otvorů těch vytéká v ohromných proudech žhavá láva.

Tak povstaly ponenáhlu hory, údolí, ostrovy, moře.

Geologie a palaeontologie dělí celý vývoj země na několik období a podává nám obraz složení kůry zemské.

Nejstarší a nejspodnější útvar zemský tvoří prahory; utvářely se ponenáhlu na povrchu ztuhlého magmatu (magma = žhavá hmota vnitra zemského), a tvoří základ pro všechny další usazeniny.

Prahory mají sloh vyhraněný, kristalinický a neobsahují v sobě žádných zkamenělin organických bytostí. Hlavní součástky prahor jsou rula, žula, svor, prahorní břidlice, syenit, diority, diabas, křemenité porfyry syenitické a jiné.

Ve vyšších vrstvách prahor nalézají se též mohutná ložiska vápence slohu zrnité vyhraněného a tuhy. V prahorách jsou též četné rudné žíly s drahými kovy. Z prahor také vyvěrají ponejvíce různé kyselky, minerální vody a horká zřídla.

Nad touto prvotní kůrou zemskou počíná útvar tak zv. prvohorní nebo přechodní; nazývá se přechodním, jelikož tvoří přechod z útvaru krystalinického do útvaru usazenin.

V tomto prvohorním útvaru rozeznávají geologové několik podružných útvarů nebo vrstev.

První je tak zv. útvar kambrijský (laurentinský), nazvaný dle římského pojmenování území waleského v Anglii, kde útvar ten nejdříve byl zkoumán.

Druhý útvar je silurský, pojmenový Rud. Murchisonem r. 1839 dle hornaté krajiny waleské v Anglii, kde bydleli staří Silurové.

Třetí útvar je devonský, nazvaný dle vévodství Devonshire v jižní Anglii.

Další útvar je kamenouhelný a permský, nazvaný Marchisonem r. 1841 dle gubernie permské v Rusku, kde nejprve vrstvy tohoto útvaru byly zkoumány.

Prvohory obsahují hlinité břidlice, slepence, pískovce, křemence, vápence a vyvřeliny v podobě příkrovů nebo žil někde velmi mocných.

V této době země z největší části byla pokryta vodou; vzduch byl teplý a prosycen parami. V tomto období objevuje se na zemi organický život; palaeontologie odkrývá jeho stopy a krok za krokem sleduje jeho vývoj. V mořských vodách objevují se první stopy organického života: rostliny chaluhovité, vodní řasy; to jsou první počátky rostlinstva na této zemi. Vedle rostlin v období útvaru kambrijského objevují se též první živočichové, v jednoduchých sice, ale velmi rozmanitých formách; jsou to červi, polypi, měkkýši, trilobité.

V útvaru silurském organický život jeví veliký pokrok; objevují se též živočichové dokonalejší: obratlovci, hlavonožci i ryby. V siluru horním přicházejí již pozemní živočichové: hmyz, štíři, a nejstarší rostliny pozemní: plavuně v hlavních svých typech: *Sigilaria*, *Lepidodendron*, *Sphenophyllum*.¹⁾

V době devonského útvaru vynořila se země ve větším rozsahu z vody. Živočišstvo devonské podobá se značně silurskému, zvláště co se týče

¹⁾ Viz: Dr. Woldřich, Všeobecná geologie, 1902, 210—248.

korálů, trilobitů, hlavonožců, ramenonožců a jiných. Rostlinstvo devonu neliší se též podstatně od silurského, jen tu a tam objevují se předchůdci flóry karbonské: rozmanité tajnosnubné rostliny, jako kapradiny a přesličky.

V době kamenouhelné nabývá vegetace největší bujnosti, aby dostatek uhlí pro budoucí věky utvořiti se mohlo. Flora karbonská je ponejvíce tajnosnubná; také rostliny jednoděložné, trávy a palmy podružně se objevují; lesnaté stromové schází úplně.

Tajnosnubné rostliny dosahují neobyčejné velikosti. Kmeny lepidodendrů dosahují až 30 metrů výšky, sigilarie 10 m kmeny jejich jsou až přes 3 m tlusté. Přesličky a kapradiny mají rovněž podobu vysokých stromů. Rozsáhlé bažinaté nížiny a teplé podnebí poskytovaly příznivé podmínky k bujné vegetaci. Proudý řek, povodně, někdy též zátopy mořské nanášely bahno a písek na setlívající rostlinstvo, ukrývaly je před vzduchem, aby zachováno bylo v podobě uhlí pro věky pozdější.

V útvaru kamenouhelném přibývá hmyzu, stonožek, pavouků, štírů; z obratlovců přicházejí ryby a obojživelníci.

Ve svrchním permu ubývá kapradin a přesliček; lepidodendry a sigilarie scházejí úplně; za to oběvují se již stromy jehličnaté.

Zvláštností vrstev permských jsou obojživelníci a plazi, kteří mají znaky obojživelníků, a ryby skelnošupinaté.

Po vrstvách prvohorních následuje útvar druhohorní. Období toto je středověkem naší země — dobou mezozoickou, předcházející nazývají starověkem země — dobou palaeozoickou.

V tomto útvaru rozeznává geologie troje různé vrstvy: triaské, jurské a křídové.

Hlavní horniny druhohor jsou: pestrý jemnozrný pískovec bílé nebo žlutavé barvy s četnými, červenými nebo rezavými pruhy (spodní pásmo triasu); lasturnatý vápenec s ložisky kamenné soli a sádrovce (střední pásmo triasu); pestré slíny a zahnědlý pískovec (vrchní pásmo triasu), vápenec černý, hnědý, bílý (pásma černé, hnědé, bílé jury); křída, pískovec, opuka, plastické jíly. Horniny vápenaté v útvarní této skupině mají převahu; křemence a hlinité břidlice, které převládaly v prvohorninách, scházejí.

V útvaru druhohorním setkáváme se pojednou s rostlinami dvojděložnými a stromovým listnatým. Hora útvaru křídového je ponejvíce květenou tropických krajů. Zkameněliny palem, cykasů, magnolií, liliovníků, eukaliptů a jiných rostlin, které nyní jen v teplých pásmech rostou, dokazují, že v našich krajinách v té době podnebí bylo mnohem teplejší, než je nyní. Vedle květeny tropické přicházejí stromy jalovcovité, thu-jovité, jedle, borovice, smrky, duby, vrby a jiné.

I živočišstvo značně změnilo svůj ráz; objevují se sice některé druhy z dřívějších období, ale přicházejí pojednou zvířata zcela nová, dosud nebyvalá.

Zejména plazi překvapují svým množstvím a velikostí. Hřebenovité ještěrky, obrovití ještěři, želvy, krokodili, ohromní žraloci — toť význačnejší typy období druhohorního. Největším obrem mezi ještěry byl *Diplodocus*, dosahoval délky 20 m; dlouhý, ohebný krk, protáhlé, ještěrovité tělo na silných, slonovitých nohách, dlouhý,

po zemi vláčící osas, — toť povrchní popis tohoto ještěra. Mnohem fantastičtěji vypadal *Stegosaurus*, ještěr asi 8 m dlouhý, jehož mohutný hřbet byl ozdoben silnými zubovými výběžky $\frac{3}{4}$ m vysokými.

Mnozí z těchto velikých plazů jsou smíšenci ryb a plazů; tak *Ichthyosaurus* (ryboještěr), *Plesiosaurus* dosahovali 7—8 m délky; štíhlý krk s ještěrčí hlavou, obrovské ploutve, neohrabaný ocas — toť obraz takového ryboještěra.

Nalézají se též kostry okřídlených ještěrů; známi jsou *pterosauři*; silná létací blána mezi dlouhými drápy předních noh, tělem a zadními končetinami umožňovala jim vznášeti se ve vzduchu; dlouhý krk a ostrý zobák dodával jim podoby ptáků.¹⁾

Zmínky zasluhuje též podivný pták v jemných bavorských vápencích v Solenhofenu nalezený, »*Archæopteryx*« nazvaný. Byl veliký asi jako holub; tělo končilo ještěrovitým ocasem po stranách opeřeným.

Po vrstvách druhohorních následuje útvar třetihorní — doba neozoická.

Útvar tento zahrnuje v sobě též několik podružných pásem: eocénové, oligocénové, miocénové, pliocénové; skládají se po nejvíce z písků, slínů, jílu, slepenců; vedle těchto hornin v třetihorním útvaru přichází též sůl kuchyňská, síra, petrolej, hnědé uhlí.

Zvířectvo a rostlinstvo této doby podobá se již velmi tvorstvu nyní žijícímu; obratlovci s krví teplou, ssavci naplňují ve velikém množství zemi.

¹⁾ Viz: EPOCH, 1911, č. 2, str. 30.

Rovněž stromy listnaté a květena nynější podobná zatlačuje z největší části druhy dřívější. Ve vrstvách hnědouhelných dobře lze pozorovati přechod od starší květeny k nynější; exotických ubývá a nynějších rostlin přibývá.

Ještě na počátku miocénu bylo podnebí velmi teplé; nalezámeť ve střední Evropě zkameněliny rostlin, které rostou jen v teplých pásmech. V pliocénu klimatické poměry nabyly podoby nynější.

Ve zvířectvu té doby vynikají obrovští chobotnaci; tak: *Mastodon*, slonovitý to ssavec s dvěma kly v hořejší a často i s dvěma kly v dolejší čelisti; chobot jeho byl však kratší než chobot slonů nynějších. *Dinotherium* byl ssavec rovněž slonovitý s dlouhým chobotem a dvěma kly dolů zahnutými z dolejší čelisti vyrůstajícími. Vedle slonů přicházejí v této době u nás též nosorožci a to dvojího druhu; jedni nemají rohu na hořejším pysku (*Aceratherium*), druzí mají roh jako nosorožci nynější.

Tvarům koní podobní jsou miocénni *Anchitherium*, kopytník to, jenž měl tři prsty, ale dostupoval pouze prostředním, druhé dva byly kratší a země se nedotýkaly — a *Happarion*, jehož prostřední prst byl nejsilnější, dva sousední prsty byly již úplně zakrnělé. *Lydeker*, *Wethofer*, *Schlosser* a jiní vylučují tyto druhy zvířat z přímé řady koní.¹⁾

Následuje ještě čtvrtohorní útvar, období diluviální (naplaveniny starší) a alluviální (naplaveniny mladší). Skládá se ze štěrku, písku,

¹⁾ Viz: Dr. Albert Fleischman, *Die Descendenztheorie*, Leipzig, 1901, 70 a násl.

hlin, utvořených z větrajících a rozpadávajících se hornin předcházejících period.

Diluvialní období vykazuje stopy přechetných atmosferických srážek a vodních zátop.

V této době byla také velká část povrchu zemského z příčin dosud nevysvětlených pokryta velikými ledovci. Dle Pencka¹⁾ bylo v Evropě přes 100.000 čtverečních mil pokryto ledovým pláštěm 1000 až 2000 m tlustým.

Důkazem ledovců jsou tak zvané bludné balvany a morény přenosnou činností ledovců daleko od původního ložiska do vnitrozemí dopravených. Zvětráváním skal nad ledovcem vyčnívajících, pohybem ledovců, jakož i lavinami dostane se do ledovců mnoho balvanů, jakož i ssuti kamenné, která seřaďuje se buď podél okrajů ledovce v podlouhlých hrázích — morény postranní, nebo zůstává ležeti na konci, v čele ledovce v podobě dlouhé, obloukovité hráze — moréna konečná.

Ohromné balvany cizí a mohutné morény roztroušeny jsou v celé nížině středoevropské, v Moravě vnikají až do Pobečví; na Rusku za Kyjev a Moskvu.

Také Krkonoše i Šumava byly ledovci pokryty; morény, bludné kameny, rozbrázděné skály atd. ukazují stopy, kam až ve vlasti naší ledovce sahaly.

Vlhké a studené počasí, rozšíření se ledovců mělo značný vliv na rostlinstvo i živočišstvo té doby. V diluviu středoevropském nacházíme

¹⁾ Viz: Karte von Albrecht Penck: Mitteleuropa zur Eiszeit.

zbytky rostlin jen v severních, studených krajinách rostoucích; též zvířena severní ustupuje do krajin jižnějších.

Ze ssavců diluviálních vyniká m a m u t, obrovitý to slon, mnohem větší než slon nynější. Původní jeho domov byla studená Sibiř; led zatláčil mamuta i do našich krajin. Často nacházejí se u nás zbytky tohoto zvířete, jmenovitě veliké, zatočené kly na decimetr tlusté.

Ze Sibiře v oné době přistěhoval se do střední Evropy též n o s o r o ž e c, byl rovněž jako mamut hustou, dlouhou srstí pokryt a dvěma rohy na hořejší čelisti ozbrojen. I zbytky s o b a nacházíme v naplaveninách středoevropských, i u nás v Čechách.

Za doby diluviální žil u nás z a j í c s n ě ž n ý, l u m í k p á s k o v a n ý, l i š k a l e d n í, k u r a l p s k ý, s o v a l e d n í, kteří žijí dnes v nejstudenějších krajinách Evropy a Asie.

Po době ledové následovala doba stepní. Též zbytky hyen, lvů a medvědů jeskynních nalézáme v této době v našich krajinách. V té době objevil se u nás k ů ň a t u r d i v o k ý, přistěhovali se k nám z Asie na počátku této doby diluviální.

V době čtvrtohorní nebo diluviální konstatována též existence člověka; dokazují to kosti lidské v diluviu nalezené; člověk v řadě bytostí živých vyskytuje se mezi tvory poslední.

Tím jsme podali stručný nástin kůry zemské a také hlavních zástupců rostlinstva a živočišstva v jednotlivých obdobích geologických. Nesmíme si však mysliti, že ony vrstvy zemské vodorovně na sobě jsou položeny a že všude všude se

objevují; vrstvy kůry zemské jsou zohýbány, vyzdviženy, nebo zase sníženy, přetrhány, přesmyknuty mnohdy tak, že mladší vrstvy leží přesmyknuty pod staršími; na některých místech pouze některé vrstvy se nalézají, ostatní působením vzduchu a vody buď smeteny nebo odplaveny na místa jiná.

Geologové pro utváření se prahor vyžadují dobu 20—100 milionů let; pro následující usazeninové útvary: pro první 75, pro druhý 16, pro třetí 6 milionů let.¹⁾

Sledovali jsme vývoj země a života na ní, jak nám je geologie a palaeontologie vědecky podávají; země pro organický život dokonaleji a dokonaleji se utvářela; jednotlivá období mají charakteristickou svou zvířenu i květenu, nejdokonalejší rostliny a zvířata objevují se nejpozději. Tak učí věda o původu světa a tvorstva.

A čemu učí víra?

Písmo sv., bible na začátku podává zprávu o stvoření světa, líčí názorně způsob, jak dílo stvoření Bohem vykonáno.

Co se týče bible, musí se míti zření k době, kdy byla napsána, pro koho a za jakým účelem. Bible nechce podávati vědecké poznatky, nechce poučovati o astronomii, geologii, palaeontologii a jiných vědách přírodních, přednáší jen pravdy náboženské, a jen jako mimochodem podává některé pravdy přírodovědecké, ale přizpůsobuje se při tom všeobecnému názoru své doby. Každý člověk je dítětem své doby, tedy i spisovatelé, jimž uloženo napsati dějiny zjevení božího; po-

¹⁾ Viz: C. Braun v cit. sp. str. 263.

dávající slovo boží, v otázkách přírodovědeckých uvádějí názory a představy souvěkého lidstva. Bible je knihou lidovou, musila se tudíž přizpůsobiti nazírání lidu a způsobu jeho mluvy, aby obecný, prostý lid snadno vše pochopiti mohl.

Zpráva biblická o stvoření světa má účel pedagogicko-náboženský. Mojžíš chtěl co nejvíce objasniti a vštípniti lidu israelskému, kolkolet národy modlářskými obklopenému, základní pravdu náboženskou, totiž že Bůh je tvůrcem všeho a že mu jako nejvyššímu Pánu patří náležitá úcta a čest.

Zpráva biblická chce poučiti, že svět, slunce, měsíc, hvězdy, různé věci na zemi nejsou bytosti božské, za které je pohané považovali, nýbrž povstaly v čase tvůrčí mocí boží; Bůh jest Stvořitelem a Pánem světa i člověka; člověk od Boha k obrazu božímu stvořen, a povinností jeho jest Boha ctíti a poslouchati. Toho chce svatopisec v první knize Písma sv. především dosáhnouti; proto přizpůsobuje se prostému názoru lidovému o světě, vypravuje o obloze nebeské, o hvězdách, o moři, o pevné zemi, o rostlinách různých druhů, o stromech a semenech jejich, o zvířatech ve vodě, ve vzduchu, na zemi a konečně o stvoření člověka; bible opět a opět praví, že »Bůh stvořil«, »Bůh řekl: Budiž«, »Bůh učinil« atd., a »Bůh viděl, že vše, co učinil, bylo dobré.«

Písmo sv. vypravuje, že Bůh jedno po druhém stvořil, prostinkým způsobem tvůrčí akt předvádí, aby názorně vštípnulo pravdu a přesvědčení, že Bůh na počátku času z ničeho vše stvořil. »Na počátku stvořil Bůh nebe i zemi.«

»Na počátku«, kdy mimo Boha ničeho nebylo, stvořil Bůh svět ne z nějaké věčné hmoty, nýbrž z ničeho.

A jako hmota nemá původu sama ze sebe, tak ani uspořádání hmoty, pořádek světa a tvorové v něm nepovstali sami sebou.

»Buď světlo«, ozývá se hlas věčného Boha nad atomy beze všeho ladu a skladu ve vesmíru rozptýlenými, nastává v nich pohyb, uspořádání atomů, vývoj světa, země a tvorů na ní.

Řekl také Bůh: »Buď obloha.« — »Shromážděte se vody v jedno místo, a ukaž se souš.« — »Zplod' země bylinu zelenou.« — »Buďte světla na obloze nebeské.« — »Vydejte vody plaz duše živé a létavé nad zemí pod oblohou nebeskou.« — »Vydej země duši živou, . . . i učinil Bůh zvířata nebeská.« — »Učiňme člověka k obrazu a podobnosti svému, ať panuje nad rybami mořskými a nad ptactvem nebeským i nad zvířaty i nade vší zemí . . . A stvořil Bůh člověka k obrazu svému, k obrazu božímu stvořil ho, muže i ženu stvořil je . . . I požehnal jim Bůh, a řekl: Rostež a množtež se a naplňte zemi, a podmaňte ji, a panujte nad rybami mořskými a nad ptactvem nebeským i nade všemi živočichy, kteří se hýbají na zemi.« (1. Kn. Mojž. 3—29).

Člověk má si býti vědom, že nejen hmota, nýbrž i zákony hmotu ovládající, uspořádání světa a života v něm od Boha jest, a z lásky k člověku a pro blaho jeho od Boha vše stvořeno.

Kdyby Mojžíš psal pro učence, Duch sv. zajistě jiným způsobem zprávu o stvoření světa

by mu vnukl, snad tím způsobem, jak nyní věda vznik světa vykládá, ale lid, na který zprávou touto Mojžíš se obrací, byl nevzdělaný, proto svatopisec Duchem svatým osvěcený k slabosti jeho se snižuje a jen to mu předvádí, co smysly může pochopiti a to mu podává, co ke spasení lidstva je potřebné. Nesmí se proto v biblické zprávě o stvoření světa očekávati určitost a správnost ve vyjadřování se o věcech přírodních, jelikož učenému, vědeckému výkladu, od obecného názoru se lišícímu, by nerozuměli a také pravd náboženských, jichž víru v lidu israelském vštípi a utvrditi chtěl, by nepřijali.¹⁾

Mojžíš zprávou o původu světa chtěl vštípi nejen pravdu, že nebe i země jsou dílem věčného všemohoucího Boha, nýbrž on chtěl též lidu israelskému na srdce vložiti svatou povinnost světiti den sobotní, aby ten den službě boží zvláštním způsobem byl zasvěcen.

Monothéismus a svěcení soboty jsou dvě hlavní myšlenky hexaemera; ty aby vštípil, zvláště aby svěcení soboty, dne sedmého, lidu svému Mojžíš co nejvíce na srdce vložil, líčí Boha po způsobu lidském jako dělníka, který šest dní pracuje a sedmý odpočívá.

Angelo Secchi dobře odpovídá těm, kteří se posmívají líčení Boha v 1. knize Mojžíšově: »Nemoudří, - nechápete, že onen způsob mluvy jest obrazným výrazem, který hrubému lidu nejvznešenější pravdy o původu všech věcí . . a ideu Boha, jež vyjádřena slovy: »Já jsem

¹⁾ S. Th. I. 9. 70. a. 2.

který jsem«, pochopitelným způsobem vyjádřiti měl; hlubokému, učenému výkladu by neporozuměl.«¹⁾

Písmo sv. nepodává stvoření světa se stanoviska vědeckého, nýbrž náboženského; staví zprávou o původu světa základ náboženství, vštěpuje pravdu, že svět a vše v něm od Boha stvořeno a ustanovuje kult boží, povinnost v určitý čas zdržeti se prací služebných a Bohu-Stvořiteli vzdáti úctu a čest.

»Diese in der Erzählung kurz erwähnten anthropologischen und religiösen Anschauungen, auf Grund der beiden Ideen: Sabbathheiligung und Monotheismus, aufgebaut, bilden den theologischen Gedanken des Schöpfungsberichtes; was er sonst noch enthält, ist Mittel zur Darstellung, Material um die Idee zu verkörpern«, tak Dr. Holzhey.²⁾

Nejsme tedy povinni zprávu bible o stvoření světa v šesti dnech přijímati v doslovném slova smyslu.

V učení o původu světa jen to je článkem víry, že svět od Boha z ničeho byl stvořen; jakým způsobem a v jakém pořádku svět byl učiněn, to není článkem víry. Vykladači Písma sv. zprávu bible o stvoření světa v šesti dnech různě vykládají; je celá obsáhlá literatura o výkladu hexaemera; církev v této otázce ničeho nepředpisuje; byl-li svět stvořen najednou nebo

¹⁾ Angelo Secchi, Größe der Schöpfung, übers. v. Gütther, Leipzig 1882, 19, 28.

²⁾ Dr. Carl Holzhey, Schöpfung, Bibel und Inspiration, str. 36.

v šesti dnech, nebo vyžadoval-li vývoj jeho milionů let, než se postupně v nynější podobu vytvořil, o tom církev ničeho nerozhodla; to se netýká víry, ať věda o tom rozhodne, má zde úplně volné pole.

Volnomyšlenkáři prohlašují, že církev byla donucena moderní vědou upustiti od slovného výkladu hexaemera. Že tvrzení toto jest nepravdivé, patrně z toho, že již sv. Augustin († 430) a škola alexandrinská slovem »den« nerozuměli dobu 24 hodin, nevykládali tedy zprávu Písma sv. o stvoření světa ve smyslu slovném.

Sv. Augustin odvolává se na slova Písma sv.: »Ten, kterýž je živ na věky, stvořil všechny věci spolu« (Sirach 18, 1) a pronáší již v té době názor dalekosáhlého významu, že dílo stvoření stalo se jediným úkonem vůle, v tom totiž smyslu, že Bůh stvořil prahmotu a zároveň vložil do ní vlohy, síly, zárodky, (primordia, semina rerum), aby z ní postupem času vyvinul se svět i všecko tvorstvo.

Slova »Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi« značí atomy hmotné, ze kterých nebe a země vytvořiti se měly. »Ona beztvárná hmota, kterou Bůh z ničeho učinil, nazývá se nebem a zemí«, praví sv. Augustin, »ne že by tato hmota již nebem a zemí byla, nýbrž že z ní nebe a země povstati mohly. Podobně jako my říkáme, že v jádru jablečném jsou kořeny, peň, ratolesti, listy i ovoce, jelikož z jádra povstati mohou, tak také Písmo sv. tuto hmotu nebem a zemí nazvalo, poněvadž na počátku času, když nebe a země tvořily ještě chaos, byly jako semenem nebe a země, a u Boha bylo stanoveno, aby

nebe a země, (t. j. celý svět) z této beztvárné hmoty povstal.¹⁾

Dle této theorie tak zv. allegorické neboli ideální celé dílo stvoření v jediném okamžiku bylo vykonáno, nikoliv však v tom smyslu, že by Bůh svět a všechny tvory úplně dokonalé pojednou stvořil, nýbrž stvořil hmotu a do ní vložil hned s počátku síly, zárodky, z nichž postupem času vše, co existuje, vyvinouti se mělo. Dle tohoto výkladu šest dní stvoření neznamena určité doby časové, nýbrž vyjadřují jen nejdůležitější skutky stvoření dle jistého jen myšleného postupu podávané. »Mojžíš nevzdělaný lid o stvoření světa poučuje na části rozdělil, co najednou stvořeno bylo.«²⁾

Dni stvoření neznamenají tudíž obyčejné dny, aniž nějaké doby časové nebo skutečnou posloupnost času a tvorů, nýbrž jen pořadem obyčejnému lidu, přístupným představováno šest momentů z tvůrčího plánu božího, aby sedmý den Bohu zasvěcený vynikl.

Večerem, o němž ve zprávě biblické o stvoření světa se mluví, třeba dle sv. Augustina rozuměti ukončení vykonaného díla, a ránem počátek díla nového. Výrazy ty proto voleny, aby názorněji dílo stvoření obyčejnému lidu bylo předvedeno. Svatý Augustin pokládá zprávu biblickou za dramatické líčení tvůrčí činnosti boží, aby základní pravdy náboženské, totiž že Bůh je Tvůrcem všeho a jemu, jako svrcho-

¹⁾ De Gen. Contra Manich, l. 1. c. VII a De Gen. ad lit. 2, 10.

²⁾ S. Tomáš Aq. in II. Sent. d. 12, 2. 1. a. 2.

vanému Pánu, náležitá úcta patří, tím jasněji vynikly.

Petr Lombardský a sv. Tomáš Aq. pronášejí názor, že svatopisec z důvodu estheticko-náboženského dílo stvoření, které v podstatě v jednom okamžiku učiněno, rozdělil na tři hlavní momenty: na dílo stvoření (*opus creationis*), na dílo rozlišování (*opus distinctionis*) a dílo vyzdobení světa (*opus ornatus*).

Moment stvoření zahrnuje stvoření hmoty a zárodků všech bytostí.

Rozlišení líčeno v prvních třech dnech biblického šestidenní; dle sil do hmoty od Stvořitele vložených stalo se oddělení světla ode tmy, oddělení vod, jež byly pod oblohou, od těch, které byly nad oblohou, oddělení souše od moře

Ozdoba, oživení oblohy, vody, země líčena v následujících třech dnech *hexaemera*. Čtvrtý den ozdobena obloha sluncem, měsícem, hvězdami; pátý den ozdoben, oživen vzduch ptactvem a vody rybami a živočichy mořskými; šestý den ozdobena země zvířaty a člověkem.

Svatopisec čítá k ozdobě, k oživení jen ty bytosti, které se pohybují; proto rostliny, jež tkví kořeny svými v zemi, nečítá k dílům oživujícím, a vznik jejich připomíná den třetí; ne že by v tu dobu skutečně vznikly, nýbrž proto, aby trojí rozlišení a trojí ozdobení elementů oddělených lépe vyniklo.¹⁾

¹⁾ Petrus Lom. L. S. I. II. dist. XII. S. Thom. Aq. In II. sent. dist. 13. q. 1. a. 1.

Někteří vidí v první kapitole Písma sv. náboženský hymnus, básnické opěvání Boha Stvořitele, velebný introit k vypravování všeho, co Bůh pro člověka vykonal.

Dle Hummelauera Bůh ve vidění Adama o stvoření poučil; dni stvoření neznačí tudíž postup časový, nýbrž šest obrazů vidění, jimiž Bůh poučení o stvoření světa z ničeho a přikázání svěcení dne sedmého vštípití chtěl.

Podobným způsobem ve vidění poučen Adam o stvoření Evy ze žebra, aby obrazně znázorněna byla pravda, že žena je téže přirozenosti a důstojnosti lidské jako muž, má tedy býti mužovou společnicí, nikoliv otrokyní.

Dle názoru Hummelauera značí den nikoliv den skutečného stvoření, nýbrž dobu jednotlivých vidění. Možno tudíž připustiti miliony let, jichž učenci při utváření se země vyžadují; a netřeba se také držeti pořádku, v jakém Písmo sv. vznik tvorstva vypravuje, jelikož zpráva biblická podává postup vidění a nikoliv skutečný postupný vznik tvorstva.

Cuvier, Hettinger, Vigouroux, Delitzsch a jiní snaží se zprávu biblickou přivésti ve shodu s vědou, — odtud theorie ta slove konkordistická — v šesti dnech stvoření vidí skutečné doby časové, ale slovem »den« rozumí dobu vůbec, třeba miliony let, jichž věda k vytvoření jednotlivých vrstev zemských a k vývinu tvorstva vyžaduje. R. 1867 P. Pianciani S. J. v přítomnosti samého sv. Otce vysvětloval tímto způsobem zprávu biblickou o stvoření světa, a názor jeho nebyl od církve zavržen. V nejnovější době i římská biblická ko-

mise prohlásila, že tento výklad hexaemera je přípustný.

Že slovo »den« možno vykládati nejen ve smyslu slovném, nýbrž i ve smyslu širším o čase vůbec, patrně ze samého Písma sv., tak u proroka Joele čteme: »Slunce obrátí se ve tmu a měsíc v krev, prve nežli přijde den Hospodinův veliký a hrozný.« (2, 31). »Den Hospodinův« neznačí zde jediný den ve vlastním slova smyslu, nýbrž dobu vůbec.

První tři dny ve zprávě biblické nemohly býti dny v našem slova smyslu, jelikož slunce teprve čtvrtý den učiněno »znamením dnů i let.«

Názoru svrchu uvedenému nasvědčují slova druhé kapitoly Písma sv.: »Tito jsou rodové nebe i země, když stvořena jsou, v den, v němž učinil Hospodin Bůh nebe i zemi« a ostatní tvor-svo — šestidenní nazývá se zde jediným dnem. — »Že jest obyčejem v Písmě sv. klásti den místo času, každému je známo«, praví sv. Augustin¹⁾. A Delitzsch sám přiznává, že činnost boží nedá se měřiti nějakou mírou časovou, neboť »jeden den u Pána jest jako tisíc let, a tisíc let jako jeden den.« (2 Petr. 3, 8.)

Svatopisec užívá slova »den« a zprávu o stvoření světa na šest dní, period rozděljuje, aby základní zákon náboženství o svěcení dne sedmého opřel o příklad, který Bůh sám hned na počátku ve stvoření dal. Člověk má šest dní pracovati a sedmý den zdržeti se prací obyčejných, »sedmý den jest Hospodina, Boha tvého.« (Ex. 20, 10.)

¹⁾ De Civit. Dei, l. 20. c. 1. n. 2.

Nejsme tudíž nuceni bráti dny stvoření ve smyslu 24 hodin, nýbrž ve smyslu doby časové vůbec; netřeba také bráti tyto doby časové jako přesně omezené, jakoby nenastal den druhý před ukončením prvního, vždyť rozdělení díla stvoření neděje se na základě vědy, nýbrž se stanoviska náboženského.

Vykládáme-li tímto způsobem zprávu biblickou o stvoření světa, pak mizí ony rozpory mezi vědou a vírou, pak mezi ní a mezi zajištěnými výsledky vědy není podstatného rozporu. Věda potvrzuje v celku zprávu biblickou.

Srovnajme nyní zprávu biblickou o stvoření světa s vědeckými poznatky o původu světa.

Písmo sv. dí: »Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.«

Slovy těmi — jak jsme svrchu uvedli — třeba rozuměti, že Bůh na počátku stvořil hmotu celého světa. V hebrejském textu čteme slovo »bara h«, jež značí stvořiti, z ničeho něco učiniti; ještě dvakráte přichází toto slovo ve zprávě biblické: při stvoření bytostí živých (v. 21.), aby se naznačilo, že životní síla je podstatně rozdílná od fysických sil mrtvé hmoty, a pak při stvoření člověka (v. 27), k naznačení, že duše jeho, podstata duchová, od životní síly zvířecí podstatně se liší.

Mojžíš užívá slova toho na počátku Písma sv., aby ukázal, že vše od Boha stvořeno.

Věda v badání o vzniku světa dospívá též k beztvárné, velejemné hmotě, k mlžině, ze které celý svět se vytvořil.

A odkud ono nesmírné množství jemných částíček hmotných ve vesmíru světovém, ze

kterých svět se vytvořil? Na tuto otázku věda nedává odpovědi; víra doplňuje vědu, ukazuje, že hmota od Boha stvořena.

Písmo sv. nepřihlíží tak k dalšímu vývoji celého světa, spíše popisuje jen příběhy na naší zemi. O té praví: »Země pak byla pustá a prázdná, a tma byla nad propastí, a duch boží vznášel se nad vodami.« (v. 2.).

Věda nám praví, že pralátka s počátku tvořila chaos, jemné částčky hmotné bez ladu a skladu byly rozptýleny v nestejných kupách v nesmírných prostorách světových; z nich znenáhla vytvářely se sluneční systémy.

I naše země byla velikou mlhovou massou bez určité podoby; v této beztvárné masse utvořilo se rozžhavené, tekuté jádro, které bylo vysoko obklopeno hustou atmosférou, obsahující v sobě páry a rozmanité látky ve stavu plynném. Vodní páry ponenáhlym ochlazováním přicházely do stavu tekutého, a jako veliké moře obklopovaly utvářející se zemi.

Mojžíš nepopisuje úplně celý postupný vývoj země, nebylo jeho úkolem poučovati o geologii, zmiňuje se jen o vodách a o tmě zemi obklopující.

Věda praví, že atomy počaly se pohybovati slučovati, tvořily se shluky atomů, mlhoviny. — Odkud pohyb hmoty, která sama sebou se nehýbá, samovolné hybné síly hmota nemá? Pohybuje-li se hmota, příčina tohoto pohybu nespočívá ve hmotě, nýbrž pohyb ten musí míti příčinu v jiné bytosti, tou hmotě byl sdělen. A víra nám praví, že bytostí tou jest Bůh; bez této první pohybující bytosti nebylo by ve světě žádného po-

hybu, od ní vyšel první popud. Tajemný zákon přitažlivosti, Tvůrcem hmotě udělený, způsobil první pohyb hmoty; vlivem tohoto popudu nastalo seskupování atomů, počátek to utváření se všehomíra.

Písmo sv. dále: »I řekl Bůh: Buď světlo! A učiněno jest světlo.«

Věda učí, že zhušťováním a rychlým otáčením mlhové koule se rozžhavyly a vydávaly světlo. Světlo rozžhavené massy sluneční pronikalo hustou atmosférou zemskou a osvětlovalo slabě naši zemi. Také rozžhavená koule zemská vydávata vlastní své světlo.

Písmo sv. dále: »A oddělil Bůh světlo od temnosti a nazval světlo dnem a tmu nocí; i stal se večer a jitro, den první.« (v. 5.).

Věda praví: Stálým vyzařováním a utvářením se tvrdé kůry zemské nad rozžhaveným tekutým jádrem pozbyla země vlastního svého světla; mocným ochlazováním mlhy zemi obklopující srážely se v husté mraky, které pohlcovaly veškeré světlo ze slunce vycházející, na zemi opět nastala tma. Světlo sluneční proniklo a trvale počalo osvětlovati naši zemi, když atmosféra stala se průsvitnou; otáčením se země kolem své osy povstal den a noc.

Jak podivuhodná tu shoda Písma sv. s nejnovějšími výzkumy vědeckými! Písmo sv. praví, že světlo bylo již první den učiněno, a věda v prvním vývoji světa uznává období, v němž stavební látka všehomíra tvořila žhavé koule vyzařující světlo do prostoru světového.

Francouzský fysik B i o x s údivem praví: »Bud' měl Mojžíš takové vědecké znalosti jako naše doba, nebo byl inspirován (Bohem osvícen).«

Písmo sv. praví, že světlo a oddělení světla ode tmy bylo Bohem učiněno; věda naproti tomu učí, že se to stalo působením přirozených sil při utváření se těles světových spolupůsobících. Je zde rozpor mezi vědou a vírou? Odkud je hmota a zvláštní její síly dle určitých zákonů působící? Ne-li od Boha? Co síly od Boha do hmoty vložené působí, toho v poslední příčině původcem jest Bůh; tedy pravdu dí Písmo sv., že světlo a shromáždění se vod atd. od Boha bylo učiněno.

Písmo sv. dí dále: »Řekl také Bůh: Bud' obloha uprostřed vod, a odděl vody od vod.« (v. 6.).

»I učinil Bůh oblohu, a oddělil vody, kteréž byly pod oblohou, od těch, kteréž byly nad oblohou. A stalo se tak.« (v. 7.).

»I nazval Bůh oblohu nebem, a stal se večer a jitro, den druhý.« (v. 8.).

Zde si třeba všimnouti, že při utváření se oblohy neužívá Mojžíš slova »b a r a h« — »stvořil«, nýbrž »a s a h« — »učinil«; nebyl to tudíž žádný nový tvůrčí akt ve vlastním slova smyslu, nýbrž jen další utváření se stávající již hmoty dle zákonů do hmoty vložených.

Věda praví: Země víc a více se zhušťovala, a také atmosféra nabyla jiné podoby; lehčí plyny a páry zvedly se do výše a utvořily vzduch; těžší srážely se v kapky a padaly dolů; tím se oddělily vody mračen od vod pozemských.

Písmo sv. dí: »Řekl pak Bůh: Shromážděte se vody, které pod nebem jsou, v místo jedno, a ukaž se souše. A stalo se tak.« (v. 9.).

»A nazval Bůh souši zemi, a shromáždění vod nazval mořem. A viděl Bůh, že to bylo dobré.« (v. 10.).

Věda učí: Stálým ochlazováním svrašťovala se kůra zemská a vnitřními erupcemi zvědala se na různých místech z vod ji obklopujících, a utvářela se moře.

Působení vzduchu a vody uzpůsobovala kůru zemskou pro organický život.

Písmo sv. dí dále: »I řekl Bůh: Zplod země bylinu zelenou a činicí símě a stromy plodné. I stal se večer a jitro, den třetí.« (v. 11—13.).

Věda souhlasně s Písmem sv. konstatuje v tomto období vznik organismů. V tom však je rozdíl mezi vědou a vírou, že dle Písma sv. rostliny vznikly třetí den, a zvířata teprve pátý a šestý den; věda však ukazuje, že rostliny a zvířata zároveň povstaly; spolu s rostlinami nacházejí se v týchž vrstvách zemských zkameněliny vodních živočichů; zbytky pozemních zvířat přicházejí též v hlubších vrstvách zemských, nepovstaly tedy teprve v pozdějších obdobích vývoje země, v šestý den.

Také po třetím dnu v pozdějších útvarech zemských nalézají se nové druhy rostlin, a také nová vodní zvířata po dni pátém.

Co se týče první námitky o současném vzniku rostlin a živočichů, má-li býti opodstatněna, musí věda dokázati, že nejstarší zkameněliny rostlinné, ve vrstvách zemských spolu se zkamenělinami

živočišnými se nalézající, jsou skutečně první rostliny, které se na zemi objevily. Vážní geologové poukazují na to, že prahorní břidlice a tuha mohly povstati přeměnou organismů rostlinných; byly tedy rostliny dříve než zvířata. Písmo sv. také nepraví, jaká doba uplynula mezi třetím a pátým dnem; mohla to býti doba snad dosti krátká, mohla také trvati staletí; vývoj země v té době mohl býti takový, že rostliny po svém zániku setlely, takže žádných zkamenělin nezanechaly.¹⁾

Secchi na to právem poukazuje, že otázku, zda zvířata po rostlinách povstala či zároveň, může rozluštit fysiologie a nikoliv geologie; fysiologie (životozpyt) pak učí, že říše rostlinstva je nutnou podmínkou pro říši živočišstva, jelikož rostlinstvo je hlavní potravou živočišstvu; nemohlo se tudíž dříve na zemi objeviti, dokud říše rostlinstva nebyla již dostatečně rozšířena.

Také to třeba míti na paměti, že Písmo sv. nechce dopodrobna poučovati o utvoření se povrchu zemského a postupném vývoji organismů; činí tak jen jako mimochodem, jen hlavní charakteristické rysy o tom podává.

Svatopisec udává jen ty tvory, kteří v té době byli nejčetnější a nejvíce vynikali; a palaeontologie skutečně dotvrzuje, že v první době, kdy země z vod se vynořila a teplý vzduch přesyten byl parami (třetí den), bujná vegetace pokrývala zemi; zbytky živočišné jsou v pranepatrné menšině oproti zkamenělinám rostlinným.

¹⁾ Viz: Carl Braun v cit. sp. str. 341.

V mezozoické době (středověku naší země) — pátý den — vystupují ve velikém množství živočichové vodní, proto se o nich Písmo sv. zmiňuje.

Pozemní zvířata, ssavci vystupují ve velkém množství v době kőnozoické (v novověku naší země) — šestý den; proto Písmo sv. vznik jejich v té době připomíná.

Písmo sv. podává jen charakteristické momenty jednotlivých period. Šest dní stvoření nesmíme pojímati jako zcela od sebe oddělené periody, které by počátkem svým nezasahovaly do doby předcházející a do doby následující, proto mohou se objevovati živočichové již v období bujného vývoje rostlin — den třetí, a také nové rostliny a nová zvířata vodní v období pozdějším. Písmo sv. se o tom nezmiňuje, jelikož paedagogicko-náboženský účel této zprávy toho nevyžadoval.

Důležitá jest otázka, jak povstal organický život na zemi.

Věda a víra v tom se shodují, že organický život na zemi vždy neexistoval. Geologie a paläontologie tvrdí se vši určitostí, že byl čas, kdy nebylo žádného života na zemi; věda praví, že hmota zemská na počátku byla tak rozžhavena, že organický život na ní naprosto nemohl existovati; žár utvářející se země dosahoval výše mnoha tisíc stupňů. Slavný chemik Justus Liebig († 1873) v »Chemických listech« (str. 206) napsal: »Exaktní přírodověda dokázala, že země v určité době měla takovou teplotu, že jakýkoliv ústrojný život byl nemožný; ústrojný život na zemi vždy

nebyl.« Cuvier dí: »Život na zemi vždy nebyl, a snadno lze ukázati, kdy život na zemi povstal.«

Názor materialistů, že rostlinstvo a živočišstvo existují na světě od věčnosti, empirickou vědou odsouzen. Geologie a palaentologie odkrývá vrstvu za vrstvou v kůře zemské a odhaluje v nich otisky a zkameněliny rostlin a živočichů před tisíci a snad miliony roků na zemi žijících, odkrývá však také vrstvy, kde není žádných stop po organických bytostech, přichází k době, kdy nebylo žádného života na zemi.

Život na zemi nebyl vždy, to je nyní vědecky nade vši pochybnost zjištěno.

Kdy počal organický život na zemi? V otázce té má věda volné pole badání, víra jí v tom nebrání. Jest však velmi těžko s určitostí stanoviti dobu, kdy kůra zemská byla způsobilá přimouti první zárodky organické. William Thomson praví, že život na naší zemi počal asi před sto miliony let.

Jak povstal život na zemi? Praví učenci přiznávají, že z neživé hmoty nemohl vzniknouti žádný život. Jak se stal onen přechod ze smrti k životu, z neorganických bytostí k organickým, na to přírodní věda odpověděti nedovede; vypátrati příčinu života ponechávají metafysice a víře.

Virchow vyznává: »Co se týče souvislosti říše organické s neorganickou, tu po mém náhledu jest nám upřímně doznati, že o tom skutečně ničeho nevíme.«

Tyndall na sjezdu přírodopytců v Belfastu prohlásil, že »působením neproniknutelného tajemství vyvinul se život ze všemocných

částic hmotných v propasti dob dávno minulých . . . Opravdoví vědci vyznávají upřímně, že nemohou podati postačitelného výkladu o počátku života bez předpokládání nějakého života předcházejícího.«

Víra o počátku života na zemi učí, že celý svět a vše, co v něm jest, od Boha jest stvořeno; Bůh, první příčina všehomíra, je také příčinou bytostí živých; jiného o té věci nám nepředpisuje.

Atheistická věda, aby nemusila uznati Boha Stvořitele, vymýšlela pro vznik života na zemi různé hypotésy. Tak vysvětluje počátek života na zemi panspermii, t. j. hypotésou, že zárodky života organického doletěly na naši zemi s povětroni s jiných hvězd. — Než jak povstal život na těchto hvězdách, když původně byly rovněž tak rozžhaveny jako naše země?

A pak věda učí, že povětroně probíhají vzduchoprázdným a velice studeným prostorem; nedostatek vzduchu a zima přes 273° zničila by v nich každý zárodek ústrojný dříve, než by na naši zemi dopadly. A kdyby snad nějaký organický zárodek přece mrazu tak vysokému vzdoroval, zničila by ho vysoká teplota, která třením s atmosférou zemskou v meteoritu vzniká. Meteority na naši zemi dopadnuvší byly zkoumány a nenalezeny na nich žádné stopy organických zárodků.

Wasmann píše: »Život na zemi nemohl býti od věčnosti, o tom moderní kosmogonie nepřipouští žádné pochybnosti, učí, že také naše země byla jednou ve stavu rozžhaveném.

Odkud tedy první organismy na ní? Tvrditi s Thomsonem a Helmholtzem, že s me-

teory s jiných planet na zemi spadly, je jen oddalování odpovědi na tuto otázku, neboť i na planetách jiných slunečních systémů musil jednou život povstati, poněvadž i ony týmž kosmologickým zákonům podléhají . . .

Každý účinek musí míti svou příčinu. Anorganická hmota nemohla býti příčinou života, to nám dotvrzuje přírodní věda, která samovolný vznik života ze hmoty neživé, jako skutečným faktům odporující, zavrhuje. Mimo anorganickou hmotu a jejich zákony nebylo však tehdaž ještě ničeho na světě. Musela to býti tudíž mimo svět existující příčina, která ze hmoty první organismy utvořila.«¹⁾

Materialističtí přírodopysci přidržují se nejvíce tak zv. p l o z e n í s a m o v o l n é h o (*generatio aequivoca*, *spontanea*), hypotheses to, že život ústrojný vytvořil se sám sebou z neživé hmoty šťastným seskupením uhlíku, vodíku, kyslíku, dusíku a jiných částíček hmotných.

Je správná tato domněnka? Rozum mi praví, že nikdo nemůže dáti toho, čeho nemá, a účinek nemůže obsahovati více než jeho příčina. Z těchto nezvratných pravd rozumových nutně vyplývá, že neživá hmota nemůže býti příčinou života; z neživé hmoty nemohl vzniknouti sám sebou žádný život ani rostlinný, ani živočišný, tím méně duševní život člověka.

Totéž dosvědčuje i pravá věda. Slavný profesor chemie v Paříži Pasteur dlouholetým pozorováním a důkladnými pokusy zcela určitě

¹⁾ Wasmann, *Die moderne Biologie und die Entwicklungslehre*, 1906³, 208.

dokázal, že samovolné plození, hypothesis, že život povstal sám sebou z hmoty neživé, není pravdou. Podobně Schwann, Tyndall a jiní pokusy dospěli k přesvědčení, že neživá hmota je pouhou půdou, na které život povstává, nikoliv příčinou života; život na neživé hmotě povstává z malinkých zárodků rostlinných a živočišných. »Experimentální věda nemá výsledku lépe zjištěného, než je tento«, pravil Tyndall. A Virchow na sjezdu přírodopisců r. 1877 prohlásil: »Nikdo dosud neviděl žádného případu prvoplození, a kdo tvrdil, že viděl, pak jeho tvrzení vyvrátili přírodopisci a nikoliv theologové.«

Stoupenci samovolného plození všemožnou si dali práci, aby objevili onoho praživoka, přechodního onoho tvora mezi říší neorganickou a organickou. Praživokem tím mělo býti *eo zoon canadense* (zoře zvířat) v Kanadě v útvaru laurentinském nalezené. Než věda dokázala, že onen domnělý praživok je vlastně azoon, že jest to anorganická hmota, nerost, směs hadce a vápence.

Tentýž osud stihl praživoka v hlubinách moře nalezeného, tak zv. *Bathybia*. R. 1868 profesor Huxley jakýsi beztvárný, lepkavý hlen z hlubin mořských vytažený prohlásil za prvotní organický zárodek, za prapůvod všech organismů živoucích. Objevu svému dal poetické jméno: *Bathybius* — v hlubinách žijící.

Věda zkoumala tento objev a po důkladném zkoumání zavrhl *Bathybia*; prohlásila, že *Bathybius* není živok, nýbrž shluk slizu, vápenitý hlen, rosolovitá usazenina síranu vápenitého. A tak *Bathybius*, jenž jako prapůvod života zaměstnával

učený svět, sestoupil s trůnu svého, a jako původce života ve světě vědeckém více neexistuje.

Monisté, nemající naprosto žádných pozitivních důkazů pro theorii o samovolném plození, utíkají se k samým domněnkám. Tvrdí, že v prvních dobách vývoje země byly daleko příznivější podmínky, aby život sám sebou z neživé hmoty mohl povstati, a kojí se nadějí, že organická chemie pokročí tak daleko, že se jí podaří vytvořiti z neživé hmoty bytost živou.

Uznáváme, že v dávných oněch dobách, kdy první život na zemi se objevil, byl vzduch přesyten parami, teplota vyšší, paprsky sluneční jinací — než moderní věda v laboratořích dovede si snadno všechny tyto podmínky opatřiti, a také vším úsilím snažila se tímto způsobem hmotu neživou oživit, a přišla k přesvědčení, že uměle zvýšené fysické vlivy a síly nejsou schopny oživit hmotu neživou, a organickému životu spíše škodí než ho podporují.

Vědě nepodařilo se dosud nejjednodušší organickou bytost, nejmenší buňku život v sobě obsahující sestrojiti. Chemie ví zcela dobře, z čeho se skládají těla živá, dovede zhotoviti zrno, vejce, že se na pohled od pravého ani nerozezná, ale hlavní jim schází — život. Z umělého takového zrna nikdy nevzejde klíč, z chemicky utvořeného vejce nikdy nevylíhne se ptáče.

»Neschopnost experimentální vědy ku přeměnění ruchů fysiko-chemických v síly životní každým dnem je patrnější. Tato přeměna není, jak se aspoň až dosud zdá, v moci lidské«, přiznává Pappilon.¹⁾

¹⁾ F. Pappilon, La constitution de la martiere.

A T y n d a l l praví: »Experimentální vědění nemá výsledku lépe zajištěného, než je ten, že fysiko-chemickými pokusy nelze oživit hmotu neživou.«

Na sjezdu přírodopytců a lékařů v Heidelbergu r. 1889 v přednášce »O problémech současné chemie« řekl V. M e y e r: »Jak velice jsme ještě toho vzdáleni, abychom pochopili povahu těles organisovaných . . . Umělé zhotovení i nejjednodušší buňky vymyká se z oboru chemie.«

Odkud tedy život? Život na zemi jest, musí tudíž míti svoji příčinu. Náhodou povstati nemohl; náhoda je pouhé slovo; o náhodě mluví jen ten, kdo nezná nebo nechce znáti pravou příčinu věci.

Živé bytosti nemohly se též samy učiniti, **vždyť** neexistovaly, a žádná věc, která neexistovala nebo neexistuje, nemůže se sama učiniti, zároveň nebýti a býti. Živé bytosti musil někdo utvořiti; neživá hmota nikoliv, nikdo nemůže dáti, čeho nemá, a pravá věda samovolné plození rozhodně zavrhuje.

Kdo je tedy původcem bytostí živých? »Zde je zasáhnutí tvůrčí moci naprosto nutné«, praví B e c q u e r e l. A S e c c h i dí: »Měla-li vůbec povstati nějaká ústrojná, živá bytost, bylo k tomu nezbytně třeba vědomé činnosti věčného stavitelce — Boha.«

W i l l i a m T h o m s o n (Lord Kalvin), jeden z největších fysiků nové doby, ve veřejné přednášce r. 1903 pronesl tato závažná slova: »Přírodověda vyžaduje nutně existence Tvůrce, jelikož bez něho vznik života ve světě vysvětliti se nedá.

Bádejte jen a přemýšlejte! Budete-li vážně přemýšlet, vědou budete donuceni k víře v Boha. Přesvědčíte se, že věda není nepřítelkyní, nýbrž oporou náboženství.«

Ačkoliv samovolné plození není žádným faktem dokázáno, a odporuje rozumu a vědě, přece nevěreční učenci drží se této domněnky; samovolné plození musí se prý uznati jako nutná hypothesis, bez ní vznik života vysvětliti se nedá. A proč tak činí? Aby nebyli nuceni uznati Boha Stvořitele světa a původce života, utíkají se a zastávají tuto naprosto nedokázanou domněnku.

Prof. Virchow na sjezdu přírodopytců v Mnichově r. 1877 pravil: »Věda nezná ani jediného pozitivního faktu, který by mohl sloužiti za doklad, že nějaká massa neorganická byla by se bývala přetvořila v massu organickou. A přece, nechťci-li uvěřiti v existenci zvláštního stvořitele, musím se uchýliti k plození samovolnému; to je zřejmé; tertium non datur.

Kdo by řekl: »Neuznávám stvoření a chci naléztí výklad původu života« — pronesl by thesi první, musí však chtěj nechtěj dospěti k thesi druhé, ergo: »Uznávám plození samovolné.«

Pro plození samovolné nemáme však pražádného důkazu; nikdo dosud nebyl svědkem samovolného vzniku organické hmoty; nejsou to theologové, kteří plození samovolné zamítají, nýbrž jsou to přírodopytci...

Nutno voliti jedno z dvojího: buď plození samovolné nebo stvoření; my učenci (materialističtí) klonili bychom se — upřímně řečeno —

k plození samovolnému. Ach, kéž by se vyskytlo něco, z čeho by bylo možno to dokázati . . . Myslím, že nám bude ještě dlouho čekatí.«

Haeckel ve svém spise »Natürliche Schöpfungsgeschichte« praví, že se musí věřit v prvoplození, jinak by se musilo věřit ve stvoření první hmoty Bohem, to by bylo však nevědecké, proto nezbyvá nic jiného, než uvěřiti, že život povstal jakousi krystalisací z neživé hmoty.¹⁾

Jest počínání toto rozumným a vědeckým? Není to posměch z celé tak velebené empirické vědy, když skutečné, vědou stvrzené fakty se neuznávají a útočiště se bere k hypothesám nedokázaným? Zaručenými výzkumy vědeckými opovrhují, jen aby Boha uznati nemusili. Čemu nevěrci věřití musí, aby byli nevěřícími!

▼ rostlinstvu a živočišstvu vidíme podstatně vyšší zjevy než v říši nerostů; vidíme u nich vnitřní pohyb, přibírají látky mimo sebe existující, účelně je spracují, rostou, množí se a hynou. Nic z toho nevidíme u hmoty neživé; nemá žádného vnitřního pohybu, žádného rozvoje, žádné generace, t. j. schopnosti množiti se; potentia generativa je podstatný znak bytostí živých.

Jest však nezvratná zásada, že účinek nemůže přesahovati schopnost příčiny, proto nemůže neživá hmota vyšší ony zjevy v organických bytostech sama způsobiti.

Síly fysiko-chemické samy sobě zůstavené mají zcela jinou přirozenou tendenci, než jakou projevují v organismu živém; samovolná snaha atomů nesměřuje k seskupení, nýbrž k rozlou-

¹⁾ Natürl. Schöpfungsgesch. 5. Aufl. 291. a násl.

čení; přirozená činnost sil fysicko-chemických není v podstatě své harmonicky sjednocující, nýbrž rozkládající. Z toho patrno, že hmota a fysiko-chemické síly v ní existující nepostačí samy k vytvoření organismu, přistoupení musí ještě jiná síla, síla životní, která hmotě uděluje nový pohyb, novou formu, atomy a síly ovládá a účelně sjednocuje k jednotnému organickému celku.

Hmota a síly její jsou pouze stavebním materiálem organických bytostí, vlastním stavitelem je síla životní, hmotu oživující a organisující. Jakmile přestává tento princip života, mizí regulátor chemických sil v organismu, přestává organismus, hmota a síly přestávají působiti ve prospěch celého organismu, uvolňují se a nabývají přirozené své působnosti.

Odkud tedy život, ona zvláštní vnitřní moc, která stojí nad atomy hmotnými a chemickými procesy hmoty a řídí je určitým směrem k určitému harmonickému celku? Povýstal bez tvůrčí moci boží?

Věda nám praví, že život vždy na zemi nebyl; rozum i věda dokazují, že povstati nemohl sám sebou ze hmoty neživé. »Názor o samovolném plození je dnes ve vědě stanoviskem překonaným«, prohlašuje znamenitý fysiolog Bernstein.¹⁾

Má-li svůj začátek, pak nemá příčiny svého bytí v sobě — nic nemůže zároveň nebýti a býti — nýbrž mimo sebe. Jako pohyb vůbec předpokládá a vyžaduje prvního pohybujícího,

¹⁾ Viz: Naturwissenschaft. Rundschau 1890, č. 5.

tak i život, tajuplný to pohyb, vyžaduje první příčiny mimo hmotu existující. Jelikož dle zásady vědecké, nyní všeobecně platné, živé jen ze živého povstati může, první příčinou života může býti jen bytost živá, bytost, která majíc život sama v sobě a od sebe, dala jej ostatním živým tvorům. A bytostí tou je věčně živý náš Bůh Stvořitel; k tvůrčímu jeho slovu vzešel život na zemi.

»Mechanické a chemické síly nedovedou za žádných okolností vytvořiti z pouhé neživé hmoty bytost živou«, píše J. Reinke. »Původ života na zemi musí se nutně odvozovati od bytosti rozumné . . . Tím padá jako stavba z karet celý materialistický názor světový.«¹⁾

»Nerozlučitelnou záhadou, při které jen na nevyzpytatelnou moc Tvůrce apelovati můžeme, je jako první původ zemské hmoty, tak také vznik bytostí živých« praví Cotta.²⁾

A Dr. Schanz krásně píše: »Pokud se nepodaří zhotoviti chemicky buňku schopnou života a sestrojiti pouto, které pod jménem »síla životní« různé živly v organickou jednotu spojuje a síly její na uzdě drží, v otázce o vzniku života není jiného východiště než vyznání: Zde stojíme na půdě posvátné.«³⁾

»Představte si kočár« — píše Nilkes — »stojí nepohnutě na rovné ploše; jen zevnější příčinou může býti přiveden v pohyb; sám od sebe nezačne se pohybovati. I kdyby jich stálo

¹⁾ Viz: Die Welt als Tat, 1901, 329.

²⁾ Viz: Natur und Offenb. IV. 458.

³⁾ Dr. Schanz, Apolog. des Christent. 1895, I. B. 186.

několik set nad sebou nebo vedle sebe, neobživnou tím, nenabudou samy od sebe vlastního pohybu. A čeho ještě méně lze se dočkat, kočáry ty nezplodí ani jediného kočáru nového. Kdyby jich bylo třeba tisíc v nejkrásnějších paprscích slunce nebo v sebe lepším bahně mořském, nevypučí z nich ani jediné poupě, z něhož by se nový kočár vyvinul.

Myslete si místo kočárů malé částčky hmotné — atomy neživé; pouhým seskupením nepovstane v nich nikdy život aniž nějaké rozplození jich.

Opatřte nám — volá Nilkes k nevěrcům — kočár, který jiné kočáry zplodily, a my pojedeme světem a budeme volati: Není Boha, původce života. Dokud nám neopatříte takovýto kočár, dotud příčinu života musíme hledati mimo hmotu v první bytosti živé, která je původcem ostatního života.«¹⁾

Stvořil Bůh zárodky života teprve tehdy, když země vychladla a pro organický život byla uzpůsobena, či je snad život výsledkem nějakého počátečního stavu, účinkem sil do prahmoty Tvůrcem vložených, jež v příznivé době se uplatnily a organické bytosti utvořily?

Ani první ani druhý názor víře neodporuje; v této věci dogma o stvoření světa ničeho nepředepisuje, vědeckému badání ponechává úplně volné pole. To je článkem víry, že svět a vše, co na světě jest, od Boha stvořeno; vývoj světa a organických bytostí dál se dle sil a zákonů

¹⁾ P. Petr Nilkes S. J., Schutz- und Trutzwaffen 1902°, 35.

od Tvůrce do hmoty vložených. Zda hned na počátku energie životní do prahmoty vložena, či zárodky života teprve tehdy stvořeny, když země pro bytosti živé byla upravena, to není článkem víry; v této otázce může se každý přidržeti mínění, které se mu více zamlouvá.

Druhý názor více odpovídá nekonečné dokonalosti boží, že síla životní byla ve stavu latentním od počátku stvoření v pralátce obsažena; Bůh dal do hmoty síly, které v určitém čase rostliny a zvířata vytvořiti měly. Sv. Chrysostom pronáší též tento názor: »Zdá se mi, že slova »duch boží vznášel se nad vodami« značí, že byla ve vodách energie životní, síla života.« (Hom. III. in Gen.).

Sukcesivní, bezprostřední zasahování se strany Boha při vývoji světa a organických bytostí, neodpovídá tak jeho dokonalosti.

Sledujme dále vývoj světa dle zprávy biblické a vědy.

Písmo sv. dí: »Řekl pak Bůh: Buďte světla na obloze nebeské, a ať dělí den a noc, a jsou na znamení časů, dnů i let; aby svítla na obloze nebeské a osvětlovala zemi. I stalo se tak.

A učinil Bůh dvě světla veliká, světlo větší, aby panovalo nade dnem, a světlo menší, aby panovalo nad nocí, i hvězdy.

A postavil je na obloze nebeské, aby svítla nad zemí, a panovala nade dnem a nocí a dělila světlo a tmu. A viděl Bůh, že to bylo dobré.

I stal se večer a jitra, den čtvrtý.« (v. 4.—19.).

Věda učí: V dalším vývoji země páry atmosférické tak se zmenšily, že netvořily již husté,

temné mraky celou oblohu zahalující; ukázalo se jasné nebe a slunce, měsíc, hvězdy objevily se ve své podobě. Také klimatické poměry se ustálily.

Nad touto zprávou Písma sv. o vzniku slunce v době, kdy světlo již dávno před tím bylo stvořeno a rostlinstvo pokrývalo zemi, pozastavují se mnozí. Jak odstraniti tento zdánlivě vážný rozpor mezi vědou a vírou?

H. L ü k e n¹⁾ praví, že na biblickou zprávu o stvoření světa dlužno pohlížeti lupou; čím pozorněji pozorujeme jednotlivé výrazy zprávy té, tím jasněji vystupují před zrak náš hluboké, skryté pravdy, které podivem nás naplňují a o božském původu této zprávy poučují.

Především musíme si všimnouti slova »asah« — »učinil«, kterého Mojžíš při vzniku slunce a hvězd užívá. Všude, kde svatopisec mluví o prvním vzniku věci z látky dosud neexistující, užívá slova »barah« — »stvořil.« Kde však jde pouze o vývoj věci z prvků a dle zákonů již existujících, užívá slova »asah« — »učinil.«

Nepraví tedy Mojžíš, že Bůh slunce, měsíc a hvězdy čtvrtý den teprve s t v o ř i l, nýbrž »učinil dvě světla veliká . . ., a postavil je na obloze nebeské.« Co znamenají slova ta?

Věda praví, že slunce, podobně jako ostatní tělesa nebeská, utvářelo se dlouhou dobu, než nabylo podoby nynější; rozeznává různá stadia jeho vývoje a také jeho světlosti. Vývoj slunce dál se asi paralelně s vývojem naší země. První den, kdy dle zprávy biblické učiněno světlo, ne-

¹⁾ Natur und Offenb. III., 158.

mělo slunce podoby nynější; teprve postupným vývojem nabývalo určitějšího tvaru, a čtvrtý den nabylo objemu a světla nynějšímu podobného. Tehdy bylo skutečně učiněno, t. j. jako hotové, bíle zářící slunce dokonáno. Čtvrtý den nebyly tedy slunce a hvězdy stvořeny, nýbrž tehdy v pravé své podobě ponejprv na obloze nebeské se objevily.

Písmo sv. praví, že postavil je Bůh na obloze, aby »svítily a byly na znamení časů, dnů i let«, t. j. slunce a hvězdy dostaly se do nynější polohy ve vesmíru světovém, a počal nynější jejich pohyb, nynější oběh země kolem slunce a kolem své osy. Slunce stalo se určitějším měřítkem času, dne, let než dříve a pravidelným zdrojem světla a tepla; klimatické poměry se ustálily.

Máme-li na zřeteli náboženský moment biblické zprávy, t. j. poučení lidu israelského, že vše od Boha učiněno, i slunce, měsíc i hvězdy, vidíme, že vznik těchto těles nebeských čtvrtý den mezi rostlinstvem a zvířectvem velice moudře vřaděn, aby tím jasněji vyniklo, že tělesa nebeská jsou tvorové jako vše ostatní ve světě, a že jim tudíž nepřísluší božská úcta, jakou jim pohané vzdávají.

Mojžíš psal pro neučený lid, proto nepraví, že slunce již dříve bylo učiněno a že se utvářelo; o těchto předcházejících vývojích pomlčuje, a zmiňuje se teprve čtvrtý den o slunci, když dosáhlo nynější své podoby a na obloze se objevilo; jen hlavní moment uvádí.

Moderní věda potvrzuje zpravu biblickou, kterou Mojžíš více než před 3500 lety napsal.

V té době nikdo neměl potuchy o tom, že slunce neexistovalo vždy v nynější své podobě, že miliony let se utvářelo, než v nynějším jasu se objevilo. Nikdo neměl také tušení o vývoji naší země, o husté atmosféře zemi obklopující, která bránila do jisté doby slunci zemi jasně ozařovati. Odkud čerpal Mojžíš onu zprávu? Ne-li ze zjevení božího?

Písmo sv. vypravuje v pátém a šestém dnu o stvoření vodních zvířat, zeměplazů, ptáků, zvířat pozemních a konečně člověka.

Věda na základě studia vrstev zemských a zkamenělin v nich se nalézajících potvrzuje zprávu biblickou o postupném vzniku tvorstva na zemi.

Jakmile se stala země jen poněkud způsobilou pro organismy živé, ihned objevují se živé bytosti, s počátku méně dokonalé, pak dokonalejší a dokonalejší. Jak v říši rostlinné, tak živočišné viděti vzestupný postup od forem a druhů jednoduchých k složitějším, dokonalejším, od jednoduchých mořských řas až k mohutnému dubu, od kapradin nevzhledných až k překrásným růžím; od jednoduchých živoků — měkkýšů, korýšů — až ke králi zvířat majestátnému lvu a rychloletému orlu. A nejposléze se objevuje koruna všeho tvorstva — člověk, který rozumem svým ovládá ostatní tvorstvo.

Kdo vymyslel a určil směr a cíl tohoto vývoje? Kdo vytkl silám přírodním a energii životní určité dráhy a pevný řád, aby tímto směrem vývoj organismu se dál?

— Zdaž nemusí existovati nesmírná nějaká moc, která stojí nade všemi silami, moc, které ostatní síly poslouchají a dle její vůle činny jsou?

Svrchu jsme poznali, že vznik rostlin na zemi nedá se vysvětliti bez tvůrčí moci boží. Jak povstala zvířata? Ze hmoty neživé sama sebou rozhodně nepovstala, samovolné plození věda zavrhlá. Snad tedy z rostliny?

Pozorujte, jaký je rozdíl mezi rostlinou a zvířetem! U zvířete shledáváme vlastnosti a zjevy, kterých rostlina nemá; zvíře se pohybuje, cítí, smysly poznává, jedná . . . Princip života u zvířete je rozdílný od principu života u rostliny. Mohlo tedy povstati z rostliny? Nikdo nemůže dáti, čeho nemá. Není-liž ke vzniku živočišstva za zemi ještě ve větší míře zapotřebí tvůrčí moci boží než ke vzniku rostlin?

Monisté Haeckel et cons., aby tím snadněji dokázali přechod od mrtvé hmoty k životu, od rostliny k zvířeti, od zvířete ke člověku, vybájili zvláštní třídy tvorů, které »prvky« nazvali; měli tvořiti přechod z jedné říše do druhé.

Je pravda, že příroda nečiní skoků — *natura non facit saltum* — a na první pohled nelze tak snadno rozeznati meze mezi jednotlivými říšemi; avšak bedlivějším pozorováním poznávají se podstatné známky, jež naznačují, do které říše, zda nerostů či rostlinstva nebo živočišstva ten který tvor patří. Dosud nebyl objeven ani jediný takový přechodní prvok, který by nebyl ani rostlinou ani zvířetem; je buď jedním nebo druhým; buď má cit, nebo nemá; cítí-li, je zvířetem; nemá-li života sensitivního, ale je-li v něm život pouze vegetativní, je rostlinou. Jako rozum

nepřipouští ničeho středního mezi míti cit a nemíti cit, tak nemůže připustiti nějaké přechodné prvky, kteří by byli zpola rostlinou, zpola zvířetem.

Monisté mysli, že se jim podařilo nalézt přechodné tvary z rostlin do zvířat; na některých nižších druzích živočichů (na př. *Hydría viridis*) našli chlorofyl, zeleň listovou, která se tvoří jen v protoplasmě rostlinné, možno ji tudíž považovati za rozeznávací známku rostliny; pokládali tudíž tyto živočichy za přechodní tvar z rostliny do zvířete.

Než věda bedlivým zkoumáním dokázala, že chlorofyl onen není produktem těchto živočichů, nýbrž rostlin, zvláštních řas, které jako paraziti na těchto živočiších žijí. Tím ztratili monisté pro svoji materialistickou vývojovou theorii tak potřebný přechodní tvar.¹⁾ •

K o l l m a n n rozhodně prohlašuje: »Přechodných tvarů dosud ještě nikdo nenašel. Byť se i někdy zdálo, že padly hranice mezi říší rostlinnou a živočišnou, netrvalo to dlouho, a opět byly vztýčeny . . .

Dokud se hovělo názoru o vývoji zvířete z rostliny, říše »prvoků« měla pevnou oporu. Nyní však vidíme, že chlorofylu netvoří zvířata, u nichž přichází, zelená tato zrůčka jsou cizopasně rostlinky . . . Toto důležité poznání ukazuje, že to nejsou přechodní bytosti, svědci příbuznosti rostliny a zvířete ponenáhlym vývojem vzniklí, nýbrž zcela právoplatní zástupci obou říší, kteří spolu žítí mohou, ale nutně spolu

¹⁾ Viz: Dr. Gutherlet, *Der Kosmos*. Paderborn 1908, 456.

žítí nemusí. Tedy opět hranice, která se již považovala za odstraněnou.«¹⁾

»*Archaeopteryx*«, zvláštní pták, veliký asi jako holub, jehož tělo končilo ještěrovitým ocasem po stranách opeřeným, považoval se za přechod od ptáků ke plazům. *Dinosauria* za přechod od plazů ku ptákům, ryby dvojdyšné za přechod k obojživelníkům. »Avšak žádný z přechodů neobstál«, píše Dr. Rádl, »jsou to sice formy velmi zajímavé, které vskutku některými vlastnostmi připomínají jednu, jinými druhou skupinu, ale nejsou přechodem v tom smyslu, aby nebylo lze rozeznati, kam patří. *Archaeopteryx* je pták, *Dinosauria* jsou patrní plazi, ryby dvojdyšné zcela zřetelné ryby.«²⁾ Podobně A. Fleischmann dokazuje, že není přechodních tvarů z rostlin do živočišstva.³⁾

Odkud člověk?

Písmo sv. a víra naše o původu člověka s určitostí praví, že člověk naposled od Boha byl stvořen.

Co se týče doby, kdy se člověk na zemi objevil, víra o tom ničeho nepředpisuje, stáří lidstva nebylo nikdy a není článkem víry. »Chronologie biblická nepodává rozhodujících o tom údajů«, praví jeden z nejlepších exegetů moderních Abbé Le Hir, »jest na vědách lidských, aby našly dobu, kdy bylo stvořeno pokolení lidské.«

¹⁾ Viz: Biolog. Zentralbl. IV. 1894, 91.

²⁾ Dr. Rádl, Dějiny vývojových teorií v biologii XIX. století, Praha 1909, 111.

³⁾ A. Fleischmann, Die Descendenstheorie, Leipzig 1901.

»Otázka o stáří pokolení lidského je jedna z těch, jež možno řešiti důvody pouze vědeckými«, praví Reusch, »modifikace biblické chronologie, jichž by vědecké výzkumy vyžadovaly, jsou přípustny.«¹⁾

Již sv. Augustin, Jeronym²⁾ poukazovali na to, že Písmo sv. nepodává určitých letopočtů, jen některá data jako mimochodem zaznamenává, že jsou to jen hlavní rysy chronologie biblické, nikoliv přesné a úplné genealogie patriarchů, přesná a úplná chronologie biblická. Písmo sv. o těchto věcech ex professo nepoučuje a poučovati nechce.

Čemu o tom učí věda?

Věda s určitostí ví, že člověk vždy na zemi neexistoval, že dlouhé doby geologického vývoje uplynuly, než se na zemi objevil. To je vědecky zjištěná pravda. Věda a víra v tom se zcela shodují, že člověk v řadě bytostí živých vyskytuje se poslední.

Může věda s určitostí říci, v které době člověk na zemi se objevil?

Nikde není ve vědě tolik různých názorů, tolik hypotheses, tolik nejistých konklusí, jako v otázce o stáří člověka. Věda má pouhé dohady; určitého letopočtu nezná. Věda ví, že člověk na zemi žil, když země nabyla v podstatě nynější své podoby, a to se stalo, jak geologové učí — v době čtvrtohorní nebo diluviální. Kostí lidské v diluviu nalezené dokazují existenci člověka v této době.

¹⁾ Reusch, Bible a příroda; přeložil T. Střebný, XXXIII, 319.

²⁾ Epist. 75, 5.

Známe tedy dobu, kdy se člověk na zemi objevil; ale jak je tomu dávno? Čas ten nedovede nikdo přesně odhadnouti; názory o stáří útvaru čtvrtohorního a stáří člověka velice se liší. Věda, chce-li býti poctivou, nemůže nám dáti určitou odpověď na otázku, jak dlouho je země obydlena; může podati pouhé konjektury, jelikož nezná stáří jednotlivých vrstev zemských a nemůže také udati, jak dlouho se utvářely, jelikož atmosférické a klimatické poměry byly veskrze jiné, než jsou nyní.

V diluviu objevuje se člověk jako úplně dokonalý beze všech přechodních tvarů mezi opicí a člověkem v předcházejících útvarech geologických.

Přivrženci vývojové therie Darwinovy rádi by uznali existenci člověka třetihorního, nižší nějakou rasu lidskou, jež by tvořila přechodní onen tvar mezi opicí a člověkem. R. 1856 objevil Fuhlrott v nánosů jeskyně »Feldhofer Grotte« zvané v údolí neandertalském východně od Düsseldorfu v hloubce asi 2 m zvláštní lebku a některé části těla lidského. Darwinisté ihned spatřovali v této lebce spojovací ono pouto mezi lebkou opičí a lebkou lidskou. Nápadně vynikající mohutné oblouky nadočnicové beze všech hrbolků čelních, náhlé zúžení lebky hned za očními, velice ploché, slabě klenuté a vzad ubíhající čelo, lebka neobyčejně nízká, vnitřní objem lebky oproti nynějším lebkám nepatrný, obličej plochý a široký, spodní čelist tlustá bez brady s mohutným chrupem — to vše dodávalo člověku tomu výrazu divokého, zvířecího. Nálezu tomu přičítali stáří 2—300.000 let a zkombino-

vali z něho, že existovati musila rasa lidská, která stála na nižším stupni vývoje než nynější na nejnižším stupni kultury stojící kmenové austrálští.

Věda zkoumala nález ten, a k jakému dospěla výsledku? Mayer r. 1864 prohlásil kosti ony za tělesné zbytky mongolského kozáka, který r. 1814 v oné jeskyni nalezl smrt. Pruner-Beg (1863) měl člověka onoho za Kelta, idiota; Blake (1866), Wallace za divocha.

Virchow na všeobecném sjezdu anthropologů v Berlíně r. 1871 pravil, že lebka ta náležela člověku, jenž v mládí trpěl andělskou nemocí (rachitis a achritis), později že se uzdravil a vysokého věku dosáhl; pathologické příčiny měly vliv na formaci kostí. Quatrefages a Hamy (1873, 1882) považují individuum neanderské za stupidního muže . . . To jsou jen některé ukázky z četných názorů o »člověku neanderském.«¹⁾

Týž osud jako lebku neanderskou stihl i jiné lebky, jež prohlašovány za přechodní tvary mezi opicí a člověkem a »neomylné« známky zvířecí na nich spatřovány; tak canstattskou z Würtenberka, lebku z Culaveras v Kalifornii, lebku z Engis v Belgii a jiné.

Anthropolog Rauber, ač sám Darwinista, prohlašuje, že zvláštní vlastnosti lebky neanderské, Cro-Magnonské (v jeskyni Cro-Magnon u vesnice Eyzies v dep. Dordogne ve Francii roku 1865 Lartetem objevené) a jiných, nemají takového významu, aby se z nich střední člen mezi člo-

¹⁾ Viz: MUDr. J. Babor, Diluviální člověk, 1904, 7. a násl..

věkem a anthropoidy (opicemi lidem podobnými; sestaviti mohl.¹⁾)

Virchow na jubilejním sjezdu přírodopytců v Mnichově ke konci let sedmdesátých minulého století řekl: »Ještě před desíti roky, jakmile se našla nějaká lebka v rašelině nebo ve starých jeskyních, ihned se mělo za to, že jsou na ní patrný podivuhodné známky divokého; ještě zcela nevyvinutého stavu. Větřili opičinu. (Man witterte eben Affenluft . . .)

Staří oni obyvatelé jeskyň a kůlových staveb jeví se nám jako zcela vážná společnost; mají hlavy takové, že by se mohl mnohý nyní žijící člověk pokládati za šťastného, kdyby podobnou měl . . . V celku musíme vyznati, že není ve vykopaninách typu, který by poukazoval na nižší vývoj člověka. Ba, dáme-li dohromady všechny dosud vykopané zbytky lidské a srovnáme-li je s nynějšími, můžeme směle tvrditi, že mezi nyní žijícími lidmi nalézá se relativně mnohem větší počet níže stojících individuí než mezi známými fosilními lidmi . . .

Musím říci: Nějaká fosilní lebka opičí nebo opice-člověka, která by skutečně nějakému lidskému majiteli náležeti mohla, dosud se nenalezla. Každá nově objevená lebka od problému tohoto nás více oddálila . . . Nemůžeme učiti, věda zaručeně nedokázala, že by člověk z opice nebo z některého jiného zvířete pocházel.«²⁾

¹⁾ Rauber, Urgeschichte des Menschen II, 428. •

²⁾ Die Freiheit der Wissenschaft im modernen Sinn. Berlin 1877, 3.

Jak tedy povstal člověk? Co o tom učí víra a věda?

Víra nám praví, že Bůh stvořil člověka; člověk skládá se ze hmotného těla a duše nehmotné, duchové, rozumem a svobodnou vůlí obdařené, nesmrtelné.

Člověk, co se týče duše, je bezprostředním tvorem božím; to jest určitý článek víry.

Co se týče těla Adamova, zda bezprostředně či prostředně od Boha stvořeno, není nepochybným článkem víry. Většina theologů hájí první názor, že totiž tělo prvního člověka bezprostředně od Boha bylo stvořeno; odvolávají se na slova Písma sv. i tradice.

Jsou však učenci i katoličtí, kteří pronášejí druhý názor, t. j. že tělo Adamovo bylo stvořeno zvláštní intervencí boží, ne však bezprostředně, nýbrž prostředně; živoucí substrát, jenž byl určen, aby vděchnutím duše stal se tělem lidským, byl připravován vývojem dle zvláštních zákonů do hmoty od Boha vložených. Bůh použil k utvoření těla prvního člověka hmoty již zorganizované, organismu zvířecího, jen anatomicky ho zdokonalil, jak toho bylo třeba, aby se stal schopným přijmouti duši rozumnou. Tak Baum se přimlouvá, aby se přijal názor, že tělo lidské ze zvířecího se vyvinulo, tím že se nejlépe vysvětlí podobnost obou těchto těl.¹⁾

Nechceme prohlašovati tento druhý názor za správný, ale nebyl by kacířem, kdo by se ho přidržel, jelikož církev v otázce, zda Bůh bez-

¹⁾ H. Baum, Darwinismus und Entwicklungstheorie, Regensburg 1909, 145.

prostředně či prostředechně utvořil tělo Adamovo, ničeho nerozhodla. Druhý názor prohlašuje sám sv. Augustin za možný.

Tradicionální učení o bezprostředním utvoření těla prvního člověka zdá se spíše nasvědčovati textu Písma sv., které o původu prvního člověka takto poučuje:

Když Bůh stvořil již veškeré rostlinstvo a živočišstvo, poručiv pouze: »Zplodiž země bylinu zelenou« — »Vydejte vody plaz duše živé a ptactvo létavé« — »Vydej země duši života, zvířata zemská podle tvárnosti jejich« — vchází sám se sebou takřka v radu a dí: »Učinme člověka k obrazu a podobenství svému, a ať panuje nad rybami mořskými a nad ptactvem nebeským i nad zvířaty i nade vší zemí i nad všelikým plazem, kterýž se hýbe, na zemi.« — A potom dí Písmo sv.: »I stvořil Bůh člověka k obrazu svému, k obrazu božímu stvořil ho.« — »Učinil Hospodin Bůh člověka z hlíny země, a vdechl v tvář jeho dechnutí života, i učiněn jest člověk v duši živou.« (Gen. 2, 7).

Svatopisec prōstince a názorně chce těmito slovy naznačiti, že tělo člověka ze země pochází, duše však bezprostředně od Boha jest stvořena.

Dle vypravování Písma sv. všechny organické bytosti na rozkaz boží ze země povstaly (na základě sil od Boha do hmoty vložených), naproti tomu člověk má sice tělo ze země vzaté a život tělesný ve mnohém zvířeti se podobající, avšak vedle toho žije ještě vyšší život, život duševní, jehož příčinou jest od Boha vdechnutý princip,

duše bezprostředně od Boha stvořená, vyšší to síla, od fysických sil, od Boha, původně do hmoty vložených, podstatně rozdílná.

V duši člověka, v duši nesmrtelné, rozumem a svobodnou vůlí obdařené, spočívá pravá důstojnost a vyvýšenost člověka nad ostatní tvory pozemské; duší svou je člověk malým obrazem nejvyšš dokonalého věčného Ducha-Boha.

Původ člověka, od ostatních tvorů rozdílný, ukazuje, že člověk je bytostí zcela jiného druhu než ostatní tvorové pozemští, a také jiný, vyšší cíl je mu od Stvořitele vytknut než tvorům ostatním.

Proč Bůh dal člověku tělo, tělu zvířecímu podobné? Proč upoutal duši jeho na těžkopádné, hmotné tělo, týmž potřebám a vášním, jaké shledáváme u vyšších zvířat, podrobené?

Hlavním účelem veškerého světa stvořeného jest oslava boží. Tvorové nerozumní různými dokonalostmi od Tvůrce přijatými hlásají jeho dokonalost, moc a moudrost, a tak ho oslavují.

Dokonalejším způsobem než tvorové nerozumní oslavuje ho duch rozumem a svobodnou vůlí obdařený, jenž v kráse světa stvořeného poznává Stvořitele, jeho moc a moudrost, Bohu, svému Tvůrci a Pánu se koří, jej miluje, oslavuje, velebí. Proto musí tento duch ve světě a ze světa žítí a mítí hmotné tělo a orgány smyslové, aby byl jako jedním z těchto tvorů, a nejen jménem svým, nýbrž i jménem ostatního tvorstva Boha oslavoval, velebil.

Tažme se nyní vědy, co ona ví o původu člověka.

Pantheismus učí o člověku, že nejen dle duše, nýbrž i dle těla je výronem božské bytosti. Člověk nebyl tudíž stvořen, nýbrž v čase z podstaty boží se vyvinul.

Pantheistický názor světový, dle něhož všechny věci, tedy i člověk, jsou evolucí neb emanací božské bytosti, lichotí samolibosti a pýše mnohých za našich dnů, odpovídá převráceným názorům slovem i tiskem hlasaným o naprosté nezávislosti, neobmezené svobodě, naprosté suverenosti jak v ohledu náboženském, tak mravním i politickém.

Je správný tento názor pantheismu o původu člověka? Je člověk výronem podstaty boží?

Srovnajme vlastnosti boží, jak jich pravý pojem Boha vyžaduje, a vlastnosti člověka jak tělesné, tak duševní. Kdyby byl člověk výronem z podstaty boží, musil by míti vlastnosti božské, a těch nemá. Nesmírný, neobsáhlý, nezávislý, všemohoucí, vševědoucí Bůh — a bídny, ve všem závislý, slabý, nevědomý, hříšný člověk že jsou jedné podstaty? Kdyby podstata božská a lidská byla jedna a táž, musili bychom věriti, že nekonečné je konečné, absolutní — podmíněné, všemohoucí — bezmocné atd., to však jest absurdní, rozumu odporující.

Jako pantheismus vyvyšuje člověka na samého Boha, materialismus snižuje ho na pouhou hmotu, na dokonalejší zvíře.

Člověk během milionů a milionů let vyvinul se prý působením sil fysiko-chemických a vlivem okolí z nepatrné monéry, z první pranepatrné bytosti živé. Život samovolným plozením povstalý

vlivem okolí, přirozeným výběrem, bojem o život atd. k větší a větší dokonalosti se bral, až od nepatrné monéry nepřehlednou řadou bytostí organických dospěl k člověku.

»Člověk povstal ze zvířete«, to je hlavní dogma materialistické anthropologie a moderního monismu. Všecky bytosti tvoří souvislý řetěz, jehož posledním článkem je člověk; není stvořen od Boha, nýbrž ponenáhlym vývojem povstal ze zvířete. Stejný původ člověka a zvířete dokazují prý stejné orgány, stejné úkony, stejný život, stejná smrt.

Podle atheistické vědy je nezvratnou pravdou, že člověk povstal ze zvířete. Tážeme-li se však: kdy, jak a kde, ze kterého zvířete člověk se vyvinul, tu shledáváme ty nejrůznější domněnky. Co jeden prohlašuje za vědeckou pravdu, zavrhuje druhý, nikde není jistoty, nikde pravdy skutečnými fakty dotvrzené.

Uvedeme výroky dvou hlavních zástupců⁴ descendenční theorie o původu člověka, abychom poznali, jak vypadal bezprostřední předek člověka. Darwin píše: »Pokolení opičí rozdělilo se na dva veliké kmeny: opice Nového a opice Starého světa, a z těchto vznikl v pradávné době člověk, div a zázrak všehomíra, z rodu tedy málo urozeného. Člověk pochází ze ssavce chlupatého, ohonem a špičatýma, pohyblivýma ušima opatřeného, žijícího nepochybně na stromech v kraji teplém a lesnatém. Přírodozpytec, jenž by celé složení tohoto živočicha prozkoumal, zařadil by jej mezi ssavce čtyřruké.«

Tomuto pračlověku, původně na stromě žijícímu, zdálo se choditi po zemi; nedostatkem

plodů na stromech byl prý k tomu donucen, aby jiným způsobem výživu si opatroval. Tím prý se změnila celá jeho konstrukce tělesná. Bývalé drápy u předních končetin a útvar šlapadel přizpůsobováním se změněným poměrům přeměnily se v ruce lidské. — Přímo chůzí doznaly změny i nohy, staly se plochými, rovnými; páteř a záda dostaly ponenáhlu formy nynější, prsa zmohutněla, mozků přibýlo — a člověk byl dokonán.

Häeckel ve spise »Stvoření přirozené« ještě podrobněji podává rodokmen člověka, a prarodce pokolení lidského takto popisuje: »Homo primogenius (první člověk z opice vzniklý) byl značně dlouholebý, vlasů vlnitých, kůže černé nebo hnědé. Tělo jeho bylo pokryto chlupy hustšími nežli u kteréhokoliv nynějšího plemene shledáváme; ruce jeho byly poměrně mnohem delší a silnější, nohy naproti tomu mnohem kratší a tenší, bez lýtek. Postava jeho byla toliko polopřímá, při čemž kolena byla značně ohnuta . . .

Bylo to v nesmírně dlouhé době třetihorní, kdy opice úzkonosé, jichž drápy již dříve v nehty se změnily, ztratily ocas svůj a zbavily se po částech srsti své. Mozková část lebky vzala převahu nadobličejovou; později se změnily přední končetiny v ruce člověčí; ze zadních končetin vyvinuly se nohy. Konečně pak postupnou úpravou křiku, zvuku zvířecího ve zvuky artikulované, dokonána byla přeměna opice ve člověka.«

Jak vysvětlují zánik srsti u člověka? »Předkové naši«, píše Grant-Allen, »poloviční to lidé, přijali obyčej choditi zpříma a lehati na znak, zcela proti obyčeji jiných ssavců, a tak

ztráceli znenáhla srst na hřbetě, na ramenou a všech ostatních částech těla, jež přicházely ve styk se zemí. Avšak tělo, jež pozbylo z části srsti, bylo velice nepěkné; pračlověk, aby se zbavil komické a ohyzdné pokrývky těla, vytrhával si zbývající chlupy, a pohlavní výběr, který se dal jen mezi členy srstí méně pokrytými, učinil konec ohyzdným chumáčům srsti, jež ještě zbývaly.«¹⁾

A jak přišel člověk o ocas, kterým praotec jeho byl opatřen? Přímá chůze byla prý mu s počátku velice obtížnou, často musil sedati, odpočívati, tím prý ocas ponenáhlu se ošoupával, a, jelikož ho v novém způsobu života již nepotřeboval, zakrňoval, až zmizel docela.

Dle Klaatsche noha lidská neutvořila se ze zadních končetin opice přímou chůzí, nýbrž lezením na stromy. Pračlověk žil dle jeho domnění v krajině, kde stály ojedinělé vysoké stromy; chtěl-li na stromy ty vylézt, musil nohy o peň silně opírat; tím prý se vyklenula noha, palec sesílil a do polohy s ostatními prsty se dostal. Za kolébku pokolení lidského udává Klaatsch Australii.²⁾

Robert Chambers (1802—1871) ve spisku »Stopy přírodopisu stvoření« vykládá o vývoji světa, a tvrdí, že člověk nejspíše povstal z nějaké velké žaby, která později vymřela.

J. Ranke na anthropologickém kongresu v Lindavě r. 1889 takovéto vysvětlování původu

¹⁾ Grant-Allen, Revue scientifique 31. ledna 1886. Duilhe-Podlaha, Apol. víry křesťanské, 1896, 208.

²⁾ B. Klaatsch, Entstehung und Entwicklung des Menschengeschlechtes, Berlin 1903, 190.

člověka odmítl slovy: »To je fantázie, ale ne věda.«

Darwinisté pěkně si vypodobnili domnělého našeho praotce; jen něco mu chybí — existuje pouze ve fantasmii, ve skutečnosti nikdy neexistoval. V rodokmenu tvorstva chybí naprosto tento domnělý předek náš.

Připusťme, že by vývojová theorie, transformismus ve smyslu materialistickém byl skutečně pravdivý, že člověk za dlouhou řadu let vlivem prostředí ze zvířat se vyvinul. Tu by musilo existovati veliké množství přechodných tvarů, které by byly pojítkem mezi člověkem nynějším a zvířecími jeho předky.

Tyto přechodné tvary musí býti buď mezi zvířaty nebo lidmi dosud žijícími, neb aspoň zbytky jejich ve vrstvách zemských musí býti uloženy.

Bezprostřední onen předchůdce neexistuje mezi opicemi nyní žijícími; to uznal sám Darwin.

Tvrdilo se, že existují v Africe, v Australii, v Americe divoši, lidé opicím podobní; žijí prý ve stádech po způsobu opic, lezou po stromech, plody stromů se živí, jako zbraně užívají klacků a kamení, jak to prý opice činí.

Národopisné badání však ukázalo, že polozvířecí tito divoši existují zase jen ve fantasmii materialistů a nikoli ve skutečnosti. Dnes není ani jediného vážného cestovatele, který by něco podobného tvrdil. Darwin sám názor svůj o Křovácích a obyvatelích Ohnivě země, které považoval za nejnižší rasu lidskou a opicím nejbližší, pozměnil a odvolal, když slyšel o vý-

sledcích missionářů, jakých v ohledu kulturním u nich dosáhli.

Totéž se ukázalo u ostatních kmenů divošských, kteří byli považováni za přechodní tvar mezi zvířetem a dokonalým člověkem. Jejich nářadí, zbraně atd., byť i primitivní, dokazují jejich inteligenci, které nenalézáme u zvířat. Žádné zvíře, ani na nejvyšším stupni vývoje se nalézající, nezhotovilo dosud ani jediného, byť i nedokonalého takového nástroje.

R. 1887 řekl Virchow na sjezdu přírodopýtců ve Wiesbadenu: »Když v posledních letech měli jsme příležitost viděti v Evropě Křováky, Kirgízy atd., když ode všech, kteří byli považováni za rassu nejnižší, aspoň lebky byly k nám přineseny, žádný kmen nynějších divochů nesmí býti již považován za přechodný tvar mezi lidmi a nějakým zvířetem.« Podobně se vyjadřuje J. Ranke: »V celém známém lidstvu neexistují ani národové ani kmény ani jednotlivci, kteří by zoologicky mohli býti označeni za přechodný tvar mezi člověkem a opicí.«¹⁾

A kolik nalezeno ve vrstvách zemských autentických zbytků onoho přechodního tvora?

R. 1856 nalezeny ve vrstvách třetihorních zkameněliny opice, veleopa (*Driopithecus*); s jásotem prohlašován od darwinistů za předchůdce pokolení lidského a nazván »anthropopithecus.«

Co soudí věda o tomto nálezu? Odborníci prohlásili, že nalezený veleop stojí netoliko hluboko pod člověkem, nýbrž níže než opice ny-

¹⁾ J. Ranke, *Der Mensch*, 1887 II B. 359.

nější, že stojí mnohem hlouběji pod člověkem nežli šimpanz, že není tedy středním článkem, jenž by spojoval člověka se zvířaty.¹⁾ Reinhardt praví o *Driopithecus*, že je sice v přímém příbuzenstvu s šimpanzem a orang-utanem, ale »k předkům člověka že vztahu nemá.«²⁾

R. 1891 učiněn nový objev. Nizozemský lékař Dubois našel na Jávě nedaleko Tranilu svrchní část lebky a o něco později asi 15 m od onoho místa tři třenovní zuby a stehenní kost. Na základě těchto nálezů sestrojen přechodní onen tvar a dáno mu jméno »*pithecanthropus erectus*.« R. 1892 nalezena asi 2 kilometry od prvního naleziště ještě část čelisti dolejší. Dubois předpokládal, že všechny tyto zbytky patří jednomu a témuž tvor.

Ale ani tento domnělý náš předek nebyl dlouho v rodokmenu člověka. Odborníci počali zkoumati nálezy tyto. Nejprve prohlásili, že pohřebiště jejich není vrstva pliocenová, nýbrž diluviální a tím z doby nesmírně dávné posunuli je do doby značně novější. — Dále pronesena pochybnost, patří-li všechny ony zbytky, místem značně od sebe vzdálené, jednomu a témuž jedinci, a vrchu nabylo přesvědčení, jež pronáší Kohlbrugge: »Nic nás nenutí uznati, že stehenní kost a lebka patří k sobě, ba na základě značné různosti těchto kostí možno přijmouti, že svrchní část lebky pochází od opice a ste-

¹⁾ Viz: K. Zittel, Handbuch der Paläontologie, München 1893 I. 4, 708.

²⁾ L. Reinhardt, Der Mensch zur Eiszeit, München 1908, 17.

henní kost od člověka.«¹⁾ Bumüller praví, že v nálezu javajském nejde vůbec o stehenní kost lidskou, že jak lebka tak i tato kost patřila opici.²⁾

Mezinárodní přírodovědecký kongres r. 1895 učinil všelikým hypothesám o tomto nálezu konec. Virchow za souhlasu ostatních odborníků o zkamenělých zbytcích javajských prohlásil: »Nemohu připustiti, že by v pithecanthropu bylo nalezeno pojítka mezi opicí a člověkem . . . Není pochybnosti, že již dávno nebylo učiněno nálezů, který by tou měrou překvapoval, jako nález tento; avšak posuzujeme-li jej nestranně, musíme doznati, že nerozlušťuje záhady o původu člověka.«³⁾

Ve vykopaninách nenalezeno dosud typu, který by měl na sobě známky divokého, dosud nevyvinutého stavu, který by poukazoval na vývoj člověka ze zvířete. Darwinista Günther sám doznává, že hlavní důkazy pro vývojovou theorii, důkazy geologicko-palaeontologické naprosto chybí; píše: »S napjetím pohlížíme na palaeontologii; avšak, bohužel, dostalo se nám zde zklamání.«⁴⁾

Palaeontologie nepodává žádného dokladu pro spojovací článek mezi člověkem a zvířetem.

¹⁾ J. H. Kohlbrugge, Die morphologische Abstammung des Menschen, Stuttgart, 1908, 9.

²⁾ Joh. Bumüller, Aus der Urzeit des Menschen, Köln 1907, 112.

³⁾ Duilhe-Podlaha v cit. sp. str. 253, poen.

⁴⁾ K. Günther, Vom Urtier zum Menschen, Stuttgart 1908 II, 126.

R. 1877 řekl Virchow na kongresu ve Wiesbadenu: »Lidé diluviální měli tutéž organizaci tělesnou jako lidé nynější.«

Profesor university berlínské Branko na pátém mezinárodním sjezdu v Berlíně r. 1901 řekl: »Člověk objevuje se v dějinách země jako pravý »homo novus«, nikoliv jako nějaký potomek dřívejších rodů. Většina ssavců doby nynější vykazuje ve vrstvách zemských dlouhou řadu svých předků, avšak člověk objevuje se pojednou v době diluviální, aniž bychom znali nějaké jeho předky v době třetihorní.

Člověk diluviální vystupuje jako dokonalý »homo sapiens« (člověk rozumný). Většina těchto nejstarších lidí měla lebku takovou, že by každý z nás mohl býti na ni hrdým.

Palaeontologie na otázku, kdo byl otcem člověka, ničeho neodpovídá; ona nezná žádných předků člověka.«¹⁾

»Badání o předhistorickém člověku nepřivedlo nás přes hranice lidství«, praví Dr. Rádl; »nejstarší lidé byli již jak životem, tak tělem lidského typu od zvířat stejně vzdáleni, jako jsou dnešní lidská plemena.«²⁾

Největší anthropologové sothlasně prohlašují: Spojovací člen mezi člověkem a opicí, vývojovou teorií předpokládaný, »proanthropos« dosud nebyl nalezen. — Nemožno to nazvati vymožeností vědy, že by člověk z opice nebo z jiného zvířete pocházel.

¹⁾ Viz: Cathrein, Die kath. Moral 1907, 18.

²⁾ Dr. Rádl v cit. sp. str. 304.

Tak mluví odborní učenci.

Positivní, pravá věda k otázce o původu člověka odpovídá slovy *Quatrefages* ovými: »Všem, kdož by se mne tázali po mínění mém o původu našem, odpovím bez váhání jménem vědy: Nevím.«¹⁾

Materialisté odvozují původ člověka z opice na základě až překvapující jeho podobnosti s opicí. Tytéž kosti, svaly, ústrojí, život vegetativní atd., které shledáváme u opice, jsou též u člověka; 123 zvláštních podobností napočítali mezi člověkem a opicí. Z toho dovozují: Když tolik podobného má člověk s opicí, jsou stejného původu, mezi oběma není podstatného rozdílu, člověk je jen vyvinutějším zvířetem.

Zvláště krevní spřízněnosti krve lidské s opičí snažili se vyúžitkovati ve prospěch původu člověka z opice.

Leon, Landois, Nutall, Friedenthal a jiní dělali pokusy se vstřikováním krve cizí do těla zvířat a těla člověka. Ukázalo se, že u některých zvířat smíšení krve stalo se beze všech škodlivých následků, u jiných způsobilo horečku i smrt. Tak dala se smísiti krev koně a osla, vlka a psa, zajíce a králíka; krev kočky a psa, rovněž krev zvířat maso- a bejložravých se nesnesla. Z toho soudilo se, že jen krev zvířat blízko spřízněných dá se smísiti.

Pokusy se též ukázalo, že se snese krev lidská s krví nejen gorilly, nýbrž i nižších opic. Na první pohled to překvapí. Než co z toho ná-

¹⁾ *Quatrefages, L' Espèce humaine II c. XI.*

sleduje? Nic jiného, než že krev člověka a krev opice se nevylučují, nikoli však, že by člověk a opice patřili ke zvířatům téhož druhu; vždyť darwinisté sami praví, že člověk z nynějších opic se nevyvinul, a krev obou se přece snese.

Friedenthal pokusy sám dokázal, že se snese krev druhů zcela různých, na př. krev raka s krví krysy. Neškodné smísení dvou kreví není tedy žádným znamením spřízněnosti krve a spřízněnosti rodu. Z chemické spřízněnosti krve nedalo by se na nic jiného uzavírat, než že tělo lidské, co se týče krve, podobá se tělu zvířecímu, ale nikterak z toho nenásleduje, že člověk povstal z opice. Nejnověji se však chemicky najisto dokázalo, že krev lidská a opičí je rozdílná.¹⁾ O identitě krve lidské s opičí nelze již mluvit, a tím také padá důsledek z toho odvozovaný.

V tom právě se jeví povrchnost materialistických anthropologů, že přihlížejí pouze k zevnější podobnosti a na základě několika podobných známek degradují člověka na zvíře. K vnitřnímu rozdílu mezi člověkem a zvířetem, k duši člověka, kterou právě člověk od zvířete podstatně se liší, nepřihlížejí.

I kdyby člověk měl zcela stejné tělo se zvířaty a po čtyrech kdyby chodil jako zvíře, rozumná duše je známkou, která ho činí bytostí vyšší, od zvířete podstatně rozdílnou.

¹⁾ Viz: Martin, Die biol. Reactionen der Eiweißkörper und die Blutsverwandschaft von Mensch und Affen. »Unsere Welt«, 1909, 556. a násl.

Jako by bylo nesprávným, kdybychom dvě zvířata spolu srovnávali tím způsobem, že bychom u jednoho všechny známky a u druhého jen některé pozorovali, ostatních podstatných si nevšímali, a na základě shody několika oněch zevnějších známek uzavírali a prohlašovali, že zvířata ta jsou zcela stejná a stejného původu; podobně chybují materialističtí evolucionisté, když na základě několika zevnějších podobností staví člověka do řady zvířat, nepřihlízejíce k podstatným známkám: k rozumné duši, řeči, k náboženství, mravnímu vědomí atd., kterých u zvířat neshledáváme, a které činí člověka bytostí od zvířat zcela rozdílnou.

Jako nespočívá podstatný rozdíl mezi rostlinou a zvířetem ve hmotě, ze kterých se skládají, ale v různém principu života, tak rozdíl mezi člověkem a zvířetem musí se hledati v duši zvířete a v duši člověka, a ne ve hmotě, ze které se skládají, nebo v zevnější některé podobě.

Pravá psychologie učí, že v duši člověka je zcela něco nového, co u zvířete není; nemohl tudíž povstati člověk ze zvířete; musí tedy býti tvorem zcela zvláštním, od zvířete rozdílným. Rozum a svobodná vůle vyvyšují nebeťtěně člověka nad ostatní živočichy; tyto dvě mohutnosti tvoří onen vpravdě podstatný rozdíl mezi člověkem a zvířetem.

Jestliže hmota a síla, organický život vyžadují Boha za původce, tím více vyžaduje ho duševní; rozumný život v člověku. Byť i se připustilo, že kosti, nervy, krev, údy seskupením

atomů utvořiti se mohly, odkud nehmotný duch, sebevědomí, přemýšlení o věcech nehmotných? Těchto zjevů nemůže býti příčinou hmota, jelikož vlastností těchto naprosto nemá. Účelně sestrojené tělo člověka, sebevědomý, rozumem a vůlí obdařený duch tělo oživující ukazuje jako na původce na osobní, duchovou, nejvyšší moudrou a svobodnou bytost — na Boha.

Zvíře nemá oněch vlastností duševních, proto nemohl povstati člověk ze zvířete; vyšší ony zjevy vyžadují vyšší příčiny.

Descartes, Locke z existence člověka dovozují, že musí býti Bůh, původce bytosti rozumným duchem obdařeného. »Jest jisto, že nás dříve nebylo, a nyní existujeme, že něco jsme a že jsme se sami neučinili; nikdo nemůže zároveň nebýti a býti, nic nemůže býti příčinou něčeho. Musí tedy existovati příčina skutečných věcí a to taková, která je skutečně příčinou, která není sama účinkem jiné příčiny, nýbrž první, nutná, věčná příčina, jež je původcem všech věcí.

Jest jisto, že jsme bytostmi myslícími. Příčinou myslících, rozumných bytostí nemůže býti nějaká nerozumná síla, nýbrž jen myslící příčina, věčná, rozumná bytost — Bůh.

Že jest Bůh, dokazují věci kolem nás existující, ale ještě s větší jistotou dokazuje to rozumný duch v nás. Nerozumná hmota, nerozumná síla, a můžeme říci — nerozumná duše zvířecí — nemohou utvořiti něco rozumného;

účinek převyšoval by příčinu, a to odporuje zdravému rozumu.«¹⁾

Jedinou správnou odpovědí na otázku: Od-kud člověk? jsou slova Písma sv.: Člověk od Boha je stvořen.

Zpráva biblická o stvoření světa není v roz-poru s pravou vědou, naopak moderní věda zprávu tu ještě potvrzuje. Dr. Waagen napsal: »Zpráva biblická o stvoření světa je literárním výronem zcela výjimečným a nemůžeme než obdiv svůj vysloviti národu, který od prvního počátku lidské kultury tak vysoké postavení za-ujímal, že takové literární plody vydati mohl. I po tisíciletích musí uznati učenec, že zpráva biblická obsahuje údaje, jež nejnamahavější studie v jiných oborech jen potvrzují. Většího a vyni-kavějšího výkonu trvalejší ceny na poli literárním nikdy ještě nebylo.«²⁾

Na konec uvádíme slova, jež uvádí Dr. Re in ke, profesor botaniky na universitě v Kielu, ve svém spise »Přírodní věda a náboženství«: »Považuji atheismus (bezbožectví) za zlo, protože je to blud, k němuž přírodní věda nedává žád-ného podnětu. Přišel jsem ku přesvědčení, že žádný uvědomělý theista nebyl přírodní vědou přiveden k atheismu . . .

Známe Boha jen v jeho skutcích, ale jsme vědou bezpodmínečně nuceni s důvěrou věřiti v moc, která vše řídí, ve vliv, jenž je rozdílný od sil fysických a chemických. Co jest absurd-

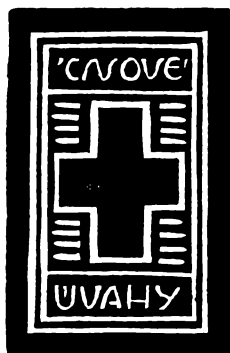
¹⁾ Viz: Dr. Schanz v cit. sp. str. 334.

²⁾ Dr. Waagen, Das Schöpfungsproblem, Münster 1899, 36.

nějšího, než míti za to, že by jistý počet atomů pouhým seskupením sám od sebe mohl vytvořiti krystal nebo mech nebo bakterii nebo živé zvíře? Ovšem říká se, že se to mohlo státi za miliony let; než nelze si mysliti, že by miliony let mohly jen tak beze všeho vytvořiti tento krásný svět . . .

Na otázku, zdali je křesťanství přírodní vědou ohroženo, můžeme dáti s klidnou určitostí odpověď zápornou . . .

Přírodní věda nevede nikterak k atheismu; nepředpojaté přírodní filosofii zdá se pravděpodobnějším, že příroda má původ svůj v Bohu, než že vesmír a zvláště bytosti živé od bacila až ke člověku povstaly pouhou náhodou.«

BISKUPSKÁ KNIHTISKÁRNA

DOPORUČUJE SE KU VŠEM
PRACÍM V OBORU KNIHTISKU

PROVÁDÍ VKUSNĚ ZA CENY PŘÍMĚŘENĚ LEVNÉ
TISKOPISY PRO POTŘEBU OBCHODU, PRŮMYSLU
A ŽIVOTA VEŘEJNÉHO, SPOLEČENSKÉHO A
SPOLKOVÉHO; ČASOPISY, BROŽURY, DÍLA, CE-
NÍKY, ÚČTY, TABELE, OBÁLKY A DOPISNÍ PA-
PÍRY; PLAKÁTY, POZVÁNKY PRO PLESY A
ZÁBAVY, ADRESKY, VISITKY ATD. UDRŽUJE
STÁLÝ SKLAD TISKOPISŮ PRO ÚŘADY CÍRKEVNÍ
DLE NEJNOVĚJŠÍCH NAŘÍZENÍ, POZVÁNKY, PLA-
KÁTY, POZVÁNKY KE SCHŮZÍM S NÁRODNÍMI
ZNAKY ! // // // // // //

PODNIK
»TISKOVÉHO DRUŽSTVA«.
HRADEC KRÁLOVÉ
ADALBERTINUM.

„Časových Úvah“ svazek čís. 267.

Co souditi o Československé církvi katolické.

Napsal Dr. Frant. Šulc.

1920.

Tiskem bisk. knihtiskárny v Hradci Králové. — Nákladem
Politického družstva tiskového. 1067-20.

„Na té skále vzdělám církev svou.“
Mat. 16, 18.

To jsou krátká a zřetelná slova, ze kterých poznáváme, kde jest pravá církev Kristova. Ta spočívá na skále, na sv. Petru, proto také na jeho nástupcích; a kde není těchto nástupců, tam neplatí slova Páně: „Církev svou“, tam není církev Kristovy.

Nástupci sv. Petra jsou jenom papežové římsští; proto také jediná církev římsko-katolická jest pravá církev Kristova.

Nyní se mluví o církvích mnohých, děje se to, jak uvidíme, vlastně bezprávně. A k těm v době poslední přibývá u nás Československá církev katolická, kterou na schůzi v Praze 8. ledna 1920 prohlásilo několik odpadlých kněží, a jejíž zřízení bylo vypracováno na schůzích v Praze dne 9. a 10. června 1920.

Poněvadž do této církve zejména odpadlí kněží vábí a poněvadž mnozí katoličtí křesťané neprohlízejíce těchto kněží a celého hnutí dávají se sváděti, ano v této církvi docela si libují a zvou do ní jiných: jest nutno na celé jednání pohlédnouti správně, dle učení Kristova. Co tedy třeba souditi o Československé církvi katolické?

1. Kněží ti tvrdí, že zakládají církev. Mají k tomu poslání a právo? Nemají. Proč? Co jest církev? Církev je slovo řecké a znamená po česku Páně, tím Pánem se rozumí Kristus. Tedy církev jest společnost Páně, Kristovou. A má někdo kromě Krista samého právo zakládati Jeho společnosti, zejména když On sám již tak učinil? Dojista že nikoliv. A kdo se toho odvažuje, osobuje si právo, které mu žádným způsobem nepatří, a dílo jeho není církev, nýbrž je to obyčejná společnost lidská, která se liší od jiných jenom tím, že má míti účel náboženský. Z té příčiny, když se mluví a píše o církvi protestantské, anglikánské, starokatolické a pod., nemá se rozuměti slovo církev ve smyslu vlastním, společnost Kristova, poněvadž těch společností Kristus nezaložil, nýbrž třeba rozuměti slovu tomu ve smyslu širším, náboženská společnost. Proto církev Československá není žádná církev, nýbrž je to společnost náboženská, založená odpadlými kněžími.

2. Tito kněží jmenují své dílo církví Československou katolickou. Avšak taková církev je úplně nemožná. Je-li Československá, jest jen pro národ československý, a není tudíž katolická, obecná, t. j. pro všechny národy; a je-li katolická, obecná, t. j. pro národy všechny, není Československá. Z toho patrno, že kněží ti zřizují docela něco jiného než Československou církev katolickou. Zřizují totiž jen náboženskou společnost pro příslušníky národa Československého a nic více.

To se úplně přičí vůli Kristově, který řekl: „Jdouce učte všechny národy.“ Mat. 28, 19. Právě z té příčiny se jmenuje pravá církev Kristova katolickou, obecnou, poněvadž je pro národy všechny. Avšak právě z toho důvodu, že jest pro národy všechny, je také pro národy jednotlivé, a musí míti náležitý ohled na všechny skutečné potřeby národů

jednotlivých. Tak také církev římsko-katolická vždycky činila, činí a činiti bude.

Takovou církev obecnou založil Kristus jen jednu, nezaložil dvě, tím méně tři nebo více. Kdekoli mluví Pán o církvi, mluví jen o jedné; to jest to království nebeské, které jest podobno poli, drahé perle, kvasu, je to jedna říše, jeden ovčinec, v němž má býti jeden pastýř. Proto řekl sv. Petru: „Na té skále vzdělám církev svou“, a „Pasiš ovce mé, pasiš beránky mé“, tedy celý jeden ovčinec, Jan 21, 17. Proto sv. Pavel napsal: „Kristus miloval církev a vydal sebe sama za ni, aby ji posvětil“, Ef. 5, 25. — Jest tedy vyložené bezpráví proti Kristu zakládati vedle církve Jeho římsko-katolické ještě jinou a tvrditi o ní, že je Kristova. A kdo do takové církve lidi svádí, dopouští se vyloženého podvodu.

3. Kněží odpadlíci lid vědomě klamou. Říkají: Všecko je jedno, jenom se lišíme tím, že my máme všecko i mši svatou česky a že se naši kněží smí ženiti. A někteří, i dobří katolíci, tomu věří a říkají: „To se nám líbí a to my chceme také.“

Avšak není pravda, že všecko jest stejné, naopak je veliký rozdíl mezi církví římsko-katolickou a náboženskou společností Československou. Poznáme to, když jen poněkud nahlédneme jenom na svaté svátosti.

Zakladatelé, kněží odpadlíci, nemohou úplně celým obřadem křtíti. Vždyť nemají svatých olejů. Proto křtí jen vodou čili udílejí jenom křest z nouze. Křest ten je sice platný, ale poněvadž ho neudílejí skutečně z nouze, nýbrž jen ze své lehkomyšlnosti a zlomyšlnosti, jest ten křest nedovolený a oni křtíce tak dopouštějí se hříchu.

Svátosti biřmování vůbec udíleti nemohou, poněvadž nemají biskupů; a kdyby se ve své trou-

falosti odvážili tuto svátost udíleti po způsobu kněží církve východní, nebyla by platná, poněvadž k ní nemají pravomoci a nemají svaté křížmo.

Mši svatou obětují a podávají Nejsvětější Svátost Oltářní platně; avšak poněvadž jsou suspendováni, ano z církve vyloučeni, z níž se vyloučili sami svým hrozným odpadem, jest každá mše svatá a každé svaté přijímání svatokrádežné, a kdo je k těmto úkonům nabádá, nabádá je ke hříchu a má na tomto hříchu podíl.

Rozhřešiti mohou jenom in articulo mortis, t. j. v době skutečné blízké smrti, poněvadž tu z péče o spásu věřících přestávají všechny tresty; ale kdyby se odvážili udíleti svátost pokání a rozhřešiti jindy, jest toto rozhřešení neplatné, poněvadž k němu nemají pravomoci. — Někteří odpadlíci to dobře cítí a proto se snaží napravit chybu chybou ještě větší, zavadějí místo zpovědi soukromé zpověď obecnou, jako mají protestanté. Některým katolíkům se i to líbí; říkají: „Vždyť jsme před Bohem hříšníky všichni.“ Ano, jsme hříšníky všichni, ale ne stejnými, někteří kajícími, hodnými odpuštění, jiní nekajícími, zatvrzelými, odpuštění nehodnými; proto nedal Pán apoštolům a jejich nástupcům jen moc hříchy odpouštěti, nýbrž také zadržeti; k tomu však je potřebí podrobného poznání stavu hříšníků, což se děje podrobnou soukromou svatou zpovědí; kdyby byl Pán dal apoštolům jen moc hříchy odpouštěti, nebylo by potřebí podrobné zpovědi; ale poněvadž jim dal moc hříchy odpouštěti nebo zadržeti, je potřebí, aby spravedlivě poznali, je-li člověk hoden odpuštění nebo zadržení, což se může státi jen podrobnou upřímnou zpovědí. Proto když Pán dal apoštolům moc hříchy odpouštěti nebo zadržeti, ustanovil tím soukromou podrobnou zpověď.

Svátost posledního pomazání kněží odpadlíci také udíleti nemohou, poněvadž nemají svatý olej

nemocných. A jestli se té svátosti posmívají jako zbytečné, jest to hřích.

Svátost svěcení kněžstva také udíleti nemohou, poněvadž nemají biskupů.

Sňatek církevně platný osvědčiti čili církevně platně kopulovati nemohou, poněvadž svým odpadlictvím ztratili pravomoc k takovým sňatkům.

Z toho vidíme, že je veliký rozdíl již vzhledem na svaté svátosti mezi církví římsko-katolickou a náboženskou společností Československou. Kněží odpadlíci to cítí, proto vybízejí, aby jim kněží aspoň potají dali posvátné nádoby, roucha, bohoslužebné knihy, po případě i svaté oleje. Ale když toto žádají, vybízejí vlastně jiných ke svatokrádeži a žádný jen poněkud spořádaný kněz ani laik jich poslouchati nebude, poslouchati nesmí. Avšak jest nám jíti ještě dále.

4. Kněží odpadlíci tvrdí, že nechybují v učení víry a mravů, nýbrž že jen neuznávají církevní kázně. Ale ani to není pravda. Vždyť popírají dva základní články víry, že totiž Kristus ustanovil v církvi své viditelnou nejvyšší hlavu sv. Petra, a že touto nejvyšší viditelnou hlavou církve jest římský papež, jako nástupce sv. Petra. A kdyby i pravda bylo, že odporují jenom církevní kázni, třeba uvážiti, že i vzhledem na kázeň platí slova Kristova: „Kdo by církve neuposlechl, budiž tobě jako pohan a publikán“ Mat. 18, 17, t. j. jako veřejný hříšník, kterého se má každý varovati.

Tohle všecko odpadlí kněží dobře vědí, ale uznati a vyznati nechtí. Odporují poznané křesťanské pravdě, ke spasitelnému napomenutí, kterého se jim dostalo od duchovních úřadů, po případě i biskupů, mají srdce zatvrzelá, a hrozí nebezpečností, že ve svém nekajícím životě úmyslně setrvávají až do konce.

5. Kněžím těm se nejedná o žádné náboženství, to jim jest věcí vedlejší; dokazují to tím, že se

spojují se všemi možnými nepřáteli církve katolické, třeba i volnomyšlenkáři a úplnými bezbožci. Z toho patrně, že jejich hlavní pohnutkou je msta proti církvi římsko-katolické, kterou rádi odůvodňují tím úplně lživým heslem, že Řím nám byl vždycky nepřátelským a že jako jsme se vypořádali s Vídní, tak se musíme vypořádati s Římem. Ostatně u některých jest i to pouhá zástěra. Věcí nejhlavnější bývají záležitosti čistě osobní: smýšlení světácké, nedostatek povolání pro stav duchovní, pochybená existence, nespokojenost, která neví vlastně, co chce, uražená pýcha, jakýsi druh duševního zatížení, vzdor proti církevním úřadům, u některých i to, že se živou mocí chtí oženiti. A jak by to v jejich manželství vypadalo, dokazuje jeden z nich, který již byl ženat a nyní je rozveden. Příčinou hlavní je však nedostatek víry; kněz, který věří, že nad ním je Bůh, že Kristus, zakladatel církve, je pravý Bůh, na to, co kněží odpadlíci činí, ani pomyslit nemůže a nepomyslí. A těmto jejich osobním zájmům má se obětovati národ celý!

Bohoslužba jazykem českým čili čeština jest jim pouhým agitačním heslem, kterým chytají své oběti. A jest s podivením, že lid tohoto úskoku neprohlíží. Ostatně jak mnoho na řeči liturgické mnohým záleží, a jak si váží posvátných úkonů českých, dokazuje trpká zkušenost.

Kázání je celé české, křesťanská cvičení také, požehnání rovněž, svatá zpověď také, a kolik lidí na ně přichází? Tak zvaná devátá je celá latinská, lid při ní zpívá a ta je pravidelně navštěvována nejvíce. A jest nám zaznamenati zjev ještě smutnější. Na některých místech zavedli kněží na svou pěst některé obřady české, zejména i pohřeb; a když duchovní vykoná celý obřad a když se na konci za zemřelého modlí modlitbu Páně, na mnohých místech mu neodpovídá téměř nikdo, modlití se stydí.

Dále třeba uznati, že má-li církev Kristova býti jednou, t. j. jednotnou, musí míti také všude jeden úřední jazyk; kdyby všichni národové: Němci, Francouzi, Italové a jiní, chtěli provésti to, co chtějí naši kněží odpadlíci, co bude s osadami národnostně smíšenými, kterých jest dosti, a jak by to s jednotou v církvi vypadalo? Církev by se rozpadla na spoustu církvíček národních. Za jazyk úřední pro tak velikou říši nehodí se žádný jazyk živý, který se stále mění, nýbrž jazyk mrtvý, který se nemění. Svatí apoštolé sloužili mši svatou a konali posvátné obřady řecky nebo latinsky, a tyto oba jazyky jsou dosud takové, jaké byly tehdáž, kdežto jazyk slovanský, kterého užívali sv. Cyril a Methoděj, značně se změnil.

Zde ovšem třeba připomenouti, že značná část posvátných obřadů již dosud byla povolena jazykem českým, a že povolení to v době poslední sv. Otcem značně jest rozšířeno. Uvidíme, jak si toho budou lidé všímati.

6. Kněží odpadlíci často tvrdí, že nechtí zaváděti nic nového, nýbrž že chtějí jenom reformy, že reformují. Avšak i to tvrzení je nepravdivé. Co znamená reformovati? Re je slovo latinské a znamená nazpět; tedy reformovati znamená uvéstí věc do její původní formy, reformovati církev, uvéstí ji do její původní formy, čistoty, jak byla zřízena Kristem a apoštoly. — A byly tehdáž obřady české? Nebyly všechny latinské? A nebyl tehdáž celibát, o jehož odstranění se kněžím odpadlíkům jedná hlavně? Z apoštolů byl jediný sv. Petr ženatý a i ten řekl Pánu, že opustil všechno, tedy i ženu.

Kněží odpadlíci, nereformují, nýbrž zavádějí novoty své, kterými se úplně blíží protestantismu a lépe by učinili, kdyby hromadně přestoupili k nim. Ti jich však nechtí tvrdíce, že jsou atheisté.

7. Nezřídka se dovolávají také idee Cyrillo-Methodějské nebo Husa. Ale i to je nesprávné. Jsou-li jim vzorem sv. Cyrill a Methoděj, pak mají následovati jejich příkladu v poslušnosti Apoštolské Stolice a bezženství, neboť ani sv. Cyrill ani sv. Methoděj nebyli ženati. A dovolávají-li se Husa, vědí zajisté, že i Hus zachovával celibát a že zejména v říjnu 1414 psal svému žáku, knězi Martinovi, aby zachovával celibát svědomitě. Mimo to ve výkladu spisu Petra Lombardského *Quatuor libri sententiarum* = Čtyři knihy o článcích víry, český překlad od Milana Svobody v Praze str. 538 vykládaje distinkci 37. praví, že svěcení, v nichž nemůže se uzavíratí manželství, jsou kněžství, jáhenství a podjáhenství. A na otázku: zdali svěcení překáží manželství. odpovídá: „Jest říci, že ano, jak klade Mistr (Petr Lombardský). Ale u duchovenstva jest to způsobem různé. Neboť u Řeků překáží toliko silou svěcení, protože posvěcení, kteří zacházejí s věcmi posvátnými, mají míti čistotu skrze zdrželivost. Ale u Latiníků překáží to silou svěcení a z důvodu slibu zdrželivosti připojeného k svatému svěcení. A proto u Řeků svěcení překáží manželství, ale neruší užití manželství dříve uzavřeného, ale u Latiníka překáží obojímu.“

Nelze právem namítati, že v prvních stoletích byli kněží ženatí a neženatí a že bylo ponecháno na vůli, pro co se kněz rozhodne. V prvních stoletích byli ženatí na kněžství vysvěcování a pak někteří žili v manželství dále; ale není dokladů, že by kněz vysvěcený byl mohl platně uzavříti sňatek a pak v kněžství zůstatí. Proto na sněmu v Cařihradě 692 vydán zákon, který platí pro církev sjednocenou i nesjednocenou až dosud, že může býti ženatý vysvěcen, proto podjáhní se ožení a pak jsou svěcení na jáhenství a na kněžství, ale když kněz ovdoví, nový sňatek církevně platný uzavříti

nemůže. Jest tedy přílišné přeceňování sebe, když nyní několik kněží chce, aby k vůli nim změněn byl zákon, který je v církvi od počátku.

Tvrditi o sv. Cyrillu a Methoději nebo o Husovi, že žili tehdáž a že by nyní soudili jinak, nebo že by docela šli s kněžími a odpadlíky a chtěli zrušení celibátu, jest tvrzení velice odvážlivé, ba jest to křivé podezřívání z bezcharakternosti těchto mužů, což jest hříšné. Nechť kněží odpadlíci pěstují opravdu myšlenku Cyrillo-Methodějskou, nechť následují příkladu Husova v celibátu a bude pokoj v Čechách.

Jestli nám tito kněží a jejich stoupenci vytýkají nesnášenlivost, nechť pamatují na to, že snášenlivost nezáleží v tom, aby si člověk dal vše líbiti a aby ke hrubým chybám a pokleskům mlčel. Učedník lásky, tedy člověk opravdu snášenlivý, sv. Jan výslovně napsal: „Přichází-li kdo k vám a nepřináší-li tohoto učení Kristova, nepřijímejte ho do domu aniž ho pozdravujte. Neboť kdo ho pozdravuje, zúčastňuje se v jeho skutcích zlých.“ III. 10—11.

Někde se domáhají docela far a kostelů. Ze slov sv. Jana je zřejmo, že jim postupovány býti nemají a nesmí. Fary i kostely patří nám katolickým křesťanům, byly zřízeny pro potřeby církve katolické a tomu účelu musí zůstat. V té příčině má nás katolíky hájiti také stát. Vždyť smlouvou s dohodou a Spojenými státy americkými, říší britskou, Francií, Italií a Japonskem hl. I. čl. 2. „Československá republika se zavazuje, že poskytne všem, obyvatelům úplnou a naprostou ochranu jejich života a jejich svobody bez rozdílu jejich původu, státní příslušnosti, jazyka, rasy nebo náboženství. Všichni obyvatelé Československa budou míti právo, aby volně vykonávali jak veřejně, tak i soukromě jakékoliv vyznání, náboženství nebo víru, jejichž výkon nebude v neshodě s veřejným po-

řádem a dobrými mravy.“ A srovnává se to s veřejným pořádkem a dobrými mravy, když chtí odpadlíci uchvátiti to, co nám po právu a spravedlnosti patří? Že jich snad je někde na sta nebò na tisíce, snad někde i více než katolíků, to pranic nerozhoduje. Oni jsou zřízení nové a proto co potřebují, musí si pořídit sami; v tom jim nemůžeme a nebudeme překážeti, ale majetek svůj vzíti si nedáme, v tom má nás hájiti i stát.

Ostatně celé toto hnutí není náboženské, nýbrž jest hlavně politické, vyvolané z venčí k seslabení, po případě podvrácení nového českého státu. Čím více bude mezi námi rozbrojů, tím budeme slabšími a tím snáze nás pokoří a uchvátí nepřátelé, jichž máme dosti. A jest opravdu s politováním, že když stojíme téměř na sopce z příčin politických, sociálních, vyživovacích, kde na miliony lidí volá po kousku chleba, kněží nesvědomití pro své osobní zájmy vyvolávají spory náboženské, o nichž dobře vědí, že k cíli nevedly a nevedou. Ve století minulém v Německu Jan Ronge, kaplan v Grotkavě, zřídil velice četnou církev národní německou. Přihlásilo se do ní lidí na tisíce. Lichotil a vábil, jak jen mohl, a dílo jeho se mu dařilo. Ale co z této církve je nyní? Zmizela úplně.

A tak se asi také stane tak zvané církvi Československé katolické. Její strůjcové svedli a svedou ještě snad mnohé. Církvi neuškodí, brány pekelné ji nepřemohou; někteří svedli skutečně již mnohé, ale z těch jim budou mnozí, až prohlédnou, zlořečiti již zde. A co bude na věčnosti! Mimo to jest dojista politicky nerozumno štváti proti Římu národ Československý v té době, kdy jiní národové, kteří se od Říma odloučili, styky s Apoštolskou Stolicí opět vyhledávají a navazují, a kdy tak činí zejména ten národ, na jehož pomoc a podporu spoléháme asi nejvíce a jehož inteligence i vojsko nestydí se

veřejně přijímati svátosti, jimž církev Československá se počíná posmívati a jimi pohrdati.

Jest tedy celkový úsudek o církvi Československé katolické následující: Není to církev, nýbrž jest to náboženská společnost, není to dílo Kristovo, nýbrž dílo několika odpadlíků: veliký, podstatný je rozdíl mezi ní a církví římsko-katolickou, nešíří se pravdou, nýbrž nepravdou, dlouhého trvání míti nebude, nýbrž jako dílo lidské zahyne. Kdo ji šíří, dopouští se bezpráví nejen na církvi Kristově, nýbrž také na svém vlastním národě. Kdo se dal do ní svěsti, má co nejdříve chybusvou opravdu napravit, vystoupiti z ní. My katolíci s nepravdami, které šíří, souhlasiti nemůžeme, ale k chybujícím bratrům a sestrám budme trpěliví, neboť mnozí z nich nevědí opravdu, co činí. Za vše budou odpovídati hlavně kněží odpadlíci.

Pro dobré katolíky jest nyní doba zkoušky. A díky Bohu, jest jich dosti, kteří v této zkoušce obstáli a zajisté obstojí dobře i výborně. Nechť jest požehnána práce jejich a dej jim Bůh síly hojné! Nikdo se nedej svěsti přestupováním zámožnějších nebo tak zvané inteligence. Často člověk chudý a prostý, nábožensky jest mnohem pokročilejší než zámožný a vzdělaný. Všichni budme pamětlivi slov Beránkových ze Zjevení sv. Jana: „Buď věrný až do smrti a dám ti korunu života“, 2, 10 a výroku Jeho k apoštolům: „Kdo vytrvá až do konce, ten spasen bude.“ Mat. 10, 22. Ke konci nemůžeme neupozorniti na pravdu dojista velmi smutnou, že vidíme, jak začínaly války náboženské a kdo byl jejich původcem.

Z **ČASOVÝCH ÚVAH**
prožury : **SWAZEK 268.**

Jiří Sahula :

Církevní snahy Husovy.

SIMON

· 1920

**VYDÁVÁ „TISKOVÉ DRUŽSTVO“
V HRADCI KRÁLOVÉ (ADALBER-
TINUM). — CENA Kč 1.—**

Od téhož autora

vyšly tyto spisy :

Nákladem

Tiskového družstva v Hradci Králové :

Víra jako víra.

Karel IV., Otec vlasti.

Arnošt z Pardubic.

Husitská šlechta.

**Sociální postavení kněžstva v době
předhusitské a husitské.**

Husitské ženy.

Jan ze Želiva.

**Český obchod v době předhusitské
a husitské.**

Vzájemný poměr českých konfesí.

Doba předhusitská a husitská.

Nákladem „Našince“ v Olomouci :

Staročeská církev národní.

Pokusy o církev národní.

ČASOVÉ ÚVAHY.

Řídí dr. Jan Konečný.

Z publikací »Časových Úvah« jsou dosud na skladě brožury:

I. APOLOGETIKA:

	Cena	
	Stran	hal.
<i>Jiří Sahula</i> : Víra jako víra	32	32
<i>Dr. Fr. Reyl</i> : Manželství přirozené a svátostné	32	32
<i>Dr. Fr. Reyl</i> : Proti »Volné myšlence«	32	32
<i>V. H. Hradecký</i> : Volná Myšlenka	56	56
<i>Aug. Egger—Fr. Navrátil</i> : Vlastenectví	40	40
<i>Jan Bělina</i> : O duši lidské	36	36
<i>Filip Šubrt</i> : Starý a nový názor světový	32	32
<i>Fr. Blaták</i> : Sv. missie	40	40
<i>Jan Bělina</i> : Mravouky bez Boha	32	32
<i>A. Nicolas</i> : O bohoslužbě a obřadech	32	32
<i>Dr. Jan Konečný</i> : Monismus a křesťanství	32	82
<i>Fr. Jirásko</i> : O křesťanské charitě	32	32
<i>Jan Bělina</i> : Úpadek vědy	40	40
<i>Dr. Jos. Samsour</i> : Mimo Církev není spásy	40	40
<i>Dr. Jos. Novotný</i> : Bůh Stvoř. a Pánem světa	32	32
<i>Alois Sládeček</i> : Výchova a náboženství	32	32
<i>Dr. Otakar Tauber</i> : Škola a náboženství	32	40
<i>Josef Rohleder</i> : Naše republika a Řím	32	40
<i>Dr. Jan Konečný</i> : Cesty, jimiž se ubírá moderní lidstvo k Bohu	32	40
<i>Dr. Josef Beran</i> : Suggeste a zázraky Kristovy	36	50
<i>V. Skála</i> : Katolíci za války	48	70
<i>Dr. Fr. Reyl</i> : Jubileum Mariánské a Lurdy	36	36
<i>De la Brière-Elitzer</i> : Převaha protestantů nad katol.	40	40
<i>Fil. Šubrt</i> : Umění a náboženství	48	48
<i>Dr. Jan Konečný</i> : Ježíš Kristus v dějinných dokladech své doby	40	86
<i>Dr. Otakar Tauber</i> : Mravní výchova a škola	34	80
<i>V. Skála</i> : Církev československá	32	70
<i>Dr. Josef Novotný</i> : Laická morálka	72	160
<i>Dr. Josef Novotný</i> : Věda a víra o původu světa	76	180

II. DĚJINY.

<i>Z Himmeld—Št. Fwér</i> : Pius VII. a Napoleon	24	24
<i>Gracchus—Slavíček</i> : Jesuité a jejich protivníci	40	40

	Stran	Cena hal.
Dr. Jos. Samsour : Inkvisice církevní	88	88
Jiří Sahula : Karel IV., Otec vlasti	112	112
V. Fiedler : Jesuité a česká literatura	24	24
Jiří Sahula : Arnošt z Pardubic	64	64
Jiří Sahula : Husitská šlechta	32	32
Jiří Sahula : Sociální postavení kněžstva v době husitské	32	32
Jiří Sahula : Vzdělání kněžstva v době před- husitské a husitské	96	96
Jiří Sahula : Husitské ženy	64	64
Jiří Sahula : Jan ze Želiva	64	64
Jiří Sahula : Český obchod v době předhusitské a husitské	80	80
Jiří Sahula : Vzájemný poměr českých konfesí	80	80
Dr. Fr. Šulc : Jazyková otázka v Čechách	976	960
Dr. Fr. Šulc : Bludné učení M. Jana Husa	144	140
" " " Byl Hus odsouzen jen pro 30 čl.	172	160
III. SOCIOLOGIE, NÁRODOHOSPODÁŘSTVÍ A JINÉ :		
Dr. Fr. Reyl : Veliký biskup	32	32
Dr. Fr. Reyl : Braňme se tiskem	32	32
M. Voňavka : Katolickým jinochům — spolky katolické	56	56
Fr. Blaták : Z porýnských missií	64	64
M. J. Voňavka : Alkohol nepřítel	48	48
C. Semecký : Příčiny sociální nespokojenosti	40	40
A. Liberté : Čechové, prohlédněte	24	24
J. M. Voňavka : »Justiční vražda« Ferrerova ve světle rozumu a pravdy	52	52
A. Bertram—J. Voňavka : Péče o mládež ve světle katolického životního názoru	44	44
Bertram—Voňavka : Péče o divočí katolický svět	32	32
A. Liberté : Kulturní boj a český katolický lid	48	48
Pozorovatel : Pozérství	80	80
J. P. Hradecký : Z dom. soc. dem. I.—III.	236	200
Dr. Fr. Reyl : Návštěvou u Slovanů	32	32
M. Hettinger—Navrátil : Slovo v čas o právu volebním	40	40
Dr. Fv. Šulc : Katolíci — organisujeme	24	24
Dr. Fr. Skalický : Volby do českého sněmu	32	32
P. Jan Urban—Fr. Šubrt : O ruském pravoslaví	40	40
Dr. Aug. Štancil : Křesťanství a rolnická otázka	66	180

PIB. Objedná-li se aspoň 12 výtisků téže brož. nebo 12 různých
brožur, poskytuje se sleva 10%. Při větších objednávkách větší slevy.

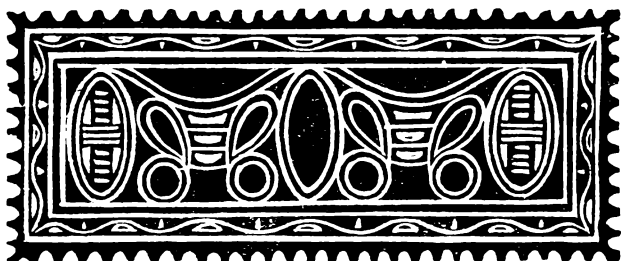
„ČASOVÝCH ÚVAH“ SVAZEK 268.

JIŘÍ SAHULA:
CÍRKEVNÍ SNAHY
HUSOVY.

1920.

NAKLADATEL: »TISKOVÉ DRUŽSTVO« V HRADCI
KRALOVÉ (ADALBERTINUM).

Církevní snahy Husovy.

Píše Jiří Sahula.

Nástin života Husova.

Mistr Jan Hus narodil se v Husinci pravděpodobně roku 1369. O jeho rodičích dosud nic bezpečného se neví. Pověst, že Hus jako chlapec navštěvoval školu prachatickou, jest pozdní a neopírá se o žádný bezpečný dokument. V Praze počal se zbožný jinoch vzdělávati snad již roku 1386. Tam nabyl vzdělání nižšího i universitního.

V září r. 1393 byl promován na bakaláře svobodných umění; stal se tak akademickým hodnostářem fakulty svobodných umění čili artistské. V lednu r. 1396 stal se mistrem svobodných umění. R. 1398 byl zvolen za examinátora kandidátů bakalářství při zkouškách. Jeho význam na universitě rychle stoupal.

Theologii počal na fakultě theologické studovati kolem roku 1400. Na kněze byl pravděpo-

dobně vysvěcen r. 1401. V březnu r. 1402 byl potvrzen ke kazatelskému úřadu v kapli Be-tlémské.

Když r. 1403 se stal pražským arcibiskupem Zbyněk Zajíc z Hasenburka, uložil Husovi, aby mu oznámil každý nedostatek, který sezná v církevní správě. R. 1405 vyzval Husa a jiné dva mistry, aby vyšetřili domnělé zázraky v brani-borském Wilsnaku. Téhož roku arcibiskup ustanovil Husa kazatelem na synodě duchovenstva pražské arcidiecése.

Viklefových spisů při své literární činnosti počal používat Hus měrou zvýšenou od roku 1403. Od r. 1408 stal se vůdcem českých viklefistův.

Spolupracoval k tomu, aby českému národu byly dány na pražské universitě tři hlasy. Viklefistům šlo tehdy o to, aby universita pod novou správou odstoupila od poslušnosti papeže Řehoře XII. a posílila synodu v Pise, kdež proti dvěma tehdejšími papežům měl býti zvolen papež jiný. Tak se mělo prospěti politice Václava IV. Skutečně dne 18. ledna 1409 král vydal památný Kutnohorský dekret. Dne 22. ledna nařídil, aby nikdo neposlouchal Řehoře XII. Tím, že král na radu a s pomocí viklefistů podporoval akci kardinálů v Pise, byla usnadněna volba a podepřena vláda třetího papeže Alexandra V. (lstivého a neschopného starce) a jeho nástupce Jana XXIII. Arcibiskup Zbyněk protestoval proti takovému obratu; tak se stupňoval zápas mezi českou konservativní hierarchií a Husovou družinou.

Roku 1410 vyslovil Hus viklefské své zásady jasně a započal zřejmý odboj proti církevní auto-

ritě, jehož nedovedly zastaviti ani církevní pŕhony a klatby. Odpor Husův proti samé papežské stolici byl posílen r. 1412 pohoršlivým způsobem nabízení odpustků Jana XXIII. Mistr proti odpustkům pilně kázal i psal. Zápas duchů tak se přiosťřil, až Hus na podzim r. 1412 opustil Prahu; činil však horlivou propagandu svým reformním a viklefským myšlenkám na českém venkově netoliko slovem, ale i pilnou prací literární. Ale i v době vyhnanství Husova osvědčila se veliká moc českých viklefstův, jimž král byl i nadále přizniv. Čtyři mistři theologické fakulty, kteří živě odporovali anglickému bludařství, byli roku 1413 z rozkazu králova vyloučeni z university, zbaveni svých hodností a důchodů církevních a vypovědění z království a zemí k němu příslušejících. Ale papež Jan XXIII. téhož roku odsoudil bulou všecky spisy Viklefovy, zakazuje je čísti a vykládati.

Když uherský král Zikmund r. 1410 byl zvolen králem římským, snažil se osvědčovati různým způsobem, že jest ochráncem církve. Papež Jan XXIII. musil mu v mnohém povolovati, protože potřeboval jeho fysické pomoci proti politickým nepřítelům. Zikmund tedy vynutil na papeži, aby byl svolán obecný církevní sněm a to nikoli do Říma, nýbrž do říšského města Kostnice, aby účastníci koncilu měli vůči papeži větší svobodu. Svolán tedy sněm na 1. listopad 1414. —

Sám Zikmund vyzýval Husa, aby se dostavil se svou pří ke koncilu. Hus vydal se na cestu 11. října 1414 a dorazil do Kostnice 3. listopadu. Za ním však přijeli jak žalobci čeští, tak cizí. Českým protivníkům podařilo se teprve 28. listo-

padu přiměti papeže a kardinály k zakročení proti mistrovi. Zvláštní komise pak vyslýchala Husa již uvězněného. Následovaly domluvy kostnických otcův a vleklé jednání. Když se nepodařilo docílití dorozumění a souhlasu mezi obviněným a jeho soudci, byl prohlášen 6. července 1415 ve slavnostním sezení koncilu za tvrdošíjného kacíře a vydán v moc krále římského; na rozkaz Zikmundův byl mistr téhož dne upálen.

Přední cíl Husova úsilí.

Za životní svůj úkol neobral si Hus ani pokrok světské kultury ani politiku. Zcela jasně naznačil často sám, že mu jde především o věci náboženské, o víru. Cokoli — třeba jen dle zdání — odporovalo upevnění a vzrůstu ideí náboženských, to mistr odsuzoval rázně a roztrpčeně.

Aby vyloučil jakoukoli pochybnost o svém stanovisku, napsal toto: »Kterážkolivěk péče není potřebná k jednomu konci, jenž jest radost věčná, ta jest péče nehodná. — Nižádného nemá člověk milovati k povýšení v světě ani k utěšení kterému, jedné ať (leč jestliže) to povýšení a utěšení tíhne k ctnosti a tak k prospěchu církve svaté, k boží chvále a k spasení té osoby, již člověk miluje. — Blázniví jsou lidé, kteříž pilněji pracují a žádost větší mají k panství neb k království světa tohoto nežli k království nebeskému. — Nižádného zákona nesluší křesťanu slyšeti a čísti, jedné (jenom) zákon božích přikázání, neb nižádného jiného zákona nesluší plniti, konati neb zachovati. — Opustíc svět a

žádost jeho, nepoddávejme se přílišně službě lidské, abychom tak milostivého Pána nezapomenuli.« — Milování Boha nade vše »jest zákon nejprvnější, nejlepší, největší, nejlehčejší, nejúčitečnější.«

Z těchto i mnoha jiných výroků zřetelně lze seznati, že Husovi byl zákon Boží nad všeliké snahy pozemské; mistr kladl zájmy náboženské vysoko i nad velice ušlechtilé ideály jiné. Ačkoli byl horlivým vlastencem, napsal: »Já pro ctnost a pro užitek církve svaté více miluji cizozemce ctnostného a užitečného církvi svaté než bratra vlastního ne tak užitečného... A tak má milování zřízeno býti, aby což jest Bohu vzácnější a církvi svaté užitečnější, bylo v milování napřed položeno.« Jinde praví podobně: »Toto mám já i každý míti v srdci, že (jestliže) by znal, kdo nad jiného ctnostnější a tak Bohu milejší, že by ho nad jiné s Bohem miloval. Protož dím to k svému svědomí, že (jestliže) bych znal cizozemce odkud kolivěk v jeho ctnosti, an více Boha miluje a o dobré stojí než můj vlastní bratr, že byl by mi milejší než bratr. A proto kněží dobří Engliši jsou mi milejší než nestateční kněží čeští, a Němec dobrý milejší než bratr zlý.«

Roku 1414 ve své obraně proti soudnímu protokolu prohlásil: »Kristus ví, že více miluji dobrého Němce než špatného Čecha, i kdyby byl bratr můj vlastní.«

Zkrátka Hus všechny zjevy veřejné, všechny řady společenské posuzoval pod zorným úhlem křesťanského náboženství. Co nesloužilo buď

přímo nebo nepřímo k spasení anebo k rozmnožení Boží slávy, to mu bylo buď věci podružnou anebo docela odpornou.

Husovy shody s věročlánky a zásadami katolickými.

Předem budiž připomenuto, že Hus nebyl původcem žádné nové myšlenky náboženské nebo filosofické. Co hlásal konservativního nebo radikálního, to bylo opakováním z největší části výroků Viklefových a z menšího dílu slov spisovatelů katolických. Hus radikální, bojovné myšlenky nečerpal z reformátorů domácích, ale výhradně z Viklefa, o němž říkal, že mu »otevřel oči« a že ho učil »srozuměti Písmu«. Jistý vliv na učení Husovo měly i bludné nauky německého mistra Mikuláše z Drážďan a kacířů Valdenských.

Když bylo od českých konservativců brojeno proti myšlenkám vypsáným od Husa z Viklefa, Hus tyto myšlenky odůvodňoval a objasňoval zase dokumenty a slovy Viklefovými. Většinu těch článků, pro které byl mistr v Kostnici souzen, doslovně vypsál ze spisů Viklefových. Hus Viklefa napodoboval i v jeho jednání, útocích a spojení s mocí světskou. Když měl jeti do Kostnice, připravoval si na Krakovci přednášky, jež chtěl prosloviti na koncilu. Řeč »O dostatečnosti zákona Kristova« skládal dle spisů Viklefových. Kázání »Pokoj domu tomuto« většinou doslovně sestavil dle Viklefa.

Nuže — v kterých bodech nauka Husova souhlasila s věročlánky katolickými? Zkoumejme

aspoň ty věročlánky a zásady, o kterých se nejčastěji mluvívá.

Hus napsal shodně s katolickou církví, že svátosti působí mocí svou vlastní a tudíž nezávisle na svatosti přísluhovatelově. K udílení svátostí jest Bohem povoláno kněžstvo. Uznával všech sedm svátostí. Napsal: »Sedm jest posvátných věcí: prvá jest křest, druhá biřmování, třetí manželství, čtvrtá kněžství, pátá pokání, šestá svátost Těla Božího, sedmá poslední olejování.«

O křtu vody, krve a žádosti věřil stejně s katolíky.

V příčině Eucharistie Hus učil, že ve způsobě chleba jest netoliko tělo Páně, ale i jeho krev. Zrovna tak ve způsobě vína se nachází krev i tělo Ježíše Krista. Tedy celý Kristus jest přítomen jak ve způsobě chleba, tak vína; jest celý v každé i nejmenší částce z těch způsobů, pokud tyto trvají. Husovi bylo vytýkáno, že dle Viklefa věřil v »remanenci«, že totiž po posvěcení na oltáři chléb a víno zůstávají. Proti této žalobě však Hus mocně protestoval; tudíž jistě aspoň krátce před svou smrtí uznával proměnu podstaty chleba a vína v tělo a krev Páně.

Přijímání pod obojí Hus nezavedl. Laikům z kalicha nikdy nepodával. Tento obřad zaváděl přítel Husův Jakoubek ze Stříbra v době, kdy betlémský kazatel byl v Kostnici. Hus na požádání Jakoubkovo laický kalich doporučil. Vyjádřil se, že jest dovoleno a vhodné, aby i laikové přijímali pod obojí způsobou. Nenazýval však — jako družina Jakoubkova — přijímání pod jednou

kacířským; neprohlašoval, že laický kalich jest nutný k spasení.

Dle Husa jest Eucharistie netoliko svátostí, ale i obětí; tuto oběť může konati z ustanovení Božího jenom kněz. Hus také sloužil v kapli betlémské mši svatou týmž ritem jako katolická církev.

Ve svátosti pokání dle učení Husova odpouštějí se hříchy po křtu spáchané. Kajcník, který chce dojíti rozhřešení, musí zkroušeně hříchů svých litovati a míti pravý úmysl nehřešiti; jest povinen pokorně se zpovídati a za hříchy dostiučiniti. Má se zpovídati ze všech hříchů smrtelných — a to nikoli pouze povšechně; musí každý svůj těžký hřích vyjmenovati. (Hus však se uchýloval od katolické církve tvrzením, že kněz odpuštění hříchů pouze ohlašuje.) Mistr netoliko velmi často věřící zpovídal, ale ušní zpověď také horlivě doporučoval. Na př. napsal: »Všeliký, kdož chce vděčně sloužiti, má se často zpovídati: neb budeš-li se svých hříchův na zpovědi tajiti, Bůhť je zjeví; pakli je budeš zjevovati, Bůhť je skryje... A protož jako věrný sluha Boží, jakž kolivěk shřeší netoliko smrtelně, ale všedně, ihned se utec na Boží zpověď.« Jinde píše: »Svatí toto znamenají, že ač člověku před zpovědí často od Boha jest hřích odpuštěn, však hříšný ten z pokory má jíti ke knězi moudrému a jemu hříchy oznámiti a žádati od něho hodné (přiměřené) za hříchy pokání, jímž by se zdržel a v hříchy zase nenavrátil; a tehdy se ukazuje hříšný knězi.« (Hus se tu dotýká slov Kristových k malomocnému: »Jdi, ukaž se knězi.«)

Manželství dle Husa jest »svátost aneb věc posvátná.« Jest »spojení neb svolení muže a ženy mezi svobodnými osobami a k manželství hodnými (způsobilými).« Manželská rozluka není dovolena. »Má býti v manželství nerozdílný obyčej v životě a v bydlení, aby do smrti jeden od druhého loučiti ani dělit se nemohl; aniž pravých manželův, ježto jsou se řádem a bez zmatku sešli, kdo živý člověk může rozloučiti ku posvátné věci (na př. k životu klášternímu. poz. pis.) neb k manželství rozloučením. Neb manželství jest svazek nerozdílný . . . ani manžel, dokavad manželka živa jest, může jiné pojití, ani ona jiného.« Jinde Hus dí: »Svolení manželstva stojí, aniž kdy má rozloučeno býti, když jest řádné vedle Božího zákona.«

Panictví a panenství neposkvrněné však kladl Hus nad stav manželský. »Většího jest zasloužení nesmilně v čistotě se zdržeti, nežli v manželský stav vstoupiti; poněvadž je ten stav panenský od Boha nejvyšší a nejjistější upřímo bez nedostatka v ctnostech setrvávajícího a hojně uvozuje v blahoslavenství nebeského království.« Jinde praví, že Kristus »urodil se z života Panny Marie, aby panenství nad manželství zvelebil, jakož jest zvelebeno. A tím jest všechny panny Maria přesáhla, že jsouc pannou, Boha porodila.«

Kolem kaple betlémské zbožné panny zařizovaly si trvalý pobyt. Hus velice chválil jejich zdrželivost. Vyličil, jaké nesnáze může působiti manžel. Dodal: »A kdo by mohl ty psotné příhody vypsat, od nichž drahé panictvo v Kristovi a panenství v jeho matce jest vysvobozeno a

nad vdovstvo a manželstvo velmi povýšeno! Protož, miluté panny, choti Kristovy a dcerky, zachovejte jemu čisté panenství!»

Hus káral přísně kněžské hříchy proti čistotě. Ale za příčinu těch přestupků neprohlašoval přikázaný kněžský celibát; naopak vinu spátrával v zlé žádostivosti jednotlivých provinilců. Jednomu knězi radil: »Mladých žen každým způsobem se varuj.« Jindy napsal: »Mnoho jest ustanovení, aby kněží s ženami neobcovali; ale nedbání, oblehčení, lest, chytrost a darování jest jich starším i jim i osadním i pánům na věčné zatracení.« Hus přísně celibát zachovával a jiným kněžím jej přikazoval.

Mistr věřil v poslední soud. »A-že Spasitel milostivý o svém příchodu neb navštívení posledním často mluvil, vystřihaje své věrné a pravě, která bude hrozná, protož máme pilně ten příchod pamatovati, velmi jej vážiti a tak dobře máme živi býti.«

Věřil ve zmrtvýchvstání. »Prvý blud jest těch, jenž řkou, že není zmrtvýchvstání a že tělo s duší zahyne jako v hovadu. Druhý blud těch, jenž řkou, že tělo z mrtvých nevstane a že duše z jednoho těla jde v druhé a tak dále. Třetí blud jest těch, jenž řkou, že též tělo nevstane. Čtvrtý blud jest těch, jenž řkou, že zlí nevstanou z mrtvých . . . Ale my věříme, že z mrtvých vstaneme v témž těle potom nesmrtelném.«

Hlásal existenci netoliko nebe, ale i pekla a očiště. »Blažení svatí v nebeském království poznají rozumem Boha Otce i Syna i Ducha svatého a tělesným okem poznají Krista člověka i všechny svaté lidi. A z toho poznání budou

míti veliké utěšení . . . tu vůle bude nasycena
vší rozkoší, tak že již bude mít, což bude chtítí.«

V pekle zatracencův »jsou temnosti i k nevidění Boha i k nejmění (k postrádání) milosti, a v tom jsou čitelné muky; a to peklo slove nejhlubší, to věz, že muky v něm jsou nejukrutnější.« Tresty zatracenců líčí Hus na několika místech v hrozných barvách.

»Třetí peklo jest«, dí Hus, »v němž jsou temnosti k nevidění Boha, ale nejsou k nejmění milosti, a to slove očištec; v tom trpí duše těchto svatých, kteříž mrou, nedosti učiníce za hříchy; a slove proto očištec, neb duše, která byla jest hříchem zprzněna, tu má býti od viny utrpením vyčištěna.«

Věřil v obcování svatých. »Svatých obcování jest všech svatých zasloužení (zásluh) požívání, tak že všichni svatí nejprve požívají zasloužení Kristova, potom církve svaté a potom každý svatý každého požívá. Tak což jest Kristus člověk zasloužil a všecken sbor svatých, toho každý požívá svatý; a to slove obcovati, to jest: všem spolu vůbec dobrého požívati.« Mezi církví bojující, trpící a vítěznou jest vzájemnost. Z té příčiny mohou si věřící na zemi společně pomáhati modlitbou, postem, almužnou a jinými dobrými skutky. A jako vzájemně mohou pomáhati sobě, tak i duším v očištcí. Svatí v nebi, duše v očištcí a údové církve nemohou býti z tohoto obcování vyloučení.« V tomto obcování mají údové jako do spolku zasloužení svatých a světic Božích.«

Hus ctil svaté a světice Boží. Napsal, že svatí v nebi za nás orodují, jsouce tak našimi prostředníky skrze Krista. Orodování svatých jest nám prospěšné, nade všechno však

přímluva Panny Marie, která »po svém Synu naše pomocnice jsouc prvá, nám jest, ač (jestliže) máme žádost čistou k Bohu a k ní, řečnice ustavena.« Maria jest panovnicí andělů, branou nebeskou. Bez její přímluvy nelze člověku dojítí spasení. Jest netoliko užitečno, ale i potřebno utíkat se pod ochranu Matky Páně a žádati, aby nám nebešťané přispěli ku pomoci. Svaté máme ctíti pro jejich svatost, ale nade všechny Bohorodičku. Orodování svatých a světic Božích i naše přímluvy prospívají také věrným duším v očistci. Protože pak svatostí se povznáší celá lidská bytost, ostatky svatých jako blahoslavené zasluhují také úcty.

Kladl důraz na to, že Maria byla skutečnou Bohorodičkou a pannou. Dle Husa sv. Josef byl Ježíšův »otec domnělý, ale pěstoun pravý«; zato Maria byla Kristovou matkou pravou. »Panna uvěřila, věrou počala, panna jsouc podobila, pannou ostala.« Jinde vykládá: »Pravá víra jest, protože hodna jest byla z daru Božího, aby pannou ostanouc, matkou Boží byla, . . . i apoštoly svaté i patriarchy i všechny kóry angelské důstojenstvím přesáhla; a tak po svém Synu naše pomocnice jsouc prvá, nám jest, ač máme (máme-li) žádost čistou k Bohu a k ní, řečnice ustavena.«

Hus v příčině obrazů Kristových, svatých a světic Božích praví, že se nemá volati: »Hyn (tam) Bůh, hyn jest Matka Boží.« K obrazům křesťan se nemá modliti a jim se klaněti. »Čemuž tehdy jsú obrazy? Odpovím, že proto, aby na nich se sprostní učili a tak vzpomínali na Boha a na svaté, k náboženství po-

puzení, hotovi a zapálení byli a tak Bohu a svatým horlivěji sloužili . . . První svatí po Kristu nemnožili jsou obrazův, neb jsou bez nich v srdci Krista a jeho svaté velmi milovali; ale nynější lidé, že málo v srdci pamatují Kristovo obcování i umučení, protož potřebí jest pro napomenutí lidem tělesným popsati jeho život a zvláště jeho utrpení malovati.« Některé obrazy světců jsou malovány tak, aby nezřízeně lahodily smyslům. »Ale proto obrazy nemají zavržení býti, aneb by (kdyby) proto neměli býti, ani také by nemohl Bůh skrze obrazy divův činiti.« Může-li sám ďábel skrze obrazy lidí másti, »také může Bůh jimi hrůzu lidem učiniti a jiné divy, kteréž ráčí.«

Hus velel ustanovené posty zachovávat. Na př. vykládaje, jak ďábel třikráte Krista pokoušel, praví, že čtyřicetidenním postem Spasitel nám dal příklad, abychom se postili. »Ač jest on nepřikázal nám zjevně postiti se čtyřiceti dní, avšak jeho příkladem a ustavením hodným máme se postiti; neb léta Božího stého třicátého osmého papež Telesforus ustavil jest ten půst . . . A tak máme se postiti příkladem svého Spasitele a z přikázání hodného.«

Přikazoval důrazně přísné svěcení nedělí a svátků. V neděli »máme zvláště ctíti Pána Boha, krmíc a okrašľujíc duši ctnostmi; neb jinak neděle nesvětíme, jedné (leč) nejprve ctíce Boha, druhé připravujíc duši a třetí a nejposléze tělo. »Na jiných místech Hus napsal: »Bídň a ohavně hřeší, mnějice (domnívající se), (že) by v svátek světili, kteříž opustíc díla tělesná, obžerstvím, opilstvím, mrzkomluvením . . . (turnováním (tělocvikem), kolbou, kostkou (hrou

v kostky), šachováním, frejováním, tancováním, lakomým tržením a jinými péčemi se tohoto světa zaneprázdní . . . Všechn den nedělní má naložen býti a ztráven v duši, v slovu a v skutku v nějakém povýšení chvály Boží . . . Běda nám, že v svátek neobíráme s zákonem Božím, ale s tělesným zbožím! . . . Kterakž tehdy vydáme počet z každého slova prázdného v poslední neděli, o spasení nedbajíc, ale písni, básni, pištěb, hudeb, kolby, tancův pilni jsou!« Knížata a páni nemají dovolovati v neděli »tržiti, v kostky hráti, tancův strojiti a jiných zlostí vésti.«

Patrně tudíž, že Hus žádal přísnější svěcení nedělí a svátků než církev katolická.

Husovy odchylky od věrouky a zásad katolických.

Probereme zde neshody aspoň nejpozoruhodnější.

Hus přikazoval úctu, lásku a poslušnost k církvi obecné. »Každý křesťan má věřiti v církev svatou, obecnou; důvod jest, že každý má milovati Krista, chotě té církve, i církev jeho choť . . . Kristus jest otec náš a církev svatá jest nejvyšší matka naše. A toho otce a tu matku nejprve máme ctíti, neb v nouzi musíme a máme toho otce a matky té naučení a pomoci volati a trestání od nich mile přijíti. A když právě a plně ty rodiče uctíme, tehdy plně zákon křesťanský zachováme, a kterak daleko jich neuctíme, tak daleko přikázání Božího nezachováme.« Jinde docela připomíná: »Ten hřeší proti čtvrtému přikázání, nectě otce Krista a matky, církve svaté,

kterýž vida matku svou hříchem zprzněnou, netoliko neutře psoty, ale přidá neb rozmaže: přidá pochlebuje neb více k hříchu dostrkuje a rozmaže utrhuje a mezi jiné vynošuje, aby též činili, aneb také posmívá se, že úd ten jest hříchem tak zmazán.« Ale synové Boží »mocně postaví se proti synům ďablovým, aby odloučili zlé od matky své, choti Pána Ježíše Krista.«

Ovšem Hus rozmazával a zveličoval chyby choré církve sám. Jeho výměr církve byl také v zásadním rozporu s výměrem katolickým.

Katolíci praví: Církev jest viditelná společnost všech pravověřících křesťanů, kteří vyznávají jedno učení, užívají jedné svátosti a jsou řízení a spravováni jednou společnou viditelnou hlavou nejvyšší (nástupcem sv. Petra) a biskupy podřízenými této nejvyšší hlavě. Údy církve jsou netoliko svatí, ale i hříšníci; netoliko předurčení (vyvolení) k věčnému spasení, ale i předzvěděni, totiž ti, o nichž Bůh ví, že pro své hříchy budou zatraceni.

Hus dle Viklefa učil, že církev jest jedna svatá katolická společnost všech k životu věčnému předzřízených, čili vyvolených. Tato církev jest jedna jednotou předzřízení. Má své údy netoliko v církvi římské, ale i v řecké a všude, kde předzřízení jsou, byli a budou. Jelikož jsou v pravdě církvi jen předzřízení, tož jsou údy církve tito: vyvolení, kteří jsou ve stavu milosti v době přítomné; vyvolení, kteří pro své hříchy nejsou v milosti Boží; dítky nekřtěné, pokud jsou předzřízeny; dospělí židé, mohamedáni a pohané, jsou-li předzřízeni, i kdyby se dopustili nejhorších zločinů. Naopak nenáleží k obecné církvi Kri-

stově: dospělí spravedliví křesťané, i kdyby sebe horlivěji žili pro Boha, jsou-li předzvěděni k zastracení; dospělí křesťané hříšní, pokud jsou předzvěděni; nevinné dítky pokřtěné, jelikož ani nevinnost ani svatost nečiní údem církve, nýbrž jediné předzřízení.

Taková mrazivá nauka o příslušnosti k obecné církvi ovšem nebyla vzpruhou k čínorodé ctnosti; spíše sváděla k trpné resignaci, k nečinnému odevzdání se osudu. Vždyť dle Husova výměru vlastně ani nejctnostnější člověk nemohl vědět, náleží-li do Kristovy církve, do sboru vyvolených — a je-li mu tedy ctnost vůbec platná. Mohl-li by nepokřtěný a hříšný mohamedán býti členem Kristovy obce zrovna tak jako sv. Petr nebo sv. Augustin, měl-li by míti případně větší naději na spásu než asketická řeholnice, nač tedy zvýšené mravní úsilí? Husovo vylučování pokřtěných předzvěděných z církve odporuje výrokům Písma (na př. podobenství o koukolu mezi pšenicí), odporuje uvážlivému rozumu i křesťanskému názoru o lásce Boží.

Patrně, že církev dle výkladu Husova jest společnost neviditelná. (Vždyť dle mistra ani papež ani biskupové nevědí, zdali do ní patří.) Jestliže by však bez zvláštního Božího zjevení žádný nevěděl, zdali jest údem církve, pak by byly uvedeny ve zmatek všeliké pojmy o právech a povinnostech jednotlivců v této společnosti. Vždyť by se skuteční členové království Kristova na zemi ani vlastně neznali.

Pak by se stávalo také pouhou frází Husovo napomenutí, aby křesťané ctili církev jako matku.

Vždyť by křesťan nevěděl, koho vlastně ctíti a hájiti ve společnosti neviditelné.

Ovšem mistr jak jinými výroky tak praktickým počínáním v okamžicích kritických sám svému výměru odporoval. Tak se stával nedůsledným. To se jevílo na př. v jeho nauce o papežství, v jeho poměru a chování k Vatikánu. Kdykoli a pokud se mu zdálo, že se mu papež stane (byť nepřímou) oporou anebo že aspoň přestane činiti překážky vikleřistům, posílal a dával posílati papežské stolici oddané a uctivé listy. Jindy však proti papeži a jeho moci brojil slovy příkrými.

Hlásal bludně s Vikleřem, že papežství není předmětem víry; není ke spasení nutno býti poddánu římskému biskupovi; nadřaděnost jeho nad jiné biskupy není z ustanovení Kristova. Ale zároveň prohlašoval, že chce býti papeži poddán, pokud co přikazuje ve shodě se zákonem Božím; při tom však žádal, aby papež nepanoval světsky a mravně žil. Je-li však papež v mravech protivou Krista, tu dle Husa jest zloděj a lotr a nejvyšší Antikrist.

Taková nauka by ovšem nezjednala nikdy právní jistoty a závazného řádu v církvi obecné. Kdo by chtěl prováděti své justamenty, i nejúšlechtilejšímu papeži by mohl podstrkovati nezřízené snahy po panování světském anebo jiné činy, jež by se nesrovnávaly s jeho nejvyšší hodností.

Dle Husa nepotřebuje církev nejvyšší viditelné hlavy; bez papeže a bez biskupů by Kristus dobře spravoval svou církev prostými kněžími. — To odporuje netoliko Písmu,

ale i denní zkušenosti. Každý spolek ba i společnosti volí si předsedu jako strážce a vykladače jakéhos takéhos řádu. Kdyby tedy tak obrovská organizace, jakou jest katolická církev, měla se zdárně rozvíjeti bez nejvyšší viditelné hlavy, bylo by k tomu zapotřebí ustavičného zázraku. Ale zázraků zbytečných Kristus nekonal ani tehdy, kdy po zemi putoval.

Ostatně sami husité poznali hned na počátku obecné revoluce proti Sigmundovi, že jest potřebí v jejich náboženské společnosti viditelného nejvyššího úřadu učitelského a správního, nemají-li mezi nimi bujeti nejžalostnější bludy a zhoubná anarchie. Proto zřídili v Praze proti radikálnímu kněžstvu rozhodčí tribunál a docela i bezohlednou inkvisici. Když ani po válce se nechtěli Táboři podříditi vrchnímu správci kališnictva (Rokycanovi), byli k tomu donuceni fyzickou mocí.

Pochmurné jest Husovo učení o následcích hříchu smrtelného. Prý hřích smrtelný veškeré lidské úkony tak otravuje, že jsou netoliko zcela poskvrněné, ale i zlé a nešlechtné. Zlý člověk nemůže konati skutky dobré. Dobrý skutek, jestliže jej konáme ve stavu hříšném, netoliko nám neprospívá, ale škodí. »Zlý v tu dobu, když jest zlý, nic dobře nečiní . . . Každý kazatel, když káže, i kněz, když se modlí, i každý jiný člověk, ač (jestliže) mluví řeč Boží, jsa v hříše smrtelném, však mluví křivě . . . Vědomo jest, že modlitba učiněná nehodně, jakožto v smrtelném hříše . . . taká modlitba netoliko není užitečná, ale jest škodlivá.« A tak prý »kněz, jsa v smrtelném hříše, a lid hříšný, čině skutek:

jenž v sobě jest dobrý, hříchův přidává a tím více hřeší.«

Taková tísnivá nauka by ovšem těžko povzbuzovala k radostnému konání dobrých skutků; spíše by vedla k tupé resignaci a hysterickým výkřikům trapné malomoci.

Jak škarohlídná jest nauka Husova, potvrzují nám denní zkušenosti. Na př. zraní-li někdo z pýchy těžce svého bližního, spáchá hřích smrtelný; jestliže však potom (ještě před vykonáním příslušného pokání) udělí jinému bližnímu almužnu, rozhodně hříchů svých nerozmnožuje. Každý prostý rozum usoudí: Násilník těžce se provinil, ale pak osvědčil vlastnost dobrou, vykonal šlechetný čin. — A kdo by věřil, že opravdová, vroucí modlitba hříšníkovy jest novou nepravostí? O Kristu bylo prorokováno, že třtiny nalomené nedolomí a knotu kouřícího neuhasí. Ale Husovo prohlášení třtinu (člověka hříchem zmítaného) zašlapuje do bahna zcela.

Hrozná následky hříchu smrtelného Hus rozšiřoval i na občanskou hodnost, namájetek hříšníkův, ba na všechno to, čeho hříšník užívá k zachování své pozemské existence. Prý hříšník nemá práva k daru Božímu; cokoli má, drží nespravedlivě. K majetku a důstojnostem pozbývá hříšník práva i proto, že smrtelně hřeší, ať koná cokoliv; na př. hřeší i tenkrát, když z majetku svého dává almužnu. Dle práva a spravedlnosti nenáleží hříšníkovi právo vládnouti. Král, vladař a vlastník pro hřích ztrácí právo na své království, vladařství a vlastnictví.

Tak Hus navázal na Viklefovu zásadu, že nikdo není pánem, nikdo prelátem, nikdo bis-

kupem, nalézá-li se v hříchu smrtelném. Co napsal Hus v té příčině ve spisu latinském, opakoval jinými slovy v českém výkladu Desatera: »Každý hříšník smrtelný, kteréhokolivěk stavu, zloděj slove před Bohem, a tím větší, čím hříšnější. Důvod jest tento: že každý taký běře, v hříše jsa, nevěrně cizí věci, bez vůle Pána; neb jsa v hříše, cožkoli běře, to jest Boží . . . a běře bez vůle jeho, neb nechce Pán Bůh, aby člověk to bral, jsa v hříše smrtelném. A tak že Pán Bůh nepotvrzuje brání hříšného člověka, protož proti jeho vůli běře . . . Každý, jenž jest v smrtelném hříše, nespravedlivě má, což má a tak jinak má než spravedlivý . . . Z toho máš, že každý, jenž smrtelně hřeší, krádež činí; neb běře cizí bez jeho vůle, jenž jest Pán; běře proti vůli Boží pokrm, zdraví, déšť, slunečné světlo, povětrí, jako by byl věrný sluha jeho, a jsa lživý a nevěrný . . . Ale hrubí lidé toho neznamenaají, protož neustavují pomsty pro ten krádež; ale pro krádež tělesný, zřejmý mnoho jsou nakonali práv a ustavení ukrutných a ta drží pevněji než Boží zákon. A to ukazuje na lidech převrácenou žádost, již více tělesného zboží se drží než nebeského.«

Kdo v oblasti právních a sociálních zásad vidí aspoň na několik kroků před sebe, přímo užasne nad tou viklefskou zásadou, kterou Hus široce rozvádí. Takový věročlánek by v praksi vedl k majetkové anarchii a k slídění pokryteckých kořistníků, chtějících se obohatiti na úkor poctivých majitelů. Netoliko by nastaly hromadné přesuny moci, hodnotí a majetku tam, kde by bujely skutečné hříchy, ale i tam, kde křiví a zistní svědkové by si proti pracovitým majitelům

nepravosti vymýšleli. A kolik řádných držitelů moci nebo statků by uniklo hrabivé inkvisici? Při tom vládcové a majitelé nemovitostí by byli doháněni k veliké přetvářce. Před zrakem svého okolí by si dávali pozor na každý krok, ale při tom tajně by mohli páchat nešlechtnosti nejodpornější.

Hus tak slepě šel při svých výkladech za Viklešem, že ani nepozoroval, jak otrásá samým stolcem svého protektora Václava IV. a hodnotami i vlastnictvím jeho milců. Či nečinili tito hodnotáři i skutky takové, které dle samé Husovy morálky byly hříchy smrtelnými?

Ale Hus, ačkoli tolik psal o autoritě bible, nepovšiml si, že slova evangelia jsou v příkrém rozporu s viklefskou zásadou o právu majetkovém. Kristus nikdy neřekl, že na př. pomluvači jsou zloději všeho, čeho užívají anebo že Pilát či Herodes mají býti jako zloději svých hodnotí zbavení. (Hus na př. praví, že egyptští pohané nebyli v pravém držení svých pokladů, protože byli v hříchu smrtelném.) Zato však Písmo dí zřetelně: »Otec v nebesích slunci svému velí vycházeti na dobré i na zlé a déšť dává na spravedlivé i nespravedlivé.« (Mat. 5, 45.) »Bůh do-brotivý jest k nevděčníkům a zlým.« (Luk. 6, 35.) Podobných výroků jest v bibli celá řada.

Patrně tedy, že měl Hus přemýšlet více hlavou vlastní než hlavou Viklefovou. V Koštnici různým způsobem naznačené viklefské své vý-roky mírnil; ale jak se těm jeho řádkům a slovům v Čechách rozumělo, věděl velmi dobře. Při tom sluší uvážiti, jak dusivá tíseň sužovala

citlivé duše; zpovídací se u kněží viklefských z hříchů smrtelných.

Hus šířil báchorku, že prý jednou vládla papežka, »jenž jest byla rodem z Mohuče a slula Agnes, a kdy papežila, tehdy slula Johannes.« Prý papežská hodnost děkuje za svůj vznik římskému císaři; papež Sylvester přijal od císaře Konstantina veliké bohatství; tak se také zmohla jeho moc. Tak byl vlit do církve jed. — Jak pověst o papežce tak o darování Konstantinovu jsou vymyšleniny velice nejapné, jak dokázalo novodobé vědecké badání. Ale Hus nechtěl svých stoupenců klamati zúmyně. Podával to, co četl ve Viklefovi a jinde; pověsti ty tehdy nebyly ani od katolických spisovatelů důkladně vyvráceny.

Odpustky dle nauky katolické církve jsou odpuštění časných trestů, které bychom měli vytrpěti po odpuštěné vině hříchů v tomto životě anebo po smrti v očistci. Tudíž odpustky neznamenají odpuštění hříchů; ty se odpouštějí ve svátosti pokání. Kdo při zpovědi nemá pravé nadpřirozené lítosti a dobrého úmyslu, nejsou mu hříchy odpuštěny — a pak také jest zbytečno žádati o udělení odpustků. Komu není odpuštěn ve svátosti pokání trest věčný, ten také marně se snaží prosbou za odpustky zkrátiti si trest časný. Tolik aspoň nutno míti na zřeteli k vůli ujasnění pojmů. Hus měl zajisté právo kárati pohoršlivé kramaření s odpustky; postavil se však proti samému katolickému věročlánku o odpustcích. Upíral papeži právo udělovati odpustky vůbec. V jednom listě útočil proti odpustkům pěti důvody Viklefovými.

Hus a svobodomyslnost.

Hus naprosto nebyl přítelem mělkého hesla: »Víra jako víra.« Neříkal, že máme ctítí předsvědčení i jinověrcův anebo docela i těch, kteří na evangelium nic nedají.

Tolik věděl, že Kristova pravda jest jen jedna a příkře odsuzoval ty, kteří by se od ní odchýlovali v čemkoli.

Svobodomyslný křesťan za Husa obecně byl nazýván kacířem; a toto slovo pokládal Hus za název nejpotupnější. Definici kacíře udává Hus takto: »Kacíř jest ten, kdož drží blud svatému Písmu protivný neústupně.« Autoritou víry nebyl Husovi lidský rozum, nýbrž Písmo. Dle Husa rozum si nemá vybíráti z Písma k věření libovolně anebo docela naučení bible kritisovati; naopak rozum má se podříditi slovu Božímu, jak jest obsaženo v bibli. »Já človíček mysl svou Písmu sv. jsem podrobil a podrobuji.« — Ovšem církev katolická plným právem hlásala a hlásá, že jest nutna nejvyšší učitelská autorita k správnému výkladu bible — a že tedy kacířem jest i ten, který se staví proti dogmatickým výnosům apoštolské stolice, proti zřetelně formulovaným katolickým věročláncům.

Hus považoval kacíře za největší zločince. Napsal: »Které těžší utrhaní než bližního nazvatí kacířem? — Nižádný nemá trestán býti, jedné (leč jediné) pro blud.« Volal po zkrocení kacířů, které kladl po bok ďáblů. »Cedrus svou vůni hady zapuzuje; tak doktorové svatí ďábly a kacíře naučením svým . . . Doktorové svatí nejprve mají sami Boha znáti a potom církev Jeho

kázáním od dáblův a kacířův brániti . . . Dokto-
rové a kazatelé meč slova Božího v rukou drží,
aby kacířům a protivníkům víry se protivili a
jim jich bludy zahubili.«

V manifestačním listě, nalepeném na dveřích
dvora královského před odjezdem do Kostnice,
Hus ohlašoval: »VÍ-li kdo na mě které kacířstvo,
chystej se tam na ten sbor . . . a bude-li na mě
kacířstvo dovedeno, neodmlouvám jako kacíř
utrpěti.« V jiném listu před cestou do Kostnice
(24. srpna 1414) Hus praví, že mu někteří vytý-
kají kacířství proti spravedlnosti a právu. Znovu
pak osvědčuje: »Budu-li shledán v kterém bludu
anebo v kterém kacířství, neodmlouvám jako
bludný, jako kacíř utrpěti.«

Hus docela souhlasil, aby se bludy vyple-
nily netoliko zbraní duchovní, ale i fysickou mocí.
Ve spise »Ad scriptum octo doctorum« napsal:
»Souhlasím tedy, dle výkladu, že zřejmí bludaři
mají býti k víře přinuceni, aby vyznávali Krista
a jeho zákon, poněvadž: třebaže nemůže nikdo
věřiti leč dobrovolně, přece může býti nucen
k zevnějším skutkům, jelikož skutky vábí k vě-
ření tak, jako štětina (dratev) vleče nit.«

Mistr také velmi často upozorňoval s přísným
gestem katolíky, v jakém případě by se stali ka-
cíři. Markantním dokladem toho, že Husovi byla
svobodomyslná nauka křesťanská odporná, jest
žaloba na samého arcibiskupa. Družina Husova
žalovala r. 1409 u papeže Alexandra V. na Zbyňka
Zajíce, že přikazuje učiti bludně o Nejsvětější
svátosti. Toto nespravedlivé obvinění mělo za
následek, že byl arcibiskup pohnán k papežské
kurii k zodpovídání. Zbyněk ovšem očistil se

snadno. Ale tu se právě naskytuje vážná otázka: Byli průkopníky bohoslovecké svobodomyslnosti a důsledného odporu proti papežskému úřadu učitelskému ti theologové, kteří vybízeli papeže k stíhání kacířství?

Je-li již z hořejších slov patrné, že Hus naprosto nepokládal náboženství za věc soukromou, jiné výroky jeho ještě zřetelněji označují víru za povinnou záležitost veřejnou. Dle mistra mají knížata, páni, rytíři a měšťané smrtelné hříchy trestati i mrskáním.

Vrchnosti mají také nutiti liknavce k účasti na bohoslužbách. Vykládaje evangelium o člověku připravivším večeři a pozvavším k ní mnohých, klade otázku, sluší-li pánu světskému »tak puditi, aby lidé zmatení šli k té večeři.« Po uvážení několika okolností schvaluje tento názor: »Králům, knížatům, šlechticům, rytířům, panoším i měšťanům sluší z lásky řádem puditi zmatené lidi, aby šli k té poslední večeři, neb proto od Pána Boha mají moc a panství a meč . . . A tak z toho slova Kristova ve čtení: puď neb připuď vejíti . . . i z jiného mnohého písma máme, že král, kníže, pán jest sluha Boží, maje panství, moc a meč na obranu dobrých a na připuzení zlých, buďte světší neb duchovní, neb obojí mají býti poddáni vyšším.«

Na námitku, že pán světský nemá moci duchovní, odpovídá mistr: »Přím (popírám) toho, neb proto pán má platy a panství, aby zlé krotil mocí a dobrých bránil.« Jinou námitkou jest, že »nížádný se k Bohu neobráti, jedné (leč jedině) volně.« Reformátor odbývá ji tímto nevhodným srovnáním: »Někdy bývá něco na počátku proti

vůli a potom s vůlí; jako panna někdy velmi nerada za muže jde, chtějíc jiného míti, avšak když otec připudí, bývá to, že potom s ním ráda a tak volně bydlí.« Tedy »jití na počátce k večeri připuzením není libé, ale potom, když člověk srozumí sobě, bude jemu volné a tak i libé.«

Hus nehoroval pro církev národní.

Ani Hus ani jeho osobní přátelé a pomocníci nebyli harcovníky církve národní. Již z definice Husovy o jedné obecné církvi Kristově plyne naučení, že Hus neměl na mysli zevnějšího odpoutání ani svého národa ani státu od křesťanstva germánského a románského. Že nestál o zvláštní svěřázný útvar české církevní společnosti, patrně z jeho přímo uctivého napodobování radikalismu anglického.

Hus v okamžicích velice kritických odvolával se častěji k papeži a obecnému koncilu církve katolické; naposled jel do Kostnice. Tak si přece nepočíná muž, který by osnoval církevní odluku národa nebo státu.

Jakkoli Hus kladl výhradně důraz na autoritu bible, zhusta osvědčoval, že nepohrdá zásadně římskou tradicí. V protestních osvědčeních reformátorových na př. čteme: »Ctím všechny obecné a zvláštní sněmy církevní, dekrety, dekretálky a všechny zákony, kánony a konstituce, pokud se shodují výslovně nebo mlčky se zákonem Božím — hotov jsa odvolati, cokoli povím, bude-li mi ukázáno, že jest to na odpor pravé víře a pravdě.«

Reformátor, uznáváje svátost svěcení kněžstva, nebrojil proti svěcení kandidátů od biskupů posloupnosti apoštolské (římských). Nepřipravoval praktické cesty k přerušení styků pražského arcibiskupství s Římem; neusiloval, aby český arcibiskup světil kněze a biskupy pro česká území pouze dle vůle vlastní a českého národa. A přece otázka nezávislosti duchovenstva a jeho svěcení na církvi obecné byla životní otázkou odpoutané církve částečné. Mistr neříkal, že není v církevních společnostech zapotřebí svátostných olejů, posvěcených od biskupů římských. I v té příčině tedy nechával v rozpacích ty, kteří by měli sklon k úplné církevní emancipaci.

Jestliže dle Husa smí i nemusí býti papež skutečnou viditelnou hlavou církve, kde tu jsou reální přípravy k emancipaci křesťanské obce české?

Sám nejvyšší protektor Husův Václav IV. nepřál si zničení moci papežské, nýbrž naopak velmi často s papežskou stolicí vyjednával. Vždyť věděl, že případné vyobcování Čechů z církve obecné bylo by za sebou vleklo exkomunikaci občanskou, zrušení smluv obchodních s katolickými státy, velký otřes politiky zahraniční, kulturní osamocení českého národa, spory církve se státem o vlastnictví různých movitostí i nemovitostí atd. Sám pražský arcibiskup mohl podržeti velikou svou moc za hranicemi státu (v diecési bamberské, míšeňské a řezenské) jen potud, pokud setrval v pospolitosti s Římem. Obrovský počet obyvatelstva německého v zemích koruny české (jmenovitě ve Slezsku a

v Lužicích) býval by protestoval proti separatismu. Z odluky hrozila vnitřní válka.

O vřelém Husově vlastenectví ovšem svědčí doklady velice výmluvné. Avšak na české universitě i po odchodu Němců zůstala obcovacím jazykem žactva a profesorstva latina.

V betlemské kapli Hus sloužil mši sv. jazykem latinským, užíval latiny i při udílení svátostí. Bohoslužebná roucha, posvátné knihy a nádoby tam byly dle vzoru chrámů katolických. Písně české, pokud se zpívaly před kázáním (snad i po něm a po bohoslužbách), zpívány stejně jako v chrámech jiných. Dr. Sedlák praví: »Že se česká píseň po kázání zpívala při tiché mši a tak se začala zaváděti »lidová píseň kostelní«, jak tvrdí Nejedlý, je tvrzení libovolné. Nemáme dokladu, že se při tiché mši zpívalo česky, a »lidová píseň kostelní« přece již tu byla před Husem.«

Karel IV. dal zříditi Emauzský klášter na titul patronů království českého a určil mu důležité slovanské poslání; klášter mohl býti při dobré vůli mnichův a českých vzdělanců vynikajícím střediskem vzájemnosti slovanské. Zde se měly oživiti důležité snahy idey cyrilometodějské. Kdo by býval pomýšlel po smrti Karlově na církev národní, rozhodně by byl navázal nějakým způsobem na instituci Karlovu. Ale Hus, který s velikou uctivostí četl i málo významné řádky i literatury viklefské, praktického pokusu Karlova o poslovanění liturgie v Čechách nedbal.

Tomáš Štítný hned na počátku své literární činnosti spisoval pouze česky a z důvodů čistě ideálních. Církevní kruhy mu v tom nebránily. Kdyby býval Hus uvědoměle směřoval k založení církve národní, jistě by býval včasné navázal i na propagační formu Tomášovu. Hus však psal větší díla česky teprve v posledních letech svého života a hlavně proto, že k agitaci pro viklefství na venkově lépe se hodila čeština než latina. Před svým vyhnanstvím (v polovici října 1412) pro lidi latiny neznalé zhotovil jen maličké české spisy a písničky. Jinak všechno — i listy přátelům Čechům i kázání lidu prostému — spisoval výhradně latinsky. Svědčí to snad o touze, aby se český národ odloučil od římských řádů a propagoval církev svéráznou, českou?

Hus osvědčil, že jsou mu zájmy viklefské nauky důležitější než národní solidarita, bez které by přece těžko bylo čekati mocný rozmach církve částečné. Když r. 1413 ztroskotaly snahy o smír mezi českými konservativci a viklefisty, napsal mistr svému příteli Křišťanovi, rektoru university: »Rozštěpení národa, nevěřím, že by mohlo býti uspáno, poněvadž musí se naplniti proroctví Kristovo, který nepřišel, aby pokoj uvedl, ale meč, jímž by rozdělil otce proti synu a matku proti dceři atd.; a proroctví Pavlovo praví, že nebude dokonalý syn nepravosti, pokud nepřijde rozkol.«

V návrhu Husově z r. 1413 na smír s konservativci čteme tato významná slova: »Království české zůstaniž při právech, svobodách a obecných zvycích, jímž se jiná království a země těší k spokojenosti své v jakýchkoli schváleních, za-

mítáních a jiných jednáních k svaté matce obecné církvi se vztahujících.« Tedy Hus nevyžaduje pro českou zemi ani žádných církevních výsad; staví české království s hlediska právního do jedné linie s jinými státy katolickými.

V obraně z r. 1414 dí: »Římské církve nikdy jsem nezavrhl, neboť nazývám římskou církví — jako sv. Jeroným, Augustin a jiní — všechny křesťany, již víru Kristovu zachovávají, které učili svatí apoštolové Petr a Pavel v Římě.« Hus stylisoval své prohlášení schválně stručně, aby tentokrát nevysvitl rozdíl mezi výměrem církve viklefským a katolickým. Ale definice ta svědčí zřetelně, že novou církev viditelnou zakládati nechtěl.

Pozoruhodný jest také poměr Husův k cizincům; z řady výmluvných zjevů jest patrné, že reformátor si přál, aby se k jeho církevním názorům přiklonili i cizinci v počtu co největším. Prudce útočil na protestující české konservativce, ale dával na jevo vřelou příchynost k těm německým (i zahraničním) theologům, kteří kráčeli ve stopách Viktefových.

V omluvném listě papeži r. 1414 reformátor napsal, že nebyl příčinou vyhnání některých německých mistrů z Prahy. Ti odešli z university dobrovolně; nikdo jich nevyháněl. R. 1414 prohlásil proti jinému protokolárnímu obvinění: »Němečtí studenti nebyli vypuzeni nějakým člověkem, ale vlastní přísaha je vypudila.« I v Kostnici se tak ohrazoval.

Takové odpovědi poučují zřetelně, že Hus v odchodu cizích údů generálního učení nespátrával vhodné příležitosti k počátkům církve ná-

rodní. Naopak mistr připomínal, že obstaral od krále a rady list proti třem cizím národům na radu konservativního českého mistra Ondřeje z Brodu. Hus docela zapřisáhl Ondřeje, aby se vyjádřil, je-li takový návrh spravedlivý.

Ostatně i po hromadném odchodu cizinců na samé theologické fakultě (která byla korunou university) působili dále dva němečtí mistři, pokud nebyli vyhnáni spolu s konservativními mistry českými.

Husova a Jeronýmova škola byla v těsném styku přátelském se školou německých drážďanských mistrů Petra, Bedřicha a Mikuláše, kteří šířili kacířské myšlenky v Praze. Kazatelé školy drážďanské hlásali i po venkově náboženský radikalismus — a čeští viklefisté jim v tom nebránili.

Kde tu lze pozorovati pokus o počestění a odluku církevní obce v českých zemích?

Hus před odchodem do Kostnice 26. srpna 1414 přibíjel a nalepoval své vyhlášky také v řeči německé. A jak velikou přichylnost jevil na své kostnické cestě k Němcům, kteří s ním rozmlouvali přátelsky, vysvítá z jeho dopisů zasílaných do Čech. Ve vězení mistr psal třem dobráckým strážcům německým drobné náboženské traktáty.

Hus a Jeroným navzájem si vypomáhali. Pracovali souběžně. Proč po odchodu Husově do Kostnice Jeroným se neujal řízení české obce viklefské, měla-li zde vzniknouti skutečná církev částečná? Jeroným místo péče o Čechy šířil viklefismus (v době pro Husovy přátele nejkritičtější) v Paříži, Polsku, Litvě, Budíně, v Kolíně. Norimberku, Heidelberce a ve Vídni. Bylo tu

tedy nějaké dorozumění s Husem v příčině církve národní? Konečně místo utvrzování odboje v Čechách — odešel Jeroným za Husem do Kostnice.

Konservativní kněžstvo české si stěžovalo, že Hus bojuje svými spisy v Polsku, Uhrách a na Moravě proti stolci papežskému. Zvláště čilou viklefskou propagandu reformátor vyvinul v Polsku. Však také šlechta polská v Kostnici se Husa zastávala velice horlivě.

Opravdový průkopník církve národní nebyl by projevoval přílišné úcty králi Sigmundovi, notorickému odpůrci rozkolnictví. Ale Hus 1. září 1414 psal králi uherskému jako »pánu svému milostivému«, a podepsal se: »Já mistr Jan Hus, ponížený prosebník Vašeho Veličenstva ve jménu Pána našeho Ježíše Krista.«

Zkrátka také Husův poměr k cizincům byl výmluvnou náповědí, že mistr na založení církve národní nepomýšlel.

Zvláště důležito jest stopovati jednání Husovo ve chvílích velice kritických, které přímo vynucovaly přiznání k určitému, rozhodnému stanovisku. V takých okamžicích zvláště vůdce měl osvědčiti charakterní důslednost a ráznost, jestliže tíhl k církevní odluce uvědoměle a opravdově.

Nuže — právě takové vážné okamžiky staly se svědectvím, že Hus na formální rozkol nepomýšlí. Když byl r. 1412 vypověděn z Prahy, ve svých listech z venkova nedával pražským přátelům pokynů, jak mají účelně pokračovati v rázovité organizaci. Místo praktického zkoumání válečného terénu projevoval lítost, že nemůže v Praze kázati. »Maje horlivost kázati evangelium, tesklivostí naplněn jsem, poněvadž nevím, co

činití mám.« I ve svém listu nejvyššímu soudu zemskému praví: »Toho mi žel, že nekáží slova Božího, nechtě, aby služby Boží nestavili a lidu nezarmoutili.« Tedy Hus pokládal za lepší zachrániti bohoslužby kněží konservativních než přerušiti bouřiti příchodem do Prahy. Tak by si počínal nekompromisní revolucionář?

V říjnu r. 1414 sepsal si Hus postup své pře. Tam čteme, jak přední české notability poslaly k papeži a kardinálovi, »několikrátě prosíce, aby povolili od takového obeslání (mistra Husa k církevnímu soudu) . . . Žádali také, aby ten pan papež nedopouštěl, aby království české bylo nespravedlivě známkou kacířství ostouzeno. Ba žádali, aby na jejich náklad a útraty pan papež poslal své legáty do království českého, aby tehdy opravili, bylo-li by tam co opravit, a pan král i obce chtěli jím poskytnouti pomoc, aby, jestliže by se našli někteří bludaři, byli potrestáni. Mimo to sám mistr Hus . . . poslal trojí své zákonné zástupce k onomu dvoru.«

Do takového jednání ovšem by se nikdy nedali občané, kteří by chtěli přerušiti s církví formální spojení. Protože dle Husa postupovalo se proti němu proti řádu práva matky církve, »odvolal se k budoucímu koncilu . . . Nepohrdl zpurně klatbou, ale pokorně a trpělivě ji snášel.« Dále praví mistr, že chtěl vydati počet ze své víry i před vévodou saským a knížetem sedmihradským!

Když v Kostnici Husovi Sigmund řekl, že kacíře hájiti nebude, reformátor ho ubezpečoval, že bude-li mu ukázáno, v čem bloudil, chce to pokorně napravit. Mistr tam znova a znova o-

svědčoval loyaltitu: »Hotov jsem pokorně poslechnouti sboru a dáti se poučiti. Ale prosím pro Boha, abyste mi neráčili klásti osidla zatracení. — Já nechci žádného bludu držeti, ale chci se pokorně podrobiti sboru. — Učinil jsem veřejné ošvědčení v traktátě proti mistru Stanislavu, že chci státi pokorně k rozhodnutí svaté matky církve, jako každý věrný křesťan má státi.« Cestou k popravnímu místu nevolal »Pryč od Říma!« Zato však prosil diváky, aby nevěřili, že učil bludům, z kterých byl viněn.

Tedy v okamžicích nejrozhodnějších nevybízěl k rozkolu, ale pronášel omluvy. Zkrátka do poslední chvíle šlo Husovi o to, aby byl rehabilitován. Dle uvedených i jiných četných dokumentů shrnujeme takto: Hus neusiloval o rozkol; nežádal, aby Řím buď celému českému státu anebo aspoň českému národu popřál církevních výsad, jakými by se nemohli pochlubiti katoličtí národové sousední; ba nedomáhal se ani slovanské liturgie. Hus nebyl uvědomělým předbojníkem ani církve národní v užším slova smyslu, ani státní. Zahrnoval do svých snah křesťanstvo vůbec; tíhl k universalitě.

Husovo stanovisko k pokroku.

V čem Hus předstihl svou dobu? Národ jest mu vděčen za důmyslnou opravu pravopisu českého a za ušlechtilou spisovnou češtinu. Ale čím předstihl svou dobu hloubáním filosofickým či náboženským? Jednou rukou se držel církve — druhou Viklefa. Nad tohoto anglického radikála myšlenková oblast Husova se nevyšínula

ničím. Naopak Hus raději upadal v protimluvy, než aby Viklefovu nauku následoval důsledně. Tedy cesta Husova v přirovnání k Viklefově vlastně znamenala reakci — poloviční a kolísavý ústup.

Umění bylo Husovi potud potřebným, pokud sloužilo náboženství. Pouhý účel krasoumný Hus zavrhoval.

Na př. obrazy mají povznášeti mysl k Bohu; není dobře, jestliže taková umělecká díla víc lahodí smyslům, krasochuti než pravé zbožnosti. »Ihned i tu chopí se lidí poblouzení, tak že co mělo jimi hnouti k myšlení o nebeských věcech, to jim bude k zapomenutí; neb když bude krásný obraz neb malování, tehdy všechnu mysl obrátí k té pěknosti a v té se obírajíce myslí a kocháním, chválí malíře, že krásně maloval a a vyřezal a zapomenou, že Kristus ohavně potupen a ukrutně umučen.« Některé obrazy příliš sličných tváří světic docela jsou zdrojem zlých myšlení a pokušení. »Těž i my máme pilně lid vystříhati hloupý a hovadný, jenž opustě víru a žádost duchovních věcí, příliš pase čichy své: vidění v dívání obrazův, ornátův, kalichův, varhan, v zvoncích, v zpívání neslušném, jež více popouzí k tanci než k náboženství.« Jest prospěšno malovati Kristovo umučení. »Ale pohřichu! Již lidé místo Kristova umučení malují trojanské bojování; a místo apoštolův namaží kolcův (zápasníků), místo obcování Krista malují život Najtharta a místo svatých panen umučení malují bláznivých panen frejování a naháčův nepoctivých a mužův divně a potvorně způsobilých . . .«

»Nižádné věci kromě Boha nemáš více vážit ani tak velmi jako Boha.« Tedy pokud vybočovalo umění malířské ze sféry zájmů náboženských, bylo Husovi pohoršením. Škodlivé jsou dle mistra obrazy těm, kteří je chystají z pýchy neb jiného hříchu »a ne upřímo jedné proto, aby k nebeským věcem pozdvižení byli.« Docela za modláře prohlašuje reformátor občana, který »činí obraz, jenž nemá nižádné věci stvořené podobenství; jako obraz: půl člověka a půl koně neb jinak vymyšlený.«

Horšil se i na krásnou úpravu náboženských knih. »Kdož knihy zlatem neb stříbrem okovává, ten okování miluje více než písmo . . . jest v tom nemoudřejší než opice, jež vezmouc ořech, nekochá se v škořepině, ale ihned jádra dobývá. I zdá mi se, že kněz více hřeší, že knihy okovává, než rytíř, jenž kůň okovává aneb sedlo.«

Flajšhans popisuje cestu, jakou v průvodu Václava IV. vykonal do Francie r. 1397 asi také Hus. Připomíná, jaké nádherné stavby a divy přírody Husovi na cestě se naskytovaly. Dodává však: »Duše jeho nebyla napojena humanismem, nebyl romanticky naladěn, aby naslouchal šumění Lurleye, vdychoval vůni lesů, kochal se rozhledem . . . Hus byl spíše z oněch středověkých duchovních, kteří v těchto krásách přírody viděli dílo ďábla . . . Hus jen si všímal, jak hříšné je celé toto okolí Rýna a jak neřestná je Francie: vzpomněl si později jen, že dobře Francouzové nazývají tanec »danse«, poněvadž jako pokolení Dan budou poslední v království Božím.«

Však také reformátor odsuzoval ve zvláštním traktátku tanec až příliš příkře. Původcem tance

prý jest ďábel. Tanec jest kruh, jehož středem jest ďábel, přítomní pak léčkami pekelnými. Tančící hřeší úpravou vlasů a šatů; hřeší proti všem svátostem a proti všem přikázáním Božím. V tančení má ďábel tolik mečů, kolik v taneční síni jest sličných žen. Tančící urážejí všecky svaté. — Každý pokrokový muž jistě prohlásí, že Husovy dedukce jsou příliš úzkoprsé a přemrštěně strašidelné.

Mistr byl nepřitelem nedělních »písní, básní, píštěb a hudeb« z té příčiny, že máme v neděli »všecky smysly ku pravdám věčným obrátiti a od pečlivostí tělesných věcí, jakož nejdále můžeme odvrátiti.« — Ale kdypak tedy vlastně měli laické aspoň ušlechtilé umění pěstovati? Tehdy ve všední dny byla nadměrně dlouhá doba pracovní, takže po perné námaze tělesné se toužilo po úplném klidu.

O stanovisku Husově k počtářské vědě Winter doznává: »Hus neměl mathemata rád právě proto, že vedou k astrologii a odvádějí theologa od jeho úloh.«

Jestliže mistr doporučoval mrskání dospělých hříšníků, samo sebou se rozumí, že tím spíše schvaloval tělesné trestání mládeže. K podepření této zásady poukazoval na právní řád — zákona Starého. Upozornil, že syn zatvrzele zpustlý má býti docela popraven. Tedy rodiče mají své syny k dobru »pudití druhdy až k smrti; neb více jsou Bohu dlužní než synům . . . Protož dí Šalomoun: Kdož miluje syna, hotoví k němu biče . . . Také máme trpěti od otcův a mater i nevinné bití a protivenství . . . ale když by zjevně se Kristovi a jeho zákonu

protivili, mají pomoci tělesné i obcování i pozdravování zbaveni býti.« Kristus má býti ctěn více než otec přirozený. Protože pak otec duchovní, jako papež, biskup nebo jiný kněz dává dary duchovní, má býti více ctěn než otec tělesný. Církev má býti více milována i ctěna než matka tělesná. Otec pak má se těšiti větší úctě než matka, protože prý muž jest důstojnější než žena.

Bylo by potřebí širší úvahy k přesnému určení, pokud uvedené zásady se liší od přesvědčení katolického; jisto jest však tolik, že by těch Husových vývodů moderní pokrokař nepodepsal.

Hus netoliko nehoroval pro ženskou emancipaci, ale posuzoval ženské pohlaví velice příkře. Nazval ženy »smolou ďáblovou«; prý i když s nimi nejlépe zacházíš, zamažeš se. Docela mluví o ženě, jako o »nezkrocené šelmě, ustavičné škodě, sudu drahém a zvěři velmi ukrutné.« Prikazoval: »Žena má býti poddána muži v dobrém, neb muž jest důstojnější, protože Eva jest kus Adama.« V Kostnici svému bodrému žaláříku Robertovi napsal traktátek, v němž čteme radu: »Zaviní-li kdy žena, tresci ji tajně a tiše bez pohoršení; pakli bude odreptávat, čehož Bože nedej, tedy metlou, ne kyjem ji tresci. A velmi se vystříhej, ať tebe v uzdu nepojme jako Dalila Samsona.« Tyto a podobné výroky jsou tím nápadnější, že ženy (zvláště urozené) byly nejčilejší podporou Husova směru náboženského. V luštění otázky ženské Hus nevyšinul se nad svou dobu ani o píď. Zbožné

ženy ctil, ale nových společenských práv pro druhé pohlaví nevymáhal.

Mistr zastával se poddaných proti přílišné krutosti a vyděračství světské vrchnosti. Ale podstatných změn v sociálním poměru poddaných k pánům nepřikazoval. Poučuje pána, jak má souditi poddaného provinilce: »Mluvil-li by nepokorně, ale vsaditi jeho v kládu, aby přišel k sobě a pokořil se; též urazil-li by koho, aby utrpěl na životě a straně (urazené) dosti učinil podle úmluvy a pánu aby se pokořil; pakli by zabil ze zlosti, peněz nemá pán bráti, aby mor-děře propustil.« — Hus tedy ustrnul v současných sociálních názorech. Nějmocnější oporou českého viklefismu byla šlechta. Kdyby byl Hus chtěl vymáhati poddaným větší sociální práva na úkor aristokracie, tato by se bývala od něho odvrátila.

Kdo mluví ironicky o přílišné katolické víře ve zjevy nadpřirozené, měl by pověděti, čím svou dobu předstihl v té příčině Hus. Ten věřil v existenci podzemních draků; připouštěl mylně veliký vliv čar a kouzel. Psal vážně o možnosti ďábelského vlivu na početí a zrození člověka. Jak zvláštní vlastnost přikládal i špatně zhasnuté svíče! Ta velice zapáchá; jestliže ten puch se dotkne ženy těhotné, plod v ní bývá usmrcen.

Poukazuje, jak může ďábel lidem škoditi pomocí věcí zhotovených lidskou rukou. »Věz, že obraz, špalek neb jiné od člověka rukou udělání nečiní divův, ale čert, někdy dáváje odpovědi, někdy přestana trápití těch, kteréž jest trápil; a tak pro nevěru mnohé zklamal jest i klamá lidi oslepené, jenž jako plémě cizoložné divův

hledá.« Jestliže liberálové vytýkají nynějším kněžím katolickým, proč »straší lidi peklem«, možno odpovědět: Vždyť přece Spasitel sám poukazoval na hrůzu věčných muk. — Hus praví, že peklo po posledním soudu bude nejnižší uprostřed země, »jakož hodné jest«. Hus také líčí hrůzy posledního soudu a pekla: »Bude proti hříšnému hrozný soud, neb hříšník všude bude obklíčen; neb nad ním bude soudce hrozný, zlým hněvivý, pod ním bude peklo otevřené, na pravici všichni hříchové žalují, na levici ďáblové do pekla táhnouce, vnitř svědomí hrozné.« V přičině trápení zatracenců »kteroužkolivěk muku můžeš vymysleti, buďto člověka vaření v smole, pečení v oleji, sekání neb jiné mučení, všechny ty muky zavírá oheň věčný, jenž všechny úděly skrze a skrze člověka bude pálit, i maso, kůži i kosti proskočí.«

Někteří spatřují největší historický význam akce Husovy v tom, že mistr káral demoralisaci duchovenstva. Ale v tom jest omyl. Vždyť proti korupci duchovenstva vystupovali u nás energicky i mistři konservativní, kteří se potýkali s viklefismem i s Husem samým. Ostatně k tepání zlořádů kněžských pozval Husa sám arcibiskup Zbyněk Zajíc. Ani po této stránce nevidíme u Husa v přirovnání s Viklešem účelného pokroku. Český reformátor moralisoval netoliko methodou anglického radikála, nýbrž často i jeho vlastními slovy, ať se to hodilo na poměry české čili nic.

Jestliže Hus prudce útočil proti porušenému kléru konservativnímu, můžeme poukázat na to, jak veliké přestupky proti příkazům evangelia

vytýkali čeští mistři konservativní stoupencům Husovým. Později Čeští bratři vytýkali ještě roztrpčeněji veliké nepravosti kněžím husitským. Byli tehdy i v cizině vynikající mravokárci, jichž horlení mělo povahu praktičtější. Na př. sám dr. Krofta v úsudku o kostnických soudcích Husových praví: »Koncil kostnický nesmíme si mysliti jako shromáždění lidí nízké úrovně mravní a duševní, jimž šlo jen o to, aby se zbavili nepohodlného karatele jejich nepravostí... v popředí koncilu stáli a v něm rozhodovali mužové nejen veliké učenosti a širokého rozhledu, nýbrž i nesporné mravní výše, a že právě tito mužové měli také rozhodující vliv na odsouzení Husovo. Kardinál Petr d' Ailly, na konec hlavní mluvčí koncilu ve věci Husově, za mladých svých let snad ještě ostřeji než sám Hus svými kázáními i spisy tepal mravní nedostatky kněží doby tehdejší a s nemenší horlivostí usiloval o napravení porušeného stavu církve.«

Konečně kárati, prudce odsuzovati dovedl a dovede dosud snadno každý. A obránci konservatismu byli v době Husově u nás vystaveni většímu násilnictví než útočící viklefishé, jak svědčí řada scén velice divokých.

Ostří Husova kárného meče bylo značně otupeno tou nápadnou okolností, že moralisování mistrovo bylo příliš jednostranné. Jakkoli na př. reformátor obšírně a velice roztrpčeně psal proti svatokupectví konservativců, neodvažoval se břitce kárati podporu, jakou notorickým svatokupecům poskytoval sám Václav IV. A král přece protežoval i svatokupecké své milce německé — jako Albíka z Uničova a Kunrata z Vechty. Když bylo

r. 1409 rozhodnuto ve sporu o tři hlasy na universitě pražské ve prospěch českých vikleřistů, stal se tam rektorem z rozhodnutí Václava IV. jeho rada a přední důvěrník Zdeněk z Labouně, který dle svědectví Tomkova a Flajšhansova byl světákem.

Tomek dodává, že větší díl duchovních, kteří sloužili při dvoře, byli světáky. A což ti milcové-laikové královi, kteří přepadali a olupovali duchovenstvo, byli také bez chyb?

Konservativní český mistr Štěpán Pálež, který dovedl za své přesvědčení mnoho trpěti, vytkl ve své polemice s Husem, že vikleřisté útočí i na ty, kterým nemohou vytknouti žádné skvrny mravní, ale naopak ujímají se i nejhorších a trpí je mezi sebou. Vikleřisté pomazávají smolou a lidskými výměty jak opisy papežských bul, tak skříňky, do nichž věřící mají ukládati podpory. — Hus pronásledoval konservativce také nejdrsnějšími přezdívkami. Mluvil o kousavých psech, zlořečeném Antikristu, šelmě, ďábelských psech, zloději, lotru a pod. Proto Pálež mu napsal: »Kdo jest ten, kterého bys nepotupil? Kteří jsou, již by se mohli skrýti před nactiutrháním a tupením tvého jazyka, leč nejsou-li to tvoji spoluapoštolové?« Podobně stýskal Stanislav ze Znojma, poukazuje na odporná fakta vikleřské nenávisti, která tolik kontrastovala s evangeliem. Zpívány neforemné, ale surové písničky, malovány na potupu katolictva karikatury. Arcibiskup Zbyněk trpce žaloval, že vikleřisté »vybíjeli jsou listy falešné« o papežském interdiktu nad celou zemí s podvodným předstíráním, že jsou to vyhlášky arcibiskupovy.

Takové a jiné jim podobné protievangelické zlovolnosti zasloužily přece také pokárání. A kdo se k nim choval příliš shovívavě, byl mravokárcem jednostranným a nedovedl podmaniti srdce všech spravedlivých lidí dobré vůle.

Všestrannou důvěru lidí svědomitých však vzbuzovali tehdy reformátoři francouzští a jiní, jichž spravedlivá kritika neušetřila ani vlastních lidí. Mistr ovšem vynikal mravní bezúhonností a životem asketickým, ale v moralisování jeho vychovatelský talent účelného pokroku nejevil.

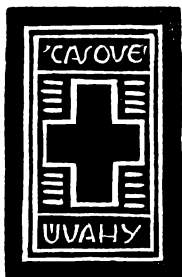
Již před světovou válkou často pokrokoví občané v různých obměnách vyslovovali zásadu: »Dle toho bude škola prospívati, jak bude hmotně postaráno o učitele.« Hus však se domníval, že církev bude prospívati nejlépe tehdy, až bude ožebračena. A přece jmění církevní nesloužilo jenom prospěchům kněžstva. Z církevních statků se podporovalo školství a umění; z nich plynuly důchody na chudinu, na špitály a jiné účely dobročinné. Každý uvážlivý pozorovatel viklefského kvasu mohl pochopiti snadno, že páni a měšťané, jakmile uchvátí duchovenské zboží, zapomenou. jaké povinnosti k veřejnosti s tou konfiskací na sebe berou.

Hus nevolal, aby si statky rozebrala chudina, ale volal k záboru krále a světské pány. Také panstvo již za života Husova započalo s konfiskacemi. A přece i tehdy, kdy hierarchie měla značné statky, bylo přemnoho kněží chudých a těžce strádajících. Tudiž zdravá reforma by bývala spočívala v účelnějším rozdělení církevních důchodů a v prospěšnějším jejich užívání. Již za života Husova naříkáno, že pro loupežné vpády

šlechty kláštery nemohou podporovati chudinu dostatečně. Když po smrti Husově konfiskační horečka zasahovala veliké oblasti, dávány výnosné prebendy i zlopověstným kněžím, přihlašujícím se ke kalichu, kteří dle svědectví samého Křišťana chtěli »beze vší práce býti v nadbytku«. Když po válce majetkové poměry se ustálily, ožebračené kněžstvo ocitlo se na pánech v ponižující závislosti netoliko hmotné ale i mravní, takže jeho mravně-náboženské poslání bylo zpupnými laiky nesnesitelně sešněrováno; ve svém bídném postavení pomáhalo si k zlepšení příjmů leckde vyděračstvím, novými způsoby svatokupectví, řemeslem anebo pohoršlivými obchody.

Tedy viklefský návrh Husův na reformu duchovenstva konfiskací statků naprosto nebyl osvícený a pokrokově prozíravý.

Z těchto i jiných dokumentů jest zřejmo, že Hus opravdovému pokroku v náboženství a filosofii nové cesty nerazil, ale že naopak některé jeho zásady značily ústup do století předchozích.

**Nákladem katolického spolku tiskového
(v komisi Cyrilo-methodějského knih-
kupectví G. Francla v Praze):**

**Z husitství do protestantismu (7 dílů).
Význam a důsledky husitství (2 díly).**

**Pokrok v době Karla IV. a v době
husitské.**

Blouznílství a pověry věku husitského.

Nákladem družstva „Vlasti“ v Praze :

Novohusité o době husitské.

Nákladem V. Kotrby v Praze II.:

**Kompaktata.
Nový Husův list.**

[]

Řídí dr. Jan Konečný.

Tiskne: Biskupská knihtiskárna v Hradci Králové.

**Adresa administrace: „Č A S O V É Ú V A H Y“,
Hradec Králové (Adalbertinum).**

„ČASOVÝCH ÚVAH“
SVAZEK 269.

Dr. Otakar Tauber:

Časové záhady výchovy.

Stran 88.

SIMON

1920

VYDÁVÁ „TISKOVÉ DRUŽSTVO“
V HRADCI KRÁLOVÉ (ADALBER-
TINUM). == CENA Kč 1.50.

ČASOVÉ ÚVAHY.

Řídí dr. Jan Konečný.

Z publikací »Časových Úvah« jsou dosud na skladě brožury:

I. APOLOGETIKA:

	Stran	Cena hal.
<i>Jiří Sahula</i> : Víra jako víra	32	32
<i>Dr. Fr. Reyl</i> : Manželství přirozené a svátostné	32	32
<i>Dr. Fr. Reyl</i> : Proti »Vonné myšlence«	32	32
<i>V. H. Hradecký</i> : Volná Myšlenka	56	56
<i>Aug. Egger—Fr. Navrátil</i> : Vlastenectví	40	40
<i>Jan Bělina</i> : O duši lidské	36	36
<i>Filip Šubrt</i> : Starý a nový názor světový	32	32
<i>Fr. Blufák</i> : Sv. missie	40	40
<i>Jan Bělina</i> : Mravouky bez Boha	32	32
<i>A. Nicolas</i> : O bohoslužbě a obřadech	32	32
<i>Dr. Jan Konečný</i> : Monismus a křesťanství	32	32
<i>Fr. Jirásko</i> : O křesťanské charitě	32	32
<i>Jan Bělina</i> : Úpadek vědy	40	40
<i>Dr. Jos. Samsour</i> : Mimo Církev není spásy	40	40
<i>Dr. Jos. Novotný</i> : Bůh Stvoř. a Pánem světa	32	32
<i>Alois Sládeček</i> : Výchova a náboženství	32	32
<i>Dr. Otakar Tauber</i> : Škola a náboženství	32	40
<i>Josef Rohleder</i> : Naše republika a Řím	32	40
<i>Dr. Jan Konečný</i> : Cesty, jimiž se ubírá moderní lidstvo k Bohu	32	40
<i>Dr. Josef Beran</i> : Suggeste a zázraky Kristovy	36	50
<i>V. Skála</i> : Katolíci za války	48	70
<i>Dr. Fr. Reyl</i> : Jubileum Mariánské a Lurdy	36	36
<i>De la Brière-Elitzer</i> : Převaha protestantů nad katol.	40	40
<i>Fil. Šubrt</i> : Umění a náboženství	48	48
<i>Dr. Jan Konečný</i> : Ježíš Kristus v dějinných do- kladech své doby	40	86
<i>Dr. Otakar Tauber</i> : Mravní výchova a škola	34	80
<i>V. Skála</i> : Církev československá	32	70
<i>Dr. Josef Novotný</i> : Laická morálka	72	160
<i>Dr. Josef Novotný</i> : Věda a víra o původu světa	76	180
<i>Dr. Fr. Šulc</i> : Co souditi o Českoslov. církvi katol.	12	50

II. DĚJINY.

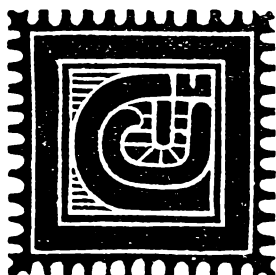
<i>Z Himmellů—Št. Fišer</i> : Pius VII. a Napoleon	24	24
<i>Gracchus—Slaviček</i> : Jesuité a jejich protivníci	40	40
<i>Dr. Jos. Samsour</i> : Inkvisice církevní	88	88

„ČASOVÝCH ÚVAH“ SVAZEK 269.

DR. OTAKAR TAUBER:

ČASOVÉ ZÁHADY VÝCHOVY.

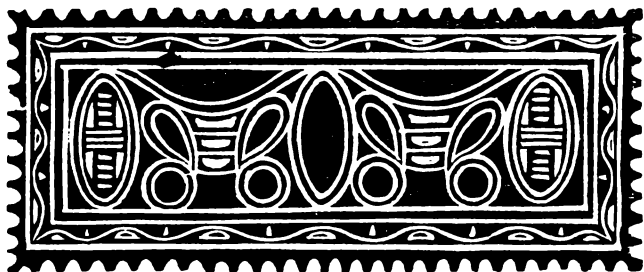
STUDIE FILOSOFICKO-MORÁLNÍ.

1920.

NAKLADATEL: »TIŠKOVÉ DRUŽSTVO« V HRADCI
KRALOVÉ (ADALBERTINUM).

TISKEM BISKUPSKÉ KNIHTISKÁRNY V HRADCI
KRÁLOVÉ.

1. Mravní skleslost.

Odpad od Boha vede přirozeně k úpadku mravnímu. Ztrativ smysl pro vše nadpřirozené obrací se člověk k smyslnému a klesá hlouběji a hlouběji. Tato zkáza srdce plodí i zmatek filosofický a sociální. Hrob víry stal se i hrobem idealismu. Právě uplynulá válka zjevila bankrot nemorality v politice. Leč zůstala ještě nemoralita sociální, hospodářská a životní. Francouzský spisovatel *Carrière* napsal: „Jest nebezpečí, že polovzdělanci se budou domnívati, že dokáží svou duševní svobodu, když přejdou k dogmatice nevěry a dají se obalamutiti od popů atheismu, kteří všechny ideály proměňují v iluze (přeludy); potom ztratí se s upíráním svědomí mravní opora; rozpoutají se hrůzy anarchistů, jakmile nebudou děti vyrůstat v křesťanské kázni. I utrhne se od řetězu v člověku bestie a válka všech proti všem učiní konec společnosti“ (*Materialismus* 1892.) Zda nepředpověděl *Carrière* hrůzy války, bezbožekost a mravní zlo z ní pochodící? Síly zla pracují a strhují svět do propasti.

Ať ve škole, ať na ulici, ať ve chrámě, pozorujeme velkou mravní pokleslost mládeže. „Římská republika zahynula vnitřním úpadkem mravním a náboženským“, píše Mommsen, nejlepší znatel Antiky (Řím. děj. III. 177). Jaké memento pro nás!

Mládež bez víry ztrácí ušlechtilost, sprostě nadává, chová se zpupně i k rodičům, činí oplzlé vtipy, hrubě se chová k soudruhům jiných názorů a ve všem tom vidí hrdinství. Divný to pokrok, jenž vede k úpadku. To je kletba a trest výchovy nevěrecké. Spláceme brzo nad mládeží a ona nad sebou. Špatně chápe mládež význam svobody vůbec a zvláště svobody svědomí. Domnívají se, že žije volně, je vlastně otrokem vášní a svého okolí. Hravě chce zacházeti s otázkami náboženství a tím je znehodnocuje. Její ješitnosti lahodí i v takovém oboru, jako je náboženství, libovolně reformovati. Posměchu může býti vše vydáno a čím je to vznešenější, tím snáze, jenže se posměváčci posmívají vlastně svému nerozumu, nikoli věci. Vtipkovati je ovšem lehčí než přemýšlet. Dvacet procent studentstva, jak vyřkla komise odborníků v Praze, je nakaženo pohlavně, zbaveno idealismu a nadpřirozeného lesku, plazí se životem, zabřednuvši v nejhnusnější otroctví.

Zlehčování náboženství od dospělých vede mládež k pohrdání náboženstvím. Co je největším geniům věcí nejvznešenější, je u nás od mládeže znehodnoceno.

Jak naopak roste ve Francii hnutí náboženské nejen v mládeži, ale i v učitelstvu, svědčí čísla z r. 1919. Jen v Paříži čítal t. r. spolek učitelů katolických 200 členů, z nichž 13 univ. profesorů, 27 profesorů ze státních lyceí a ostatní učitelé. Na školách středních má tam náboženství

své místo ve školním vyučování (Dubois, Revue de Clergé dne 7. listop. 1919). Tamtéž se žádá o doplnění zákona o neutralitě školy z r. 1882, aby i na obecných školách byly děti různých vyznání ve škole vyučovány svému náboženství od duchovních v čas vyučovací, neboť před ním myslí děti na školní úkoly, po něm, aby se dostaly brzo domů a v kostele to jest těžko pro zimu a vzdálenost z venkova.

Spolek otců rodin ve Francii čítá 60.000 členů a vymohl odstranění některých učebnic. Nyní pak Národní blok, v němž jsou sloučeny všechny strany vlastenecké, se usnesl zaručiti úctu k náboženskému přesvědčení ve všech školách francouzských.

2. Příčiny mravní skleslosti mládeže.

Dnešní mládež se podobá jinochu ochrnutému v bibli. Tomuto jinochu sám Kristus naznačil příčinu jeho choroby. Všem veřejným činitelům musí záležeti na tom, aby se dnešní mládež vyléčila a proto mají zkoumati příčiny zkázy a to zkázy víry a zkázy mravů.

Naznačíme některé příčiny, jež jsou mimo slabost a všem vrozenou náklonnost ke zlu asi tyto:

První příčina zkázy mládeže je velká povrchnost ve vzdělání náboženském. Náboženství studuje se ledabyly a proto lehko věří mládež všemu, co slyší nebo čte proti víře. Povrchní ledabylost je s odmítnutím víry hned hotova, protože to stojí nejméně námahy. Diletantství v náboženství je osudné; otázky nejdůležitější dává v sázku. Lid říká dobře o mnohém „neznaboh“; „nezná“ Boha. Povrchnost vychází často z úpadku

vyššího vzletu a mravní síly. Z nedostatku této vychází nechuť k vyšším dobrům, ano i nenávist k tomu, jenž z úpadku toho a z nechuti té chce je vyburcovati. Povrchní vzdělání náboženské vedlo ve Francii v 18. století i k hlubokému úpadku mravnímu. I Dr. Drtina vyznává, že člověk chce rozuměti a pochopovati. (Úvod do filosofie I. 50.) Nutno tedy badati po smyslu věcí. Tyto příčiny zkázy nutno odstraniti hlubším náboženským uvědoměním a probouzením smyslu pro zájmy ideálnější. Prostředek k tomu jsou vzdělávací kroužky.

Druhá příčina zkaženosti mládeže je četba. Mládež přímo vyhledává knihy nevěrecké a nemravné a tím se otravuje. Slepě všemu věří, co čte a proto není divu, že nabývá klamných předsudků. Naše české dějiny zvláště o době husitské a bělohorské jsou zkresleny. Všecka vina se uvaluje na katolíky a tak mládež přímo ssajě zášť protikatolickou. Samy „Lid. Noviny“ přiznaly, že studenti, kteří učinili atentát na Dr. Kramáře, byli zkaženi neztrávenou četbou. Na gymnasiích i na jiných školách šířena na příklad hnusná brožura „Hříchy papežů“, plná děsných lží a překroucenin. Šířena brožura vyzývající k odpadu. „Biblická Jednota“ rozesílá letáty protikatolické. Různých věcí z řečí Dra. Masaryka a Habrmana před mnoha lety konaných se zneužívá k výzvám mládeže k odpadu. „Vlná myšlenka“ šíří po ústavech blankety k vystoupení z církve. Nedozrálý svět rozhoduje o nejvyšším a odhazuje víru otců. Tak je úmyslně víra mládeže podkopávána od těch, kdož jí sami nemají a proto jí ani jiným nepřejí. Dav novinářský neznající bázně ani kázně mládež často šťve ne-

svědomitě proti víře a katechetovi, a mládež se dá velmi lehko naváděti. Přímo se shání po senačních zprávách protináboženských. Rozvážné slovo zaniká a mládeži je těžko zachovati si nezkalenou všímavost ku pravdě tolik ostouzené. Naproti nevšímavosti potom pozbývají všechny důkazy přesvědčivosti. Stálou četbou spisů nepřátelských mizí chuť vyslechnouti také stranu druhou a z toho vyplývá stranickost jako třetí příčina zkázy. Čtou a vykládají se věci jen ze stanoviska protináboženského, na příklad o původu náboženství a vzniku člověka, o buddhismu, spiritismu, a jiné zcela falešné domněnky, jež dávno jsou důkladně vyvráceny. Stačí přecísti si dotyčné otázky v „Apologii“ Dr. Vychodila, či ve „Filosofii“ Dr. Pospíšila, nebo ve „Světovém názoru“ Dr. Šmejkal, nebo ve „Světěm k Bohu“ od Dr. Novotného, aby student nabyl správných názorů. Velmi dobré jsou spisy „Vzdělávací knihovny katolické“ a „Časové úvahy“ v Hradci Králové. Všecky výmluvy jsou nicotny. Nerozumí-li student něčemu, má se katechety otázati a dobré knihy si od něho vypůjčiti, aby slyšel obě strany.

Čtvrtá příčina zkázy mládeže je zlomyslné podrývání autority vůbec, zvláště úcty ke katechetovi. Tak se budí dětinská škodolibost hochů, již mají radost z nějaké nesnáze nepohodlného jim karatele, ať je to otec, učitel anebo kněz. Frivolní publicistika a veřejnost tu mnoho zavinuje. Ten, jenž povzbuzuje mládež k úctě učitelů, rodičů a hlav republiky, totiž katecheta, též úcty zasluhuje. Hájiti kříž, žádati náboženskou výuku a bohoslužbu, není klerikalism, tím méně štvání od kněze.

Pátá příčina zkázy mládeže je pýcha rozumu. Nade vše náboženské se dnes svět povznáší, ale ví a dal co lepšího? Kdyby aspoň si mládež řekla se slavným berlínským profesorem Dr. Plattem: „Metafysice nerozumím.“ (Svět. názor 62.) Mládež se domnívá, že rozum a věda na všecko stačí, ačkoliv i naši čeští velikáni to dávno vyvrátili. Dr. Masaryk dí: „Věda nikdy nenahradí víry.“ (Soc. ot. 544.) „Věda jest jen předposledním slovem“, dí filos. Stein. (Fil. proudy 311.)

Sám Dr. Drtina v říjnu 1916 pravil: „Exaktní věda nestačí.“ Bauše napsal v „Osvětě“ 1915 čís. 1.: „Věda má meze, za něž nikdy nepronikne.“ Filos. Litré učil, že náboženství nepotřebuje; ale dal se, než zemřel, v katol. náboženství vyučiti a pokřtiti. Dr. Hoppe praví: „Věda nám nikdy neposkytne kýženeho názoru světového.“ (Příroda a život.) Dr. Mareš též doznal v „Přehledu“ 1904 str. 112, že věda nemůže odpověděti na všechny otázky. Sobecký strach o popularitu žene mnohé v náruč nevěry. Dnes móda — chvástati se nevěrou. Mnohému studentu je za těžko učiti se náboženství, ačkoliv týž student, jenž se o náboženství náležitě nepoučil, neostýchá se později o něm domýšlivě rozhodovati. Domýšlivci a fanatikovi nikdy pochyb nevyvrátíte. Dobře napsal Erdmann: „Kdo se umí oháněti drobnohledem, domnívá se, že může odsuzovati vše, co se nazývá zákonem a pravdou.“ (Půdorys filos. 708.) Člověk, jenž si je však vědom slabosti vůle a nedostatečnosti rozumu, rád ve tmě života následuje světla, jež mu víra rozžihá. Obět víry není nic jiného, než odůvodněná podřízenost omezeného rozumu před ne-

omezenou Pravdou božskou. Badati — nikomu se nebrání. Trestem pýchy je ztráta náboženství.

Tolstojův Njehudov v románě „Vzkříšení“ právě proto vrací se k víře, že zklamán byl vědou. Víra nežádá oběti rozumu, nýbrž oběti pýchy. Kdo se domnívá, že rozum nemůže ničeho přijímati, než co sám vypátrá, nehájí práv rozumu, nýbrž bezzákladnost nerozumu.

Kdo považuje náboženství za překonané, klame jiné a sám sebe nejvíce.

„Všecky vědy vybišhají na konec jako mys do moře“, dí Krejčí ve „Svět. názoru“ (37) a začíná říše Neviditelná a Tajemná.

Domnívati se, že věda nahradí náboženství, pokládá Dr. Mareš ve stati „O náboženství“ za nedovzdelanost. Rozum nikdy nevyvrátí, že něco nadpřirodního existuje. Rozum sebe nepřekročí.

Marno zabeďňovati ducha proti nadpřirozenu; on zase prolomí klec mechanického názoru světového a bude chtít vedle vědy žítí.

Šestá příčina zkázy mládeže jsou různá klamná hesla anebo „modly tržiště“, jak nazývá je Bako Verulámský. Tak praví se, že kněží zatemňují rozum. Kdyby to bylo pravda, byla by věc víry dávno ztracena. Víra prý „omezuje volnost.“ Ano, touha jíti „širokou cestou“ zlákala mnohé do bezvěří. Jiná fráse je, že náboženství je věc soukromá. Jak může věc, všem národům a všem věkům a největším veleduchům nejhlavnější, věc, jež je základem všech otázek, býti soukromá? Jiná pomluva je, že kněží chtějí nadvládu. Ó nikoli! Kněží chtějí, aby vládl Kristus a aby kralovala pravda. Chceme jistou moc, abychom náboženské cítění lidstva sesílití mohli.

ale nechceme náboženstvím nabytí moci. Kněze vede pevné přesvědčení, že jenom náboženství je zárukou blaha republiky. Vírou se též právo rozumu nikomu neztenčuje a žádné násilí myšlenkové se mu nečiní. Konečně učitelský úřad církve je na bibli a tradici stejně závislý, jako nejposlednější věřící. Víra je nad osobnostmi. Zlý svět, nemůže-li něco vyložit, hned něco podloží, třeba i zlý úmysl.

Sedmá příčina nevěry a též i nemravnosti mládeže jsou místní a dnešní poměry. Celá naše doba, plná hluku, plná otázek pozemských, nepopřává času a místa vyšším věcem. Mládež navštěvuje různá představení kina, kde slyší kluzké vtipy, chodí na přednášky, v nichž se hlásá materialismus, darwinismus a bolševismus; slyší řeči, v nichž velebí se spiritismus a buddhismus, v nichž popírá se stvoření a věčnost a v nichž odporučuje se rozluka manželská. Mládež navštěvuje volební schůze a veřejné tábory; slyší při oslavných promluvách stále tupení Říma a katolicismu, čte všechny možné politické listy, účastňuje se častých tanců bez dozoru, čte sama i musí čísti básně a spisy proti víře, přímo rouhavě psané atd. Jak je možno, aby všechno toto vírou a mravností mládeže neotřásl! Tlak poměrů je věru příliš mocný a zmatek ve filosofii nejvyšší. Je divno, že mládež potom neví, má-li býti atheistickou, nebo deistickou, nebo theistickou, českobratrskou, evangelickou, bez konfese anebo má-li do nějaké nové víry vstoupiti? Bez náboženství trvale člověk žít nemůže. Dr. Hitzze píše: „Všecky duše mají přirozený sklon k nadpřirozenému.“ (Přiroz. zdůvodnění náboženství 179.) Lidstvo snese spíše bludné náboženství, nežli žádné.

Proto vidíme, že dnešní lidstvo, ztrativši pravou víru, upadá v pověru a okultismus. Někteří praví, že všechno to je dnes jen časový proud. Avšak to neznamená, že se to má nechat dále tak prouditi. Což neuvádíme řek do pravých mezí, aby nenastala záplava?

Osmá příčina zkázy mládeže je špatná společnost. Suggeste zkaženého veřejného mínění dnes působí jako snad nikdy. Jeden kazí druhého. Terorismus a výsměch spolužáků, též slabost rodičů a netečnost veřejnosti jsou příčiny ztráty víry mládeže. Stálými narážkami na články víry a jich podrázváním přešla nechuť k víře u mládeže až ve zjevný odpor. Sem hodí se slova, jež napsal Ossian Wilson v „Lese barbarů“: „Kterí žáci drží nejvíc za jedno? Pracovití nebo pobudové? Kolika hochům otrávil léta školní onen tak zvaný soudružný duch, jenž nedovolil, aby jednotlivec měl svou vlastní vůli! Prostřední se stává velikánem, je-li jejich; velikán prostředním, jde-li svou cestou. Váš duch je fanatismus, vaše obcování bojkot. Nenávidíš náboženství, protože sám sobě chceš býti božstvem.“ Je zvláštní zjev, že protivníci víry se stále zabývají naším přesvědčením. Za nic-li nestojí, je přec rozumně, nechat je zajíti v pokoji. Co značí zuřivý boj proti víře v Boha, než úpornou negaci toho, co se člověku stále vtírá?

Devátá příčina zkázy mládeže je v ní samé. Je to nemyslivost. Mládež nerozvažuje o budoucnosti a o následcích; neprohlédá dosahu svých činů a nezkoumá hlouběji pravd víry.

Desátá konečně příčina zla u mládeže je zanedbávání modlitby a služby Boží, zkrátka pohrdání všemi nadpřirozenými pro-

středky, ač právě dnešní demokratická a převratná doba by jich tolik potřebovala. Kdo o Boha nedbá, ať se nediví, že bloudí a tápe ve tmách.

Toť deset asi příčin mravní a náboženské zkázy dnešní zvláště studentské mládeže. Mládež zasluhuje politování. Je svedena a zmámena. Jaká to výstraha pro nás dospělé, jak pozorní máme býti na každé své slovo před mládeží! Znajíce příčiny její zkázy, zjednejme nápravu! „Všecky budíčky znějí“, děl nedávno Dr. Moedler z Curychu.

Je nejvyšší čas vyvésti mládež na cestu víry a dobra. Modleme se za mládež, poučujme ji, pomáhejme jí, organisujme ji, dobrou četbu jí dejme, budme jí vzorem práce a zbožnosti, učme ji statečnosti, zvelebujme školní služby Boží, učme mládež vážně a hlouběji mysleti a správně i nestranně usuzovati, vedme ji k Bohu a můžeme doufati, že i česká mládež sebe pozná a bude radostí rodičů, chloubou národu a oporou církve. Dej Bůh!

Vlastně nejvíce zla vniklo do škol středních ze školy vysoké. Odtud vyjítí musí náprava jak od profesorů, tak akademiků.

Stůjž zde proto na konec vzácný výrok, jejž učinil letos na kursu pro péči o mládež v Brně prof. techniky Dr. Vl. Novák: „V Anglii jest v universitních kolejích domácí kaple, jež jest pravidelně navštěvována. — Tento náboženský charakter anglický jeví se i ve studentstvu a profesorstvu norském a dánském. Byl jsem hostem věhlasných vědátorů dánských, viděl jsem je klečící v modlitbě. Sám jsem se s nimi modlil a nebudu se za to nikdy stydět. Věda nepřekáží náboženství; učí hledati Boha. Náboženství zušlechťuje srdce lidské. Jsem proniknut přesvědčením, že člo-

věk, když celý týden šel za prací, sedmého dne musí jíti za Bohem. I pro naše studenty je nesporně nutnou součástí etické výchovy náboženství. V Americe a v Anglii dobře vědí, proč zachovávají náboženský charakter universitního studia; znají velký význam jeho síly mravní. Student přichází na vysokou školu jako nezralý člověk a nejlepším rádcem jeho mravního života je nesporně náboženství, myšlenkové sblížení k vyššímu cíli a vnější úkony k tomu nabádají; myslím, že by měly býti také trochu povinné neb nucené. Člověk nemůže býti bez Boha jako rostlina bez slunce. Člověk má i srdce. Když se octneme v rozporu rozumu se srdcem, poslouchejme srdce a budeme šťastnější.“

Američtí soudcové při juvenilních soudech často poukazují na velký počet mladých provinilců proti zákonům a viní tím veřejné školy, z nichž všechna náboženská výchova je vyloučena.

Ve své řeči při státní konvenci v Lincoln zmínil se americký státník Wm. J. Bryan o potřebě náboženské výchovy a pravil toto:

„Největším nebezpečím pro náš systém veřejných škol dle mého náhledu jest jejich bezbožectví. Dovolili jsme, aby mravní vliv byl vytlačen. Když řeknu mravní, myslím mravnost, zakládající se na náboženství. Nemůžeme mravní soustavu budovati na jiném, leda náboženském základě. Zašli jsme tuze daleko, když jsme dovolili vypuzení náboženství z našich veřejných škol.

Když se blížíme vzdělání vyššímu, náboženský živel se stává ještě důležitějším. Viděl jsem, že na universitách se učí skepticismu, nevěře, agnosticizmu, ba i atheismu

pod rouškou vědy a filosofie. Nietzsche-ovo učení, jež odmítá Boha, posmívá se Kristovi a zvrhuje zásady mravnosti, přednášelo se tam, kde bible byla zakázána. Máme-li mítí na našich universitách náboženskou neutralitu, musí to býti neutralita skutečná. My se neprosíme našich učitelů a učitelek ve veřejných školách, aby vyučovali náboženství, ale zase těmto učitelům a učitelkám, když jsou placeni veřejnými penězi, by se nemělo dovolovati napadati ve školách Písmo svaté.

Nemůžeme dovoliti, aby se víra našich dětí takto podkopávala. Kdybych byl nucen voliti mezi těmito dvěma věcmi, raději bych chtěl mítí dítě neucené, ale se srdcem celým, nežli aby mělo rozum vyškolený, ale víru srdce svého zničenou. Přišel čas, kdy máme právo říci, že žádný muž ani žena, která nevěří v Boha, nesmí naše děti vyučovati. Kdo v Boha nevěří, ten nedovede ukryti svoje bezbožské náhledy při vyučování dítek a škoda, jakou takový jim duševně způsobí, jest nesmírně větší nežli dobro, jaké jim může způsobiti rozumově. Zároveň také nemyslím, že budeme mítí nějakých obtíží nalézti mezi těmi, kteříž v Boha věří, dost schopných učitelů a učitelek pro naše žactvo ve všech předmětech.“

3. Léčebné náhražky. Laická anebo světská mravouka.

Na všech stranách hromadí se mračna mravní zkázy. Někdy vyšlehně blesk a příšerně ozáří záplavu společenské zpuštělosti. Kde je síla, jež by to napravila? Byla, jest a bude to vždy nábožensko-mravní výchova. Člověk liší se od zví-

řete, že se může ovládati a míti pochopení pro mravní vznešenost. Od kdy začal i náš národ mravně klesati a hrubnouti? Je to od doby, kdy hromadně u nás začala se šířiti nevěrecká hesla a klamná filosofie. Náprava nastane, když vrátíme se zase k nepřekonaným pravdám náboženským a k věčně krásným zásadám křesťanským. Pohnutky přirozené, na př. čest, pověst, zdraví, vlast, pobídky svědomí, slast, síla, štěstí a j. jsou dobré, ale bez vyšší lásky a bez vyššího přesvědčení životního brzo zchladnou a ochabnou. Jen náboženství poskytuje jednotná a všeobecně platná mravní hlediska a tím pevný základ mravnosti. Mravouka světská bude nejistá a plná nedostatků. Bude nutno ji zas a zase opravovati. Tak se věru národ brzo neumravní. Vědy přírodní nemohou mravouky vůbec sestrojiti, protože jsou jen vědami popisujícími smyslovou zkušenost. Dějiny sice poskytují pěkné příklady, ale samy potřebují vyššího světla a příklady vyššího zdůvodnění. C i c e r o pronesl památná slova: „Zrušte náboženství, a brzy nebude ani zbožnosti, ani čistoty mravů, ani ctnosti; dokořán otevřete dvěře všem nevázanostem a nejdivější prostopášnosti.“ (De natura deorum. I.) Morálka vědecká jen dočasně a částečně je dobrá, leč trvale a všeobecně dobrá je mravouka náboženská.

Odstranění Boha a zavedení uctívání rozumu stalo se ve Francii, když tam panovala šfílenost. Arcizednář M a z z i n i řekl: „První neznaboh byl člověk, jenž skrýval před lidmi nějaký zločin.“

Španělský ministr Don Alexandro P i d a l y Mon na sjezdu katolíků r. 1889 pronesl: „Učenec, který sám sobě vystavuje patent nejvyšší moudrosti, hlásá posluchačům: „N e n í B o h a“. S úžasem slyší to

úřadové a překládají to do svého svědomí: „Není žádné spravedlnosti.“ Výpověď ona zaznívá v uších zločincových a ten praví sobě: „Není žádné viny.“ Doslechne to vášnivý mladík a usuzuje důsledně: „Není žádné ctnosti.“ Doví se o tom poddaný a vykládá si to: „Nestává žádného zákona.“ Vnikne-li nauka tato do vrstev lidu prostého, teče krev, a za hluku střelby slyšeti ryk revolucionářské roty: „Pryč s Bohem, s nebem, věčností! My nechceme ničeho, než peklo a co mu předchází — rozkoše.“

Ignorovati náboženství v mravní výchově je tolik, jako neužívatí jistých ústrojí v těle, na př. neužívatí hlavních prstů. Rozvoj je ochromen, člověk živoří. Jen náboženská morálka celého člověka vyvíjí. Mluvití o „vědecké“ morálce je vlastně zcela nevědecké.

Rádi bychom věděli, jak by dovedla matematika, chemie, anatomie, fysika či biologie sestaviti vědeckou mravouku! Věda může jenom vážit, měřit, počítat a hmatat, ale jsou city, touhy a snahy, pro něž způsob vědeckého badání jest neupotřebitelný. Věda osvěcuje rozum, ale je neschopna poroučeti vůli. Jen pravdy víry dovedou otrásti i hříšníkem otrlým a zpětílým. Vědecká mravouka nedovede vždycky přesně a jistě rozlišovati dobra a zla. Vědecký moderní racionalismus nadobro selhal. Jako ze zmatků filosofických nás vyvedla filosofie křesťanská, tak z mravních zmatků nás vyvede jen mravouka křesťanská.

Kdyby jen rozum a filosofie měly rozhodovati o mravnosti, měnila by se mravnost dle vládní většiny. Kdyby v českém státě byla u vlády česká národní demokracie, v níž je hodně kapitalistů, musila by mravouka, které by se děti učily, hlásati

jim nedotknutelnost soukromého majetku. Kdyby se dostali k moci sociální demokraté, nařídili by dokazovati dětem, že soukromý majetek je hřích proti lidské společnosti.

Filosof Eucken napsal r. 1907 v „Základních liniích“, že moderní mravoukou hrozí mravnosti rozklad. O moderních filosofech etických platí slova Laktancia: „Žádné váhy nemají jejich pravidla, protože jsou lidská a nedostává se jim vážnosti božské, vyšší; nikdo jim nevěří, protože tak se považuje za člověka jako oni.“ (Div. inst. III. 27.) Fouillé, jenž býval nadšený šířitel filosofické mravouky, shledal, že v ní panuje takový zmatek, až se mu zdálo nemožno osvětliti, co vlastně je všeobecnou domněnkou. Filosof filosofa potírá a vyvrací. „Za jakých do nebe volajících rozporů bývá vychováno moderní dítě!“ volá Klímek. (Monismus 120.) Hellwald tvrdil, že silnější je v právu, jestli slabšího utiskuje. Münsterbergovi je mravnost něco zcela nahodilého. Až sem vede mravouka bez Boha! Oč jasněji se jeví dobro a právo ve světle Božím! Oč účinněji působí na srdce představa vševědoucího Boha!

Tato představa lépe chrání zákon než armáda. Blaho celku, prospěch vlastní též působí, ale oč mocněji působí vzpomínka, že jednou vše vyjde ven, byť i stát na stopu zločinu nepřišel. Vůle směřuje k dobru pro důvod v něm poznáný. Vůle toho důvodu nedala, nýbrž rozum jej shledal. Základ dobroty je od toho, od něhož je všechna jsoucnost, totiž od Boha. Mravnost bez Boha nemá základu. Rozdíl dobra a zla předpokládá věčný, nutný prapůvod, základ a pravzor dobra, a to je Bůh. Bůh mohl míti za vzor jen sebe. Vnitřní zákon mi velí:

„Čiň dobře.“ Zákon ten je nade mnou, je od Toho, jenž Dobro samo. V Něm je úplná spokojenost a proto k Němu cit lásky velí vésti děti. I liberální Mnichov po trpkých zkušenostech nyní uznal za lepší náboženskou výchovu. Ze 67.840 dětí se přihlásilo 52.128 do škol náboženských. Škola bez náboženství je stroj ke vštípení vědomostí; je zahrada bez slunce. Reformátorský chvat prozrazuje nedostatek pochopení duše dětské. Růžena Svobodová to nazvala ve „Večeru“ „klerikalismus atheistů“ a dobře napsala: „Sbor, jenž odpírá s dětmi se modliti, pobuřuje sta rodin a celou církev i evangelickou, protože v nepochopitelné domýšlivosti věří ve svou atheistickou neomylnost, protože je atheisticky klerikální, protože nemá víry, ani tolerantnosti, ani taktu, ani bezmezné duše, která všechno objímá, všechno chápe, všemu rozumí, před každým ušlechtilým cítěním stojí s úctou a nikoho nezraňuje.“ To napsala o Slovensku. „Čech“ k tomu dobře dodal: „Co je odsouzení hodno na Slovensku, není správné ani v Čechách ani na Moravě.“ To vše dokazuje, že učitel zcela neutrálním a lhostejným se neudrží. Protikatal. spisovatel Laveley píše: „Nemožno oddělití v témže člověku věřícího od občana; city onoho určují jednání tohoto.“ (Protest. a katol. 54.) Ruskin napsal: „Podržme raději tisíckrát zdání pověry, zachováme-li si tím sílu, než abychom se těšili nad neplodnou bezbožností.“ (Dr. Jiřík v „Díle“ I. č. 1905.) Ke stálosti je nutně třeba pevných norem, o něž by se člověk mohl opřít, a ty normy má jen víra. Bez ní se vše kolísá, boří.

Světská morálka je dílo lidské a proto na lidi nikdy tak nebude působiti, jako morálka Bo-

hem zdůvodněná. Ostatně, jak dí Rousseau, byla morálka dříve křesťanskou, než se stala světskou. Stálé hlásání rovnosti všech konfesí věru málo nadchne pro pravdu a dobro. Světská morálka docílí jen zevnější legálnosti (zákonnosti), kdežto evangelium stále a stále zdůrazňuje vnitřní poctivost a smýšlení. Etika světská schvalovala někdy i zločiny. Vzdělanci podle ní žijí jen potud, pokud jim nezakazuje, co se jim líbí. Závaznost k dobru je přece jen nejlépe chápána a pociťována ve světle řádu od Boha stanoveného. Z toho plyne, že laická morálka nikdy náboženství nenahradí. Oblážití a uspokojiti může jen náboženství. Jen ono těší a ulevuje. Co má většina lidstva z vědeckých soustav? Vždy zase budou lidé hledati útočiště u Boha a zřídels Jeho milosti. Nebořte tedy hradeb náboženství, chtějíce zachrániti město mravnosti! Zákon mravní se nalézá v křesťanství v nejvyšší kráse a úplnosti. Proč tedy něčeho jiného třeba? Nová demokratická strana ve Francii žádá, aby i vyučování morálce světské se dělo v zásadách rodičů, aby děti se jich vyznání neodecizily.

Světská mravouka čítá na 500 soustav. Dle které by se u nás mělo učit? Kdo by to určil? Stát? Mravnost je nad státem a stát sám se jí musí řídit. Stát může mnoho vykonati pro výchovu rozumu, ale pro výchovu srdce je nejschopnější moc náboženská, totiž církev. Mravouka církve katolické obsahuje i povinnosti k státu a k bližnímu; učí velmi dobře o lásce k vlasti, o životě v rodině i ve státě, o práci a mzdě, učí, kdy pomáhati, komu pomáhati a pokud. Jako škodí výchově dítek roz-

luka otce a matky, tak jim škodí rozluka náboženství a mravouky.

Franc. časopisy „Moniteur Universal“ a „Revue de deux Mondes“, učenci Falloux a Bureau v knize „La crise de Morale“ a soudci Guillot a Boujeau snesli ohromný materiál, jímž dokázali, že pohnutka vzájemnosti nestačí jako mravní pravidlo života a že je souvislost mezi vzrůstem zločinnosti mládeže a zesvětštěním školy. Kdo tvrdí, že nemá víry a přece je mravný, klame se velice, neboť byl ve víře vychován a ona v něm působí. To doznal Nietzsche, a Reuon napsal: „Cítím, že můj život je stále určován věrou, ač jí již nemám.“ Víra vzpružuje a sálá teplo dále. Fr. Coppé píše: „Náboženství zdvojnásobuje sílu mravní.“ (Mše vlastence.) Dnes konečně všecy státy, Amerika, Anglie i Francie velký význam náboženství pro mravnost uznávají. Zda to nemá povzbuditi i náš mladý stát, aby se držel prostředků osvědčených! Mravní charakter si musíme vychovati sami. Přednášky a knihovny toho samy nedovedou. Říci někomu: „Čiň dobře, je to krásné!“, nepomůže. I krása se člověku přesyťí. Říci však: „Čiň dobře, Bůh to chce, Bůh tě vidí, Bohu budeš odpovídati, Bůh ti odplatí, jde o tvou věčnost“, to působí. Kdo udržuje v národě ducha pravé zbožnosti, koná nejlépe vlasteneckou povinnost. Právě stát demokratický potřebuje nejvíce mravnosti a etnosti, proto má vítati prostředky přirozené i nadpřirozené.

Universitní profesor Dr. Mareš napsal loni v „Národě“: „Mnozí chtějí zavést vědeckou etiku. Kdyby však měli sami hned určit, podle jaké etiky, vyžádali by si asi delší lhůty na rozmyšlenou. Má

se zavést do našich škol ethika Sokratova podle Platonových dialogů? Či stoická ethika, jaké učil Epiktet a Marc. Aurel? Či ethika Spinozova? Či snad Kantova ethika podle kritiky praktického rozumu a metafysických počátečných základů mravů? Či Schopenhauerova ethika podle indické moudrosti?

Možno rozeznávati vědeckou ethiku, která zkoumá a vykládá mravy, jaké se kdy mezi lidmi vyskytly, a ethiku, která přikazuje mravy, vedoucí k dobrému a zavazuje povinností, žítí podle nich. Tato zákonodárná ethika nemůže býti odůvodněna žádnou vědeckou, rozumovou ethikou. Dobré a zlé nepoznává se rozumem, nýbrž hodnotí se citem a vůlí. Pohnutkou mravného smýšlení a konání nejsou důvody rozumu, které spíše svádějí k opaku, nýbrž cit úcty a bázně před velebností mravního zákona. Třebas i tento zákon prýštil z vlastní lidské mysli, přece jen poukazuje na vyšší řád, jemuž je podřízen každý člověk, vede k ideálu Boha, jakožto nejdokonalejší mravní osoby a mravního zákonodárce. Ethika, která přikazuje a zavazuje povinností, souvisí nerozlučně s náboženstvím.

Nábožensko-mravní výchova mládeže ve školách jest právě v této době nezbytně potřebna; má býti prohloubena a zvelebena, ne obmezena. Po tom volá tato vojna se všemi svými pustými následky.“

Sám F. V. Krejčí ve spisku „Dnešní otázka mravnostní“ vyznal, že moderní ethika neví, v čem záleží podstata mravnosti a jaký je rozdíl mezi pantičtvím, prostitucí a manželstvím. Na kterém rozumu chcete morálku založit? Vše lidské se mění.

Všem, kteří různé návrhy protináboženské ve výboru kulturním dávají a jejich náhončím i kněžím z nové církve, již se tváří, jako by jim šlo jen o rozmnožení svobody, voláme do duše slova našeho slavného dějepisce Tomka z r. 1862: „My spatřujeme, že se staráte o choutky ledajakých lidí, jimž je náboženství ničím, a směřujete o podvrácení vší svobody náboženské. Tváříte se, že chcete zavést rovné právo všech náboženství, ale připravujete rovné snížení všech.“

Zaznamenaná dnes trvale zasluhují býti slova, jež 1. ledna 1920 napsal náš univ. prof. Dr. Láskav „Nár. Listech“: „Věda — tak jak jest nyní chápána — nemůže jsoucnost Boha ani dokázati, ani popřít. Z vědeckého hlediska nelze totiž proti víře v Boha ničeho podstatného namítati.“

Z hlediska praktického, morálního pak vyvozuje učenec, že víra v Boha jest nejlepším vodítkem lidstva po dráze dobré. Morálka bez Boha není možná. „Většina lidstva není schopna býti bez víry v Boha mravnou. Víra v Boha má při tom i tu výhodu, že věřící řeší základní otázky filosofické, proč jsem, k čemu jsem, odkud pochází život, zkrátka otázky, jaké žádná filosofie přesvědčivě nedovedla a nikdy snad nedovede.“ Prof. Láskav praví proto dále, že jest vědecky neodůvodněno a politicky neprospěšno vnučovati lidstvu bezbožectví. Věda se mění a sama je plna tajemství. Jedna vědecká teorie potírá druhou. Ve věcech náboženských se nemá proti víře užívatí vědy. Jest nebezpečím pro mravnost národů bráti lidem víru, když jí nemůžeme nahraditi ničím rovnocenným. Ničiti víru znamená často ničiti kulturu. Víru nelze nahraditi všesvětovou kulturou. Kultura stoupá, ale

lid se nestává mravnější. Dle Göthea jsou lidé jen chytřejší, nikoli lepší.⁴

Kam vede škola bez Boha? V Itálii bylo r. 1850 mladistvých zločinců 13.910, r. 1890 27.306, r. 1905 již 31.411. U brněnského zem. soudu odsouzeno r. 1913 pro zločiny 49 dětí, r. 1916 již 198, tedy čtyřikrát více. Když ve Francii náboženství vyloučeno ze škol, stoupl počet mladých provinilců hned příští rok o 2000. Zda nevolá to po výchově náboženské? Řádná výchova žádá důslednost zásad a pevný podklad světového názoru.

Někteří navrhnou učiti jakémusi obecnému náboženství. Obecné náboženství však neexistuje, jako neexistuje obecný člověk. Náboženství je určitý vztah člověka k Bohu.

Jiní navrhnou, aby se učilo jakési srovnávací filosofii všech soustav náboženských. Srovnávací filosofie náboženství je však předmět, jenž nebyl dosud zpracován ani od nejslavnějších odborníků. Již jedna jediná soustava náboženská vyžaduje specialisty, odborníka.

Jiní chtějí zavésti jakousi filosofickou ethiku (mravouku). Ale jakou? Kolik filosofických soustav, tolik různých mravních názorů. Buď se úředně stanoví, která filosofie se má přednáseti, ale potom je znásilněn učitel; anebo se mu to ponechá na vůli, ale potom je znásilněno dítě. Se-staviti jakýsi extrakt (výtažek) ze všech soustav, toho dosud ani největší geniové nedovedli. Ostatně nestačí vzdělávati jen rozum mravoučnými pravidly, nýbrž i srdce, vůli a cit a k tomu se hodí nejlépe a osvědčeně konfesní výuka nábožensko-mravní.

4. Pravé léky: Náboženská výchova a úcta k znamení vykoupení.

.Co je lidstvo na světě, vždy bylo považováno náboženství za věc veřejno-právní. Vždy se vědělo, že náboženství zasahuje hluboko do zájmů sociálních, hospodářských, politických, kulturních a národních. Minulost i přítomnost poučuje nás, že náboženství zasahovalo hluboko i do školství a soudnictví, že regulovalo obecné řády a promítalo své zásady do života praktického. Zvláště křesťanství je svojí podstatou náboženstvím světovým, jež obnovilo tvářnost země a jež samo sebou žádá, aby celý člověk jím byl proniknut. Nemůže tedy ani státu býti zcela lhostejno, zda lid a dorost lidu, t. j. děti náboženství mají nebo ne, a proto i péči státu v jeho vlastním zájmu je, aby děti v dobrém náboženství byly vyučovány. Sluncem duchů, jak řekl kdysi Malebranche, je Bůh. Jen v Něm se zjevuje vše v pravém světle. Proto nauka náboženská patří do školy jako denní světlo a má prozařovat všechny vyučující a všechny předměty. Náboženství je zjev všeobecný, pro lidstvo potřebný; zásady křesťanské samy sebou jsou dobré. Zkušenost věků a naše vlastní a výroky největších vychovatelů dokazují, že náboženství je pro mravní výchovu nepostrádatelné. „Počátek moudrosti je bázeň Boží“, toto slovo bible je pravda hluboká a skutečná. Náboženství je nejmocnější strážce mravnosti. Již tato důležitost je dostatečným důvodem, aby náboženství bylo záhy vyučováno. Náboženství činí povinnost posvátnou. Jen v mravouce náboženské se cítí zákon jako zákon. Trhati od sebe vyučování náboženství a

mravouku je násilí. Náboženství dodává citu mravnímu „ohnivzdornější pevnosti“, jak dí Dr. Foerster. Církev je duchovní matka. Brátí jí náboženskou výchovu školní je rváti děti od srdce mateřského. Státník a filosof Dahlmann pravil: „Přísaha a manželství, právo a čest, vrchnost a vlastnictví činí náboženství i věcí státu.“ (Politika, 347.) Stát má dle nejlepšího vědomí pečovati o dobro obecné, o poučení a vzdělání lidu i dětí ve všem dobrém, tedy v náboženství, byť stál na stanovisku rozluky. Idea Boha člověka daleko více než co jiného povznáší. Výuka náboženská tedy jest dobrá. Náboženské vyučování moc státní nanejvýš utvrzuje. Poukazuje se u nás všeobecně na pokles morálky a na bující mamonářství. Zatím však škola přímo žene vodu na mlýn těchto neřestí, protože jen dovednosti, jen vědomosti a tím jen pozemské cíle sleduje.

Veškero školství od mateřské školky až do vysoké tvoří a má tvořiti jeden živý organismus. Soudržným středem jeho má býti prvek všelidský a duchovní, jenž i samu národnost posvěcuje, a to je náboženství. Národnost a náboženství mají dle Sušila míti srdce školy půl a celé. Růžena Svobodová, dříve pokroková spisovatelka, napsala v „Lípě“ 1917: „Chceme sloužiti v lidech tomu, co v nich je božského a buditi to v nich.“ Co je to jiného, než dáti dětem náboženskou výchovu?! Čím jest náboženství člověku, budiž dovoleno užiti slov Masarykových: „Náboženství dodává člověku ve všech dobách života útěchy, ve všech nesnázích naděje a posiluje jeho lásku k lidstvu, proto je náboženský člověk ve všech chvílích života svého veselý, víra jeho, přesvědčení

jeho a jeho jistota poutají jej nejen k nebi, ale i k zemi a k životu.“ (O sebevraždě, str. 84. něm. vydání.)

Pozoruhodná slova napsal. Rimginton v knize „The Conscience of Europe“ r. 1917: „Bez náboženského smýšlení není možný žádný pronikavý řád mezinárodní, ani jeho obnovení.“ Proto i vynikající učenci protestantští Humboldt a Heffter si přáli mítí papeže jako největší nábožensko-mravní velmoc, zastoupeného ve smírčích kongresech. Když je náboženství činitel tak významný ve veřejném životě, zda mu nepatří významné místo v osnově školní? Bolševictví se šířícímu může čeliti jedině opravdové křesťanství sv. Františka. Naříká se na zkázu mravů. Zde nepomůže samotná věda, chemie a mechanismus, zde jest na místě i lékař i duše. Prostituce není pouhou prostitucí těla, ale jest současnou, prostitucí ducha. Proto není radno řešiti tak důležitý problém bez instituce tak morálně významné, jako je církev. Jí tedy musí býti umožněn i vliv na školní mravní výchovu. Největší státníci Gladston, Cortez, Washington hlásali, že věrnost k zákonům se nevypěstí bez výchovy svědomí a svědomí nevychováte bez náboženství. Sobectví a chuť výhod lze překonati jen ideami, jež nejsou z tohoto světa. Základ poslušnosti je úcta k zákonu a úctu k zákonu vštěpuje hluboko představa vševědoucího, svatého a spravedlivého Zákonodárce. Jasná představa Boha je Archimedův bod, o nějž lze všecku mravnost opřít. To dobře chápal hvězdář a počtář Euler a učil večer děti katechismu. Dubois-Reymond dí: „Kdo hlouběji myslí, ať dělá co dělá, vždy narazí na nadsvě-

tovou překážku.“ (O hranicích poznání 15.) Výchova má se díti k pravdě. Prazdroj pravdy je Bůh. Bůh tedy patří v čelo veškeré výchovy. „Nár. Listy“ napsaly o našich mravních poměrech: „Já, já, já — a to moje já, a ten můj žaludek — to je vše. Takovíhle ušlechtilí, vzdělaní a dobří lidé jsme my, ve XX. století, my děti Československé republiky! A příčina všeho? Zpustošení duší! O dva tisíce let zpět jsme klesli, k pudům zvířecím, a všechna kultura duše hozena je zpátky. Eskymáci jsou povahově ušlechtilejší a jemnější. Snad nedovedou číst a počítati jako my, ale zůstal jim cit, cit k mládeži, cit k ženě, cit k rodině, cit k celku. A u nás místo citu — vidíš pěst, hrubé slovo, vyhrůžky a bezcharakternost vůbec! Vzpamatujeme se? Bude jinak a lépe? Najde Republikánská liga. pro mravní obrodu dosti silných srdcí? Najde dosti lidí, kteří přes překážky půjdou proti všem?“

Darmo stále naříkati. Nutno přiložiti ruku k dílu. Velmi se odporučují Jednoty matek, jež zřizují útulny, pečují o sirotky a pořádají sebevzdělávací debatiní večery a získávají zbloudilé, šijí pro opuštěné děti a je podělují; též sobě navzájem pomáhají. Na Moravě, zvláště na Slovácku, se velmi šíří a osvědčují a veškeré humanitní činnosti se účastňují. Kdo má dobrý základ z domu, brzo, když pochybil, se vzpamatuje. Nutno, aby rodiče nejen pro děti modlitbu žádali, nýbrž též se za děti modlili. Rodinný dobrý život se udržuje nejlépe společnou modlitbou a společným přijímáním sv. svátostí. Třeba vydávati lidové spisy, jak vychovávali děti, jak je počátkem XIX. st. vydával Salzmann a u nás Balík („Kniha pro matky“). Mravní

obrod musí býti z víry a z pomoci Boží: „Vyšleš Ducha svého a obnovíš tvář země.“ (Ž. 103, 31.) Zkrátka a dobře: Více náboženství do rodin, více náboženství do škol a společnosti a bude lépe. Ruský básník Žukovský píše: „Duše žádá básnictví a víry; ona snáší sebe na zemi, víra povznáší k Bohu.“ (Čas. obrazy 153.) Bez Boha by si člověk ani z výčitek a hlasu svědomí ničeho nedělal. Netřeba měniti pravá náboženství, ale sebe a jiné dle něho. Lev X. r. 1512 řekl: „Ne lidé mají měniti náboženství, ale náboženství lidi!“ Proto nepřestaneme žádati své státem vydržované katolické školy. Chtít všechna vyznání jako stejně dobrá smíchati do jedné školy, je tolik, jako smíchati přerovské s litovelským, přilítí do toho plzeňské a na konec je z toho brynda. Pokrokový spisovatel Jos. Holeček napsal v říjnovém čísle „Zvonu“ roč. XX. č. 5 toto: „Já jsem Jihočechem, krajan Husův, Chelčického a Žižky, a nemohl jsem se ještě na takovou pokrokovost, abych zapřel, že jsem křesťan. Naopak mé pevné, skálopevné přesvědčení jest, že se český národ musí obroditi křesťanskou mravností a bez toho že při obnově českého státu zůstati nemůže. Ze všech úhlů vlasti rozléhá se volání, ba již úpění: život náš je rozežírán nemravností, zachraňte český národ, obnovte jeho mravnost! Obmyjte se, Čechové, čistým učením Kristovým, buďte dobrými křesťany, jako vaši předkové bývali, a zla, na které si naříkáte, že vás hubí, nebude a nestane! Avšak já tato slova nepronaším, jako kazatel, nýbrž jako politik, který by si přál, aby v jeho vlasti panoval nejlepší řád.“ „Ženské noviny“ v č. 22. píší: „Venkov dodává velkoměstu materiál

k prostituci — parádychtivé dívky. Prvý krok k prostituci bývá svedení od prácedárce. Doporučujeme mravnostní soudy ženské po vzoru americkém. Ty stíhají zaměstnavatele přísnými tresty, i odejmutím koncese.“

Náš katechismus v třetí a páté části důkladně probírá praktická životní mravní pravidla. Proto dobré jest nový katechismus zase do rodin katolických zavést. K rosse ve svém díle „Jak působí náboženské vyznání na mravnost“ praví: „Přičítati katolíkům mravní inferioritu (méněcennost) je zkrátka zločin.“

Město, jež má a chce míti ústavy výchovné, má dbáti o veřejnou mravnost a podezřelé místnosti i osoby odstraniti a tak předejiti černé neřesti. „Kdo činí dobře, jde na světlo.“ (Jan 3, 19.) Kato a Herodot horlili pro stud na jevišti. Herečka Villanyová byla z Bavorska vypovězena pro výstřednost na jevišti.

Mravní obrod může vyplynouti jenom z určitého ideového zdroje, jenž poskytuje mravní směrnicí. Sám soc. demokrat Modráček v nejnovějším spise „Nauka pokrokového socialismu“ doznává, že bez mravní orientace stává se lid nespolehlivým, materialistickým a bez plánu se potácí. Jen silný idealismus a mravní charakter obrodí republiku.“ Výchova nesmí býti agitačně strannická a třídní, nýbrž kulturně vychovatelská, to jest pěstující pravou vědu a náboženství. Úcta k Bohu probudí úctu k vrchnosti, což osvětlí následující výrok. Starosta káral pacholka, proč před ním nesmekl. „Až vy budete v kostele klekati, budu já před vámi smekat“, zněla odpověď. Nejmhutnější akordy z dějin našich jsou náboženské. Chcete-li

mravní obrod, vštěpte zase národu napřed pravdy o Bohu, o duši, o věčnu, o zodpovědnosti před Bohem, o cíli života, o nesmrtelnosti a o Kristu. Naše vzdělanost, jak i Palacký uznává, vyšla z víry cyrillo-methodějské. Kněz i učitel jsou apoštoly národa. Zda nemají táhnouti za jeden provaz! Kdo bere dětem výchovu náboženskou, bere jim světlo. Když Julian odpadlík křesťanům zakázal křesťanské školy, napsal pohanský spisovatel Ammianus Marcellinus XXII., 10.: „Tento nemilosrdný čin by měl býti zasypán věčným mlčením.“ (Dějiny císařů). Lhostejným (neutrálním) se v nové škole bez Boha žádný učitel neudrží. Již r. 1906 řekl protikatolický francouzský ministr Viviani: „Neutrality školy nikdy nebyla ničím jiným, než lží a přetvářkou.“ (Etudes sv. 122. str. 797). Znemravnělost slaví orgie. Chtítí je zarazit morálkou lidskou je tolik, jako chtítí dle Foerstra bouři živlů utišiti písni na šalmaj. Jen víra Kristova je sluncem a Jeho milost mízou, jež kořenům stromu našeho národa dá oživující vzrůst, jinak zhyne a padne. Jen Kristus je jediný lékař, jenž sobeckostí a smyslností nemocné duše ozdraví a svědomí probudí. Jen a jen Jím se stane národ zase, jak býval, veliký a slavný a silný! Ó kéž!

Praktický čin k nápravě byl by následující uskutečněný návrh: V městě ať se utvoří dobrovolný výbor beze stanov. Každý stav a spolek, každá strana určí do výboru svého zástupce. Tedy na př. z učitelstva, z kléru, ze živnostníků, měšťanů, z dělnictva, z tovaryšů, soudců, lékařů, z Jednoty matek a služek, z rady studentské, z profesorů, z Orla, Lasalla, Sokola, z Besedy, z Omladiny, ze Střeleckého spolku bude jeden zástupce.

Předsedou nejlépe snad soudce (president krajského soudu) či starosta, jenž členy občas svolá k poradě. V ní každý přednese, co pozoroval ve městě a výbor se uradí, jak čeliti zlu, ale též, jak členy své strany. svého spolku, hlavně dorost, ušlechťovati. Obecní rada též vyšle zástupce nebo i hejtmanství. K informaci budiž přítomen i správce místní policie. Přednáška věcná a veřejná soudce, lékaře, učitele, kněze o sebevýchově a mravnosti jistě bude dobrá. Či má býti hlas našeho prvního milého presidenta a osvoboditele volajícího po mravním obrodu hlasem volajícího na poušti? Jde o národ. Myslíme-li to s ním dobře, nápravu mravní zjednáme společným úsilím, jinak nebude lépe. Necháme-li vše plavati, potom nenaříkejme a potom je vina i na nás, potom sami zlo chceme. „Hodina jest, abychom již ze sna povstali!“ Láska k mládeži a k vlasti svobodné nás má pohnouti k činům. Pro republiku naši se musí pracovati. Píle, pořádek a poctivost, tato tři „p“ kéž vedou vlast naši ke čtvrtému „p“, k pokoji! Inteligenti jsou jako alpské ledovce, z nichž pramení křišťálové potůčky, jež údolí svažují. Ale běda, když se rozvodní! Tu ženou kalné vody s výšin, vše rázem ničíce. Nuže, inteligente, vpřed v obrodu mravním!

Ethika není, jak učil Aristoteles, částí politiky, ale je předpokladem politiky. Budeme-li míti mravně založené vůdce, máme i lepší politiku. Za všech dob zvrácených byli jedinci, již o pořádek a nápravu usilovali. Tak Plato, Sokrates, Aristides a j. Nemysleli, že by přirozenost lidská byla nevyhoiditelná. Zavládlo všude i u nás válkou tolik bezcitné samolásky, tolik hrabivého mamonářství, tolik honby za ziskem, tolik sobeckosti ne-

lidské, že jen společným úsilím lze napravit tento všeobecný rozvrat. Příklad, slovo a tisk musí se dáti do služeb velkého díla, obnovy lid-skosti. K pravé kultuře nenáleží jen elegantní šat, nýbrž soucit k dítěti, ušlechtilé jednání k ženě, láska k pracujícím lidem a vznešené smýšlení a čisté citění. Můžeme býti hloupi k výkřiku bídy? Filosofování bez činnosti mravní je — egoismus, samoláska a byla kdysi u indických mudrců. Vzdělání bez dobra je květ bez ovoce. Dnes platí každému Čechu slovo onoho velkého, podivuhodného muže na březích Jordánu: „Připravujte cestu“ — lepší budoucnost národa! Plukovník armády-spásy Larson v řeči své v Brně pravil nedávno, že vzdělání nechrání před zkázou mravní. Nic nepomohou Ligy mravní, když nebude obrození náboženského. Cizinec nám připomínati musí, čemu z dějin svých jsme se naučiti měli. Ty praví nám, že Čeští bratři ctili náboženství nade vše. Není dnes věru třeba, aby ke všem bídám doby drásala náš dobrý lid ještě úzkost o víru a náboženskou výchovu dětí. Oč výše přece jen mravně stál národ israelský ve Starém Zákoně vůči kulturně vyspělejším národům pohanským, dokud se držel monotheismu! Jak ohromný obrat mravní způsobilo křesťanství! „Od Pána učiněno je to a jest podivno v očích našich.“ (Ž. 117, 23.)

Tvoří se nové dějiny českého národa. Každý jednotlivec je zodpověden za osudy jeho. Všichni tedy si připomeňme, co napsal Pelcl v „Rozhledech“ již před válkou: „Bez nového oživení víry v srdcích není ozdravení.“ Největším dobrem je pořádek; v něm záleží dokonalost. Ušlechtilost povahy se jeví hlavně doma, v rodině, a je výsled-

nicí výchovy vůle. Výchova pevné, ušlechtilé vůle má význam ohromný a proto je důležitější než vědomosti. Mravnost je strážným andělem národa. Na konec stůjtež zde slova předsedy sněmovny Tomáška, jež zasluhují, aby nezapadla v denních listech bez trvalého ohlasu: „Věřím, celou duší věřím, že bude naše budoucnost velká a krásná, půjde-li národ náš za vším, co vpravdě je dobré, spravedlivé a vznešené. Odhodili jsme okovy, které nás zneuctívaly: tím ochotněji a dobrovolněji vezmeme na se pouta, jež zušlechťují a povznášejí, pouta sebekázně, pouta sebezapření, pouta, která v srdcích našich sevrou a zdusí všechny nízké pudy a všechny vášně, jež strhují v nízkost, jež i volného činí nejbědnějším otrokem. Odtrhli jsme se konečně od těch, kteří nás drželi v porobě: tím pevněji a úžeji přimkneme se k sobě navzájem, silni věrou ve svoji budoucnost, silni vespolečnou láskou a velcí spravedlností ke každému a ke všem. Jenom tehdy, když takto se obrodíme novým životem, nepracovali nadarmo, kdo nám svobody svojí neúpornou vytrvalostí namáhavě dobyli. Nemřeli nadarmo ti, kdo pro tuto svobodu tak hrdinsky, dobrovolně a radostně životy položili.“ Uvádíme tato slova, abychom ukázali, že ceníme vše dobré a krásné, ať jest od kohokoli a že máme nejlepší vůli svorně pracovati k dobru národa a to se stane nejlépe obrodem mravním, neboť, co značí ve vědě velkolepé objevy a vynálezy, co značí v umění velkolepé výtvary ducha, to značí v životě mravním velkolepé projevy sebevlády. Že slov takých třeba, svědčí pokroková „Lubina“ 14. listopadu 1919, kde stojí, že na př. na Slovensku se dějí právě orgie mravní zhýralosti. List dí: „Velezrádci

jsou, kdož první čest československé republiky. Je hanba špínu a korupci zakrývat. Zadržte včas takovou kulturu.“ Ano, jen Boží dekalog a jeho „Nepožádáš, nesesmíš“ je s to z kořene děsnému zlu čeliti. Čím teplejší těleso, tím větší jest; čím lepší je kdo, tím více je, tím více znamená, tím více prospívá celku.

Pro národ náš osvobozený platí nádherná slova, jež slavný Irčan Patrik Sheehan na konec své knihy „Lukáš Delmege“ svému irskému národu hlásá: „Národ náš se musí odpoutati od materialismu, od věčného dogmatu svého „Já“ a místo mučivého bludiště, jímž se filosofie s mdlou svítilnou propracovává, vrátiti se k záři evangelia, jež hlásá sebezápor. Tradice, pudy a přání našeho lidu se kloní k nadpřirozenému; nikdy nebude náš národ národem penězáků a požitkářů. Hmotný blahobyť nesmí býti posledním cílem naší račy. Nikdy nebylo třeba našemu národu tolik myslitelů, světců a hrdinů sebezáporu jako dnes. Nikdy mu nebylo třeba, aby ztělesnil nauku Kristovu jako dnes.“ (Str. 755—760.)

Severní, germánský duch negace, duch protestantismu ustoupiti musí křesťanskému, českému, kladnému duchu našich otců, duchu Cyrilla, Václava a Karla, duchu to jasů, kladu, radosti, tvořivosti a síly. Správně nás vystihuje bystrý Miloš Marten ve svém hlubokém románě „Nad městem“: „Milujete jas a řád latinského západu a přece vyhledáváte ponuré rozkoše v negaci a skepsi, kterými vás neustal infikovati nemocný sever.“ (27.)

Zeměmi románskými Itálií, Francií a Portugalskem jde nový, svěží dech klíčení vegetace kultury katolické, obrozené teplem pravých dob kře-

stanských. Proč neotevřítí duchu tomu volný vchod k nám, když dobrý řád a soulad tím jen bude upevněn! Hluboký Pascal dí: „Má-li náboženství býti pravé, musí znáti naši přirozenost, její vznešenost i úzkost a příčinu jednoho i druhého. Které jiné nežli křesťanské ji poznalo?“ (Myšlenky 211.)

Dárce pravých léků a lékař nejlepší je Kristus ukřižovaný. O kříži platí dnes slova starce Simeona: „Postaven je na znamení, jemuž bude odpíráno.“ Kříž je odstraňován, tupen a kácen a přece je to znak hluboce významný. Potupy kříže nepřestávají. Tak o vánocích letos kříže v kárách na smetí ze škol v Praze odváženy. Proti kácení náboženských soch a křížů v Čechách obrací se memorandum „Klubu za starou Prahu“, které zůstane historickým dokumentem protikřesťanského vandalismu v Čechách r. 1919. V memorandu se mimo jiné praví: „Jistá zarputilost v nazírání na památky umělecké předstihuje poměry ve státech ostatních. Úplnou výjimkou je boření soch Jana z Nepomuku, které se tu a tam zvrhlo již také ve strhávání křížů a ohrožování sloupů a soch Mariánských a sousoší Piety (nejnověji na př. Německý Brod) a vykácení křížů od Rokycanska až na Klatovsko, pro něž nenalezneme nikde, ani ve státech komunistických, obdoby. Dosud padlo za obět tomuto obrazoboreckému šílení mimo několik desítek křížů přes 40 soch, snad vesměs jen v Čechách a ve stálém nebezpečí je zejména socha Jana Nepomuckého na Karlově mostě v Praze.“ Ve školách na místo kříže se zavěšuje obraz Husův. Hus však sám oceňuje v „Postille“ význam kříže řka: „Ukřižování Kristovo je k spasení potřebné.“ (201.) „Ježíš pověšen na kříži, abychom k Němu

věrou -- hleděli.“ Tedy Hus přímo žádá, aby kříž visel před očima a ne dáván bokem neb do zadu, jak se ve školách, zvláště středních, děje. Kříž je náš vůdce, náš stožár, oltář a prapor. Kříž je klíč všech záhad, je souhrn veškeré víry, je znak lásky a sebezáporu, je střed všech dějin a zdroj útěchy. Kříž je reflektor ve tmách a bludech, je znamením vítězství, znamením bratrství a smíření a kotvou naděje. Fr. Coppé dí: „V bouřích jsem objímal kříž jako plavec, jenž svírá stožár člunu v nebezpečí.“ (Mše vlastence.) Ano, kříž jako stožár ukazuje nám cestu k nebi, k věčnému cíli. Kříž, krátké to slovo, ale je v něm obsažena víra v Boha Otce Stvořitele, v Syna Vykupitele, v Ducha Posvětitel. Kříž je kniha, ba ne kniha, nýbrž knihovna a to největší světa.

Kříž je strom života a jeho ovoce je pravá svoboda, milost, odpuštění a síla. Kříž je náš meč v bojích za pravdu a dobro. I kdyby někdo nevěřil v božství Kristovo, přece kříž v úctě mítí má, neboť ví, že na kříži umřel Kdosi veliký a to z lásky pro pravdu a spásu lidí. Kříž je oltářem sebeoběti. Je to tedy znamení největšího výchovného významu. Proto patří jako vzor do školy a to před oči dítek. Kdož kříž vyhazují, pletou na sebe strašný bič. Na kříži zemřel Kristus, aby dostiučinil autoritě Boží. Kdo tedy kříž odstraňuje, podkopává úctu k veškeré autoritě. Kdo poráží kříž, poráží kde jakou autoritu. Tak si vychovatelé podtínají větev, na níž sedí. Kříž je znamení historické. Jím začíná nová kultura, jím rozdělujeme celé dějiny světové; kříž je osa dějin a proto i ze stanoviska vědy patří kříž do škol, i kdyby v nich náboženství nebylo.

Kříž je znamení všelidské, všesvětové a všenárodní. Kříž nám Slovanům je svatým znakem cyrilomethodějským a svatováclavským. Kříž se skvěl na koruně svatováclavské. Kříž přineslo Slovensko do našeho státního znaku, proto má býti respektován. Kdybychom chtěli odstraniti kříž, musili bychom vymazati tisíc let naší české kultury. Jako znamení všelidské lásky přijala kříž roku 1864 i ženevská konference. Kříž je znamení svaté nejenom katolíkům, nýbrž i všem církvím pravoslavným.

Kříž je i každému z nás svatým. Křížek učila nás dělati dobrá matička na klíně svém, křížkem nás žehnala, když nás do světa posílala; křížem nás žehnal umírající otec; tu jeho ruku ze země bychom za to měli vyhrabati a zlíbati; kříž vtisknut nám na čele na křtu svatém; pod prapor kříže byli jsme odvedeni a do armády kříže vřazeni při sv. biřmování. Za kříž miliony lidí vycedilo krev. Na kříži umřeli sv. Petr, Ondřej a Filip.

Za dobytí kříže táhla kdysi křížácká vojska a zaň život dávala. Kříž je dnes ještě to jediné, čím může národ náš býti přiveden k „rozumu“.

Křížem zvítězil Konstantin. Kříž zvítězil nad peklem, nad pohanstvem, nad židovstvem a nad mohamedánským půlměsícem.

Polský básník Krasinův přišel v Římě do Kolosea. Zde ho uchvátil zčernalý kříž. I napsal: „Země jej pronásledovala a On stojí. Právě tam, kde se jím pohrdalo, panuje. Viděl jsem ten kříž, rouhači; u něho ležely trosky mohutnějších sil, než jsou tvoje. Sta bohů válelo se v prachu a On stál. Svatá ramena rozpínal na východ i západ a svaté

čelo stápl v paprscích slunce. Bylo zjevno, že jest pánem světa.“ (Písmo I. 55.)

Patří-li kříž do školy, o tom má též místní školní rada co mluvit, neboť zákon ze 24. února 1873 dí: „Místní radě přísluší, aby dohlížela k náradí a vedla inventář.“ (Čl. 3.)

Jakou útěchu poskytuje kříž zoufajícím, trpícím, raněným, nemocným a umírajícím! Jak jej tisknou a líbají! Kříž je stanice, v níž se zachycují jiskrové depeše blízkých úsvitů z nesmírné Věčnosti. Kolik vojínů na bojištích tisklo křížek ke rtům! Z pražské nemocniční operační síně měl býti odstraněn kříž. Slavný Dr. Michl však pravil: „Dokud já budu primářem, kříž tady zůstane, neboť jsem viděl, jak těžce operovaní obracejí ztrhaný zrak na tento kříž a v něm sílu hledají.“ Náš veliký Zeyer napsal: „Jak mnohý v mládí touží, aby zapsal své jméno mezi hvězdy; ale více než hvězdy je kříž. Jak sladko odpočívati ve stínu jeho!“ Havlíček nosil až do své smrti na prsou stříbrný křížek. Slavný Dr. Rieger zemřel s křížem v rukou a tak vystaven ležel na katafalku v Pantheonu v Praze. Velký hvězdář Leverrier zavěsil si do své hvězdárny kříž. Nestačila mu celá nesmírná obloha; kříž byl mu klíčem a reflektorem světových záhad. Když takoví velikáni kříž ctili, jak může nějaký mladík kříž tupiti a káceti nebo posílati do musea jako zastaralou věc?

Napoleon věznil Pia VII. Pius mu pravil: „Vaše Veličenstvo, zde před tímto ukřižovaným žalují urážky, jež činíte mně a církvi.“ Za krátko slunce Napoleonovo zapadlo a slunce papeži vzešlo. Napoleon šel do vyhnanství a papež u vítězoslávě

do Říma. Slavný spisovatel R e t t é napsal v románě „Od ďábla k Bohu“: „Kdyby ti, kdož bloudí, mučení rozkolem roztrhli pletivo pýchy a vrhli se na kolena před Ukřižovaným, zakusili by radosti a klidu netušeného.“

V kapli Sv. Kříže na Karlově Týně uschovávány naše české největší klenoty, koruna svato-václavská a pergamenové listiny práv a výsad českých.

Dnes volají mnozí, jako kdysi židé: „Nechceme, aby Tento kraloval nad námi.“ Židé nechtěli, aby Ukřižovaný nad nimi panoval, ale krev jeho přišla na ně i na jejich děti. Jerusalem ztroskotán a židé rozprášeni do všech dílů světa. To snad by mělo stihnouti i národ náš? Nikdy jste nečetli v písmech: „Kdo na ten kámen padne, rozrazí se, ale na koho ten kámen padne, toho setře?“ (Mat. 21, 44.)

Denní listy přinesly zprávu, že jistý p. Peterka vyhodil kříž ze třídy řka: „Nechci ho viděti.“ V tyto dny si spálil karbidem oči, že kříže snad zde na zemi již neuvidí. V poli u Domašova rozbil slévač Fr. Zavřel kříž. Podstavec mu padl na nohu a rozdrtil. Zůstal v poli ležeti do rána. „Nemylte se: Bůh nebývá posmíván. Co bude člověk sítí, to bude i žíti.“ (Gal. 6, 7.)

Kéz ti, již kříž potupili ať slovem nebo skutkem, sebe poznají a uznají, že chybili! Ten, jenž na kříži se modlil: „Otče, odpusť jim, nevědí, co činí“, i za ně se modlí a chce je, jako dobrý pastýř zbloudilou ovečku, přivinouti k srdci svému. Zvláště mládež má ctíti kříž, nebo na kříži visí největší P r í t e l d ě t e k.

V Cařihradě za dob obrazoborectví v 7. stol. si daly ženy křesťanské i ruce usekati, než by byly svolily ke strhnutí křížů.

Dobře dí pastýřský list ze srpna m. r.: „Jednou jistě zase přijde čas, kdy kříž, jenž je nyní znamením pronásledování a potupy, bude znamením vítězství.“

Kam kříž patří ve škole, do toho má co mluvit nejen učitel, nýbrž i rodiče a církve. Svěcením se stal kříž majetkem církve. Jako pomůcka náboženská patří též katechetovi, jak přiznal i p. min. Habrman. Lid pak kříž koupil a jde o jeho děti; má tedy právo žádati kříž na první místo ve škole.

5. Význam náboženské výchovy pro společnost, hlavně v době poválečné.

Výchova mládeže po válce vyžaduje veškeré píle a péče, neboť mládež válkou byla zanedbána. Avšak tato výchova musí se brát cestou pravou. Válkou zřejmě se ukázalo, že jen výchova na základě víry v Boha je užitečná a účinná. Právě válka ukázala, že náboženstvím musí býti proniknut život soukromý i veřejný. Proto bude třeba obnoviti život rodinný i společenský v duchu náboženském; bude třeba vésti mládež do náboženských organisací a spolků; bude třeba vésti mládež zpět ke Kristu, jenž je Cesta, Pravda a Život; bude třeba žádati náboženskou výchovu nejen ve škole obecné a střední, nýbrž i na školách obchodních a hospodářských, pokračovacích a průmyslových.

Duch náboženský v rodině pěstuje se zvláště modlitbou. Kéž vrátí se časy, kdy v rodinách cí-

tány života svatých a evangelia! Přesvědčil jsem se, že byť některý student ve víře pobloudil nebo vášni podlehl, přece se rychle vzpamatuje, měl-li z domu, zvláště od matky dobrý základ náboženský. Mladičkový student napsal pisateli z vojny: „Má-li člověk dobré základy, nic jej neodvrátí.“ (J. F. Pöchlarn, *Lir*. 25.)

Proto:

„Nejsnažněji kladme dobrá símě
v hrud' mládeže, kde dříme příští svět,
by lepší, spanilejší vzrostlo plémě
z běd, temnoty a bouří těchto let.“

(Sv. Čech: „Komenský“.)

Chcete, drazí rodičové, aby z dětí vašich byla hříčka vln? Ne-li, pak pro spásu duší vašich dětí vás zapřisahám, vychovávejte dítky v bázi Boží. V ní spatřuji vlastní základ státní myšlenky. Také v boji o vážně ohroženou veřejnou mravnost, jenž po uzavření míru s obnovenou energií započat býti musí, prokáže se bázeň Boží jako mocný spojenec. Vynikající odborník prof. Jos. Pithard napsal v „Národní politice“ č. 166: „Nelze tajiti, že výchovu ve škole i v rodině bude naléhavě třeba postavit pevněji na základ nábožensko mravní, nemá-li nastati zklamání.“ (R. 1916.) Palacký 23. července 1873 pravil v Rožnově: „Toliko na základech náboženství možno postupovati k cíli, jinak bychom na slabých základech budoucnost svou stavěli.“ (Spisy drobné I. 381.) Berlínský nervový lékař dr. Placzek: „V každém případě může a musí býti náboženský výchov mládeže pokládán za jednu z nejnaléhavějších potřeb, chceme-li vytvořiti

lidi schopné odporu . . . , poněvadž má k tomu sílu dnes tak jako dříve.“ (Selbstmordverdacht 216.)

Všichni dnes volají po tom, že třeba posílit vůli mládeže. Ale čím? Síly dodá vůli jen živé a pevně vštípené vědomí Boha, od něhož jsme naprosto odvislí. Vůli posílí důvěra v Boha, vznešenost ctnosti, vzor Ježíše Krista a příklady z dějin, bible a života a příklad starších. Všechn právní řád spočívá na mravnosti. Střed mravního kruhu však je Bůh, jako slunce je středem soustavy světové. Jistý liberální právník doznal pisateli sám, že soudnictví moderní vyšlo z katolické mravouky. Je tedy jistě naše náboženská mravouka velmi dobrá. Jestliže ji hájíme, hájíme tím blaho státu. Výchova čistě státo-občanská, učící o povinnostech občana, jak ji zavedl na př. v Anglii roku 1893 ministr vyučování Mr. A c h a n d, dožila se vysloveného nezdaru; nedovedla vzbuditi u žáků zájmu ani nadšení. Již Sokrates usvědčil řecké sofisty, že občanská svědomitost vyplývá z vnitřní kázně, z ovládnání vášně a sobectví. Síly ke všemu tomu může však dáti jenom náboženství.

Proto i K o m e n s k ý za základ spořádaného života kladl bázeň Boží, neodkazuje výchovu náboženskou na léta dospělejší, nýbrž praví: „Nejsnáze a nejlépe jest p o b o ž n o s t nejprve vštípiti v srdce lidské, dříve než ono marnostmi nějakými se zaneše a zaplaví. Snáze oheň hasiti v jiskře, nežli se rozhoří, snáze vyčistiti od koukolu obilí, když růsti počíná, než potom.“

Odkazovati mládež jenom na česť, je v době všeobecné zkaženosti věru slabý podnět. „Národní Listy“ po aférách pražských napsaly: „Celý náš věk je hmotařský. Potrestejte zločince! Ale trest

není náprava. Náprava musí vyjítí ode všech z Božího hlasu svědomí.“ I liberální list tedy uznává, že je nutno vrátiti se k Bohu, jenž jediný je soudce neúplatný. Společnost může trvati jen láskou, spravedlností, bratrstvím, řádem mravním a právním. Tyto nezbytné prvky čerpají však nejvíce síly ze srdce křesťansky věřícího.

Náš učenec R a y m a n ve své nejnovější knize „Přírodopysk a otázky dne“ píše: „Jak se vymákneme z vnitřní nepravdy? Jen náboženstvím. Ono nás sjednocuje, osamostatňuje proti přírodním násilím, ono nás vzpružuje, koncentruje k našemu útočišti — k Bohu. Člověk i v přírodních vědách nejhluběji vzdělaný, jenž sám nejzákladnější pravdy našel a dobře cítí, co je pravda, živě vzpomíná ze života svého i matky své chvíli, kdy všechno to ostatní připadalo mu slabým, chabým proti neodvratné síle elementů mu nepříznivých a kdy jako slabé dítě utíkal se zamhouřenýma už očima do klína oné obrovské moci dobrovolně, v nezdolné pochybnostmi vděčnosti. Každý člověk sám o sobě přizná, že v takových momentech byl a že se tak s dobrotivou osobní mocí setkal a ten si oblíbí i křesťanství, v jehož středu stojí vznešená postava dokonale svatého — Krista.“

Výchovný význam náboženství uznával již T a c i t u s, neboť přičítal rozklad říše římské hněvu Božstva. Klasikové římské volali: „Učte se z dějin a nepohrdejte Bohem.“ Učený politik E b e r l e píše: „Stát propadne vždy v šílenství císařů, nevystoupí-li proti němu Kristus s nároky na duši.“ (Krásnější budoucnost 42.)

Evropa tvořila kdysi kulturní celek pro celý svět. Prof. dr. M e s s e r v G i e s s e n u ve svých do-

pisech praví: „Mravního závazku nelze dokázat tak přesvědčivě, aby musil býti uznán. Ve věřícím lidu je nevyčerpatelná zásoba síly, jež může býti dána do služeb všech vznešených snah.“ Bezbožností zahynuly již větší národy, než je náš. Není tedy věru třeba náboženství ze škol odstraňovati. My katolíci žádáme a žádati budeme svou katolickou, státem vydržovanou školu, jak nám ji zaručuje mírová smlouva a jak je v Anglii a Holandsku a teď bude i ve Francii.

Demokratismus nestojí bez principů křesťanských. Náboženství vychovává nejlépe svědomí, a tož základní podmínka života sociálního. V křesťanském středověku byla bída ojedinělá, blahobyť hromadný. Dnes je bohatství ojedinělé, bída hromadná.

Význam náboženství křesťanského a hybnou jeho sílu uznává i soc. demokrat dr. Müller v Mnichově. Píše: „Je nepopíratelným faktem, že snahy o provedení ideálů sociálních v obcích severoamerických setkaly se s úspěchem jen tehdy, když byly uskutečněny od lidí náboženských. Síla ideí socialistických musí býti doplněna přesvědčením náboženským. Kde se dějí pokusy o útvary, jež mají realizovat myšlenku vzájemné pomoci, vždy se přesvědčíme, že lze docílit jen tehdy výsledků, mají-li zakladatelé silné náboženské kvality, neochvějnou víru v dobro a nadšení k obětem. Když studujeme počátek hnutí, které se snaží uskutečnit ideje bratrství, setkáváme se s lidmi náboženskými.“ (Soc. Monatshefte 1910, č. 20.)

Solidarismus (vzájemnost) žádá vzájemné cítění a obětavost. To však prýští nejvíce ze Srdce Božského.

Dnes mnoho mluví se o bratrství; ano, bratrství se hlásá, ale sobeckost, korupce a hrabivost se pěstuje. Bratrství má smysl jen v ideí společného Boha — Otce. Dobře napsal basilejský rektor dr. Moeder v „Neues Reich“ v prosinci r. 1919: „Socialismus neuzdraví lidstvo, protože sám je pacientem.“

Mnozí po příkladu Stuarda Milla hlásají „náboženství humanity“, ale zda není nejkrásnější zásadou humanity náboženství křesťanské?

Již Cicero učil, že řád mravní je výrazem světovládne Moudrosti Boží. Tu znáti učí náboženství. Je tedy náboženství nejzákladnější kořen zdravé, spořádané společnosti. (Tomáš Akv. C. g. I. 120.)

Společnost se udrží nejen autoritou a mocí, nejen společnými zájmy, nýbrž láskou. Láska však čerpá svou mizu životní nejvíce z víry Kristovy. Bez lásky křesťanské nic neprospěje smlouva mírová. Jen na zásadách křesťanských lze provést svaz národů.

Dr. Ziegler ve svém díle: „Sociální proudy 19. století“, str. 559, dí: „V křesťanství vězí sociální předpoklady.“

Má-li býti zreformován zevnější řád společenský, musí býti zreformován vnitřní člověk, a to se stane křesťanstvím. Dr. Foerster dí: „Křesťanství je největší sociální tvůrčí moc. Bez něho vysychají vyšší síly.“ (Křesťanství a třídní boj, 16.) Kristus řekl: „Kdo ve Mně zůstává, nese ovoce mnohé.“

V životě vítězí idey, jež přetvořují život. To jsou jistě idey křesťanské. Ty jediné vyléčí svět chorý. Či snad již je tolik zle, že ani léků svět

nesnese? I sám H a e c k e l uznal: „Sociální příkazy křesť. morálky jsou velmi cenné.“ (Věčnost 46.) Učenci S p e n c e r, J a m e s, K r e j č í a jiní hlásají jen zvýšení života, ale křesťanství žádá i zlepšení života, bez něhož ono spíše zhoubným než dobrým se stává. Živě uvědomělý cit trpěného bezpráví nadchne mocně v boj za spravedlnost, ale jakmile tato dosažena, je třeba vyšších zdrojů k rozdmýchání plamenů lásky a k vzájemnému zachování služby, jinak nastane boj nový, boj o vlastní prospěch, byť na úkor jiných.

Kultura, rozvoj celku, musí mítí nějaký nejvyšší cíl, cíl všeho, cíl poslední. To však podává víra.

Křesťanství zdůrazňuje co nejvíce důležitost života a vyzývá, „dokud je den, pracovati.“ (Jan 9, 4.) Nevěra však plodí nudu, znavenost, ochromení, nejistotu, rozklad, pessimismus a zoufalost, zádumčivost, omrzelost, nechuť a nespokojenost. To vyznává básník S o v a:

„Ty pouště, kde jsou písky omrzení,
kde energie lepší vymřely
ve hlavách, jak ovoce nakažených
pozdními kulturami zemdlených.“

(Vybouřené smutky 107.)

Víra tvoří největší hrdiny všech dob. Že výluka nábož. vyučování poškodí výchovu, vidíme přece již dnes, a poškodí a škodí republice přímo katastrofálně. Jen kdož žijí vysoko nad lidem, toho nevidí. Dr. K á d n e r v „Nár. Listech“ ze dne 26. března 1919 žádá, že škola má býti spravedlivá ke všem dětem. Zcela dobře však potom každému dítěti se má dostati vyučování nábož. v jeho

konfesi. Dobře podaná nauka křesťanská je jediné s to zjednati rovnováhu mezi zájmy osobními a zájmy celku a tím umožniti soužití všech.

Velcí dnešní filosofové a vědci Gemelli, Sarlo, Benson a jiní doznávají, že jen křesťanství luští uspokojivě záhady světa a života, neboť je náboženství lidství a vzájemnosti.

Překrásně vylicuje slavný Paul Bourget ve „Smyslu smrti“, jak víra Kristova a věčné shledání dodává obětavosti pro vlast a bližní a praví, že slovy: „Sestoupil na svět . . .“ je řečeno, že nová energie síly a lásky vchází do světa. (318-19.) Proto „hlavu vzhůru, lidé svobodní“, voláme s Epiktetem. (Rozpravy I., XVIII. 20.) Vůdce italských soc. demokratů malíř Camelli vystoupil ze strany, jíž vytyká ubývání idealismu, a stal se letos profesorem semináře kněžského v Kremoně. Síla ideí křesťanských tedy duchy nejlepší získává.

Náš univ. prof. Dr. Mareš napsal loni v „Národě“: „Základem nábožensko-mravní výchovy ve škole nechť zůstane učení Kristovo, jakožto náboženství čisté. Či snad má býti nahrazeno učením Konfuciovým, Buddhovým, Sokratovým? Každý cítí nemožnost toho, aby byla z myslí lidu vytržena tisíciletá tradice křesťanská a umrtvena poesie, spojená se jménem Ježíšovým: není-li náhrady něčím pravdivějším a krásnějším; neboť náhradou nemůže býti monistická poušť. Kulturní ztráta z toho, kdyby lid byl uveden v zapomenutí křesťanství, převyšovala by nesmírně všechny škody, způsobené válkou. Ano, čisté křesťanství může pomoci vyhojiti rány, zasazené válkou, které hrozí nákazou a jitráním.“ Ó, co tu důvodů pro křesťanskou výchovu mravní ve škole i v rodině!

Clověk touží a snaží se dospěti od nižších cílů k vyšším a vždy vyšším. Soubor těchto snah musí konečně směřovati k Dobru nekonečnému, nejvyššímu a skutečnému, a to je Bůh! Jím nabývá život smyslu a v Něm a dle Něho třeba všechno oceňovati. Ani věda, ani umění, ani celý svět zcela člověka neuspokojí, jsouce zjevy nahodilými, měnnými, ba samy odkazují jej výš, k Dobru naprostému. Přijdou vážné chvíle života, kdy člověk Boha najde.

Všichni chceme vyplniti svůj úkol; pracujeme pro společnost, ale tato společnost sama je souhrn nahodilých jednotek, není bytostí naprostou; má tedy svůj úkol jako celek nad sebou, úplně si nestačí, nemůže zcela zaujati, absorbovati veškerou snahu rozumu a vůle, nýbrž ponechává jim otevřený východ do nekonečných výšin, k Bytosti nejvyšší. Odtud ten všeobecný, věkovitý, imposantní souhlas uznání Božstva.

Bráti tedy dětem nábož. výchovu je znásilnění dětského srdce, neboť to značí tarasiti jim cestu k nejvyššímu štěstí. Přejíce dětem toto štěstí, nebudete ani klerikály ani lidmi nepokrokovými. Sám bohoborný T y n d a l l nazval cit a potřebu náboženství „promlčeným právem“ právě tak, jako hlas rozumu nebo jako vnímavost smyslů. (Přednáška o materialismu 1874.)

6. Křesťanství — zdrojem obnovy.

»V. Něm byl život
a Život byl světlo lidí.«
(Jan 1, 4.)

Již perský Zarathustra věstil: „Přijde Muž světla a ozdobí svět nábožností a ctností.“ Kdo je

Muž tento, ne-li Kristus, v němž božství se vtělilo? Kristus je nejvyšší dokonalost sama. Je nevystihlý, nepřekonatelný, nedosažný, všelidský, všenárodní, všestranný a věkovitý.

R. 1893 byl v Chicagu sjezd židů, na němž žid Lyon pravil toto:

„Kde ukážete mi takový obraz lásky a obětavosti jako v evangeliích? . Ejhle, před 2000 lety, tam uprostřed národa našeho stanul duch lidský na takové výši, že od té doby ani o krok kupředu nepostoupil . . . Ježíš náleží veškerému člověčenstvu . . . Neodvažuji se vylíčiti charakteru a vlivu Ježíšova na pokrok lidstva; kdybych chtěl dostáti tomu úkolu, musil bych býti vševědoucím. Vím dobře, že židé ohromnou většinou neuznávají ještě velikosti Ježíšovy . . . Než z toho jména, z té postavy vyplynulo tolik požehnání, tolik zušlechtění na člověčenstvo veškeré, že nevidím důvodu, proč by židé neměli ho uznati za největšího ze svých mistrů.“

Kristus jediný svou naukou, svým vzorem a svou milostí může býti zdrojem obnovy mravní, kulturní a sociální.

Kristus určil světu nejvyšší cíl: „Hledejte nejprve království Božího.“ (Mat. 6, 33.) Tím vyzval lidstvo, aby odřeknouc se materialismu, šlo výš za cílem nadpřirozeným. Všude jeví se snaha kupředu. I člověk má se emancipovati od hmoty ke zduchovnění, neboť Bůh jest duch. Bůh vložil do srdce lidského hybnou sílu, vnitřní snaživost, jež pudí člověka vždy dál a výš. Měnivé, pomíjející rozkoše nemohou člověka uspokojiti, neboť člověk je něco víc než zvíře, a je stvořen pro pravdu, dobro a dokonalost. Toto vše je spojeno v Kristu

měrou nejvyšší. Proto jako magnet přitahuje železo, tak Kristus vábí k sobě lidi šlechtné.

Vrchlický pravil: „Posviť si na člověka z blízka a každý se ti objeví malý. Ale Kristus, čím více se mu přibližuješ, tím je větší!“ Světélka hasnou, ale Kristus jako slunce svítí a všem lidským měřítkům se vymyká. Kristus vystavěl kathedrálu mravnosti, v níž každý, ať v jakémkoli stavu, může sebe povznášeti a zdokonalovati. Mickiewicz pravil: „O kolik povznesete a polepšíte svou duši, o tolik zlepšíte svá práva, rozšíříte hranice.“ Oč lepšími budeme křesťany, o tolik větší právo budeme míti na život. Každý z nás má usilovati o lepší budoucnost a proto víra křesťanská má nám býti pravidlem v životě soukromém i veřejném. Toť je smysl slov sv. Pavla: „Přeměňujte se obnovou mysli své.“ (Řím. 12, 2.) Žijte, jak se patří na křesťany!

Víra Kristova zrodila miliony světců, kteří vydávali ovoce milosti a dobrých skutků a život zasvětili heroickým úkolům. Americký filosof James pravil: „Pohlížíme-li na smysl asketismu, t. j. katolické zdrženlivosti a zbožnosti, musíme jej míti za hluboký názor světový.“

Křesťanství má nejbohatší obsah ctností, skutků a rad. Má nejvyšší ideály dokonalosti a lásky. Zda není tedy křesťanství nejlepším zdrojem mravního přetvoření a zduchovnění Evropy a celého světa? Jen je přijati a jím se řídit a bude hned na světě více lidskosti (humanity), bratrství, radosti a pokroku. Křesťanství je pravda naprostá, věčná, neměnná. Umí nejen zrazovati, nýbrž i naváděti k dobru.

City křesťanské mohou vyvinouti úžasnou energii. Kristus byl učitelem důvěry. Kéž bychom my katolíci byli si vědomi své síly a svých duchovních fondů! Potom bychom hlavu svou hrději vztyčili na vlastních ramenou. Mäder ve svém spisu „Wenn Paulus wiederkäme“ praví: „Stojíme před slavnou periodou církve.“ Aby byla slavnou, k tomu třeba ovšem jak pomoci Boží, tak našeho spolupřičinění. Svět ovládají idey. Nejvyšší idey však obsahuje křesťanství. Potřebujeme katolických aviatiků, t. j. ideologů, kteří by vystíhovali poměry a proudy, idey křesťanské vysvětlovali a jich na nynější situaci upotřebili a směr katolické budoucnosti určovali.

Autor brožury „Zřídme ligu národní“, žádný kněz, ani stoupenec katolické strany, píše: „Aby dílo všeobecné obnovy se zdařilo, jest nezbytna iniciativa náboženská po válce . . . Obnova a spása národů nemůže býti provedena uměním diplomatickým ni válečnickým ani náro hospodářským, nýbrž v pravdě, v duchu a skutečích způsobem náboženským . . . Na církvi nyní jest, aby se účastnila křižáckých tažení za vykoupení lidského pokolení od bezbožnosti společenského života.“ (Str. 20. a n.)

V církvi katolické je láska křesťanská nejvíce uskutečněna. V církvi katolické je největší jednota víry a mravouky a největší důslednost. Z ní vyšli největší opravdoví reformátoři, kteří kráčeli ve šlépějích Kristových, nebořili, ale novou kulturu stavěli. Do církve katolické vrátili se v poslední době největší myslitelé, na př. dr. Ruville, Pastor, Bahr a Ronald Knox z Trinty College v Oxfordě, syn anglikánského biskupa z Manchesteru. „Daily News“

píše: „Od Newmana žádná větší ryba do sítě katolické církve se nedostala jako Knox.“

Církev hatolická má též nejlepší kulturní vychovatele dnešní, jako jsou dr. Willmann v Praze, dr. Geyser v Münsteru, Grabmann ve Vídni, Stölzle ve Würzburgu a j. Křesťanství může i teď, jako kdysi po stěhování národů, svět kulturně obnoviti, mezinárodní mír postaviti na žulové základy. I mužové, jako Beethoven, Hayden, Dvořák čerpali svá nejkulturnější díla ze zdrojů křesťanství. Když Beethoven složil svoji „Missa solemnis“, napsal: „Dokončil jsem právě nejnovější svoje dílo, které mám za nejlepší svých duševních plodů.“

Má-li býti na světě pokoj, je nutno povznésti lidstvo na stejný stupeň duševní. K tomu nejlépe se hodí církev katolická. Protestant univ. profesor dr. Kohler v Berlíně ve článku „Welt der Gegenwart“ roku 1914 napsal: „Církev katolická je nekonečná moc, mravnost vytvářející a kulturu vyrovnávající, moc, která směřuje tam, aby národy sjednotila.“

Že křesťanství může svět sociálně obnoviti, doznává i anglikánský pastor Blissard ve spise „The econom Antechrist“, kde praví: „Křesťanský sociální program Lva XIII. je ocelová zeď, která i v Anglii zbudována býti musí.“

Majíce takový mravní, kulturní a sociální zdroj obnovy v křesťanství, dejme síly své rádi do služeb jeho, abychom i my měli zásluhu na pokoji, jenž slíben je všem lidem dobré vůle.

7. Jak dociliti mravní obnovy hlavně na škole střední?

Po mravním obrodu volá i hlava naší republiky prezident Masaryk ve svém poselství. Ve své odpo-

vědi na dík za poselstvo zase označil mravní obrod a zoprávďovění za naléhavější úkol než jiné. Vůdci lidu mají vyjítí ze střední školy. Proto zodpovíme si otázku, jak docílití mravní obnovy u mládeže vůbec, ale hlavně u mládeže středoškolské.

Náš poměr k Bohu a k bližnímu zůstává týž. Bližní budou vždy lidé jako my a Bůh Pánem naším vždy.

Proto i mravní povinnosti musí býti řízeny neměnnými zásadami. Již Heraklit 500 let př. Kr. uznával za pravidlo jednání všeobecný zákon. Předně je nutno, aby mládeži hluboko a trvale bylo vštípeno živé vědomí jsoucnosti Boží a odvislosti naší od Něho a nejvyšší pravidlo mravnosti, totiž zákoní Boží, jež poznáváme hlasem svědomí. Když je Bůh, jsme od Něho odvislí a Jeho vůlí se musíme řídití. Bůh není, jak učil Herbart, výtvořem mravnosti, nýbrž jejím zakladatelem. Vše v přírodě i v životě se řídí zákonem Božím. I člověk se má řídití zákony dobra, jež jsou výrazem vůle Boží. Co příroda a život koná nutně, má člověk konati dobrovolně. Věho třeba užívati účelně, dí rozum. Bůh to tak zařídil, Bůh to tak chce — toť jsou nejlepší mravní pravidla, jež se v boji života jedině a jistě osvědčí. Již Crusius († 1775) hlásal, že z poslušnosti k Bohu máme konati, co je přiměřeno dokonalosti. Dobře jest probíratí třeba ve škole partie o Bohu a jeho vlastnostech a při tom ihned vzbuzovati city úcty a lásky.

„Vůle bývá hýbána dobřem, pokud v něm cíl svůj poznává“, dí sv. Tomáš Akv. (C. G. 1. 72.) Tak musí mládeži důkladně býti zodpověděna otázka o posledním cíli života. Proč žiji?

Ódkud snaha po pokroku a vřdy vřší dokonalosti? Je nutně a jistě Bytost nejdokonalejší, jeř je pravzor a prazdroj všeho dobra, dobro naprosté, dokonalost sama. Poslední důvod a nejvyšší příčina dobra, Bůh, jenř sám jsa nejvyšší, zařídil postup od nižšího k lepšímu a rozumným tvorům vytvořil snahu po pravdě a vyšších cílech. Bůh je Pravda sama. Bůh jest bytost nejvyšší a náš původ může jediné býtí náš cíl. Jemu se připodobňovati — v tom náš pokrok i naše povinnost.

Komenský ve spise „Unum necessarium“ (Jedno potřebné) píše: „Všelíká bytost se nese k dokonalosti; člověk nic dokonalejšího nemá nad sebe než Boha; hledí se tedy státi jak Bůh.“ (78.)

„V blízkém spojení s Bohem mizejí lidské nedostatky jako stěbla slámy suché, jeř přišla do dosahu plamenů“, dí výstiřně dr. Vašek v „Moderním člověku.“ (233.) Jiř blízký styk s mužem hluboce moudrým nám otvírá bohaté obzory pravdy, krásy a ctnosti. Oč nekonečně více styk s Bohem, bytostí nesmírnou. Čím slunce přírodě, tím Bůh duši. Do duše s Bohem již tu pokud možno spojené proudí netušená síla životní. Milovati Boha je něco tak nadlidsky vznešeného, že marně hledáme slov to jen poněkud vypověděti. Nic vyššího nelze vůbec pomysliť. Největší naši veleduchové Komenský, Štítný, Palacký a Březina vyššího cíle pro člověka neznali než spojení s Bohem. Čtete jen Komenského „Jedno potřebné“, Štítného „Kniha naučení křesť.“, od Březiny „Svítání na Západě“ a Palackého „Několik slov o náboženství“! Duše chce mítí Boha blízko a spočinouti v Bohu, v Jistotě absolutní, nabývá stále svěží radostivosti životní a chuti k činnosti horoucí, jeř i překážkám se směje.

Člověk z Boha žijící se ve sporných chvílích táže: „Co na to řekne Bůh? Bude se to Bohu líbiti? Chtěl by to Bůh?“ V těchto zásadách má uspokojivé normy a vždy skutečně mravně vyšší a obsahově dobrá vodítka. Zkrátka náboženství je člověku nevysýchajícím zdrojem optimismu (t. j. přesvědčení, že dobro a pravda zvítězí a zase bude lépe), je pro kulturní práci a pro všecku činnost životní nezbytné.

Bůh je láska, láska činná, je činnost sama. Zda to nerozněcuje člověka k nejvroucnější obětavosti ke každému a ke všem! Náboženství člověku nepřestává připomínati: „Jsi pro vyšší cíle! Jsi pro věčnost! Jsi pro pravdu! Jsi pro nepomstitelné věci! Jsi pro celek!“ Tím budí v něm idealismus, t. j. nadšení pro vše krásné a dobré, vyšší názor světový a udržuje v něm soulad mezi pozemským a věčným. Optimismus a idealismus jsou dvě perutě, na nichž lidstvo se bude vznášeti vždy k velikosti, a zdrojem obou je náboženství. Myslí-li to kdo kdy s národem dobře, nemůže nechtíti, aby náboženské vyučování bylo co nejvíce pěstěno a účta k náboženství co nejvíceji slovem i příkladem učitelů i vládnoucích činitelů doporučována.

K Bohu dojíti je tedy poslední a věčný cíl člověka a státi se synem Božím je, jak řekl mystik Eckhardt, cílem žití mravního zde na zemi. „Fecisti nos ad Te, Deus“: „Učinil jsi nás pro Sebe, Bože“, hluboce cíl náš vystihl sv. Augustin ve „Vyznáních“.

Čím více se k Bohu přikloňujeme, tím vnímavější se stáváme pro Slovo Boží, to jest pro Krista, a čím více se ke Kristu přikloňujeme, tím více chápeme Boha. Je tedy Kristus vpravdě Bůh Syn.

Proto je třeba učit mládež co nejvíce studovati a následovati Ježíše Krista. Kristus je přece jen „nejkrásnější ze synů lidských“, dí Isaiáš. Jen Kristus, Moudrost nejvyšší, nás může poučiti o pravé dráze životní. Jen Kristus probudil zase v duších skryté energie a otevřel široší pole účinné lásky. Kristus i Desatero lépe vysvětlil a tím je pro všechno lidstvo významný. Indiferentismus křesťanský plodí indiferentismus (lhostejnost) mravní. Ideálu člověk potřebuje a Kristus je ideál všech ideálů. Nebýti Jeho, morálka by zůstala neúplna.

Na Kristu mládež nejlépe vidí, jak se cvičiti v trpělivosti, lásce, poslušnosti, tichosti a čistotě, v mírnosti, horlivosti, dobročinnosti, v obětavosti, zbožnosti i vlastenectví.

Mládeži je třeba návodů a návyků. Návyk směřuje ke cviku vůle, návod ku vzdělání mysli. Tuto vzděláváme, když jí představujeme, jak užitečná, rozumná, možná a jak krásná je ctnost. Pro cvik vůle jsou nutny moudrá kázeň, řád a pobídka. Třeba mládež poučiti, jak si má počínati v pokušení, pochybách a nebezpečí. Nutno se přesvědčiti, zda se dle pokynů řídí. Nutno též mládež naváděti k plnění zákonů občanských a jich povinností.

Ať se cvičí delší dobu v jedné určité ctnosti, proti které nejvíce chybuje. Co je ctnost? Ctnost je trvalá, opakovanými činy získaná způsobilost vždy činiti dobré. Ctnost je, jak dí Bruñetiere, triumf vůle. Sílu vůle čerpáme z víry a důvěry v Boha a věčnou odplatu. Machar ve „Víd. denníku“ doznal, že intelligence (nevěřící) za války ukázala nejhorší vlastnosti. Za to lid věřící se držel. Učme mládež, jak velcí mužové, na př. Čech, Brezina, Dvořák, Verdaguer a j. byli skromní.

Velmi důležitá je č e t b a pro mládež. Sami studenti by mohli přeložiti něco ze spisů na př. Mayera „Cesta ke štěstí“, Hoffmanna „Buď celým mužem“ a j. V kroužcích vzdělavacích ať si mládež čte z následujících spisů: Durdík „Karakter“; Foerster „Sebevýchova“, „Pohlavní ethika“; Smiles „Karakter“; Doubrava „Čítanka dospívajícího jinocha“; Doss „Perla ctnosti“, „Volba stavu“, „Myšlenky a rady“; Bazin „Obilí jak zráló“; Ušeničnick „Kniha života“; Wegener „My mladí muži“; Kratochvíl „Časové úvahy“; Baar „K Bohu“; Payot „Výchova vůle“; sv. Augustin „Vyznání“; Kempenského „Následování“; Marden „Síla sebevědomí“; Meschler „Návod k výchově“; Hoffmann „Výchova mládeže“; Hlavinka „Když srdce zavolá“; dr. Novák „V máji života“; Bilczewski „Stud. mládeži“; Váňa „Enthusiasmus“, „Snahy“, „Úvahy“, „Sebevýchova“ atd.

Z těchto spisů by měly býti u k á z k y v nové učebnici mravouky. Tato učebnice musí býti vzata ze života a pro život mládeže a prakticky pro různé okolnosti života mládeže sestavena. Senekovo: „Ne pro školu, nýbrž pro život se učíme“ je zde směrodatno. Též ž i v o t o p i s y velkých mužů a svatých jsou pro mravní život mládeže veleúčinné.

Idea věčnosti a zodpovědnosti je silná pohnutka k dobru. I tobě jednou zahřmí hlas: „Vydej počet!“ I Solon hlásal před Kr.: „Pamatuj na konec!“ Když nám dal Bůh rozum a tím schopnost rozeznávati dobré a zlé, čeká nás i zodpovědnost, t. j. budeme museti odpovídati na otázku, jak jsme všeho užívali a zda jsme rozumně jednali. Bible poskytuje mnoho vzorů mravného života

a různých ctností, na př. sedm bratří Mak., Daniel ve škole palácové, apoštolové atd. Jak vzácné to příklady pevnosti ve víře a mravnosti i v těžkých okolnostech! Když ti mohli, proč ne ty! Exhorty musí jít do hloubky. Dobré jsou exhorty dra. Vaška, Žáka Fr., „Promluvy a řeči“ Žáka Emanuele, Melky, Jiráka a Vsetečky.

Katecheta musí být ne tak profesorem, ale spirituálem, vůdcem a rádcem mládeže.

Mládež třeba učit účtě představených, ale i sebeúctě. Myšlenka: jsem obraz Boží, chrám Boží, král tvorstva, rytíř Ducha svatého, úd Kristův je vždy pakou idealismu a pokroku. Co je člověk? „Málo od andělů povýšil jsi jej.“ (Ž. 8, 6.) Jakou cenu má duše, když Syn Boží za ni trpěl! Dějiny světové poskytují hodně příkladu povzbuzujících, na př. Václava. Tělocviku třeba přát. Nebylo by dobře mládež mentorovati, ale dobře je někdy jí promluvit hluboko do duše.

Dobře poznal již Herbart, že duševěda a mravouka (psychologie a ethika) jsou „oči výchovy“. Vychovatel musí dnes zvláště obojí studovati, ale musí studovati i sebe a studovati mládež svěřenou. Za dnešní zkažené doby je nutno dle Pestalozziho vyučování vychovávací, čímž nemyslíme spoustu mravních pouček, nýbrž aby všechny předměty dle možnosti cílily k tvorbě charakteru. Vlastní příklad všech a jednotlivých učitelů ovšem je nejdůležitější. „Více působí příklady než pravidla“, dí Seneka. Který vychovatel by životem mládež pohoršoval, měl by být přeložen, odstraněn a vůbec by neměl být vychovatelem. Napřed třeba zreformovati sebe. Mravnost je potřebnější než kterýkoli jiný sociální

problém, jak to na Rusi hlásal Michal'jov, jehož vychovatelské romány („Život Supova“, „Shnilé romány“, „Cizí hřích“ a j.) by u nás mohly býti vzorem k podobné tvorbě. Prozíravé lásky, někdy i přísnosti třeba, ale základem musí býti Bůh, bez Něhož závaznost nemá solidního důvodu. Štěp musí býti okopán, zkypřen a ovodněn. I mravnost musí býti zdůvodněna a podpořena náboženstvím. Mládež musí býti přesvědčena, že nejlépe prospěje společnosti, když se naučí sebeovládati a mnoho bude uměti. Nestačí ji učit, že má bližní milovati; musí znáti, proč, jak, koho a co v něm má milovati. Tomu však nejlépe učí křesťanské náboženství.

Prostudujte soustavy filosofické všech dob, nic nenajdete lepšího než křesťanství; pozorujte všechny velké muže všech dob, nenajdete dokonalejšího než je Kristus. Čtete krásné výroky pohanského Epikteta, přece schází jim teplo lásky Kristovy. Bez Krista, bez Jeho prostředků nenastane ozdravení poměrů. V Kristu dal nám Bůh typ pravého lidství. To by dnes již měli všickni činitelé veřejní uznati! Zásady Kristovy mají žáci uměti nazzpaměť. Jsou to: „Osmero Blahoslavenství“; „Co chcete, aby vám lidé učinili, i vy činite jim“; „Co jste jednomu z nejmenších bratří mých učinili, Mně jste učinili“; „Milujte nepřátele své!“; „Bůh je láska; stvořil nás k užitku našemu“; „I my druhým užiteční býti máme.“ Tak v morálce křesťanské je vše zdůvodněno a kořen dobra naznačen, totiž — láska. Lásku v srdcích mládeže nejvíce může roznítiti časté, hodné s v. přijímání. Uváží-li kdo, že Bůh nás tak miluje, že se nám sám dává, jak by nebyl pohnut k lásce, k sebezáporu a oběti. Láska láskou

se budí. Sv. zpověď má vlastně býti jen přípravou na přijetí nejsv. Svátosti oltářní. Sama sebou má však též nesmírný, výchovný, umravňující význam. Učí dle Sokrata a Thalesa „znáti sebe“ a to je první krok k nápravě. Zpověď nabývá člověk pravé svobody a nové chuti k životu. Mimořádná doba žádá mimořádných prostředků. Výborný takový prostředek obrodu lidstva jsou exercicie (duchovní cvičení). O nich se vyjádřil prof. dr. Schleich: „Exercicie dávají spolehlivý návod k umění státí se neomezeným pánem svých vášní; v nich skryta nesmírně důležitá léčebná metoda a pramen nejpožehnanějších vodítek; jimi mohli bychom reformovati všechny naše ústavy choromyslných.“

Jiný prostředek a zdroj mravní síly je modlitba a mše sv. I Masaryk a Wilson se denně modlí. Národ, jenž se ještě modlí, je jistě pevný. „Modlitba je příliv, jenž zdravou vlnou pokrývá nečistý břeh duše“, dí Coppé ve „Mši vlastence“. I naši velikáni skladatel dr. Dvořák, Zeyer chodili a básník Březina chodí na mši sv. V Paříži bývá v neděli zvláště četně navštěvována tak zvaná „Mše umělců“. Fr. Coppé dí: „Mše sv. je odpočinek cestovatele pod svěžími palmami.“ (Mše vlastence.) Odporučuje se přednésti studentům jako přípravu na sv. přijímání některé krásné básně ze sbírek „Eucharistie“ od Xav. Dvořáka a Verdaguera nebo Klem. Marianského. Dobré je pozvati občas studentům cizího učeného kněze, aby k nim měl konferenční řeči, nejlépe v době před Velkonoce.

Venkovské kněžstvo musí se studentů ujímati a s nimi udržovati styk. Láskou nutno zí-

skati i malé studenty. Též bohoslovci se musí studentům věnovati. Studentské časopisy „Květy mládí“, „Jitro“ a „Život“ nutno šfriti. S rodiči studentů se odporučuje pořádati besídky a styk s nimi udržovati. Dobré by bylo vykonati se studenty pout, na př. na Hostýn, na Velehrad a do Staré Boleslavi. Velmi potřebný je pro studenty seznam dobré četby z naší i světové literatury. Velmi se odporučují vlastní životopisy konvertitů (obrácených jinověrců). Zde odporučujeme některé takové a podobné spisy, na př. Lüttwitz „Košile štast. člověka“; Ruville „Zpět k církvi“; Retté „Od ďábla k Bohu“; Basin „Obilí jak zráló“; Coppé „Utrpení“, povídky „Anděl Páně“; Pascal „Myšlenky“; Hello „Člověk“, „Slova Boží“, „Podobizny“; Verlaine „Výbor z poesie“; Aurevilly „Hostina atheistova“; Peguy „Koberec“, „Mysterium“; Huysmanns „Na ruby“, „Kathedrála“; Bourget „Smysl smrti“, Lazarina „Žák“, Goncourt „Sestra Filomena“, Tinzean „Na rozcestí“, Dickens „Vánoční píseň“, Ježek „O' Connell“, Kadeřávek „50 univ. profesorů“, Maupassant „Vojenské novelly“, Benson „Nevid. světlo“, „Historie Raynola“, Borecký „Básníkův kancionál“, Bazin „Přehrada“, Kosakiewicz „Návrat“, Routhier „Setník“, Sheehan „Lukáš Delmege“, Joergenson „Života lež a pravda“, Didon „Kristus“, Benson „Pán světa“, Kopus „Syn Syrův“, Champol „Egoistův román“, Mayer „Cesta ke štěstí“, Finberk „Stíny“, dr. Klug „Otázky“, Pasteur „Náb. úvaha“, Wibbelt „Knihy o 4 pramenech“, Wallace „Ben Hur“ atd. O naší literatuře nemluvíme, předpokládajíce její znalost.

I s odpadlými studenty třeba jednati taktně. Taktéž se syny rodičů protináboženských, neboť

děti nemohou za rodiče. Nalomené třtiny nesmíme dolomiti. Kněz musí si počínati jako dovedný operatér; musí býti žákům rádcem ve volbě stavu, chudým studentům musí pomáhati, nemocné navštěvovati, s trpícími míti soucit. Pro osudy osobní a rodinné svých žáků musí míti katecheta zájem. Chybující nejlépe získávati soukromě; třeba využítkovati vhodných okamžiků, na př. úmrtí nějakého žáka neb někoho z rodiny a posledního pomazání.

Dnes, kdy tolik se mluví o svobodě, musí míti mládež správný pojem o svobodě. Pěkně to řekl dr. Rádl: „Svoboda není bezuzdnost, nýbrž možnost uskutečňovati ideály pravdy, dobra a náboženství. Cíl svobody je výchova.“ (Naše doba, 18.) „Svoboda synů Božích“ záleží v převaze chtění dobra, ve chtění cílů vyšších, ve volnosti od naruživosti a vášní. Bez šlechtění révy nelze sbírat hroznů a bez dobrého užívání svobody nelze užitečných povah vychovati. Dovolávejme se soudnosti žáků, upomínajíce mezi čtyřma očima na následky zlého života. Kam to povede? Jak skončí? Co by dělal, až přijde okamžik poslední? Krásně dí básník Březina v „Hudbě pramenů“: „Oheň života vyžaduje tahu větrů z nekonečnosti. Duši nic neohraničí, leč Neohraničené.“ Poukazujme na nadšení mládeže francouzské, na samostatnost a přičinlivost mládeže americké.

Studenti ať sami jeden druhého napomínají; čím starší, tím více mají dbáti své cti a mladším dávati příklad. Studentky zvláště ať zavádějí vyšší rozhovor a brání všemu sprostému. Sprostota se sama odsuzuje. Navykejme tedy mládež jí pohrdati a ji ignorovati. Ve vzdělavacích kroužcích měli by si studenti čísti dr. Gutha „Katechismus

slušného chování“ a „Pravidla slušnosti“ od téhož. Odporučovala by se kapesní příručka slušného chování nově pořízená. Dr. Guth píše na str. 16.: „Snášelivost náboženská patří k prvním požadavkům slušnosti.“ (Pravidla.)

Dobře ať středoškolská mládež si vštípí, že na universitu musí přijít student hotov, jinak je ztracen. Nesmí se báti teroristů a zpustlíků. Správně napsal v „Naší době“ 1918 str. 179 dr. Emil Svoboda: „Překážkou je člověku společnost, která stíhá posměchem toho, kdo chce žít dle zásad, která nutí k přetvářce, k předstírání zchytralosti a k tomu, že se člověk stydí za své mravní hnutí.“ Dle toho třeba probouzeti v mládeži pevné sebevědomí a říci jí: „Svět si nedá poroučeti od vás a vy si nedejte poroučeti od něho!“ Tisk, divadlo, obrazy, listy, knihy a kina jsou dnes věru praví kati mravnosti. Mezi zevní civilisací a pěstěním charakteru musí býti rovnováha, jinak je všecka civilisace hrobem lidstva a sebevraždou. Připomínejme mládeži, že křesťanské náboženství je radostné; nic dovoleného nezakazuje; co je špatné, nemá se tak jako tak činiti. Je-li ovšem jednou vůle zkažena, je i rozum náchylný, přijati kde jaký blud, jen aby se Bohu vymknul. Mayer r. r. 1874 napsal: „Darwinismus jen proto nalezl tolik přívrženců, že se ho mohlo užítí k šíření atheismu.“ „Pravdy vědy se šíří pomalu, ale idey, jež více ve vůli kořeny mají, šíří se jako vichr“, dí Wigand. (Darwinismus II. 88.)

Nejdůležitější je, naváděti mládež k čistému, mravnímu smýšlení, cítění a jednání. Je zcela nesprávně mládeži nedospělé dávatí podrobné poučení fyziologické o věcech pohlavních a procesy

pohlavní do podrobná jim vyličovati. Dr. Foerster píše v „Pohlavní ethice“: „Kdo je pro přímé vysvětlování o jednotlivostech lidského rozmnožování, přehlíží, že největší ochranou mravnosti je stud. Stud koření v hlubokém instinktu života, jenž své nejdůležitější úkoly snaží se zastříti závojem nepoznaného.“ Ted' zrovna před několika dny i sociál. lékař dr. Keller v „Arbeiterzeitung“ zcela zavrhl pohlavní poučování ve škole nebo hromadně. Patří to rodičům a to před sňatkem dospělých dětí. Škola musí vyslati mládež radostnou a čistou do života. Hlásá-li se, že umění je povzneseno nad stud (Fischer, Estetika 159), potom věru se nelze diviti, že se považuje nemravnost za věc dovolenou.

Třeba mládež nadchnouti vznešeností čistoty. Kniha Zjevení 14, 3. dí: „Slyšel jsem hlas s nebe jako těch, již hrají na harfy. Zpívali píseň novou a žádný se nemohl naučit písní té, než ti, již jsou bez poskvrny.“ Čtnost čistoty musí býti vylíčena mládeži jako velmi rozumná, krásná a nejvš užitečná.

Rozum káže užívatí všeho účelně. Pohlavní pud je k rozšíření lidského pokolení, nikoli k hřešení. Jeho zneužití je velmi těžkým hříchem. V každé ženě nechť si představí muž i jinou matku. Velmi krásně dí spisovatelka Allais: „Naši praotcové nazývali pud pohlavní posvátným, neboť dítě, jež tvoří, může snad býti i svatým.“ (Pelclova sbírka „Chvilky“.) Chcete-li píti z křišťálových zdrojů života, nezakalte jich blátem. Člověk, jenž sám sobě dovede poručit, má v životě vyhráno.

Dr. Wegener ve spise „My mladí muži“ praví: „Proč bychom se báli boje na poli mravního života, když celý život je boj? Musíme si vy-

bojovati vnitřní svobodu, jež je matkou všech jiných svobod. Žádný, jenž něco pozoruhodného chce vykonati, nesmí očekávati, že to vykoná, nevytkne-li si zásadu: vykonám to nebo zemru.“

Dramatik *S v o b o d a* ve svých „Směrech života“ velmi krásně předvádí příklad ze života, jak právě v mravním ohledu může student zachrániti studenta. Velmi působí myšlenka na vševědoucnost a všudypřítomnost Boží, jakož i úvaha o utrpení Páně. Krásný je čistý tón, bílá lilie, bělounký sníh; tak krásná je i čistota. O ní lze užiti básně autora, jenž dnes je členem vlády:

„Květ má však stříbrný a plný snivé vůně,
vší silou zvedá jej ze zelenavé tůně
jak hostii nad vodních tvorů hlavami.
Sen léta, libella, se zamodrá v něm z rána,
jej nachem červánek a noc pak hvězdotkaná
porosí perlami.

Ó, květe stříbrný, tak básníkova duše
nad močál světa pne se v čisté vroucí tuše
a nedbá, tělo že jen strast a bída rvou,
zří v blankyt, slunce jas, zří do hvězdnaté výše
a v tklivém soucitu nad kalnou tůň dýše
tu čistou vůň svou!“

(Leknín.)

K upevnění mravnosti musí přispěti nerozlučitelnost manželství. V Americe je za jeden rok přes půl milionu rozvodů. Jak ubohá potom výchova dítek! V jednom okrese francouzském je asi 4000 dětí, jež nevědí, čím jsou. Učenci světoví: Hilty, Masaryk, Mareš, Lamasch, Bourget, Basin, Dumas, Comte, Müller, Ellen Keyová a Hus hájili neb hájí nerozlučnost manželství.

Morselli dí, že rozluka je krok zpět. (La polemica sol divorcio.)

Lékařská fakulta v Halle uspořádala poradou o mravní zdrženlivosti. Prof. dr. Anton shrnul výsledek v tuto větu: „Zdrželivost do 24. roku nepůsobí škodlivě a lékařsky se naléhavě doporučí. Žádá sebeovládání, ale právě této vlastnosti je třeba pro zápasy životní; bez ní se nedocílí pevné povahy.“

Pastýřský list ze srpna t. r. dí: „Předpokladem náboženského vzpružení je obrození kléru.“ „Ti, kdož hlásají nadpřirozenost, musejí sebe samy stavěti před oči jiným jako živoucí důkaz nadpřirozenosti a panství ducha nad tělem.“ Kristus vůči fariseům, jež nazval obšlenými hroby, zdůrazňoval vnitřní obrod.

Mnohý jinoch vrhá se do šíleného proudu rozkoší, ale měl by se zamysleti nad slovy londýnského básníka Rosettiho:

„Ztratiš v něm srdce, ztratiš v něm mládí,
duše své krásu, zářivý smích,
nesčetná srdce plula jich hladí,
kdy však se která vrátila z nich?“

Ve Francii, v nejpokročilejší republice založena nyní „Společnost bílého kříže“, která má za účel probuditi svědomí francouzského lidu ve věcech osobní mravnosti a za tím účelem vyvěšuje po městech a dědinách plakáty propagující tyto zásady. Jeden z plakátů má následující znění: „Francouzi! Odkud se bere úbytek naší národní síly? Kořeny jeho tkví v hromadném úpadku, nesčetných osobních rozvratech. Jaké knihy čtete? Jaké popěvky, jaké obrázky kupujete? Jaké hry divadelní

navštěvujete? Jaké jsou vaše zábavy? V posledních několika letech rozprodáno bylo v naší vlasti přes 350 milionů výtisků oplzlých časopisů, na 10 milionů nemravných pohlednic a fotografií, 2 miliony pornografických knih. Vedle toho — tisíce a tisíce prostopášnost rozněcujících dojmů v hudebních dvoranách, chantanech a divadelních místnostech, předvádějících „život dle skutečnosti“! Lze se pak diviti, jestliže skandály, zločiny, sebevraždy a šílenství se rozmnožují rovnoměrně se vzrůstáním brutální lačnosti po požitcích? I v Praze založena již „Liga pro obrod mravní“ a v Berlíně „Jednota pro užitečné snahy.“

Nutno často připomínati mládeži vědomí vyššího cíle. Každý jinoch má míti pro něco vyššího zájem a smysl pro vše ušlechtilé a vznešené. Nejvznešenější je Bůh. Studium a četba hlubokých spisů ducha odvrací od nízkosti a drží na výši mravní.

Dítě má pud samočinnosti, svéprávnosti, pud napodobovací a smysl pro čest a právo. Na tom obém třeba budovati, obého třeba šetřiti a je pěstiti, zvláště pud po pokroku, po novém, ale lepším.

Dr. Durďík ve svých „Děj. fil.“ praví: „Úbytkem víry roste filosofie pesssimismu.“ (I. 185.)

Mládeži se hlásají tři zálučná hesla: „Vybouřit a vyžítí se; jen jedenkrát je člověk mlád a proto užívej; mladosti netřeba ctnosti.“ Vyžítí se, to znamená vyžítí vyššího člověka, utratiti lepší stránky; vyžítí se, to jest mravně ochabovati; mělo-li by to platiti, znamenalo by to, že účel posvěcuje prostředky. Chybami se učíme, ale nemáme chybovati, abychom se učili. Bouře pustoší a kácí. Hlásati na jedné straně „vyžítí“, na druhé „sespo-

lečenštění“, toť protivy, jež povedou jen k rozvratu, jak ukázal Karník ve své „Moravské symfonii.“ Zapomíná se, že vyžití vede k bezmezné sobeckosti a chtivosti. Tak dnes vidíme, že sexuálnost si zapráhla hudbu, poesii a malířství a žene před sebou válkou zbičované lidstvo. Právě mladosti je třeba ctnosti. Neboť mládež je nejkrásnější květ na stromě lidstva. Právě proto, že jenom jedenkráté mlád jsi, máš dobře jeho užití. Trojí červ hlodá na květu mládí. Červ nevěry, nemravnosti a zlé společnosti. Solovjev ve svých „Opravdanie dobra“ odporučuje buditi hlavně tři city: cit studu, cit náboženský a cit sociální (souti). Cestovatel Schomburgk ve svém spise „Guinea“ svědčí, že i divoši tamní mají hluboce zakořeněný smysl stydlivý. (I. 166.) Naše primabalerina Korecká na dotaz redaktora „Samostatnosti“ odsoudila nahotiny na jevišti jako rafinovanost.

Hlavně obrazotvornost musí se naše mládež učití míti na uzdě. Varovati třeba mládež dospělejší před bezúčelnými známostmi, před špatnými zábavami a před výstřednostmi v šatstvu. Dospělé mládeži, totiž abiturientům a akademikům doporučuje se spis dr. Šambergera „O morech pohlavních“. V Itálii založily dámy ligu na potírání neslušných mod. Jednoduché a vkusné je nejkrásnější. Nejpečnější ozdoba a démant je stud. Má-li nastati náprava českého národa, musí si ruce podati k tomu škola, chrám, obec, soudy, společnost, sirotčí rady, spolky, rodina i vláda.

Všemu zlu se má předejít. Studentstvo, denně do školy dojíždějící, má míti zvláštní vozy ve vlaku. Každý z nás má ve svém domě, ve svém úřadě, ve své obci a v rodině mravní ná-

pravu zjednávat i slušná divadla jen hráti a žádati. Nevěstince budtež zrušeny, jak navrhnuťo v Nár. Shromáždění! Veřejné nepravosti budtež trestány! Lid musí býti mravně uvědomělý a ten si musí nápravu i nahoře vynutiti. Odsuzovali jsme zne-mravnělost nahoře za Rakouska, oč více ji a jiné neřesti, úplatnost, karban a nestřídmost musíme potírat i u sebe teď! Ze skříní výkladních mají zmizeti oplzlé pohlednice, obrazy a knihy i časopisy. Chování na korse má býti slušné. O tanci praví Meschler ve spise „Vůdčí myšlenky výchovné“: „Je to pěkné umění a cvik elegance pohybu. Záleží všecko na tom, proč, s kým, kde a jak se tančí. Jinak skrývá v sobě tanec velká nebezpečí. Je často hýření smyslnosti. Smrti dětské prostoty jsou dětské plesy.“ (149.) Filosof Hartmann ve své „Filosofii krásna“ str. 615 praví: „Dokud naše mládež, obojího pohlaví, zůstane buď příliš nezralou, buď příliš blbou, než aby vyplnila chvíle, v nichž se navzájem stýká, pouhými rozhovory, dotud zůstane též společenský tanec neocenitelnou náhradou za scházející dosud talent konverzační.“ Jsou to slova ostrá, ale snad něco je v nich pravda.

Dr. Guth píše: „Dívky samy nenavštěvujte místností veřejných.“ (Pravidla 58.) „Nesedejte samy na lavici sadů.“ „Na ložce nevesluje jiných s dívkou cizí, se známou jen pod dohledem.“ (87.) „Neslušno, když páni na lavičce v parku sedí a slečny před nimi stojí“ (141.) Toť některá pravidla z dra Gutha knihy „Střídmost“.

Střídmost je nutno v mládeži pěstovati. Tolstoj praví: „Žijte tak, abyste nemuseli hledati za-

pomenutí v omamovadlech.“ Dr. Masaryk měl na Vsetíně v r. 1905 přednášku, v níž pravil: „Budoucnost patří tomu národu, který bude méně pít.“ — „Bez pití život v každém ohledu jest krásnější. Člověk nepijící, který má svěží všechny své smysly, uvidí tolik krásného v životě, přírodě, společnosti, ve své práci, o čem se mu ani nezdálo, pokud byl ve své alkoholické mlhovině.“

Častější vzpomínka na ustarané rodiče, na dobrou matku mnohého mladíka zachrání. Blíž k přírodě — budiž heslem mládeže! Hálek dí ve svých písních „V Přírodě“:

„Ó vítej, modrá obloho
a zlaté světla zdroje;
z čeho se umím radovat,
to po právu je moje!“

Jablonský dobře napsal:

„K přírodě ty nakloň sluch;
v knihách mluví jenom lidé,
v přírodě však mluví Bůh.“

O zábavě dobře řekl president Masaryk nedávno letos vojínům v Praze: „Správné vychování nespočívá jen v tom a nedosáhne se ho jen tím, čemu se člověk učí, nýbrž velkou částí správné výchovy jest zábava, mnohem více, než se na to myslívá. Volný čas, věnovaný zábavě, tedy způsob, jak se člověk baví, jakou má zábavu, to na něho působí a vychovává jej. Představuji si, že naše demokratické československé vojsko, tak jako se bude vzdělávati vědomostmi, bude se vzdělávati též ušlechtilou zábavou. Pod-

škrtuji ušlechtilou zábavou.“ Ano, vojsko naše musí býti umraveněno, potom netřeba se báti o republiku.

Ženy zvláště vůči vojínům si mají býti vědomy své důstojnosti. V prostitutce je zhanoben člověk. Kdo s ní obcuje, ničí v sobě schopnost pravé lásky; stykem s ní je láska znehodnocena. Nutna však i zde práce záchranná. V Argentině zřídili útulek na záchranu žen z prostituce. Rozšířeny by měly býti ústavy Dobrého pastýře.

Děti mravně zkažené nechť nejsou trpěny ve školách mezi ostatním žactvem ani tam přijímány, ale budiž postaráno o pečlivou jejich výchovu ve zvláštních ústavech neb aspoň zvláštních odděleních.

V sirotčincích budiž dána svoboda též křesť. péči a volnost i pro děti, zúčastňovati se katolického života.

Otázka bytová budiž ihned řešena dle zásad mravního řádu.

Ted' slovo k tobě, milá mládeži! Tobě pravím: „Vstaň!“ řekl Kristus mládenci najmskému. I ty, mládeži, vstaň k novému životu! Dej se do práce nadšené a bojuj pod praporem pravdy a ctnosti! Kdyby dnes přišel Kristus na svět, hlásal by zase: „Hledejte nejprve království Božího a spravedlnosti jeho!“ Hlásal by vnitřní prohloubení! Francouzská mládež studující sdružila se roku 1900 ve spolek „Sillon“ (Brázda) a obrodila dnešní Francii. Založil jej před 20 lety právník Sangnier, dnes poslanec a vůdce „Křesť. demokr. strany“ (Jeune république). I ty, mládeži česká, sdruž se v jeden šik za obrodem českého národa. Tys jediná naše naděje. Jde o tebe a o náš milý národ. Nuže, vzhůru srdce!

Slyšte na konec vzácné myšlenky, jež pronesl univ. prof. náš Dr. Mareš v Brně dne 16. listopadu t. r.: „Nejvyšším ideálem člověka je pravda. Pravda je na onom světě. Náboženství je vrchol lidského prahnutí po pravdě. Věda nemá celou pravdu. Život se nezakládá v pouhém mechanismu; jeho základem je pravda jako řád duchový. Student se má dáti do služeb pravdy. Intelligence — v tomto slově něco schází: mravní krása a pravda. Náboženství není nic překonaného; to teprve přijde. Mladí přátelé! Máte dnes větší úkol než starší generace. Studenti vždy okrašlovali život, protože nebyli pyšní a nestoudní. Obnovte staré studentské ideály!“ Dokonalost je cílem všeho tvorstva. Ano spějte, milí junáci, za trojhvězdným vědy, mravní dokonalosti a náboženství a bude u nás zase lépe a blaze! Neposkvrňte českou věc nikdy kluzkými, sprostými slovy, čtěte cizí přesvědčení, cizí věc, cizí majetek. To je republikánské.

Do státního úřadu vyučování ve Vídni dostavila se deputace výboru rakouského studentstva, aby protestovala proti předvádění filmů, které pod záminkou „sexuelního poučování“ šíří mezi mládeží nemravnost. Sekční šéf Heinz prohlásil deputaci, že bude svolána konference, do níž budou povoláni též zástupcové studentstva, aby tento nešvar byl odstraněn. Tak může i u nás mládež inteligentní spolu na vyléčení bídy nejhorší, bídy mravní pracovati, nemá-li býti kultura slovem bez obsahu. Starý Plutarch pravil, že duše není nádoba, již třeba naplniti, nýbrž oheň, jež třeba roznítiti. Tento oheň mladých českých duší roznítiti, toť úkol náš výchovný dnes! Mládež roznítíme, když její intuici zbystříme pro statky duchové, věčné!

I filosof Bergson doznává, že je něco více než pouhá smyslová zkušenost; náš pud a cit sahá dál. Hluboké náboženské pravdy dávají látku k řešení záhad nejvyšších.

8. Je náboženství vyučovatelné?

Otázka tato vznikla z klamných domněnek. Jsou to domněnky, že náboženství je věc pouze citu a že lze býti náboženským bez vyznání.

Moderní filosofické heslo, že náboženství je věc citu, hlásali protestantští filosofové němečtí, hlavně Schleiermacher, Herder, Jakobi, v Anglii Bergson a moderní psychologové James a Starbuck a dne 6. října 1904 na sjezdě protestantském v Berlíně bylo tak prohlášeno. I u nás v Čechách někteří univ. profesori totéž hlásají. Heslo, že náboženství je věc citu, je však zcela nesprávné. Neboť cit vzniká jen tam, kde je jistá představa. I cit náboženský žádá tedy jasných a určitých představ, žádá pevného, věroučného podkladu. Chtíti budit náboženské city bez jasných pravd a představ je tolik jako otrhati růži listy a kořeny a chtíti vůni. Již veliký Dante ve 24. zpěvu svého „Ráje“ jasně napovídá, že náboženské cítění vychází z náboženských pravd a představ jako vůně z fialky. Chtít náboženství míti pouhým citem dnes ve století XX. znamenalo by vrhnouti lidstvo v otázkách víry zpět o celá tisíciletí do stavu primitivního, nekulturního člověka. City náboženské mohou se rozvinouti jen tam, kde je bohatost podnětů. Právě katolické náboženství svou nádhernou liturgií a svou podrobně i soustavně propracovanou věroukou poskytuje velké množství těchto náboženských vznětů.

Někteří prohlašují náboženství za cit odvislosti od nekonečna a veškerenstva. Ani na tom nelze zůstat, neboť mlhavá představa nekonečna a veškerenstva budí spíše jenom cit tísně, malomoci a sklíčenosti a neuspokojuje. Rozum žádá určitou odpověď na otázky o původu, smyslu a cíli všeho, žádá poznati příčiny, po nichž také má pátrati. Nespokojí se větou Häcklovou, že náboženství je pouhá náklonnost, nýbrž žádá věděti, kdo dal tu náklonnost do srdce. Jako hlad předpokládá pokrm, tak náklonnost náboženská žádá Boha.

Pantheistické mlhavé názory zanechají duši rozervánu. Jenom jasné určité představy náboženské naplní duši citem spokojenosti a klidu. Není náboženství pouze věcí citu, nýbrž výsledkem úvahy o poměru člověka k první příčině. Citu náboženskému předchází úkon rozumu. Náboženství je věc úsudku a přesvědčení. Je to souhrn poznanych objektivních pravd. Je tedy zřejmo, že náboženství nejenom může, nýbrž musí býti vyučováno.

Prohlašovati sebe náboženským, ale bez konfese, je, jak z předešlých vývodů vysvítá, nanejvýš povrchní a neupřímné. Je-li kdo náboženským, má jisté představy, tedy aspoň nějaké své vyznání; nemá-li ho, je bezbožcem, ale nikoli náboženským člověkem. Náboženský nihilismus však vede, jak zkušenost denní poučuje, k zezvíření. Filosofie nevěry již své dokonala, neboť negací člověku žíti nelze. Dnes nastává proto návrat mnohých, právě nejhlubších duchů zvláště v Anglii a Francii, k určitému, nejvíce katolickému vyznání, neboť je potřebou lidské duše sdružovati se se stejně smýšlejícími, abychom sami sebe korigovali. I sám Ma-

s a r y k dí: „Živá zbožnost vede k sjednocení stejně smýšlejících a tak vzniká náboženská organisace.“ (Sebev. 122.) To uznává i Sabatier.

Náš Zeyer napsal Růženě Jesenské: „I já byl otráven skepsí, ale zhnusila se mi nevěra a mé hříchy vedly mne k nohám Kristovým.“ I učený státník a dějepisec Adolf Thiers napsal r. 1848 svému příteli: „Měl jsem vždycky zato, že je člověku třeba náboženství pozitivního (daného).“ Myslíme-li si květinu, vždy si představujeme květinu určitou, na př. růži nebo tulipán atd. Tak i náboženství vyžaduje určitého vyznání. Člověk bez vyznání je dítě, jež neví, kdo je jeho otec; podobá se začátečníkovi na ledě, ocitá se v bludišti, duše jeho hladoví; podobá se plavci, jenž sám vstoupil na lodičku, aby přeplul oceán. Jako národnost vyžaduje určitý národ, určité lidi, tak náboženství vyžaduje určitého vyznání. Je tedy zase zřejmo, že náboženské vyučování v určité konfesi nutno. Ve věcech náboženských může člověk bezpečně věřit jen Bohu samému neb autoritě od Boha pověřené. To uznali již Plato, Cicero, Pythagoras a j. Luther zvolal kdysi: „Což, kdybych se mýlil?“ My musíme pátrati po náboženství, které Bůh chce a jen v tomto božském náboženství najdeme jistotu a štěstí. Nejhlubší veleduchové všech dob a věků, jako Seneka, Horác, Konfutse a Zoroaster volali po náboženství božském. Veliký matematik Cauchy ve svých „Přednáškách o fysice“ praví: „Kolik mrzutostí by si byli mnozí ušetřili, kdyby nebyli svedeni; oč méně času by byli promrhali, kdyby se byli drželi božského zjeveného náboženství!“ Můžeme věru býti rádi, že takové náboženství máme. Z něho žijí i ti, již je dnes zavrhnou. Přírodozpytec

Branca praví: „Atheista stojí, ani nevěda, úplně pod vlivem ideí křesťanských. Ať se brání, jak chce, zůstává dítkem svého století a jeho náboženství. Ať si zavrhl křesť. víru, křesť. ducha se nezbaví.“ (O člověku 107.) Vyslanec brasílský u Vatikánu **dr. Magathoesa** pravil na kongresu: „Je nutno hledati opory v síle mravní, jíž je křesťanství, jehož jediným hlasatelem je právě církev katolická.“ Ano, má-li konfese oprávněnost — a to má — jak se má toto právo konfese uplatniti, ne-li řádným vyučováním konfesním!

Filosofie za náboženské nauky nedala náhradou hodnot lepších. Nejdůležitější otázky života jsou jí dosud tak záhadny, jako před tisíci lety. Proto nemá filosofie práva rváti půdu konfesnímu vyučování. Nějaký životní názor dítěti vštěpován býti musí, nemá-li se státi z dítěte „liberální neutrum“, nemá-li vychovanec tápati jako začátečník v bruslení na hladkém ledě. Jistý zorný úhel konání a účelnosti žák i ve škole interkonfesní míti musí. nemá-li propadnouti neplodné pochybovačnosti, která čínorodou energii zřídá jako rez železo. Nuže — kdo řekl, že pro katolickou mládež katolická dogmatika a morálka se nehodí, sám na sebe uvaluje nezbytnou povinnost určití, v kterém jiném světovém názoru má býti dítě vychovááno. Vyberte si ze směrů, které se tolik křížují! Ale vybírejte co nejopatrněji a jednotně pro školy všechny, aby různá učeliště nestala se svářícími se tábory. **Solon** kdysi doporučil, aby občané, kteří zůstali lhostejni a obojací ve sporných otázkách, byli potrestáni. Lhostejnost byla mu hříchem proti státu. Oč více je hříchem lhostejnost v boji ideí! Náboženství bez konfese je nůž beze střenky; nábožen-

ství citu je budova beze zdí. Právě v nejkritičtějších okamžicích života nabývá určité vyznání významu ohromného. Výuka náboženská je tudíž pro lítě dobrodiní nesmírné, jímž jsme mu všichni povinni!

Učí-li pozitivismus úctě náboženské slavných mužů, zda nemůžeme i my učiti úctě světců, jež polský slavný Petr Skarga pozdravuje: „Vy hvězdy nebeské, buďtež nám v temnostech tohoto světa asnými svítilnami! Vy starší naši bratři na královském dvoře Božím, buďte nám vůdci!“ Životy světců nutno studovati a přednáseti. Po této stránce je tedy výuka náboženská nutná. Když si většina dítek a rodičů nábož. výuku a katolického učitele žádají, musí jim vyhověti, neboť jsme v republice demokratické, v níž rozhoduje lid a zákony státní, chrání svobodu svědomí jako základní pilíř republiky. Podmínkou výchovy je shoda rodiny a školy. Bezbranné lítě zasluhuje tím něžnější úcty k své víře. Též ohled na starostlivé rodiče má učiteli vnuknouti hluboký útlocit k jejich přesvědčení. Co je svět světem, nikdy není a nemůže býti učitel samovládcem ve škole.

Víra jako čin osobní se nedá vědecky „vyvoliti“ jako matematické poučky. Nelze tedy víry v srdcích vyráběti, ale aby uznána a poznána byla, je nutno jí vyučovati, pohnutky k ní dávati a způsoby jejího nabytí vysvětlovati. „Jak uvěříš, když neslyšeli?“ dí bible. Víra ze slyšení. „Jdouce učte“, řekl Kristus. Apoštolové kázali, vysvětlovali a vyučovali. Aby pravdy víry jasně byly pochopeny, třeba vzájemných otázek a názorných výkladů a to je může díti jen řádným vyučováním náboženství.

U Řeků a Římanů se náboženství sice nevyučovalo, ale bylo státní složkou. Ve středověku náboženství pronikalo veškero vyučování. Žák zvláště dnes mnoho o náboženství slyší a čte. Čím starší, tím více myslí. Má mnohé nápady a pochyby a proto, čím starší, tím více potřebuje náboženského vzdělání. Aby si mohl utvořit správný úsudek, je potřeba, aby poznal všecko obsah vyznání. Proto je náboženské vyučování nutné.

I posluchač vysoké školy může soukromě studovati, ale přece je lépe, když přednášky poslouchá, poněvadž živý výklad je nejlepší. Oč více je třeba živého nábož. výkladu na škole nižší! Nedá se sice přesvědčení náboženskému naučiti, ale je třeba návodu. I velcí konvertité a filosofové, na př. Retté, Ruville, Lütwitz a j. dali se ve víře poučovati. Náboženství musí býti vžito a k tomu je potřeba vzorů a znalosti evangelických ctností. Toho všeho lze nabýti jen vyučováním.

Liturgie a bible potřebují rozhodně výkladů. Zvláště bible potřebuje výkladů dle nejnovějších vykopávek v Egyptě, Palestině a Babyloně. Pravdy náboženské, ač se nemění, musí býti vyloženy přiměřeně pokroku věd přírodních. Jsou na př. otázky o stáří lidstva, o biblickém šestidenní, o vývoji tvorstva a j.

Kdo jiný může žáka správně seznámiti, v jakém poměru je víra k různým otázkám, kdo lépe mu vysvětlí bibli nežli kněz-odborník? Proto vyučování náboženské právě ve věku pokročilejším i u studentstva a právě u něho je nezbytné.

Přemnohé předsudky proti víře a pohrdání jí pocházejí většinou jenom z nevědomosti někdy až žasně.

K inteligenci člověka patří i náboženské uvědomění. Toho žák nabude, poslouchá-li přednášky odborných znalců náboženství. Jen uvědomělé náboženské přesvědčení je zdrojem zdravého duševního života. Žák musí vědět, co je to vlastně být katolíkem.

Záleží ovšem velmi na způsobu vyučování, jež musí jako cíl míti vždy skutečně bohumilý a mravní život dětí. Tento život bude vypěstován hlavně příkladem a předností. Dítěti musí býti zjeven živý, plný obrysech provedený obraz křesťanství, ne nějaká kubisticky rozředěná směť všeobecného náboženství.

Je předsudek, že výuka náboženství, ba i sám křest je násilím na dítě. Promyslíme-li tento předsudek, rozplyne se jako bublina.

Kdyby dítě spadlo do bahna, zda je dospělý vytáhne? Dítě neví, kde je a co se s ním děje; řece však mu pomůžeme, poněvadž víme, že jen vytáhnutím život mu zachráníme. Tak má se to s křtem. Dítě sice neví, co se s ním děje, ale my víme, že by dítě mohlo bez křtu pozbyti věčné blaženosti. Křest je tedy pro dítě největším obrodiním. I když bychom nevěřili, je křest pro dítě jistější.

Na křtu obdrží dítě nesmírný poklad ctností, mnohé milosti; nemůže tedy křest dítě nikdy koditi. V dítěti pokřtěném Bůh sám jistě vnitřně působí mnoho dobra. Rodiče a kmotrové se zaručí, že dítě v křesťanském náboženství dají vychováti i vychovati. Jen s tou podmínkou církev křest

dovoluje. Má tedy církev právo žádati řádnou náboženskou výuku.

Většina při volbách nemá s tím pranic co dělati. Což má většina vždy pravdu v parlamentě? Při volbách nerozhoduje vždy hlas svědomí, nýbrž teror, peníze a násilí. Ve státě lidovém a svobodném nemá rozhodovati jen většina, nýbrž právo, podílná spravedlnost a dobro celku i jedinců.

Praví se, že dítě náboženství nerozumí. To však říci může jenom, kdo nerozumí ani dítěti, ani náboženství. Chápe dítě na příklad vnitřní příčinu, proč jedenkrát jedna je jedna? A přece se tomu učí. Chápe dospělý člověk vše úplně? Přece však je dobře, když to ví. Zkoumá dítě základ a důvody mravních zásad? A přece je učíme mravností. „Naše doba“ 1919 v dubnovém čís. píše: „U dítěte nelze vědomí povinnosti vypěstovati jinak, než soustavou návodů a rozkazů.“ Duše lidská má schopnost náboženskou a proto dobře i dítě chápe, když mu řekneme, že je Bůh vidí. Očka mu září, když slyší o Ježíškovi; slzy mu řinou, když slyší o Kristu Ukřižovaném. Dobře chápe, že tu trpí kdosi nevinný a že trpí z lásky k nám. V dítěti se budí soucit a lítost, láska a vděčnost, trpělivost a cit pro vše dobré. Ó, jak velice náboženství děti zušlechťuje! Výchovný význam konfesní výuky je nesporně ohromný. I jiná náboženství se dětem poctivě ozřejmí. Nečiní se jim tedy žádné násilí. Je lépe když děti jsou v určitém náboženství vychovány než v žádném. Mluvit zde o násilí, je výplod choroby naší skepsí otrávené doby.

Celá naše kultura spočívá na minulosti. Proč by tedy se nesmělo vyučovati náboženským pravdám přejatým? Což se neučí v jiných předmětech

pravdám přejatým? Což může každé dítě samo znovu začínati všecky náboženské pravdy zkoumati? Začíná každý od počátku ve vědě sám všecko zkoumati? Kam bychom došli? I Kant uznává, že by dítě sobě ponechané mohlo nabyti nesprávných náboženských pojmů.

Důsledky subjektivismu dnes již vidíme: pokles úrovně kulturní a spousta lidí prostředních, lidí, jichž názory slepeny z klišových lístků všech možných starých a nových filosofů náboženství. U křesťanství jde konečně o náboženství od Boha zjevené a proto je povinnost jemu vyučovati. Je i v povaze lidské, že ráda se dá poučiti, zvláště když jde o věci nejvážnější. Kdo tvrdí, že se náboženství podrobí, až všecko podrobně prozkoumá, zásadně popírá, co teprve má poznati. Předem musíme uznati možnost pravdy a proto se dát poučiti. Jako ve vědě i v náboženství jde o pravdu. Libovolný výběr je vyloučen. Hlas přirozený nám dří, že dokud se nemůžeme sami přesvědčiti, máme věriti autoritě zkušené a ověřené. Ponechati věci víry a vědy naprosté libovůli může jen společnost divošská.

Církev je jista spasitelností víry Kristovy a proto se nemůže řídití zásadou, že „každý na svůj vrub bloudí.“ „Rozum se má k věcem božským jako oko netopýra k slunci“, dří Tomáš Akv. (Metaf. II.) Potřebuje tedy božsky ověřeného poučení. Kdo hlásá, že se nemá náboženství vyučovati, anebo že se má všem možným náboženstvím vyučovati, chce budití nedůvěru buď k náboženstvím vůbec anebo k náboženství zjevenému a toho nikdy připustiti nemůžeme. Kolik žáků bude míti schopnost a čas zabývati se náboženskými záhadami? Tak by mnozí buď nikdy neb velmi pozdě k poznání pravdy přišli.

Na to již Tomáš Akv. upozornil. (Contra gent. I. 4.) Vzdá se rozumný cestovatel cesty, jež snad jediná vede k cíli? Ze srovnávací vědy již tolik víme, že je křesťanství nejlepší. Jak může je vychovatel rozumný z výchovy školní vymítati? Zásada učití se náboženství teprve sám a přijati, co se mu zlíbí, je pro katolíka nepřijatelná, neboť předpokládá, že by něco mohlo býti nepravda, čemu katolické náboženství učí. I katolík studuje, ale ne proto, aby poznal, zda je náboženství jeho zjeveno. Katolík ví pevně, že jeho náboženství žádnou filosofií nemůže býti zvikláno. Samostatnosti se ve výuce náboženské šetří. Dětem sděluje se ve škole nefalšovaný obsah náboženství a když dospějí, mohou dále čísti, studovati a se utvrditi. Nebude-li škola náboženství vyučovati, bude mu učití veřejnost nebo ulice. Co je lepší? Má konečně každý dospělý vždy svůj vlastní úsudek? Je tedy správné to žádati u dítěte? Což je možno každému po celý život pravé náboženství hledati? Oč užitečnější byli by se stali lidstvu Augustin, Tolstoj, Joergenson, kdyby spíše pravdu poznali!

V dítěti má se probouzeti všecko dobré, tedy i vloha náboženská. Kdo praví, že se náboženství má ponechat až pro dospělé, opravdu věci nerozumí. V dítěti musí býti záhy „náboženský smysl“ a to se může díti jen poučováním o Bohu a o jeho díle. Nemáme v duši přece žádných „vrozených ideí“, proto nábož. vyučování a návod k přemýšlení o náboženství jsou nutné. „Smysl božský“ musí býti vypěstěn.

Dítě musí míti pevné zásady. Odkud je vzíti? Není lépe bráti je ze zjevení Božího, nežli z omylu podrobených názorů rozumu lidského? Má každý jed-

notlivec jako Odysseus léta blouditi, než zase přijde do přístavu víry svých otců? Chtějíce k cíli, zda zkoumáme všechny cesty? Což nevolíme jednu cestu, jež nejpravděpodobněji vede k cíli? Tomáš Akv. praví: „Domýšlivost je matka bludu.“ Jak může mladík se domnívati, že si sám náboženské záhady rozluští? Co důvtipu by vyplýval a co starých pravd by rozředit! Snad by ze samých pochyb a negací nikdo nedošel stanoviska pevného. Život je krátký a proto musí býti každý záhy poučen o poměru svém k Bohu, k lidem a k sobě.

Dr. Vychodil píše ve své „Apologii“: „Kdyby veškero poučení mělo záviseti na samostatném prozkoumání a porozumění, kdypak bychom se jakého vědění dočkali! Nadlidské či vlastně nelidské věci žádá ten, kdo stanoví za pravidlo, aby každý člověk zevrubně prozkoumal obsah Zjevení, nežli je přijme. Nehledě k tomu, že náboženství zjevené zavazuje člověka k následování, jakmile o něm zvěděl, protestuje proti zásadě takové povaha lidská, jež prozkoumání toho nevyžaduje, ani ho z pravidla není schopna.

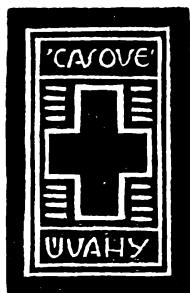
Tak jako v jiných oborech, tak i v náboženství, ba v něm ještě více žádá si člověk raději hotového poučení od spolehlivého učitele, k němuž cítí důvěru.“ (I. 269.)

Dále dí: „Hned na počátku duševního a mravního života podává se v náboženství jakási zásoba směřodatných pravd myslí lidské, pravý poklad, jehož člověk neocení sice hned a snad nikdy zúplna, jehož tedy se ani docela nezmocní, jehož i skrovná část postačí obhatiti nevýslovně život lidský a dodat mu vznešeného významu. Jestliž cosi velikého, velikosti věci náboženské úplně při-

měřeného, čeho se tím dosahuje. Považme jen! Hned na počátku, sotva první úkony myšlení se vyskytly, připomíná se člověku poměr jeho k veškerenstvu, význam jeho života, úkol všech jeho snah. Vznesené a zároveň blaživé pomysly o Bohu, stvořiteli, zachovateli a odplatiteli, s příslušnými důsledky praktickými, povznášejí zraky člověka hned na začátku, aby neuvázl úplně v drobnostech všednosti a rozšiřují nesmírně obzor jeho. Nic nevadí, že nestávají se úplným jeho majetkem. Do prostrannějšího rámce zajisté více lze zasaditi, než do omezeného. Je-li veškeren život, a tedy také duševní, rozvojem k dalším studiím, je potřebí programu a půdorysu nejrozsáhlejšího, aby všechna v něm našla místa. Cíle vysoké nikdy nemohou škoditi.

Jak velice usnadněna jest ostatní činnost, když hlavní otázky života aspoň v základních obrysech jsou vyřízeny.“ (171--172.)

Přidržovati děti k nábož. vyučování není násilí, neboť člověka často třeba i nutiti, aby přijal dobrodiní.

OBSAH:

1. Mravní skleslost	5
2. Příčiny mravní skleslosti mládeže	7
3. Léčebné náhražky. Laická anebo světská mravouka	16
4. Právě léky: Náboženská výchova a úcta k znamení vykoupení	26
5. Význam náboženské výchovy pro společnost, hlavně v době poválečné	42
6. Křesťanství — zdrojem obnovy	50
7. Jak docílit mravní obnovy hlavně na škole střední?	54
8. Je náboženství vyučovatelné?	75

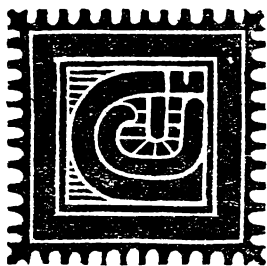
Řídi dr. Jan Konečný.

Tiskne: Biskupská knihtiskárna v Hradci Králové.

Adresa administrace: „Č A S O V É Ú V A H Y“,
Hradec Králové (Adalbertinum).

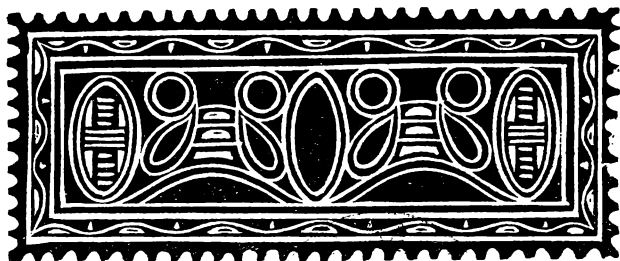
„ČASOVÝCH ÚVAH“ SVAZEK 270.

BÍLÁ HORA.

1920.

Tiskem Biskupské knihtiskárny v Hradci Králové.
Nakladatel: »Tiskové družstvo« v Hradci Králové.
Řídí Dr. Jan Konečný.

Bílá Hora — jak často ozývá se v národě
• našem jméno této nevysoké pláně (bojiště samo
má nejvyšším místem 380 *m* n. m.), na západ
od strahovských lomů pražských asi 5 *km*
vzdálené, téhož složení jako lomy samy (pí-
skovec křídového útvaru). A přece — jak ne-
správně pojímá se význam názvu toho v ději-
nách českých! Řádky tyto mají účelem ukázati,
jak jednostranně bývá chápáno povstání, které
se bitvou na Bílé Hoře skončilo a jak přeceňo-
ván bývá význam její v následcích porážky.

K tomu konci jest nám ovšem ohlédnouti se
zpět a to dosti daleko. Stavové, t. j. zástupci
šlechty vyšší i nižší, dále měst královských (v
některých zemích také vyššího duchovenstva),
tehdy (výjimkou jest jediná Anglie) jediní před-
stavitelé »národa«, vstupují do nového věku se
značnou mocí politickou, která namnoze zasti-
ňuje význam samého panovníka. K tomu smě-
řoval též u nás vývoj poměrů, jmenovitě již od
dob krále Janových, jehož nepřítomnost v zemi

patrně jen sesilovala vliv zemi spravujících stavovských úředníků. Doba husitská přinesla sice královským městům právo spolurozhodovati vedle šlechty o záležitostech státních, ale ač odstranila ze sněmu zástupce vyššího duchovenstva v Čechách, tím že statky církevní i královské z větší části rozebrali si páni, zemané a královská města, poklesla moc panovnická a zmohutněla naproti tomu moc stavovská ještě více.

Poměrně krátká doba vlády Jiřího z Poděbrad jest sice světlejším okamžikem — začíná již, ještě správcem za Ladislava Pohrobka, pevnou rukou vymáhati práva a majetek královský, tehdy nejpevnější oporu skutečné moci panovnické. Ale následuje nový, ještě hlubší úpadek za Jagailovců, rodu ze slovanského Polska povolaneého. Zvláště dodala mimo osobní slabost krále Vladislava poslední ránu královské moci u nás jeho nepřítomnost v zemi od té doby, co dosedl též na trůn uherský (1490). Zemí vládne oligarchie šlechtická — několik předních pánů, více sobců než vlastenců. Jak se vedlo při tom širokým vrstvám poddaného lidu, netřeba připomínati. Nemůže ani býti útěchou, že v sousedních zemích nebylo lépe: již tehdy (kdy o »reformaci« Lutherově nebylo ještě potuchy, tedy před r. 1517), vypukaly tu bouře selské.

Za těchto poměrů r. 1526 vymřel mužský rod Jagailovců českých. Koruna česká, ač moc panovnická v ní byla tak nepatrná, lákala přece mnohé, jmenovitě sousední vladaře bavorské, ale volbou stavů zvítězil vládce zemí alpských z rodu Habsburského, Ferdinand, manžel Anny, sestry posledního krále Ludvíka. Poně-

vadž byl týž zvolen, třeba již ne bez protikrále, také králem uherským, vznikla takto říše rakouská, jejímž předchůdcem bylo již kratičké panství Albrechta II. (1438—1439). A. Denis, ač podrobně uvádí kroky Ferdinandovy jmenovitě u sobeckého, peněz chtivého pana Zdeňka Lva z Rožmitálu, předního z úředníků zemských, vyslovuje přece mínění: »Volba Ferdinanda I. nebyla by se udála, kdyby nebyla bývala v souvislosti událostí a jednota nebyla by potrvala, kdyby se nebyla shodovala s podmínkami historickými a geografickými. Lidé byli nevědomými nástroji síly vyšší.«*)

Stavové čeští osobili si tehdy jediní právo volby krále, Morava tedy uznala dědické právo manželky Ferdinandovy a poněmčené Lužice i Slezsko přijaly německého knížete ochotně za pána. Tak dostal se na trůn český volbou rod, jenž již několikrát na něm zasedal a držení jeho sobě zvláštními úmluvami vzájemnými zajišťoval. Ráz vlády Ferdinandovy, jak jej určila vůle panovníkova, označuje uvedený dějepisec francouzský takto: »Od počátku vytkl si dráhu, kterou se chtěl ubírat: v jeho rukou královská autorita nevezme ujmy, on nedopustí, aby byla změněna v moc volební a jen podle jména, ale vynasnaží se, aby vrácena jí byla síla, jíž pozbyla za vlády slabých Jagailovcův a zároveň bude pracovat o těsnější sblížení různých zemí, jež osud mu vydal a o podrobení jich společně správě.

*) A. Denis »Konec samostatnosti české«. II. Překl. J. Vančury, 2. vyd. 1909, str. 27.

Nelze neuznat, že dílo, které si vytkl Ferdinand, se srovnávalo se všeobecnými snahami toho století: všudy řády feudální mizejí a ustrojují se moderní organismy politické. Ostatně dílo to bylo nevyhnutelné vzhledem k pokrokům invase turecké. Kdyby vykonáno bylo pomocí stavův a provedeno tak, aby svobody politické a samostatnost národní nebyly tím poškozeny, bylo by bývalo šťastné a plodné. Stavové nedovedli ani se odhodlat k osudné přeměně, ani vzepřít se jí s potřebnou rázností. Nepodařilo se jim ani zamezit jí a jejich odpor učinil ji jen prudčí a plnější.«*)

Tento boj moci královské s mocí stavovskou trvá dále i v století následujícím. Jeho prudkým výbuchem jest povstání stavů proti témuž Ferdinandovi I. r. 1546 a 1547 u příležitosti války šmalkaldské v Němcích. Po nezdaru povstání, zaviněném právě nerozhodností stavův, o níž uvedená slova Denisova se zmiňují, pokračuje zápas dále za nástupců Ferdinandových a propuká novým povstáním proti Matiaši r. 1618, jenž spojiv se dříve sám se stavy proti bratru Rudolfovi, octl se v postavení choulostivém, když stavové čeští žádali od něho vděčnost, doloženou ústupky, kterými znovu měla býti moc královská omezena. Odmítl splniti většinu požadavků odkladem jich — a tím ovšem poměr vzájemný mezi králem a stavy nijak nezískal na vřelosti. Raději se odstěhoval do Vídně — Praha tím zajisté utrpěla nemálo.

Druhou příčinou povstání českých stavů z r. 1618 jest ovšem otázka náboženská, otázka,

*) Uved. dílo Denisovo, str. 31.

která příliš často bývá za hlavní, ne-li jedinou příčinu povstání toho vydávána, snad někdy proto, že vlastní popud k začetí odboje vyšel ze sporu o 2 evangelické chrámy.

Jen letmo uvádím, že v Čechách z křesťanských vyznání mimo starou církev uznání měla jediná ještě církev pod obojí na základě kompaktát basilejských. Čeští bratři a poluterštíli »podobojí« domáhali se tudíž svobody náboženské a dosáhli jí, nejdříve jen slibem královským, »že jim v náboženství překážeti nebude«, společně pod jménem »české konfese« r. 1575 od Maxmiliána II.

Uživše pak vzpoury Matyášovy r. 1608 vynutili stavové konečně i písemné potvrzení svobody náboženské pro »českou konfesi« slavnostní listinou »majestátem Rudolfovým« r. 1609.

Majestát vydával nekatolíkům (stavům) v Čechách dolejší konsistoř, čímž teprve dosáhli řádného zřízení svého duchovenstva, vydal jim universitu Karlovu a dovolil voliti obranný úřad defensorů. Stavům nekatolickým povolena svoboda náboženská, ale i poddaným výslovně zaručeno, že vrchnost nemá práva od náboženství jejich je »odtiskovati«. V připojení k majestátu srovnání stavů slíbeno nekatolíkům, že i na statcích královských mohou si chrámy stavěti, ale otázka církevních statků takto určitě vyřízena nebyla. Nekatolíci pokládali je za statky královské, poněvadž krále, vrchního patrona církve katolické, pokládali za vlastníka statků těch. Katolíci ovšem výkladu toho neuznávali. Tento dvojí názor zavdal pak, jak níže bude ještě uvedeno, záminku k výbuchu odboje.

Nekatolíci podrážděni byli zajisté horlivou činností slabé sice početně strany katolické v Čechách, která od sněmu tridentského jmenovitě, zvláště však od uvedení řádu jesuitského do země, víc a více byla patrna a úspěchů nabývala. Byla též hrda na tyto úspěchy, udržujíc spojení s románskou vzdělaností, již vysoko kladla nad germánskou, nekatolickou. Poněvadž řád tovaryšstva Ježíšova měl přímo cílem bojovati proti odpadům, po př. získávati již odpadlé znovu staré církvi, nelze se diviti, že tuto činnost také v Čechách vyvíjel. Že se katolíci těšili — s výjimkou snad Maxmiliána II. — přízni dvora, nepřekvapí nás, uvážíme-li, jaké spojení udržovali někteří nekatolíci, na př. před vydáním majestátu, s nepřáteli císařovými v říši německé i mimo ni. Evangelík Denis vyslovuje sice úsudek: »Docela nespravedlivě se obviňují evangelíci, že tehdaž ukládali o zkázu strany katolické; třeba ji předvíдали a *těšili se z toho* — a ani to nemůže jim být vytýkáno — přece nemínili ani uspíšit ji, ani způsobit ji prostředky násilnými«, leč snaha stavů nekatolických, aby i na statcích církevních (katolických) mohli si nekatolíci volně budovati chrámy, tedy se rozmáhati, svědčí jistě o přání, aby nenáviděná církev pod jednou vzala v Čechách zkázu úplnou. V době vášnivých sporů stran náboženských, kdy snášelivost, třeba vyslovovaná, v životě skutečně nebyla zachovávána, nepřekvapuje stanovisko to nikterak.

Přicházíme k poslední příčině povstání českého a celé války 30leté, jež se jím začíná: jest to otázka mezinárodní, nepřátelství Francie vůči rodu Habsburskému. Kořeny jeho věží

ještě v středověku: rod Habsburský dědil většinu zemí vedlejší větve francouzské rodiny panovnické, rodu Burgundského. Spor o tyto země, brzo potom sňatek Filipa, syna Maxmiliána I., jímž rod Habsburský usadil se i na druhé straně Francie (jižní) v Španělsku, řevnivost v domáhání se zemí italských (Milánska a Neapolska), soupeření při volbě krále německého mezi Karlem V. a Františkem I. francouzským, zavinily nepřátelství toto, jež pak určuje půl třetího století dějiny střední a západní Evropy. Přirozeně zasáhlo i do záležitostí českých, jež dobře hodily se politice francouzské, aby i zde moc Habsburská byla oslabována. Již u příležitosti sporu o vévodství Jülišsko-Clevské v říši německé r. 1609 hrozilo vypuknutí nepřátelství to novou válkou, kdy ji na čas zdržela násilná smrt francouzského Jindřicha IV. Za poručnické vlády místo Ludvíka XIII. odsunuto započeti boje o několik let.

Povstání stavů českých r. 1618 mělo též své příčiny osobní: přední jeho strůjce, Jindřich Mat. hr. z Thurnu zvláště byl popuzen proti králi a svému šťastnějšímu soku panu Jaroslavu Bořitovi z Martinic proto, že odňat mu byl výnosný úřad purkrabí karlístejnského (byl sice povýšen za sudí dvorského, ale v příjmech tím zkrácen) a dán právě přednímu představiteli katolické šlechty české. Tu jsme též u otázky, bylo-li povstání z r. 1618 povstáním národním, ryze českým? Otázku tu nutno zodpověděti záporně: právě jmenovaný hrabě z Thurnu, přední původce svržení místodržících r. 1618, byl cizinec po otci, po matce Němec a stejně i druhý, jenž ujal se při výbuchu povstání samé-

ho také s Thurnem vedení vojenství, Linhart Kolonna z Felsu, Tyrolan. Mezi direktory byl mimo jiné též Jáchym Ondřej hr. Šlik, německý luterán, z rodu, jenž povznesl se od dob Sigmundových a na čas držel docela kus Čech pod svrchovaností saskou.

Naopak nelze ovšem říci, že by královský dvůr byl býval český: ač Ferdinand I. i Maxmilian II. česky (třeba ne zcela správně) mluvili, Rudolf v mládí za pobytu v cizině odcizil se češtině a již si jí nikdy dobře neosvojil. Přes to možno tu ukázati na okolnost, že jeden z pěti bratrů jeho měl jméno našeho českého knížete Václava, jediný to asi případ v rodě Habsburském. Svědčilo by to o jakéms náběhu k těsnějšímu splynutí dynastie s národem, tak jako splynula též německo-francouzská dynastie Lucemburská s národem českým, ale tentokrát překážela jistě otázka náboženská.

Národnostní zákon z r. 1615, třeba nebyl vzbuzen »oprávněným nepokojem ohroženého vlastenectví« (Denis), jest vážnou připomínkou, že poměry národnostní v Čechách již před bitvou bělohorskou pro Čechy povážlivou braly proměnu.

Že povstání, jež tak brzo bitvou bělohorskou se skončilo, nebylo jen povstáním náboženským, jak také někdy slýcháme, dokazuje účastenství katolických pánů (mezi direktory je též Diviš Černín z Chuděnic z rodiny katolické) a neúčast nekatolíků mnohých, z nichž předním jest Moravan, p. Karel ze Žerotína.

Ale jest to v první řadě podnik stavů, jimž jde o zápas s mocí královskou, nikoli nový. A tak se dívá na věc také český lid: nemá zájmu

na věci panstva, které užívá povstání namnoze k tomu, aby nová břemena válečná ukládalo ubohým poddaným. Jaký to rozdíl mezi dobou o 200 let předcházející! Tehdy vstává sám lid do zbraně za přesvědčení v první řadě náboženské a vítězně poráží přesilu — nyní trpně nechává lid většinou ještě pořád »husitský« bojovat za věc víry své řemeslné žoldnéře, kteří po krátkém odporu pole zůstávají nepříteli.

Když arcibiskup pražský a opat broumovský zamezili svobodné užívání chrámů nekatolických na církevních statcích v důsledku stanoviska katolického, nahoře dotčeného, došlo k svržení dvou místodržících s písařem jejich a tím k povstání proti králi, 23. května 1618.

Poslyšme zase úsudek Denisův: »Státní převrat hraběte Thurna a jeho spoluvinníků byl nejen zločinem, nýbrž i velikou neobratností a hroznou neopatrností. Byl posledním důsledkem žalostné vlády, kteráž osudy země zůstavovala hrstce vůdcův a smutným trestem za dvojsmyslnost, kterou se po tak dlouhá léta jménem svobody náboženské zakrývaly oligarchické snahy panstva.«*)

Jak zásadně jednali stavové čeští, dosvědčili již r. 1617, kdy přijali za budoucího nástupce Matyášova štýrského arciknížete Ferdinanda, proti němuž nekatolíci pojali nechuť pro horlivou podporu, kterou poskytl znovupokatolictví zemí svých.

Nechceme líčiti podrobně průběhu nešťastného povstání, jen upozorniti na příčiny jeho nezdaru, které způsobily porážku bělohorskou.

*) Dílo uved., str. 593.

Ještě než přistoupili stavové k volbě protikrále, zřídili vládu 30 direktorů — pro podnik tak vážný, vyžadující vedení jednotného, jistě sbor příliš mnoho hlav, mnoho »smyslů« mající, těžkopádný. A jakou osobnost poctili důvěrou, svěřující jí korunu svatováclavskou?

Povahu jeho líčí Denis: »Šlo mu méně o skutečnou než o zdánlivou moc panovnickou; jeho marnivost přestávala na skvělém vystupování a obřadech. Však král divadelní bývá také vždy jen náčelníkem parádním. Byl milý, mladý, laskavý a obdařen onou odvahou všední, jež se vydává náhodám bitvy a nebojí se ani nepříjemností tažení, ale jeho horlivost nebyla nadšená, ani jeho statečnost trvalá. Atd.«*)

Jinou, snad nejpodstatnější příčinou porážky bělohorské byla okolnost již vzpomenutá, že boj vedli žoldnéři, kteří nebyli nad to řádně placeni ani potřebným opatřování. I ziskuchtivost ničemná vystupuje tu neomaladě: žold nebýval vůdci řádně placen, mizel částečně v kapsách jejich. Vláda nová, ne lepší předešlá, zápasila s obtížemi při shánění berně, které neplatili katolíci, ale také ne opatrní nekatolíci. Není nadšení pro věc u lidu, ale také ne u stavů obecně: velmi četní bojí se nepříjemností, nákladů, útrap — touží po míru. Odkud má se takto vzít obětavost? Válka stávala vždy peníze — těch bohaté království České má žalostně málo.

Poměry zahraniční, k nimž ovšem čeští stavové také zřetel měli — nevzpomínejme, že českým povstáním vzplála válka Francie proti

*) Dílo uved., str. 604, 605.

rodu Habsburskému — byly r. 1618 rozhodně méně příznivé než r. 1609.

Místo podnikavého Jindřicha IV. sedí na stolci francouzském nezletilý Ludvík XIII. a jeho poručníci sjednávají ulmskou smlouvu mezi Uní evangelickou a katolickou ligou v Němcích, následkem jejímž unie zřiká se zakročení. Jakub anglický, nevalně zaujat pro slovanský odboj český, an sám hořel choutkám po moci neobmezené, poskytl zeti Fridrichu Falckému pomoc nepatrnou. Stejně nevalná byla pomoc Hollandu, rozervaného náboženskými spory. Úplně stranou stál Gustav Adolf švédský, chystající se k válce polské a dánský král zaujatý spory s hansou. Turci sjednávali právě příměří s císařem a soused Čechův, potomek Morice, zrádce věci protestantské r. 1552, kurfiřt saský, po volbě kalvínského Fridricha odvrátil se od Čechů, stejně jako vévoda savojský. Jen Gabriel Bethlen sibiňský nezklamal Čechů.

Může býti někomu, kdo vše, co uvedeno, uváží, divno, že české povstání tak brzo uboze skončilo?

Ovšem nebylo naprosto nutno, bitvou bělohorskou skončiti malomyslně odboj — ale právě, že se to stalo, svědčí o lehkomyšlnosti, s jakou celý ten pro národ tak vážný podnik byl počat a proveden. »Ta bitva ztracena byla nedostatkem kázně, znemravnělostí vojska«, praví H. Kuffner v článku »Bělohorská porážka, věrný obraz vojenských poměrů doby«. Týž novinář v poznámce vysvětluje, že »skutečně vojska českého« nebylo; všecko téměř cizí najatci. Vůdcové vrchní byli také cizinci, Němci, které německý král s sebou přivedl: kníže Kristian

Anhaltský a hrabě z Hohenlohe (u Čechů »z Holachu«). Žárlivost starších vůdců domácích, třebaž též Nečechů (Thurn, Kolonna) nepřispěla asi rovněž k jednotnosti vedení.

8. listopadu — v neděli — dostihla vojska císařská s ligistickými (bylť si Ferdinand II. zjednal účinného spojence v Maxmiliánu, vév. bavorském, vůdci ligy, jakož mu také vydatnou posilu poskytli příbuzný král španělský, horlivý katolík, král polský, papež) vojsko královské a přinutila je, jež nemajíc ani dosti náčiní, náležitě se okopati nemohlo, k boji. Ani zeď královské obory (Hvězda) nebyla probořena, ač za ní posádka skoro 2000 mužů byla umístěna. Početně byli královští (25.000) o polovici slabší císařských (tito 50.000), ale všechno toto vojsko ani do boje nezasáhlo. Asi o půl 1 hod. odpoč. začínají císařští útok. Po prvních srážkách hned pěchota Thurnova zastavuje se na 3—400 kroků od nepřítele, zahazuje zbraň a prchá, strhujíc s sebou jízdu Solmsovu a Bubnovu. Tohoto příkladu záhy následuje jízda Anhaltova. V zmatku tom přestává vrchní velení — bitva jest obrazem už jen jednotlivých podniků podřízených velitelů na vlastní pěst. Na útek, sotva spatřili nepřítele, daly se i pluk Hohenlohův a část pěchoty Kaplířovy. Jen mladší hr. z Thurnu a menšina pluku Kaplířova bijí se čestně. Obrat byl by snad způsobil hrdinností svou 21letý syn knížete z Anhaltu, ale scházelo již právě vrchní velení, přehled, aby statečnosti mladistvého knížete bylo využito a tak v zmatku zůstal podnik jeho kouskem znamenitým sice, ale bez následků pro celkový výsledek bitvy. Ani dolnorakouská jízda se neosvědčila. Kozáci polští za-

hnali na útěk Uhry, kteří k Vltavě prchají a tu mnozí se topí.

Obě baterie královské, českým lidem selským (téměř výhradně) obsluhované, odrážely útok skoro po celý čas bitvy. Nejdéle odporovali pak Moravané, vedení mladším hr. J. Šlikem, o oboru opření.

Po 2. hod. odpolední bylo po bitvě. Pomoc 8000 jízdných, Bethlenem vyslaná, dospěla v den bitvy ke Kostelci n. Čern. lesy. Jak se setkali s uprchlíky rodáky, obrátili se rovněž domů.

Známo obecně, že král Fridrich vypravil se k vojsku z hradu, kde slavil příchod vyslance tchánova, teprve, když toto již utíkalo a že rychlé sjednání kratinkého příměří, za něhož přichystán útěk z Prahy, která se přec mohla hájiti, jako se částečně uhájila za 28 roků po tom proti Švédům, nejlépe označuje jakost tohoto krále »zimního«.

Tresty, jimiž vítěz stihl účastníky povstání, byly ovšem z míry přísné, kruté. Přední účastníci událostí, zvláště direktoři, byli popraveni 21. června 1621. (Ovšem přední osnovatel odboje, hr. z Thurnu prchl, tak i jiní ještě.) Jména jejich zabráno a tak se stalo, aspoň částečně i ostatním osobám, po př. městům, jimž jakákoliv vina mohla býti dokázána. Vítězství svého užil Ferdinand II. také k tomu, aby zbavil zemi Českou a Moravu všech nekatolíků, kteří v odboji právě překonaném měli podíl největší. Vypovězení kazatelé a pak i stavovské osoby, kdežto lid poddaný obracen na víru katolickou, poněvadž válka jednou začatá, dále pokračovala, z obav, aby s nepřítelem se nespojoval, prostředky někdy násilnými.

Tyto okolnosti bývají zvláště často vytýkány a jmenovitě církvi za vinu kladeny, ale pohlédněme na př. na Anglii, jak nakládali s katolíky (zvláště irskými) král. Alžběta, lord-protector republiky Cromwell? O vlastní půdu připravený národ irský nese dosud kruté následky jednání národa, jenž demokratickou ústavou je vzorem celé Evropy. Gustav Vasa ve Švédsku také násilně zaváděl luterství a tak tomu bylo i v Dánsku na př.

Statky odňaté domácí šlechtě dostaly se z velké části v majetek cizincům a ti pak stykem se zbylou českou šlechtou odcizili ji národu. Ale poněmčení značné části Čech i Moravy není jen následkem celkem nevýznamné bitvy bělohorské — bylo již k tomu poukázáno, že v stol. XVI. poněmčování, též vlivem vnikajícího sem luterství, s úspěchem pokračovalo a zvláště následkem útrap a škod celé války 30leté, českým povstáním právě započaté, dosáhlo tak velkých rozměrů.

Zcela nesprávný je úsudek, že porážka bělohorská znamená konec samostatnosti české. Ale sám Denis, jenž dílo, jednající o událostech do r. 1620, nazval »Konec samostatnosti české«, praví o »Obnoveném zřízení zemském« z roku 1627, jímž se končí období neobmezené vlády královských komisařů v Čechách i na Moravě: »Podle ústavy z r. 1627 Čechy jako dříve zůstávají státem zvláštním, *samostatným a samosprávným*.«^{*)} Stavům zůstává se totiž právo nejdůležitější, jehož sněm užívá: povolovati da-

^{*)} Čechy po Bílé Hoře. Překl. J. Vančury, 2. vyd. 1911.

ně přímé, třeba nesměli svolé mínkami. Ovšem jedno ustat jest na škodu češtiny, dosud jazyka českého — se zřetelem na četné cizince, majetníky velkostatků, zavádí se vedle češtiny do úředního jednání veřejného také němčina, ale čeština není tím odstavena, třeba že vývojem věcí skutečně pomalu pak ustupuje šťastnější sokyni, ale ne hned.

Končice, chceme znovu na doklad, jak se upřílišňuje význam kratinké bitvy, vlastně spíše útěku na Bílé Hoře, uvést něco ze závěru díla opětovně uváděného od spisovatele u nás nad jiné váženého, jehož stanovisko katolíkům jistě nenadržuje:

»Přes to přese všecko možná se ještě tázat, zda porážka na Bílé Hoře — Bílá Hora, kletá Hora — nebyla k dobrému . . . Příklad Polska ukazuje příliš jasně, jaká by byla budoucnost Čech za vlády stavovské . . . Vítězství Habsburků . . . mělo aspoň za šťastný výsledek, že zemi dalo poměrný pokoj, že sjednotilo pod vládou jediného pána jednotlivé země korunní a chránilo jich proti nájezdu cizímu . . . S druhé pak strany Rakousko, ač se s počátku zdá to paradoxním, pro tuhou svou věrnost ke katolicismu a pro soukromé prospěchy své ctižádosti nebylo nikdy mocnářstvím opravdu německým.«*)

*) Denis »Konec«, str. 619, 620.

Církev československá a její zakladatelé.

Ö
Dr. Šulc.

Zde uvážíme 1. co tato církev není, 2. co jest, 3. kdo jsou její zakladatelé.

1. Co tato církev československá není.

Církev, slovo řecké, znamená po česku Páně; proto církev jest společnost Páně; tímto Pánem třeba rozuměti Krista; proto církev jest společnost Kristova. Každý rozumný a jen poněkud věřící člověk uzná, že společnost Kristovu čili církev mohl a může založiti jenom Kristus Pán. Proto žádný člověk nemůže založiti a nikdy nezaloží církev. Jeho dílo se musí jmenovati docela jinak. Bylo také od prvního století po Kristu až po doby nynější mnoho různých kacířů, ale málo který se odvážil prohlásiti, že založil církev. Stoupenci jejich se jmenovali po zakladatelích, v prvním století Ebionité, pak Marcionité, pak Ariané, Macedoniané, Nestoriané, Pelagiané, Lutherané, Calvinisté, Zwingliané a pod.; ale nikde není řeči o nové církvi. Proto ani to dílo, které se nyní u nás zrodilo a roste, není církev; nýbrž jest to nová sekta, která by se mohla blíže určití dle svého zakladatele nebo svých zakladatelů. Proto církev československá není církev, to jméno si osobuje docela neprávem, nýbrž jest to, považuje-li za svůj účel náboženství, sekta.

Má dále pěkné jméno československá. Tím jsou lákáni a sváděni mnozí. Avšak i to jméno jí ne náleží právem. Máme československou armádu. če-

skoslovenské úřednictvo, učitelstvo, duchovenstvo a pod. A nazýváme tyto jednotlivé odbory národa československého československými právem. Jest v nich zastoupen národ československý z celé oblasti, opravdu celý. Avšak v tak zvané církvi československé není zastoupen národ celý, vždyť chybí Slovácko celé; a je možno nazvati československým ten nepatrný zlomek příslušníků této společnosti v Čechách a na Moravě? Mimo to československým jsme zvyklí nazývati výkvět z některého oboru. A možno nazvati ty kněze odpadlíky a ty svedené jimi laiky výkvětem národa československého? Zajiště že nikoliv.

Proto tak zvaná církev československá není ani církev ani československá; nýbrž tuto společnost třeba nazvati docela jinak. Sekty, které založili Luther, Zwingli a Kalvín, se jmenují Lutherané, Zwingliané, Calvinisté; tuto nejnovější sektu zakládají a šíří dr. Farský, Zahradník a Dlouhý, má býti tudíž správně nazvána po nich. Jak, to ponecháváme každému na uvážení. Stoupenci Husovi se jmenují Husité.

Vidíme tudíž, že nejnovější reformátoři u nás pojmenovali dílo své jménem docela nesprávným. Osobili si právo Kristovo, když dílo své nazvali církví, společností Kristovou a osobili si právo celého národa československého, kterého jim nikdo nedal, když nazvali dílo své, tři hlavní vůdcové, československým.

I to zde třeba uvážiti, že Kristus nezaložil žádnou církev československou. Založil církev svou pro národy všechny, proto i pro národ náš. Ale nezaložil ani církev ruskou, ani srbskou, ani anglikánskou, tedy není a nemůže býti Kristovou ani československá. Pravou církví Kristovou jest jediná

církev římská, poněvadž o té jediné platí slova Kristova: „Na té skále vzdělám církev svou.“ Ta slova pronesl Pán k svatému Petru, proto jen tam, kde je nástupce sv. Petra, platí slova Páně „Církev svou“; tento nástupce sv. Petra není nikdo jiný než papež římský. Proto kdo volá: „Pryč od Říma“, volá: „Pryč od nástupce Petrova“, tedy od Petra a tím také od Krista.

Není tedy, nemůže býti a nikdy nebude tak zvaná církev československá církví Kristovou; tou naopak jest ta, které tato sekta vypovídá boj, který neskončí porážkou Říma, nýbrž neštěstím těch, kteří proti Římu vystupují. Církev československá není dílo Boží, nýbrž dílo zlomyslných nebo lehkomylných lidí.

2. Co tato tak zvaná československá církev jest?

V Čechách se utvořila po převratu Jednota katolického duchovenstva. Nelze se tomu diviti. S probuzenou svobodou hlásily se k životu všechny stavy, učinilo tak také duchovenstvo katolické. Jednota měla členů kolik tisíc. Vypracovala si program a měla dozajista úmysl dobrý. Program nazvala „Obnova církve katolické v Československé republice“ a rozdělila ho na devět bodů: 1. Zřízení patriarchátu (nejvyššího církevního ústředního úřadu) v Praze, 2. samospráva církve, 3. úprava práva patronátního, 4. liturgie československá, 5. úprava studia a výchovy bohoslovců, 6. zdobrovolnění celibátu, 7. poměr k řádům řeholním, 8. jak se chovati při pohřbu lidí, kteří se dali spáliti, 9. úprava breviře. Z těchto devíti bodů by v životě praktickém nejpronikavěji jevily své účinky tři: Samospráva

církve, kterou rozumějí zdemokratisování církve, t. j. aby v jednotlivých osadách, vikariátech, diecesích a v celé republice byly zřízeny zvláštní výbory nebo rady, jichž členy by volil lid s duchovenstvem a které by se skládaly z laiků a staraly se s duchovními správci o potřeby náboženské a účastnily se správy církve; liturgie československá, čímž rozumějí to, aby veškeré úkony posvátné, ani tichou mši svatou a církevní hodinky nevyjímaje, konány byly v jazyku českém; a zdobrovolnění celibátu, čemuž rozumějí tak, aby muž na kněžství vysvěcený směl uzavřítí platný sňatek manželský a dále setrvati ve svém úřadě, a aby svobodnými zůstali jenom ti kněží, kteří se pro to rozhodnou dobrovolně. Kdyby se tyhle tři věci provedly, kdyby laikové počali řídití církev, kdyby celá bohoslužba konala se česky a kdyby na farách počaly se usazovati rodiny, někde jedna, jinde dvě, nebo docela tři a více, bylo by zřetelně viděti, že se děje v církvi něco nového, čeho dosud nebylo.

S tímto programem poslala Jednota zvláštní deputaci do Říma, aby tam tyto požadavky přednesla. Vláda československá dala deputaci na cestu 35.000 K. z čehož patrno, že vedení Jednoty jednalo také s vládou a že co se dělo, dělo se s jejím souhlasem nebo aspoň vědomím. V Římě sv. Otec a kardinálové deputaci vyslechli, ale odpověděli, že něž které věci jsou takové (zejména zdobrovolnění celibátu), že o nich nelze ani mluvití, jiné pak takové, že o nich bude uvažováno a že rozhodnutí dojde. Výsledek této cesty oznámila deputace Jednotě.

Ale 8. ledna 1920 sešlo se přes 100 členů Jednoty v Praze na Smíchově a prohlásili: „My již nebudeme na rozhodnutí čekati, my chceme

provedení programu celého, všech devíti bodů; ostatně my se nebudeme na Řím ani vázati, vždyť Řím byl k národu našemu nepřátelský, my dle svého programu zřídíme si církev svou. Abychom však to provést mohli, jest nám potřebí lidu, a čím více lidí získáme, tím bude lépe, poněvadž budeme moci ukázati Římu: „Vidíš, co nás jest?“ V národě našem je dosud duch starých Husitů, my s Římem nechceme míti nic, vypovídáme mu svou poslušnost a půjdeme cestou svou.“ Tak asi v podstatě prohlásili tehdy.

Ihned byl zvolen tak zvaný ústřední výbor, do kterého přijali také některé laiky a nastoupili, jak řekli, *viam facti*, t. j. začali ihned skutkem prováděti, co dříve slovy řekli a napsali. Poněvadž přece uznávají, že církev nemůže býti bez biskupů, a oni jsou všichni jen kněžími, usnesli se navázati styky s některou církví rozkolnickou, zejména srbskou v Bělehradě, která by jim vysvětila biskupy.

Nyní pořádají schůze, na nich lákají lid hlavně tím, že mají všecko české, někde slouží docela česky mši svatou, třeba jednu ráno druhou odpoledne. Ve svých řečích útočí hrozně zejména na Řím, nad nějž není prý horšího škůdce národa našeho, líčí způsobem někdy až hnusným různé poklesky kněží, které poklesky ovšem pravidelně prodělali sami, a proto mluví ze zkušenosti, líčí sebe, vybízejí k odpadu od církve římské, dávají nebo prodávají lístky, kterými se tyto odpady ohlašují okresním správám politickým, vybízejí, aby se ihned v osadě utvořil náboženský výbor a s tím se pak snaží každým možným způsobem zmocniti se kostela a fary a neštítí se žádného násilí, pracují paklíči, klíči násilně odcizenými, železnými

pákami nebo sochory, sekerami a pod. Někteří si k tomu ke všemu pozvou docela hudbu.

Když se takto zmocnili kostela a fary, někde i církevních pozemků, chovají se na různých místech různě. Někteří, aby dokázali svou snášenlivost, dovolují, aby katolický kněz zůstal na faře dále a konal bohoslužbu s nimi v kostele dále, jinde katolického kněze vyženou nebo docela vyvezou, jinde mu hrozí, že mu přelámou hnáty, jestli se do fary a do kostela vrátí. Všecka tato násilí byla ohlášena příslušným úřadům, ale vinníkům se dosud nestalo nic, takže jsou čím dále tím smělejšími a odvážlivějšími. Na schůzích velmi potupně mluví také o různých člancích víry, o neomylnosti církve a římského papeže, o panenství Rodičky Boží, kterému se zpustle posmívají, o svaté zpovědi, místo které zavádějí zpověď obecnou jako je u protestantů a proto zavrhnou svátost pokání, o církevních trestech, ze kterých si dělají blázny, o různých posvátných předmětech (o svěcené vodě), o obřadech (při křtu), o hříších proti Duchu svatému, ze kterých si také vlastně dělají blázny a pod.

Aby pak působili na široké vrstvy, berou si ku pomoci protestanty, odpadlíky, volnomyšlenkáře a lidí, kteří s náboženstvím a s Bohem již dávno se rozešli. Schůze své končí výzvou: „Jestli se nepřihlásíte k nám, přihlaste se kamkoliv jinam, buďte volnomyšlenkáři, zůstaňte bez vyznání, krátce čňte, co každý za dobré uznáte, jenom nezůstaňte římskými katolíky.“

A nemyslíci dav, prohnání atheisté, někde lidé hluboce mravně pokleslí, při jejich řečích tleskají, křičí, římu nadávají, a běda tomu, kdo se snaží věrným zůstatí nebo docela veřejně to prohlásí. Nedostane nic ke koupi, není jist ctí, ba někde ani

životem. A dovolání veškeré je marné. Tohle všecko prý ssebou nese náboženská svoboda republikánská.

Po schůzích nebo ještě na nich mnozí odpadají od víry, hlásí to okresním správám politickým, někteří zůstávají bez vyznání, nepatrný zlomek se hlásí k církvi československé. Hlavní strůjce celého tohoto hrozného díla prohlásil na jedné schůzi, že již mají v československé republice 42 far. Kdybychom na každou faru počítali 1000 duší, jakých far mnoho asi dosud není, bylo by to 42.000 obětí. Není to číslo veliké, ale jest nám počítati s tím, že nejsou u konce, nýbrž na počátku.

Jest tedy tak zvaná církev československá sdružení lidí, založené a šířené kněžími odpadlíky v československé republice za tím účelem, aby pokud možno nejvíce lidí od církve římské odpadlo a přidalo se k nim, nebo vstoupilo do jiné náboženské společnosti nebo zůstalo bez vyznání. Není to tedy boj jen snad proti Římu, nýbrž jest to boj proti náboženství vůbec. A ti kněží odpadlíci, opravdoví nebožáci, nevědí, že pracují vlastně pro Volnou Myšlenku, která se snaží, aby při následujícím sčítání lidu vykázala pokud možno nejvíce lidí bez vyznání.

3. A tážeme se dále, kdo jsou zakladatelé tohoto sdružení?

Hlavními činiteli jsou kněží odpadlíci, ale to jest také pravda, že hnutí velice podporuje benevolence úřadů, s jakou s nimi zacházejí. Vždyť dva hlavní machři jsou v ministerstvu, a mají pěkné platy.

Kněží odpadlíci mají příčiny k odpadu různé. Někteří byli uraženi, že se jim nedostalo toho po čem toužili, nebo že byli zaslouženě pokáráni nebo potrestáni, za to se nyní mstí; jiní se chtějí živou mocí oženiti, a také se někteří již oženili; a konečně někteří hledají lepší zaopatření hmotné; jdou za penězi a pak zapomínajíce na všecko spílají tomu, co dříve hájili a chválili.

U laiků, kteří se jimi dají vésti, jest to hlavně pýcha, která chce jiným poroučeti a proto jim lichotí, když mohou jednati jako úřady duchovní a když s nimi úřady světské jako s takovými také jednají. Než i to třeba připomenouti, že jest mnoho lidí svedených, kteří vlastně nevědí, co se s nimi děje. Úskočný odpadlík se ještě táže, zda by byl pro to, aby se mše sv. sloužila česky; dobrý katolík si pomyslí: „Proč by to nemohlo býti“ a přisvědčí; podvodník jde dále: „Jestli pak byste nebyl pro to, aby se kněží ženili“ a tázaný upřímně odpoví: „Vždyť my se také ženíme.“ Dají mu něco ku podpisu, prohlásí ho za svého, sám jím docela nějaký obnos ještě zaplatí, a už je to hotovo. Mimo to třeba uvážiti ještě ty výhrůžky, nadávky, pomlnavy, které celé jednání provázejí. Na jedné osadě byli takto podvedeni docela terciáři. Také mnoho působí strach. Novotáři užívají všech prostředků; co na jiných tupí, na sobě chválí. Vytýká se Karlu Velikému, že šířil křesťanství mečem. A Čechoslováci ho již překonali. V Holohlavech se dostali do děkanství sekerou, kterou rozsekali silná dubová vrata děkanství a pak do něho vrazili a usadili tam svého kněze. Tam je tedy církev československá založena sekerou.

Řady chovají se k stoupencům nového hnutí s takovou benevolencí, že se zdá, jako by to na

některých místech bylo milé. Církev ta státem dosud formálně uznána není, nýbrž jen býv. ministrem Habermannem vynesením 15. září 1920 sb. z. a n. 542. Ale úřady s touto tak zvanou církví jednají tak, jako by to byla církev rovnocenná a rovnoprávná s katolickou, ano kde přijde ke konfliktu mezi oběma stranami, všude vybízejí k ústupu katolíky a odpadlíky chrání. Kam to dojde, ukáže budoucnost.

Jest pravda, že § 124. Ústavní listiny republiky Československé zní: „Všecka náboženská vyznání jsou si před zákonem rovna“ a že § předcházející 123. praví: „Všichni obyvatelé republiky Československé mají ve stejných mezích jako státní občané republiky Československé právo vykonávati veřejně i soukromě jakékoliv vyznání náboženství nebo víry;“ ale ihned je dodáno: „Pokud výkon ten není v neshodě s veřejným pořádkem a řádem nebo s dobrými mravy.“ Táží se: Srovnává se to s veřejným pořádkem a dobrými mravy, když novotáři zaberou násilně katolický kostel, faru, posvátné předměty, které všecky věci i knihovně připsány jsou ústavům katolickým? A § 125. stanoví: „Vykonávati veškeré náboženské výkony může býti zakázáno, odporují-li veřejnému pořádku nebo veřejné mravnosti.“ A neodporuje veřejnému pořádku a veřejné mravnosti uloupiti faru a kostel a pak v něm konati bohoslužbu? O svatokrádeži zde nemluvíme, poněvadž jí zákon nezná. Zde je přísnou povinností státu dle čl. 2. hl. I. smlouvy československé republiky se spojenci katolíky proti loupežím novotářů hájiti. Když v Praze levice soc. dem. zmocnila se domu a tiskárny a jiných věcí, které patřily pravici, soud správně rozhodl, že vše má býti pravici vrá-

ceno a rozsudek provedl. Zde jsou případy obdobné, má tudíž soud jednati také tak.

A proč si všichni tito lidé tak počínají? Odpovídáme: Poněvadž považují církev úplně za dílo lidská, nikoli za dílo Krista, pravého Boha. Když pak laikové vidí, že sami kněží takto k církvi se chovají, a když je tito kněží docela zvou ku pomoci neodporují, nýbrž pustí se do bohapustého a bohaprázdného díla také. Zapomínají všichni úplně na slova sv. Pavla: „Kristus miloval církev a vydal sebe samého za ni, aby ji posvětil, aby sobě učinil církev slavnou, nemající poskvrny ani vrásky, neb cokoli takového, ale aby byla svatá a neposkvrněná!“ Ef. 5, 25—27. Tak třeba hleděti na církev a pak nikomu ani nenapadne chtíti zakládati nějakou církev novou. Církev není dílo lidské, nýbrž dílo Boží.

Z toho, co dosud bylo řečeno, je patrné, že tak zvaná církev československá jest rozkolnickou. Její stoupenci si počínají tak, jak by si počínali příslušníci naší republiky, kteří by řekli: „My jsme dobří a praví českoslovenští republikáni, ale my presidenta Masaryka neuznáváme, nýbrž my si zvolíme výbory své, kteří nás budou řídit.“ Ale nejsou jen rozkolníci, poněvadž nevypověděli jen poslušnost nejvyšší hlavě v církvi, nýbrž jsou také bludaři, kacíři, kteří překrucují nebo docela zamítají různé články víry a jim se posmívají.

Z kněží odpadlíků jsou nejdůležitější a proto i hlavními původci tohoto hnutí tři: Dr. Karel Farský, Bohumil Zahradník a Emil Dlouhý.

Dr. Farský, nar. 1880 byl dříve katechetou na druhé reálce v Plzni, nyní sekretářem v ministerstvu školství a národní osvěty. Bohumil Zahradník nar. 1862 býval farářem v Ouběnicích a když se stal jeho bratr Dr. Jaroslav Zahradník.

ministrem železnic, dostal se do ministerstva školství a národní osvěty kde je nyní radou. Emil Dlouhý, nar. 1867, který přijal, jak se praví, z vděčnosti k jedné dobroditelce druhé jméno Pokorný, býval kdysi kaplanem v Praze u sv. Jindřicha a byl tak horlivým křesťanským sociálem, že kandidoval v V. kurii do říšské rady, na Náchodsku se na něho dobře pamatují; pak odpadl, stal se úředníkem u pražského magistrátu, oženil se civilně, stal se otcem rodiny, ale nyní jest se ženou rozveden.

Dr. Farský žádal o arciděkanství plzeňské; kdyby je byl dostal, seděl by asi tam; pak o něm psaly i „Nár. Listy“ jako o kandidátu arcibiskupství pražského, on se proti tomu ohražoval, ale jen proto, že byl navržen na místě třetím. Kdyby to ho byl dosáhl, seděl by nyní tam; a nyní se učí lékarnictví, bude dělati zkoušky a pak snad převezme někde lékárnu. Jedná tenhle člověk z náboženského přesvědčení? Jeho hlavní pohnutkou je velmi nemilý výstup s arcibiskupem Huynem, který Dr. Farský svým časem v „Právu Národa“ vylíčil sám. Arcibiskup řekl Farskému po zkoušce z náboženství 6. června 1919, že jest na ústavě špatný náboženský duch a že vše dá vyšetřiti zemskou školní radou. Dr. Farský se snažil vše vysvětliti nesprávnou, německou výslovností arcibiskupovou. Když však přítomní dva svědci řekli Farskému do očí, že arcibiskup mluvil správně, dostalo se Farskému takového pokynu, že na něj asi nezapomene do smrti.

Bohumil Zahradník jest dle jeho vlastního doznání v „Právu Národa“ z 15. října 1919 přes 12 roků ženat, dne 11. srpna 1908 byl oddán církevně, jak má na svém snubním prsteně datum vyryto a o čemž může lidi dobré vůle přesvědčiti

listinou. Ačkoli byl ženat, ovšem tajně a sňatek jeho-
jak církevně tak státně byl neplatný, zůstal na-
faře; dne 18. září 1919 dal se oddati také civilně.
Ten se vši mocí hlavně, ovšem marně, namahá o-
to, aby se kněží směli ženiti a je původcem všeho.

Dlouhý byl ženat, ovšem oddán jen civilně;
nyní je rozveden. Vidíme v těchto třech zakladatelích
tři stavy společnosti lidské; jeden jest svobodný,
druhý ženatý, třetí rozvedený. O to, aby sňatky
kněží byl dovoleny, nejvíce dosud pracoval Zahrad-
ník, který jako spisovatel od města Něm. Brodu,
kde strávil léta svého mládí, přijal jméno Brodský.
Narodil se v Hostačově u Čáslavi, kde byl jeho otec
zahradníkem.

Neděláme dojista žádnému z nich křivdu, když
tvrdíme, že se jim nejedná hlavně o náboženství,
nýbrž o jejich záležitosti osobní. Těm podřídili a
podřizují zájmy celého národa a snaží se z touhy
po pomstě na katolické církvi roznítiti v národě na-
šem takové plameny, které nám ku prospěchu
nebudou. Jejich boj proti Římu vyznívá vlastně
v boj proti náboženství vůbec. A již starý Plato
napsal: „Neznalost pravého Boha je nejhorší mor
každého státu. Zaklad veškeré společnosti lidské
podvrací, kdo náboženství podvrací.“ My bychom
řekli: Hrobař náboženství jest také hrobařem re-
publiky.

A kdybychom na jejich podvratné dílo hleděli
i jenom jako na boj proti Římu, jest politicky roz-
umno chtít nepřátelství proti tomu, jehož sympatie
jiní národové vyhledávají!? Navazují styky se Srb-
skem, rozkolnickým, aby snad Farský byl vysvěcen
na biskupa. Kdo se spojuje a s kým se spojuje?
Rozkolník a kacíř s rozkolníkem a kacířem, tedy
chudák s chudákem, žebrák s žebrákem. Jest vskutku

politováníhodno, že ti lidé neuvažují aspoň o dějinách našich. Národ náš prodělal dvakráte krisi náboženskou a poobakráte zvítězil Řím. Slova Kristova: „Brány pekelné jí nepřemohou“ se naplňují a naplňovati musí. Vždyť je pronesla Pravda věčná: Hlavou nikdo zeď neprorazí, Boha nikdo nepřemůže. Nyní se připravuje krise náboženská třetí. Jest to asi tak, jak bylo před válkami hnsitskými. Lid se hádal a pral v Praze i po venkově. Král Václav nejraději neponikal nic, poněvadž nevěděl čím jest; chtěl býti populárním, ale chtěl býti také císařem. Za jeho nečinnost nazvali ho někteří lenivým. Nebyl takovým, ale nevěděl, co má dělati. Úřady vytýkaly arcibiskupu nemravné kněze; ale když chtěl arcibiskup některého trestati, ujali se ho. Neděje se dnes podobně? Kněží odpadlíci si z trestů církevních nejen nic nedělají, nýbrž dělají si z nich blázny.

Tak dr. Farský na schůzi ve Smiřicích bavil své posluchače takto: „Já jsem stížen tresty církevními pro 11 zločinů, a kdo se mnou přátelsky jedná, patří čertu. Ale já mám proti tomu prostředek.“ A tu vytáhl z kapsy lahvičku a pokračoval: „Tu mám lahvičku a v ní svěcenou vodu a ta má tu moc, že koho pokropím, na toho čert nemůže. A ještě něco vám o té lahvičce povím: Že si ji mohu naplniti z každého potoha.“ A jeho stoupenci se smáli, tleskali, dupali, křičeli: „Ten jim dal!“ Upřímní katolíci žasli a pomysleli si i řekli: „To není šíření náboženství, nýbrž to jest pravé a skutečné uličnictví.“ A když šel jeden učitel ze schůze Zahradníkovi, na které se též proti církevním trestům oháněl Kristem, řekl: „Mnoho jsem již slyšel, ale tohle jsem přece ještě neslyšel. Fuj!“ A Dlouhý jest prý ještě masivnější než tyto oba dva. Rozpoutanost, nevázanost, nestydatost nová, ukrutná, a

tím se zavádí a šíří nová církev československá!
Který druhý národ na světě má něco podobného?

* * *

Jest sice až dosud mnoho lidí myslících, kteří s úžasem hledí na počínání kněží odpadlíků. Na tyto pravé hrdiny a místy skutečné mučedníky se obracíme ku konci. Jim připomínáme slova Pravdy věčné, kterými se nám ukládá, abychom zachovali učení Kristovo celé věrně až do smrti. Kristus, láska věčná, který nezavrhl žádného hříšníka pokání činícího, ano kterému fariseové pokrytci vytýkali, že hříšníky přijímá a jí s nimi, řekl k apoštolům: „Jdouce, učte všechny národy, křtíte je ve jménu Otce i Syna i Ducha sv., učíte je zachovávat všecko, cožkoli jsem přikázal vám. Kdo uvěří a pokřtěn bude, spasen bude; kdo pak neuvěří, bude zatracen.“ Jsme tedy povinni přijmouti a věriti všecko, čemu učil Pán; a kdo tak neučiní, nad tím pronesl hrozný soud: „Bude zatracen.“ A sv. apoštol Pavel v listu ke Galatům napsal: „Kdybychom pak my, neb anděl s nebe hlásal vám něco jiného mimo to, co jsme vám kázali, proklet buď!“ 1., 8. Pronáší tedy hrozný soud nad tím, kdo kazí učení Kristovo a káže něco jiného. Apoštol lásky sv. Jan ve druhém listě napsal: „Žádný, kdož odstupuje a nezůstává v učení Kristovu, nemá Boha; kdo zůstává v učení, tenť má i Otce i Syna. Přichází-li kdo k vám a nepřináší-li toho učení, nepřijímejte ho do domu, aniž ho pozdravujte. Nebo kdo ho pozdraví, ten má spolek s jeho zlými skutky.“ 9—11, O tom pak, co jest učení Kristovo a co není, nemá právo rozhodovati nikdo jiný než církev.

Z toho patrno, jak brozný hřích jest odpadlictví a jak hrozného hříchu se dopouštějí ti, kteří neodpadají jen sami, nýbrž svádějí k odpadu jiných.

Jak jsme se již zmínili, mnozí odpadají a odpadli proto, že byli podvedeni a svedeni. Ti, poznávající chybu svou rádi by se vrátili do církve, jen kdyby při tom nebyli zahanbeni, t. j. kdyby nemusili své odvolání učiniti veřejně. V jedné osadě, kde jest v Čechách asi odpadlíků nejvíce, se jich již přes 100 do církve katolické vrátilo. Učinili zajisté velmi dobře. Douláme, že tak učiní mnozí jiní. Jest dále pravda, že kdo veřejně z církve vystoupil, dal velké pohoršení veřejně, a proto by je měl také veřejně odvolati a veřejně se do církve vrátiti. Avšak poněvadž právě mnozí vystupující z církve činí tak z nevědomosti, ježto byli zastrašeni, podvedeni nebo svedeni, zajisté bude každý duchovní správce hleděti takovýmto kajícím bratrům a sestrám jejich návrat do církve usnadniti.

Končím slovy: Kdo jsi dosud zůstal věrným, nedej se svéstí nikým; a kdo jsi se dal svéstí a odpadl, hled' svou chybu co nejdříve návratem do církve římsko-katolické napraviti. A všichni, pamatujte vždy na důležitý, krásný a vždy pravdivý výrok sv. Cypriana: „Nemůže míti Boha za otce, kdo nemá církev za matku.“ A touto církví není žádná jiná než církev římsko-katolická, proti které právě u nás nyní tolik různých kněží, odpadlíků, zlomyslníků a jiných lehkomyšníků tak nesvědomitě štvě.
